

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

LANDSMØTET
1939

PROTOKOLL

OSLO 1940
ARBEIDERNES AKTIETRYKKERI

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

LANDSMØTET
1939

PROTOKOLL

OSLO 1940
ARBEIDERNES AKTIETRYKKERI

Sakregister.

	Side.
<i>Landsmøtets åpning</i>	5
Minnetale over de avdøde	5
Formannens åpningstale	7
Landsmøtets gjester	10
Gjestene hilser landsmøtet	11
Representantliste	18
Fullmaktene godkjennes	21
Forretningsorden	22
Sakliste	23
Landsmøtets konstituering	23
Beretning og regnskaper	24
Landsmøtet til fest	25
Arbeideridrettsmennene hilser	25
<i>Prinsipp- og arbeidsprogram m. v.:</i>	
Landsstyrets framlegg til prinsipielt program	25
Innsendte framlegg til prinsipielt program	29
Landsstyrets framlegg til arbeidsprogram	31
Retningslinjer i militærspørsmålet — Landsstyrets framlegg	38
Ole Øisangs innledningsforedrag	39
Ordskiftet	48
Redaksjonsnemndas innstilling til prinsipp-programmet	69
Fortsatt ordskifte om arbeidsprogrammet	71
Redaksjonsnemndas innstilling til arbeidsprogrammet	108
Redaksjonsnemndas innstilling i militærspørsmålet	110
Retningslinjer for partiets faglige taktikk: Landsstyrets framlegg ..	98
Innsendte framlegg	100
Ordskiftet	101
Redaksjonsnemndas innstilling	152
Voteringen	153
<i>Den politiske situasjon og oppgavene våre:</i>	
Statsminister Nygaardsvolds innledningsforedrag	78
Ordskiftet	90
Redaksjonsnemndas innstilling	150
Voteringen	152

	Side.
<i>Lovendringer</i>	110-132
<i>Stortingsvalget og kommunevalgene 1940</i>	121
<i>Kommunal fellesorganisasjon:</i>	
Landsstyrets innstilling	121
Bjarne Borgans innledningsforedrag	127
Ordsiftet	131-143
 <i>Valgene:</i>	
Valgnemndas innstilling	134
Ordsiftet	137
Valg av Sentralstyret	138
Valg av Landsstyret	140
 <i>Samfunnstjeneste for ungdommen</i>	
Landsstyrets framlegg	145
Ordsifte og votering	148
 <i>Stillingen til Norsk Bonde og Småbrukarlag og Norges Fiskarlag</i>	 153
<i>Landsmøtets avslutning</i>	153

Taleregister.

- Aase, I. B., 154.
 Aamot, Einar, 106.
 Amundsen, Petter, 96.
 Andersen, Peder, 104, 143.
 Andersen, Oskar, 138.
 Andersen, Karl, 140, 143.
 Almås, Per, 144.
 Bratteli, Trygve, 24, 92, 115, 139.
 Berby, Arthur J., 61, 97.
 Bentzen, Erling, 75.
 Borgan, Bjarne, 77, 127., 144.
 Broch, Th., 149.
 Carlsen, Reidar, 74.
 Clas, Harald, 58, 95, 104.
 Colbjørnsen, Ole, 59, 74.
 Dahl, Eyvind, 49, 64, 77, 150, 152.
 Dahl, N. K., 54, 69, 94, 107, 150, 152.
 Dalastøl, Knut, 56, 62, 64, 115.
 Drogseth, Arne, 96.
 Dyrendahl, Hjalmar, 116.
 Eidså, Knut, 65, 74.
 Evang, Karl, 68, 74, 107.
 Eriksen, H., 107.
 Eriksen, Birger, 117.
 Fagerstrøm, B., 101, 105.
 Gunnheim, Erik, 59, 67, 76.
 Gerhardsen, Einar, 90, 111, 112, 116,
 119, 133, 149.
 Gulbrandsen, Carl, 141.
 Håland, Harald, 141.
 Hansen, Hedloft, 11, 154.
 Hansen, Charles, 24.
 Hilt, Bjørn, 53, 66, 139, 140.
 Hillestad, Ingar, 55, 101, 105, 138, 149.
 Hansen, Kåre, 61, 66, 137.
 Høyvangli, Birger, 66.
 Hestnes, 67.
 Haugli, 75.
 Hagen, Søren, 106, 140.
 Hindahl, Olav, 106.
 Hegna, Trond, 140.
 Heggelund, A., 142.
 Indrebø, Adolf, 131.
 Jakobsen, Henry, 52.
 Juel-Hansen, Magnhild, 57, 65, 115.
 Johnsen, Johs., 60, 65, 94.
 Jønsson, Gitta, 75, 115.
 Johnsrud, Gulbrand, 77.
 Johansen, Peder, 111.
 Johansen, John, 117.
 Jaklin, Ingv., 137.
 Kilpi, Eino, 12.
 Kjonerud, Oskar, 71.
 Kluge, Gunhild, 73.
 Kolberg, Aksel, 116.
 Karlsen, Hans, 138.
 Lund, Rolf, 141.
 Langhelle, Nils, 65.
 Lindberget, Oskar, 72.
 Lie, Håkon, 76, 139.
 Larsson, Josef, 77.
 Lie, Per, 104.
 Larsen, Asbjørn, 105.
 Lange, Halvard, 133.
 Lie, Trygve, 140, 144.
 Lund, Aksel, 141.
 Ljungblad, Sverre G., 149.
 Møller, Gustav, 14.
 Marthinsen, Øystein, 25, 66, 105.
 Monsen, Fr., 57.
 Moe, Finn, 58.
 Møller, Joakim, 62.
 Madsen, K. O., 71.
 Nygaardsvold, Johan, 15, 78, 97, 155.
 Nordahl, Konrad, 16, 92, 102.
 Nylund, Olav, 52, 53, 69, 76.
 Norén, David, 66, 77.
 Nilsen, Oskar, 139.
 Nilsen, Trygve, 144.
 Nilsson, Anders, 153.
 Ording, Åke, 59, 95.
 Ousland, Gunnar, 64, 135, 138, 139, 141,
 142.
 Olsen, Rudolf, 75.
 Oksvik, Olav, 93.
 Olsen, Rolf, 106.
 Oftedal, Tjøel, 141.
 Pedersen, Natvig, 68.
 Pedersen, Rolf, 104.
 Pettersen, Ivan, 138, 141.
 Røtnes, Birger, 24, 105.
 Rysstad, Aani, 71, 74.
 Ring, Johan, 71, 96.
 Reutz, Johanne, 114, 133.
 Sand, Gunnar, 17, 55, 139.
 Solberg, Olav, 48, 103.
 Stahrfors, Knut, 61, 66.
 Søyland, Peder, 102, 138.
 Svendsen, Magnus, 105, 120.
 Sagelv, Magne, 114, 142.
 Samuelsen, Ester, 141.
 Schau, Marie, 141.
 Steffens, E., 142.
 Skrede, N. P., 142.
 Torp, Oscar, 5, 18, 61, 68, 69, 78, 108,
 117, 149, 150, 152, 153, 156.
 Tranmæl, Martin, 53, 73, 97, 107, 137.
 Thornæs, Herman, 140.
 Udland, Alfred, 62, 119.
 Ulleberg, 76.
 Vatnebryn, Olav, 64.
 Valle, Johan, 74, 96.
 Vik, Arnfinn, 138, 139.
 Westerlund, Carl, 63.
 Waldersnes, L. O., 72.
 Wigaard, Halfdan, 106.
 Øisang, Ole, 39, 57, 69, 137.

Landsmøtets åpning.

Det norske Arbeiderpartis 31. ordinære landsmøte trådte sammen i Folkets Hus' store sal, Oslo, fredag (bededag) 3. november 1939 kl. 11.

Mens deltakerne tok inn plassene sine spilte et orkester under ledelse av Jolly Kramer Johansen. Så fulgte sjølve åpningshøytideligheten. En musikk-, sang- og resitasjonskavalkade under medvirken av orkestret, en Fram-kamerat, Rolf Hansen og en jente fra Ungdomsfylkingen, Martha Pedersen. Programmet sluttet med at forsamlingen sang første verset av «Internasjonalen».

Minnetale over de avdøde.

Partiets formann, statsråd *Oscar Torp*, åpnet så møtet og holdt denne minnetalen over de kamerater som er gått bort sia siste landsmøte:

Partifeller!

Sia landsmøtet i 1936 har mange partifeller lagt vandringsstaven ned. Vi vil minnes dem i dag.

Noen av dem virket i bevegelsen vår også utenom hjemstedet sitt, og ble kjent av oss alle. Disse partifeller vil vi minnes ved *navn* — uten derfor å ville glemme de mange og navnløse.

En av pionerene for sosialismen her i landet — *Petter Nilssen* døde i vår.

Hans første virke for sosialismen falt — som for så mange av vårt partis eldste — innen arbeidetsamfunnene. Der tok Petter Nilssen aktivt del alt i 90-årene, men så snart jordbunnen var moden for en sjølstendig sosialistisk organisasjon, var han en av dem som gikk i brodden for den i hjemtraktene sine.

Petter Nilssen reknes derfor med rette som en av grunnleggerne av den sosialistiske arbeiderbevegelsen på Opplandene.

Han kom óg tidlig med i landspartiets ledelse, og var medlem av landsstyret fra 1909 til 1918.

Petter Nilssen var en kunnskapsrik og intelligent mann. Han fylte godt ut i rekken av forkjemperne for sosialismen her i landet.

En annen av dem som var med i landsstyret gjennom lang tid, *Nils Norheim*, er også død.

I 13 år — like til landsmøtet i 1936 — var han medlem av landsstyret. Han representerte Stavanger. I hjembyen og distriktet sitt var han en førende skikkelse både i den politiske og faglige bevegelsen.

Mange og tunge tak tok han. Han sparte seg så visst ikke.

Flere av en yngre generasjon i partiet vårt er også gått bort.

Helga Karlsen er en av dem. Det var et dypt og smertelig tap for partiet da hun døde. Hun hadde først og fremst gjort sin store innsats for å fylke kvinnene om partiet. Men hennes virksomhet var ikke begrenset til opplysningsarbeidet blant kvinnene.

Hennes virksomhet favnet over alle ledd i bevegelsen vår. Hun var med i ledelsen av barnelagene her i byen, og gikk like gjerne i partilagne som i kvinneavdelingene. I ungdomslagene var hun en ettertraktet taler.

Ja, det er vel som taler de fleste husker henne. Men så var hun også en taler av de sjeldne. Hun hadde en egen evne til å komme i kontakt med tilhørerne sine. Hun forsto å tale både til følelsen og til forstanden. Det var varme og klokskap bak hennes ord.

I de mange ombudene som hun representerte partiet — i kommunestyret, i skolestyret og i Stortinget — var hun rask til å sette seg inn i sakene, og uredd kastet hun seg inn i debattene. Alltid kom en ubendig trang til å ruske opp i den sosiale samvittigheten til syne.

Vi minnes også *Børge Olsen Hagen*. Han var en ildsjel som i en hel menneskealder var en av de framste forkjemperne for saka vår. Han tok også sin tørn på alle felter i bevegelsen, og alltid skjøttet han oppgavene med den samme iver og troskap.

Positivt innstilt overfor livet reagerte han sterkt overfor all urett, og modig ga han overalt uttrykk for det han følte.

Han var svak av helse de siste årene, men han hadde et uoppslitelig humør som hjalp ham over vanskene. Han var i det samme gode humør i fengslet som i Stortinget!

Ved *Olsen Hagens* død fant et usedvanlig rikt og virkefullt liv sin avslutning.

Døden har innhentet også andre av partiets stortingsmenn.

Jul B. Olsen er en av dem. Tidlig kom han med i arbeiderbevegelsen. Først gjennom Jern- og Metallarbeiderforbundet, hvor han var tillitsmann gjennom mange år.

I Narvik ble han en av de fremste i partiet. Han var arbeiderbyens ordfører i flere perioder. Hans navn er knyttet til mange av de store sakene som er ført fram i Narvik. Han hadde vært stortingsmann fra Nord-Norges byer i 3 perioder, da han døde i 1936.

Jul B. Olsen var grundig, real og saklig i all sin ferd.

Også en av de mest kjente partifellene på Sørlandet *Ole Johan Olsen*, er død. Han var en av de drivende kreftene i fagbevegelsen i Kristiansand, og nød stor tillit innen fagforbundet sitt. Han var i mange år medlem av Norsk Transportarbeiderforbunds hovedstyre. *Ole Johan Olsen* var partiformann i Kristiansand i en årrekke, og den sentrale skikkelsen i partiets kommunearbeid i hjembyen.

I 12 år hadde han vært stortingsmann, da han døde i sommer. Stø og sikker var *Ole Johan Olsen* i all sin gjerning.

Enda noen partifeller vil jeg nevne ved navn.

Dines Jensen døde i sommer 90 år gammel. Med *Dines Jensen* er en av de siste av den eldre garde i norsk arbeiderbevegelse gått bort.

Han var Landsorganisasjonens første sekretær, og tillitsmann for bygningsarbeiderne alt i 90-årene.

Petter Andersen — Transportarbeiderforbundets hovedkasserer i en årrekke, døde i høst. Også han var en av pionerene i fagbevegelsen.

Arnt Aamodt — er også død. I henvend en menneskealder var han kasserer i Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund. Men i flere år var han medlem av partiets sentralstyre også.

En av de yngste tillitsmenn i fagbevegelsen, Elektriker- og Kraftstasjonsforbundets første formann, vår staute partifelle *Oskar Haugen* gikk fra oss i fjor.

Det var fagbevegelsen som la beslag på det meste av disse partifellenes arbeidskraft. Men de var levende interessert i partiets arbeid, og tok sin tørn også der.

Vi minnes disse kvinner og menn sammen med alle de andre som bar bevegelsen vår fram i tunge og vanskelige år. De er ikke mer blant oss, men minnet om dem lever i våre hjerter. — —

Formannens åpningstale.

Formannen holdt så denne åpningstalen:

Kamerater!

På vegne av partiets sentralstyre ønsker jeg dere velkommen til landsmøtet. Vel møtt til rådslagning! Vel møtt til arbeid for parti, land og folk!

Svarte slagskygger ligger i dag over landet vårt. Europa er i krig. Vi lever midt oppe i hendinger som når som helst kan stille våre organisasjoner og vårt folk på de alvorligste prøver. De nordiske land ligger utafor krigen; men ingen av oss er blind for den usikkerhet som krigen også innebærer for oss. De alvorlige prøvelser vårt finske broderfolk opplever i disse timene understreker dette ennå sterkere.

Om vår vilje til fred, til nøytralitet, hersker det ingen tvil. Men det er i denne tid ikke bare spørsmål om hva *vi* vil, og hva *vi* ønsker. Hvis storkrigen kommer vil den bli ført med en hensynsløshet som saker sidestykke i historien.

Landsmøtet vårt samles i dag med dene alvorlige bakgrunn, og i full klarhet over den vil vi gå til vårt arbeid.

For oss alle er krigen et vonbrott. Den rammer oss på et tidspunkt da vi sto midt oppe i et rikt og byggende arbeid. Vi hadde kjempet oss opp av den verste økonomiske bølgedalen. Gjennom store tiltak var næringslivet igjen brakt på fote. Den verste arbeidsløysa hadde vi tatt knekken på. Sosiallovgivningen var bygd ut i et nett av nye trygder. Den økonomiske og sosiale standarden i folket var høynet. Et solid grunnlag var lagt for nye framstøt. Framtia tegnet seg med lysere voner for landet og folket.

Så sterke var vi både faglig og politisk at ingen her hjemme skulle ha kunnet true det byggverket vi hadde lagt grunnen til. Vi følte alle at vi skulle mestre vanskene, *bare vi fikk bygge i fred*. Planene var lagt. Arbeidet gikk trutt framover.

Den samme utviklingen så vi også i nabolandene våre, og det ga øket kjensle av trygghet og pågangsmot. Resultatene sjøl talte sitt tydelige språk: De nordiske arbeiderpartiene viste vei mot sosial rettferd og trygge kår for folket. Mer og mer samlet oppmerksomheten seg om dette rolige hjørne i Europa, som ikke bare levde i *fred*, men som også trygget folkets *frihet* samtidig med at de ga det *brød*. Norden syntet vei, ja: Demokratiet her viste i handling at folkestyret *kan* arbeide.

Vaktsomme ser vi oss om, og urolig spør vi: Skal dette verket legges øde? Skal den personlige rettssikkerheten som her er bygd opp gjennom århundrers kulturarbeid, rives ned og gi plass for fengsler og konsentrasjonsleirer? Skal den friheten vi tok i arv fra fedrene gå tapt? Og skal de organisasjoner som vi bygde opp gjennom årelangt slit, slettes ut?

Disse tankene *må* dukke opp i dag. Og med dyp pessimisme må vi spørre om Europa helt skal gi seg barbariet i vold.

Hvem av oss hadde trodd at den generasjonen som opplevde den forrige verdenskrigen, ville ha tillatt at dette blodige skuespillet på ny skulle settes i scene? Hvem hadde trodd at *det* folkestyret som etter krigen følte så grunnfestet, i løpet av et par årtier skulle være avløst av et hensynsløst *diktatur*?

Men der friheten går tapt, banker krigen på døren. Der arbeiderorganisasjonene slettes ut, der får sjåvinismen og krigspolitikken fritt spillerom. Og der konservative, borgerlige regjeringer får dominere, der bryter fascismen seg vei.

Nordens folk er små folk. Vi kan ikke binde de kreftene som nå er sloppet løs. Vi gjør rett i å innse vår egen litenhet. Men vi plikter også å se den sannheten rett i øynene at det er bare gjennom *egen* innsats at disse land og folk mest mulig uskadd kan slå seg vei gjennom Ragnarokk.

Vi vet intet om framtia. Bare ett vet vi: Store er de vanskene vi går i møte. Det vi brant for, bare for noen uker siden, må nå kanskje for en tid stilles i bero. Helt nye problemer skyver seg i forgrunnen. Forsyningsspørsmål, krigstidsøkonomi, krisetiltak av de mest ulike slag kommer nå naturlig nok til å dominere.

Den første stormen har vi ridd av, og det er i øyeblikket mangt som gir oss grunn til optimisme. Men situasjonen endrer seg fra time til time, fra dag til dag. Så mange faktorer *er ukjente*, når det gjelder å bedømme de politiske og økonomiske konsekvensene av krigen. Ingen vet om vi vil være i stand til å holde vår eksportindustri gående, om skipsfarten og hvalfangsten vil kunne redde vår betalingsballanse, om nødvendige råstoffer og brensel når fram til våre industriplasser og byer. Om dette vet vi intet. Vi gjør bare rett i å regne med at også vårt land vil få føle virkningene av krigen der ute. Og ingen må lulle seg inn i de falske og foraktelige illusjoner om at vi skulle kunne berike oss på andres nød og elendighet.

Vanskene kommer, vanskene er alt kommet. Tunge byrder må bæres. Forsyninger, rasjonerings- og prisordninger koster, og koster mye. Et nøytralitetsvern må bygges ut. Det koster mer.

Bare 20 år er gått siden forrige krigen. Vi har erfaringer å bygge på. Fram for alt har vi lært at byrdene ikke skal veltes over på dem som følger etter oss. Det var *den* kortsynte politikken vi fikk svi for, og svir for den dag i dag. Byrdene må bæres av *oss!* Men dere kan være forvisset om at så sant det står til partiet, skal de byrdene bli fordelt etter evnen til å bære dem!

Under alt dette stilles store krav til hver enkelt av oss. Det er viktigere nå enn noensinne å vise solidaritet. Må en resignere på enkelte områder, så kan en vinne noe større. Og det som er størst i denne tia er å berge landet vårt frelst ut av vanskene. Det som er størst er å vise samhold. Det som er verst er at landet rives opp i indre strid og splid.

Arbeidernes organisasjoner har et stort ansvar nettopp nå. Som landets sterkeste parti har vi bestemmende innflytelse. Og det at vi har regjeringmakta understreker dette forholdet. Vi står i sentrum av begivenhetene i landet vårt. Vår holdning og opptreden betyr mer enn før. Og tidens vansker skjerper ansvaret for oss alle. Jeg tviler ikke på at partimedlemmene er klar over det.

Men det behøver ikke å bety en bremse på arbeidet vårt. Tvert om. Appellen til solidaritet og samhold er aldri negativ. Men vi må se vårt arbeid i en større sammenheng. De mindre ting må vike for de større. Vi må alltid spørre oss sjøl: Hva er det som i denne situasjonen gagnar *hele arbeiderklassen* best? Og ut fra det må vi ta våre standpunkter.

Da krigen kom, sendte partiet og Landsorganisasjonen ut et manifest. Det heter i dette at alle gode krefter i det norske folk nå må gjøre sin plikt. Det heter at Arbeiderpartiet og fagorganisasjonen venter av sine medlemmer at de går foran i å vise god samfunnsånd og solidaritet. Ro, orden og samfunnsmessig disiplin skal råde.

Våre organisasjoner og medlemmer har vist at de følger disse grunnsetningene. Det er et lyspunkt i denne mørketia at arbeidernes solidaritet står sin prøve. Det er et lyspunkt at partilivet er mere levende enn noen gang, at det er virksomhet rundt omkring i avdelingene våre. De møtene som har vært holdt i det siste, viser at partifellene våre ikke har tapt hodet, men at de også tar denne situasjonen med ro og fatning, i samhold og solidaritet.

Jeg skal ikke ved dette høve komme inn på de ting som er hendt siden vi sist hadde landsmøte. Beretningen gir beskjed om det. Men la meg nevne noen tall som alle forteller om den samme vokster.

Partiets organisasjonsmessige framgang i treårs-perioden er større — ja mye større enn i noen landsmøte-periode tidligere. Tallet på foreningene er øket med 997, til 3 719 ved utgangen av forrige år. Medlemstallet har gått opp med 48 000 til 170 000! For i år har vi ingen fullstendig oversikt, men vi er sikker på at framgangen har fortsatt.

I den veldige veksten partiet har hatt, er *kvinnene* representert sterkere enn noen sinne. At landets *ungdom* marsjerer med oss i større skarer enn tidligere syner veksten i Arbeidernes Ungdomsfylking, som nå teller 35 000 medlemmer.

Arbeidernes faglige Landsorganisasjons imponerende vekst de siste årene er vel kjent. Medlemstallet er nå oppe i 350 000. Det er fordoblet på 5 år!

En liknende framgang møter oss i de andre arbeiderorganisasjonene. I Fram-fylkingen, Arbeidernes Idrettsforbund og i Arbeidernes Avholdslandslag.

Med det er ikke bare en økning i medlemstallet vi kan vise til de siste årene. Det som sammen med denne veldige veksten betyr så uendelig mye, er den organiserte studie- og opplysningsvirksomhet som Arbeidernes Opplysningsforbund står for. Uten sammenlikning — heter det i forbundets siste beretning — har året 1938 vært det beste år for opplysningsvirksomheten innenfor den norske arbeiderbevegelse.

Dette organisasjonsmessige grunnlaget er det bærende fundament. Og det skal vise seg sterkt nok også i denne tia, sterkt nok til å bære oss over vanskene.

Med disse ordene hilser jeg landsmøtets representanter og gjester. La dette møtet bli gode arbeidsdager som viser vei framover.

Til slutt en særlig hilsen til representantene fra broderpartiene i de nordiske land. De kommer her ikke bare som våre gjester, men også som nære venner, og understreker fellesskapet, samhørigheten og samvirket mellom arbeiderklassen i Norden.

Vel møtt!

Landsmøtets gjester.

Som våre gjester møter i dag en rekke utenlandske og innenlandske broderorganisasjoner, forsatte formannen.

De innbudte organisasjoner:

Sosialistiske Arbeider-Internasjonale er innbudt til landsmøtet.

Vi har fått meddelelse om at Internasjonalen har anmodet medlem av Internasjonalens forretningsutvalg — *Hedtoft Hansen* — om å overbringe Internasjonalens hilsen.

Videre er innbudt *Islands sosialdemokratiske Parti*.

Vi har fått melding fra partiet om at det under de nåværende forhold ikke har høve til å sende representant til møtet, men uttrykker sin varmeste hilsen og lykkønsking til landsmøtet.

Sosialdemokratisk Forbund i Danmark: Hedtoft Hansen, H. P. Sørensen.

Finnlands sosialdemokratiske Parti: Eino Kilpi.

Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti: Gustav Møller, Anders Nilsson, Aksel Strand.

Norske gjester:

Regjeringas medlemmer.

Arbeidernes faglige Landsorganisasjon: Konrad Nordahl, I. B. Aase, Nic. Næss, Chr. Henriksen.

Samarbeidskomitéens sekretær: Lars Evensen.

Arbeidernes Ungdomsfylking: Gunnar Sand, Rakel Sewerin, Trygve Bratteli.

Arbeidernes Arholdslandslag: Richard Blomkvist, Jonas Brunvoll.
Arbeidernes Lytterforbund: John Bergh.
Arbeidernes Opplysningsforbund: Håkon Lie.
Fram-Fylkingen: Ola Brandstorp.
By- og Herredslaget: A. Indrebø.

Gjestene hilser landsmøtet.

Formannen ga så ordet til

Hedtoft Hansen: Jeg har først den ære og glede å overbringe de beste hilsener fra Sosialistisk Internasjonale. S.A.I.s sekretær, dr. Fr. Adler, hadde gjerne sjøl vært til stede her i dag og overbrakt hilsener på denne første kongress i Norge etter at D.N.A. er blitt medlem av S.A.I., men påtrengende arbeid hindrer dr. Adler i personlig å være til stede.

I et skriv fra S.A.I er uttrykt ønsket om at denne kongress må holdes i, og forhandlingene preges av, «*den internasjonale sosialismes ånd*»! Jeg slutter meg til dette ønsket. Vel vet jeg at det fins skeptikere i dag som bare har et hånlig og bedrevitende smil tilovers for ordene «*internasjonal sosialisme*».

I denne krets kan jeg vel si det uten å bli misforstått: Vi nordiske sosialdemokrater overvurderer visselig ikke i dag den internasjonale sosialismes betydning, men dog har vi, ansikt til ansikt med det Europa som klirrer av våpenlarm, som nå har satt vold og makt i rettens sted og truer alle små lands sjølstende, som gjennomsyres av blind nasjonalisme, tåpelig sjåvinisme og truer hele den vesteuropéiske kultur — ja, ansikt til ansikt med alt dette, bekjenner vi at vi har det ønske at det var mer sann *internasjonal* ånd og mer sann *sosialistisk* innstilling. Europa har aldri trengt til det som nettopp i dag.

Dette er ikke etterpåklokskap, *vi* har rett til å si det. Hadde Europas ansvarlige ledere i etterkrigsperioden lyttet til de råd og ønsker som lød fra de foraktede internasjonale sosialdemokratiske konferanser, så var «*freden*» i 1919 ikke blitt det den ble, så var etterkrigstias Tyskland ikke blitt behandlet som det ble, så var den internasjonale samtidige nedrusting ikke blitt forsømt som den ble, så hadde den internasjonale økonomiske planløshet ikke fått lov å utvikle seg, så var Europa ikke styrtet ut i den ulykke som nå truer med å utvikle seg til katastrofe. Vi ønsker å si disse ting åpent i dag, fordi de nordiske sosialdemokratier intet har å skamme seg over.

Nå er ulykken over Europa og kaster også svarte skygger over Norden. Våre tanker går til alle som lider under krigen eller trues av den, også til våre finske venner og til det finske folk hvis stolte frihets-tradisjon og sjølhevdingstrang nettopp i disse dager fyller oss alle med beundring og takknemlighet.

Den sosialdemokratiske arbeiderbevegelse i Norden støtter fullt og helt de nordiske regjeringers nøitralitetspolitikk. Vi har alle det ønske at våre land må bli holdt utafør krigen og alt hva krigens er, men understøttelsen av denne statslige nøitralitetspolitikk kan naturligvis ikke holde oss fra å ha den dypeste sympati med alle som lider urett. Og

heller ikke innadtil i våre land å kreve respektert retten til å ha ei mening om den européiske politikk som vår skjebne er avhengig av. Den nordiske socialdemokratiske arbeiderbevegelse er til like forent i ønsket om snarlig *fred*, fred på *rettens* grunn, og i ønsket om fredelig mellomfolkelig samarbeid til løsning av krigens barbari og umenneskelighet. Dette er nordisk arbeiderbevegelses standpunkt, og det er sterkt, fordi det er identisk med det ønske som næres av *de nordiske folks* alt-overveiende flertall.

Jeg har også her en annen kjær plikt. Jeg hilser kongressen fra det danske sosialdemokrati som jeg her sammen med sjefredaktør A. S. Sørensen, representerer. Vi har i Danmark både med interesse og beundring fulgt den realitetsbetonte politikk den norske mindretallsregjering har fulgt.

Det har tidligere vært forskjell på oppfatningen i norsk og dansk arbeiderbevegelse, men den felles positive politiske linje de nordiske partier har fulgt de senere år har i alle land styrket vår stilting og gjort de nordiske arbeiderpartier til ryggraden i det nordiske demokrati, hvis soliditet og resultatrike arbeid har henledet hele verdens oppmerksomhet på Norden.

I det jeg uttrykker de beste ønsker for kongressen og Det Norske Arbeiderparti, uttaler jeg samtidig håpet om at vi trass urotidene over Europa både må bevare samholdet mellom våre partier og de nordiske folk så vi, når fredens dag opprinner, samlet må kunne yte vårt bidrag til Europas gjenoppbygging i fredens, i samarbeidets, i rettferdighetens — i *Nordens* ånd.

Eino Kilpi, Finland, ble hilst med hjertelig bifall da han steg opp på talerstolen.

— Langt utover Nordens grenser vil det sikkert vekke både undring og beundring, at et sterkt og mektig arbeiderparti kan samles til kongress på vanlig måte i ei ti da store deler av Europa beherskes av vold og i mange henseender av fullstendig anarki. Nettopp i disse dagene virker Det norske Arbeiderpartis kongress som en lysrakett i det knugende mørket som har lagt seg over Europas folk. Med voksende intensitet og stadig større forhåpninger rettes blikkene mot Nordens stater, deres indre struktur, deres demokratiske styresett, og fram for alt på den merknadsverdige omstendighet at den bærende kraften for deres frihet, sjølstende og ukrenkelighet består av målbevisste, organiserte arbeidermasser.

I Finland har vi alltid med stor interesse fulgt Det norske Arbeiderpartis utvikling. Denne interessen har først og framst vært grunnet i den nordiske samhörighetskjennele, men også i vesentlig grad på vissheten om at arbeiderrørslas utvikling i begge land gjennom årtiene har vært preget av mange beslektede drag. Når vi leser Det norske Arbeiderpartis historie helt fra Marcus Thranes dager, kjenner vi igjen mange trekk fra vår egen historie, der fins mange av de samme dramatiske hendingene som under visse perioder har preget også finsk arbeiderørslasle.

I ingen av disse land har utviklingen kunne skje bare under fredelig søndagsstemning, i begge land utgjør storm- og uro-perioder et betydelig innslag i utviklingens vev. — I Finland kanskje i ennå høyere grad enn i Norge.

Denne mektige utviklingen på det politiske, sosiale, kommunale og kulturelle området, som er ført fram av den norske arbeiderrørsla i løpet av de aller siste åra, har blant oss i Finland vakt oppriktig beundring. I partikretser i Finland har den partikongress som nå åpnes her, dens omfattende og også i prinsipiell henseende betydningsfulle dagsorden, har vakt stor oppmerksomhet. Denne oppmerksomhet ville ha vært ennå større om den politiske stilling for vårt eget land ikke hadde vært så alvorlig som tilfellet har vært i løpet av de siste ukene.

Når jeg nå har den ære å overbringe en ærbødig hilsen og lykønsking fra Finnlands sosialdemokratiske Parti til denne kongress, så kan jeg gjøre det på hele den finske arbeiderklassens og hele vårt folks vegne. Det politiske og åndelige liv i Norge har alltid hatt en stor betydning for Finland. I den tia da vi i Finland organiserte oss i den faste passive motstand mot den russiske tsarismens undertrykkelse, sto de store nordmenn, Bjørnson og Ibsen blant dem hvis åndelige innsats var av ubetalelig verdi for oss. Jeg tør forsikre at disse store nordmenns verker i disse tunge år ble lest flittigere i Finland enn i noe annet nordisk land. I deres romaner og dramaer søkte og fant vårt folk og trøst og oppmuntring i sin egen kamp.

Aldri før har dog den nordiske tanken og den nordiske samhørighetskjenne i Finland vært sterkere og varmere enn i løpet av de siste ukene. Den sympati som fra de øvrige nordiske landenes sie er strømmet mot Finland, har der heime gjort det djupeste inntrykk. Også i de kretser som før har hatt motvilje mot arbeiderrørsla har en nå lært seg til å verdsette den nordiske samhørigheten som sådan, men også på arbeiderørslas avgjørende innsats for å bygge opp og grunnfeste samhørigheten i Norden. For en utenforstående, som har fulgt vårt lands tidligere skjebne, kan det nesten forekomme uforståelig når jeg sier at Finnlands folk i denne stund har lagt ned sine indre stridigheter og med fast enighet sluttet opp om en eneste felles parole: Sin frihet og nasjonale sjølstende.

Jeg kan derfor innskrenke meg når jeg går over til å fortelle om utviklingen i vårt land. Den samling av de demokratiske krefter som kunne gjennomføres etter det siste presidentvalget, har vist seg holdbar. Den av sosialdemokratene, agrarforbundet og det lille framskrittspartiet dannede koalisjonsregjeringen har bestått prøven, og for nærværende kan en uten overdrivelse si at hele Finnlands folk absolutt stoler på denne regjeringa og gir den sin ubetingede støtte. Ved den nåværende krises begynnelse ble regjeringas basis utvidet på den måten at også representanter for Svenska Folkepartiet trådte inn i regjeringa. Regjeringas direkte parlamentariske basis består nå av 165 mandater av Riksdagens 200. I den nåværende situasjon opptrer imidlertid også opposisjonen fullt lojalt. Ved riksdagsvalget i sommer økte de demokratiske partienes styrke og innflytelse ytterligere. Det sosialdemokratiske partis

representanttall økte til 85 og tallet sosialdemokratiske stemmer økte fra 450 000 ved valget i 1936 til 515 000.

Arbeiderrørslas stilling i vårt land er under disse omstendigheter forholdsvis fast. I vår kunne vårt parti feire sitt 40 års jubileum. For denne høsten var det planlagt en livlig virksomhet på alle felter. Gjennomføringen av disse planene måtte dog stilles i bero. Av den mannlige medlemsstokken er nå den største delen av aktive medlemmer og tillitsmenn på nøytralitetsvakt og våre kvinnelige medlemmer er beskjeftiget med forskjellige oppgaver som har meldt seg under den aktuelle situasjon. Mulighetene for vår normale virksomhet beror i første rekke på om den nåværende situasjon kan løses.

Da jeg iforgårs reiste fra Finnland spurte jeg vårt partis formann om han hadde noe særskilt på hjertet som han ønsket å framføre til arbeiderne i Norge i denne stund. Han sa da: Hils partifellene der og si at vi nå ikke har ti til å si så mye, men vi søker isteden å arbeide så langt våre krefter rekker. Finnlands arbeiderklasse står i denne stund sie ved sie med vårt lands øvrige befolkning på sin post til forsvar for ur gammel nordisk frihet, vårt lands sjølstende og arbeiderrørslas framtid.

Jeg kan slutte med disse ord. Jeg takker hjertelig for innbydinga til å overvære denne kongress, og ønsker dere lykke og framgang i deres viktige og ansvarsfulle verv. (Demonstrativt bifall.)

Gustav Møller, Sverige: På vegne av Sveriges sosialdemokratiske Parti hilser jeg deres landsmøte.

— Det kan syns som et mirakel, fortsatte Møller, å se den stadige framgangen for arbeiderrørsla i Norden, mens den er slått ned i store deler av Sentral-Europa. Men det er intet merkelig ved det. Det henger sammen med at frihetstrangen i Norden alltid har vært så sterk. Og arbeiderrørsla kan ikke leve i annet enn frihet. Men forutsetningen for arbeiderrørslas vekst og styrke er ikke bare rent organisasjonsmessig talent, men at innlevingen i solidaritetens idé blant Nordens folk og arbeiderrørslen er sterkere enn i noen annen arbeiderrørslen. Men allikevel er det spørsmål om vi skal kunne fortsette framgangen, eller trues av å bli slått ned. Spørsmålet må stilles ikke minst derfor at de forskjellige arbeiderrørslar i Norden har vist så stor styrke at de enten alene eller sammen med andre, bærer ansvaret for landets og folkets skjebne. Det er klart at de som har ansvaret nå settes på en hardere prøve enn noen gang før. Jeg ser den nåværende tia som en generalprøve for hele arbeiderrørsla. Det er nå det skal vise seg om den samholdets og solidaritetens ånd som har bygd bevegelsen makter å føre bevegelsen uskadd og styrket gjennom den nåværende krisa. Jeg tror det, i likhet med Torp, om vi bare kan bevare freden. Men om *det* tør jeg ikke spå.

I Sverige har vi kanskje sterkere enn i de andre nordiske land kjent det kalle pust fra «den første sosialistiske stat i verden», når den tar til å nytte trusler mot sin lille granne for å søke å tvinge dette land til vedtak som er uforenlig med landets sjølstende. På samme måten som de øvrige Nordens folk vet vi at Finnland ingen ting forlanger, uten å få leve i fred. Men truslene mot Finnland betyr at ingen liten stat kan kjenne seg trygg i en verden der de store og mektige er ute etter rov.

— Fordi jeg er medlem av en regjering vil jeg ikke nærmere karakterisere de ting vi har iaktatt. Men jeg kan forsikre at jeg kjenner det allikevel på samme måten som de øvrige partifeller.

Jeg overbringer en hjertelig hilsen fra Sveriges sosialdemokratiske Parti og håper at Deres landsmøte vil bringe beviser for at den norske arbeiderrørsla er moden for *sin* generalprøve. Jeg håper landsmøtet vil bidra til å styrke bevegelsen og skape nye framsteg. (Bifall.)

Statsminister *Johan Nygaardsvold*: På Regjeringas vegne takker jeg for innbydinga til landsmøtet.

Et partilandsmøte er for alle medlemmer av partiet av den største interesse. Der blir beretning, program, retningslinjer og den dagsaktuelle situasjon behandlet og tatt stilling til. Og alt dette har stor betydning for vårt partis arbeid videre fram.

Ser vi på situasjonen i dag, så tror jeg at det ikke er mange av partiets landsmøter som er blitt holdt under så mørke og usikre forhold som det som nå skal ta til med sine forhandlinger. Det kan visst bare sammenliknes med de landsmøter vi holdt under den forrige verdenskrigen, og da kanskje mest med landsmøtet i Trondheim i 1915. Da var også forholdet det samme som nå. Det var ikke så lenge sia krigen var brutt ut og vi visste ikke hva framtia ville føre med seg av ulykker og vansker.

Det kan allikevel være noen forskjell kanskje.

Den gang var det vel mange som trodde — eller som søkte å overtale seg sjøl til å tro at bare verden kom igjennom *den* krigen så skulle verden aldri mer bli kastet ut i krigens redsler. Man klamret seg til dette håpet, sjøl om vanskene var aldri så store.

Har vi noen grunn til å nære et sådant håp nå?

Å nei, vi har dessverre ikke det.

Tia som fulgte etter verdenskrigen har ikke vært noen fredens tid. Verden har vært herjet ikke bare av kriser, men også så å si av sammenhengende kriger. Og nå ser det mørkere ut enn noen gang i de senere år.

Det er krig mellom Europas stormakter og en kan vente at den vil bli ført skånselsløst, uten hensyn til menneskeliv, sivilisasjon og verdier for øvrig. Stater slettes ut, og nasjonale rettigheter tas det intet hensyn til. Det at fremmede hærstyrker marsjerer inn i et annet land under blodsutgydelse og voldsverk kalles at en bare fortsetter med opprensningen.

Når det bare er tilstrekkelig med makt så settes den i rettens sted.

Hos oss alle reiser det seg i disse tier dette spørsmål:

Fins det intet botemiddel, kan ikke forholdet mellom folkene sikres og trygges på en bedre måte enn hittil?

Det spørsmål reises, og det har vært reist mange ganger før. Svarene har vært noe forskjellige, men flere av de bote- og sikringsmidler som mange har satt sitt håp til, har vist seg å være til unytte. Kanskje enkelte også har økt usikkerheten istedenfor å fjerne den.

Men verden må fram til sikkerhet og trygghet.

Hvis ikke vil den forgå!

Vi som tilhører den organiserte arbeiderklasse vi tror at sosialismen må bli en av de vesentligste faktorer til å skape en sånn verdenstrygghet. Ikke en sosialisme som bare dekker over egoistisk imperialismen, men en sosialisme som bygger på rettferdighet og demokrati.

Det er etter de linjer vårt arbeid føres og det er som et ledd i dette arbeid at vi holder vårt landsmøte mens kanonene tordner ute i Europa.

For vår egen skyld, og for våre menings- og klassefellers skyld også i andre land, vil jeg håpe at dette landsmøtet må styrke samhørigheten og øke viljen til å nå fram til vårt felles mål — *sosialismen*. (Sterkt bifall.)

Konrad Nordahl: Det er meg en stor glede å kunne overbringe en hjertelig hilsen og håndslag fra Arbeidernes faglige Landsorganisasjon til Det norske Arbeiderpartis landsmøte. Disse to organisasjonene, Landsorganisasjonen og Arbeiderpartiet er så sterkt knyttet til hverandre gjennom arbeid og kamp for felles sak at ikke noen utenforliggende makt vil klare å løsne på den knuten.

Så lenge disse to store organisasjonene har de samme idealene og samme mål vil samarbeidet fortsette til gagn i første rekke for de befolkningslag disse organisasjoner representerer, men dermed til beste for hele samfunnet.

Fagorganisasjonen har i tia sia siste landsmøte i partiet hatt en rik utvikling. Titusener av nye medlemmer er kommet med i organisasjonen, representerende de forskjelligste lag av den arbeidende befolkning. I dag har fagorganisasjonen nær 350 tusen medlemmer, fordelt på om lag 4 000 fagforeninger. Organisasjonens tusener av tariffavtaler gjennomskjærer praktisk talt hele det økonomiske liv i landet vårt. Ennå har vi riktignok enkelte grupper av arbeidere og funksjonærer utafor organisasjonen, men da fagorganisasjonen arbeider på langt sikt er vi overbevist om at også disse grupper vil finne sin plass i organisasjonens rekke.

Den framskutte plass som fagorganisasjonen i dag inntar i det økonomiske liv har ikke bare gitt den stor makt, men også større ansvar. På denne måte er forholdene betydelig forandret på mindre enn 10 år. Vi er alle klar over at fagorganisasjonens samfunnsmessige stilling i dag er en annen enn for bare få år sia. Derimot er det ikke alltid at *alle*, hverken *utafor* eller *innafor* fagorganisasjonen er klar over de rettigheter og forpliktelser som dette fører med seg. Stort sett har en dog rett til å si at fagorganisasjonen i sin alminnelige virksomhet har tatt konsekvensene av de endrede forhold og ikke ført en politikk som river ned det som den sjøl har medvirket til å bygge opp.

På den andre sia er vi alle oppmerksomme på at de økonomiske krefter ennå ikke ledes av samfunnet og under hensyntagen til fellesinteressene. Hovedtyngden av de økonomiske krefter er framleis underlagt privatpersoner og selskaper som i meget liten utstrekning i sine disposisjoner lar seg lede av de samfunnsmessige omsyn. Det er disse personer og selskaper som fagorganisasjonen har til motpart i sin virksomhet, og det er sjølsagt at dette også må prege fagorganisasjonens arbeid.

I de siste år har fagorganisasjonen fått en ny motpart som det som regel er en fornøyelse å møte, men som også kan skape gnidninger. Vi møter våre egne klassefeller på den andre sia av bordet. Det gjelder Staten, en mengde kommuner og ikke minst i kooperasjonen.

Det er jo en gledelig utvikling at vi er kommet så langt at arbeiderbevegelsens kvinner og menn har fått avgjørende innflytelse på økonomiske virksomheter. Jeg er ikke i tvil om at dette, stort sett, har ført til bedring i lønns- og arbeidsforhold som vi ikke ville hatt hvis det hadde vært borgerskapets kvinner og menn som satt på den andre sia av bordet.

Enkelte ganger kan det dog hende at det oppstår gnidninger. Vi er jo alle mer eller mindre preget av det miljø vi lever under og det kan også komme til uttrykk når klassefellene møtes på hver sin sia av «det grønne bord». Når en dertil husker på at begge parter er oppdradd etter de gamle og gode propagandametoder hvis viktigste ord var «vi krever» så er det likevel ikke så forbausende at det somme tier kan være vanskelig å få disse ord til å forenes med den harde virkelighet. Jeg er dog overbevist om at disse forhold vil ordne seg etter hvert som en blir klar over at enhver ti har sine spesielle problemer som må løses, uavhengig av gamle formler.

Det er i enkelte presseorganer blitt spådd at det på dette landsmøte skal utkjempe en bitter strid mellom fagorganisasjonen og partiets ledelse. Det er unødvendig å si at dette er noe nonsens. Vi har ingen strid å utkjempe. Ikke minst Landsorganisasjonens ledelse vet at fagorganisasjonen ikke ville hatt en slik bredde og stor innflytelse på mange områder som vi i dag har hvis vi ikke hadde hatt en arbeiderregjering og et sterkt arbeiderparti. Derfor er det ikke noen oppgave for fagorganisasjonen å få noen endring i dette forhold.

Fagorganisasjonen står nettopp nå foran vanskelige oppgaver som følge av den nye storkrigen. Under løsningen av disse oppgavene er det av stor betydning at vi kan ha det beste samarbeid med vår tvillingbror, Det norske Arbeiderparti.

I håpet om at dette landsmøtet ved sine vedtak vil styrke dette samarbeidet, hilser jeg igjen landsmøtet på vegne av de fagorganiserte arbeidere.

Lykke til med forhandlingene. (Bifall.)

Gunnar Sand: På vegne av Arbeidernes Avholdslandslag, Arbeidernes Lytterforbund hilser jeg partiets landsmøte. En hjertelig hilsen også fra den unge garden i Framfylkingen, som i de seinere åra har vokset så sterkt. Dette arbeidet forteller oss at vi har framtia. Jeg hilser også fra Arbeidernes Oplysningsforbund hvis oppgave er å sørge for at den indre vekst i vår bevegelse følger den tallmessige. Og jeg hilser fra Arbeidernes Ungdomsfylking — den største og sterkeste ungdomsorganisasjonen i landet.

Alle disse organisasjonene er nå betydelig sterkere enn ved forrige landsmøte, og dette skylles ikke bare deres eget arbeid men også partiets og regjeringens arbeid.

Vi lever i en vanskelig tid, men også en tid med store landevinninger — en tid med nye veier og nye våpen. Og den socialistiske ung-

dommen har sluttet opp om dette arbeidet og har tatt aktivt del i det. Det er sagt at Ungdomsfylkingen ikke representerer den samme radikale friskhet som før. Og hvis radikalisme er det samme som programfestet opposisjon så er jeg enig i det. Men jeg vil påstå at den hovedlinjen Fylkingen har fulgt er radikal, og den skal fortsette.

Den hær disse organisasjonene repræsenterr ser hen til dette arbeidsfolkets riksting med store forventninger og håper at partiet kan føre landet og folket frelst gjennom uværet.

Partiet vårt har alltid vokset med oppgavene, og vi håper det vil makte å føre Norge fram til lysere kår for folket, til frihet og socialisme. (Bifall.)

Oscar Torp: Landsmøtet har alt takket for de gode ønskene fra våre utenlandske og innenlandske gjester. Det er varme og styrke i disse ønskene og dette bidrar til å løse de store oppgavene vi har satt oss. Vi lover at vi ved felles virke skal gjennomføre at «friheten skal overvintre i Norden.» — Jeg håper at landsmøtet vil føre til de beste resultater. Hjertelig takk.

Representantliste.

Østfold: Emil Andersen, Anna Wehler, Erik Eriksen, Arthur Olsen, Aksel Elisenberg, Johan Tøger Lie, Ragnvald Gundersen, Herman Østensvik, Hans Hansen, Nils Hønsvald, Johan Johansen, Ole Siggerud, Olav Strandås, Gunhild Kluge, Josva Tømt, Thorbjørn Dahl, J. Hjort Eriksen, Henry Jacobsen, Randi Johansen, Jørgen Kr. Jacobsen, Rolf Eriksen, Elof Strand, William Wilhelmsen, Birger Eriksen, Henrik Jamissen, Georg Jacobsen, Thorolf Olsen, Sigurd Aasgaard, Peder Petersen, Olaf Lislerud og Karl Svensen.

Akershus: Karl Andersen, Karl Flod, Hans Karlsen, Ivan Pettersen, Alf Andersen, Kåre Myhr, Petra Andersen, Peder Søiland, Laura Johansen, Hermann Stordalen, Einar Hoff, K. M. Svendsen, Aksel Ludvigsen, Petter Graver, Ingrid Skotte, Ingvar Isaksen, Th. Kinn, Jørgen Sandaker, Hans Engebretsen, Georg Tomter, Sverre Rødseth, Olaf Kamphus, Martin Hansen, William Sorgenfri, Einar Lund, Alfred Nyhus, Johan Haugen, Petrus Johansen, P. Nilsen, Johan Fossen, Harald Halvorsen, Hjalmar Dyrendahl, Harald Hansen, Helga Waldorf og Aksel Lund.

Hedmark: Jørgen Skogholt, Oskar Lindberget, Johanne Pedersen, Anders Andersen, Ola Nergård, Hermod Brænd, Martinius Nordal, Kristine Andreassen, Martin Hestnes, Oscar Kjonerud, Arve Søsveen, Kolbjørn Johansen og Peter Bækkelund.

Gudbrandsdal: Lars Moen, Paul Brenna og Jacoba Ovren,

Vest-Opland: Hans P. Haugli, Ole Bergum, Marius Slåttum, Thv. Ulsnes, Erika Berntzen, Niels Ødegård, Martin Smeby og Olav Meisdalshagen,

Buskerud: Thorleif Nilsen, H. O. Skogsrud, Halvard Bjerketveit, Kolbjørn Lie, Åge Andersen, Edv. Ulleberg, Astrid Mogen, Egil Halvorsen, Anna Gundhus, Ole Modalen, Gulbrand Johnsrud, Malvine Øen,

Kaspara Torgersen, Th. Frydenlund, Sebjørn Aarvelta, Hellig Lande, Knut Eidsåen, Johan Jensen, Kristian Bråten, K. Tingvold, Alfred Ljøterud, Ole Nilsedalen og Eivind Dybendal.

Vestfold: Marie Skau, Trond Hegna, Hans Jonsmyr, Sverre Strand, Karsten Dalsrud, Kristian Olsen, Georg Nilsen, O. Wilhelmsen, Erling Hoen, Trygve Haug, Almar Zetterberg, Kristoffer Kalleberg, Dagfinn Borgen, Arne Drogseth og Arvid Arvidson.

Telemark: Henry Harm, Gunnulf O. Hogga, Jon Lurås, Magnhild Juul-Hansen, A. K. Svalastoga, Tor Lundtveit, Kristian Nilsen, Arthur J. Berby, Kristian Waldemarsen, Knut Dalastøl, Karl Zachariassen og Ole Styrvold.

Aust-Agder: Søren Gittmark, Magnhild Hageli, Olav Nylund og Hylje Tveitdal.

Vest-Agder: Rolf Jensen, J. Sollid, T. Breilid, Bergtor Strisland, Anna Ryen, Alfred Udland, Eirik Gunnheim og Salve Salvesen.

Rogaland: T. Oftedal, Eivind Skrikrud, Carl J. Westerlund, E. Steffens, Kr. Kallevig, Eyvind Dahl, Johs. Johnsen, G. Natvig Pedersen, Peder Johannessen, Tarald Håland, Amanda Nilsen, Andrea Malde, I. K. Hognestad, Olga Årvik, Adolf Olsen, J. M. Remseth, Einar Andreassen og Elias Finstad.

Hordaland: M. M. Bolstad, Alv Hagen, Magda Kleppestø, Birger Røtnes, Agnes Nilsen og Jan Vevatne.

Sogn og Fjordane: Oskar Andersen, Pernille Vattekar, Hjalmar Larsen og Jens Hilde.

Sunnmøre: P. Loe, N. P. Skrede og Lovise Heggen,

Romsdal: Olav Oksvik og Jakob Bolstad.

Nordmøre: M. Wæge, Sigurd B. Vandvik, Erling Torhus og Ottar Guttelvik.

Sør-Trøndelag: Per Almås, Marit Nilsen, John Fossflaten, Anker Nordtvedt og Leif Rånes.

Inn-Trøndelag: Leif Granli, Tora Egge, Johan Nordstad og Lars O. Setran.

Namdal: Herm. Thornes, Sofie Haugen, Karl Hagen, Markus Erlandsen, D. K. Bratli og Kristina Holm.

Nord-Helgeland: Alf Ljones, Agnes Alnæs-Knudsen og Nils Møllersen.

Søndre Salten: R. J. Clausen, Reidar Carlsen, Alf. Benjaminsen, Kåre Moan, Hilmar Hansen og Aksel Kolberg.

Nordre Salten: E. Fremmerslid, Kador Johansen, Elias Løvgren, Th. Broch, Martin Aune og Th. A. Strømsnes.

Lofoten og Vesterålen: P. C. Reinsnes, Kåre Tolo, Anton P. Medby, Martin Jensen, Johan Valle, Terje Johansen og Konrad Sætervik.

Sør-Troms: Magne Jønsson, Håkon Breivoll og Arthur Heggelund.

Nord-Troms: Ingvald Jaklin, Helga Andersen, Victor Robertsen, Nils Jacobsen, Magne Sagelv, Gjæver Jørgensen, Jakob Rørslett og Astrid Gabrielsen.

Vest-Finnmark: Olaf Berg Hansen og Erling Rafsnes.

Øst-Finnmark: Nils Karlsen, Rudolf Olsen og Ivar Viken.

Oslo: Viktor Jensen, Fr. Jensen, Constanse Kristiansen, Sigurd Danielsen, Alf Eriksen, Kr. Halvorsen, Kr. Taugbøl, Sverre Nodeland, Johan Arnesen, Olaf Thoresen, Håkon Lunner, Dorothea Jacobsen, Karl Antonsen, Torbjørn Pettersen, Bertrand Olsen, Oscar Karlsen, Rolf Skjønneberg, Rolf Eriksen, Arthur Mathiesen, Olaf Eriksen, Ole Hagan, Olav Dahlen, Marius Williksen, Johan Schwingel, Knut Thams, E. E. Rudlang, Einar Olsen, Arthur Solberg, Einar Aamodt, Charles Johansen, Kåre Hansen, Theodor Ås, Einar A. Nilsen, Emma Kjellerup, Thoralf Kristiansen, Asbjørn Larsen, David Norén, E. Rasmussen, Kr. Huseby, Arne Iversen, Ole Østmoen, Rolf Olsen, David Petterson, Amandus Holte, Johan Johnsen, Ingar Hillestad, Erling Halvorsen, Erling Johansen, Kåre Eugen Hansen, Einar Jørgensen, Harald Andersen, Reidar Olsen, Frank Hansen, Joakim Møller, Reidar Johansen, Hjalmar Hansen, Ove Engen, Nils Svensson, Olav Solberg, Arild Mentzen, Georg Jørgensen, John Johansen, Oskar Johansen, Frithjof Palm, Sverre G. Ljungblad, Magnus Svendsen, Konrad Karlsen, Olaf Nilsen, Nils Kvale, N. K. Dahl, Kåre Gundersen, Trygve Moseby, Arne Rønning, Aksel Nilsen, Kristian Ask, Birger Høyvangli, Sigurd Nordby, Ivar Andersen, Chr. O. Hansen, Nikolay Nilsen, Svend Hansen, Kristian Kristiansen, Thoralf Svendsen, Per Lie, Rolf Ruud, Asbjørn Enger, Harry Claussen, Karlot Langfjeld, Birger Olsen, Frank Olsen, Alfred Gundersen, Andre Brånen, Harald Claes, Erling Frogner, Arthur Gulbrandsen, Alf Rummelhof, Runge Andresen, Olaf Nordby, Hermod Skjærsåker, Arnold Hansen, Alf Hansen, Trygve Hagen, Gerd Stensrud, O. Olsen, J. Finsal, Halvdan Wigård, Emil Torkildsen, Erling Anthonson, Magda Kristiansen, Severin Arnesen, Bertil Fagerstrøm, K. H. Kristensen, Thorleif Andresen, Adelstein Haugen, Thor Andresen, Hilmar Sivertsen, Henry Halvorsen, Øistein Marthinsen, Wilhelm Pedersen, Lilli Hervig, Nanzy Hellstrøm, Agnes Riiser, Harald Bråthen, Otto Berg, Ingvald Hansen, Louis Johansen, Ester Samuelsen, Birger Eriksen, Oskar Kværnbo, Borghild Tharaldsen, Reidar Burud, Signe Nilsen, Thora Pettersen, Rolf Lund Sundbye, Kristian Strøm, Åke Ording, Karl Asmyhr, Johan Ring, Halvdan Eriksen, Bernhard Moksnes, Rudolf Nilsen, Søren Hagen, Johs. Hansen, Arne Hagen, Bjørn Hilt, Erling Bentzen, Heine Nilsen, Ole J. Christiansen, Ragna Hansen, Odd Kristiansen, Rudolf Jensen, Daniel Lambeck, Fredrik Rødsten, Eyvind Christiansen, Helmer Karlsson, Mikael Gran, William Andersen, Karsten Sølvberg, Hans Hegg, Rolf Hofmo, Reidar Olsen, Tora Johansen, Lauritz Larsen, Aksel Eriksen, Sverre Pettersen, Håkon Andreassen, B. Øyan, E. Bergh, Henny Jakobsen, Hanna Andersen, Thorleif Fredenlund, Sverre E. Pettersen, Harald Ensrud, Juul Brenny, William Andersen, Rolf Pedersen, Josef Johansen, Torbjørn Larsen, Th. Haraldsen, Reidar Johnsen, Henry Hansen, Reidar Hansen, Trygve Nilsen, Konrad Nordahl, Thyra Hansen, Gunnar Disenåen, Sigurd Halvorsen, Josef Larsson, Arnfinn Vik, Ole Colbjørnsen, Hilda Stensby, Finn Moe, Maja Lang, Karl Evang, Kristine Wahlen, Eugen Larsen og Torbjørn Henriksen.

Drammen: Th. Andersen, Ambjørg Gundersen, Karl Gundersen, Kornelius Ingebrigtsen og Kjell Lundrim.

Bergen: Kristian O. Madsen, Karl Hertzwig, Solveig Engelsen-Vetås, Ingolf Johannessen, Peder Andersen, Gunnar Ousland, Elling Ellingsen, Lars Jansen, L. O. Valdersnes, Thure Johansson og Marie Årevik.

Trondheim: Trygve Dyrendahl, Ivar Skjånes, Svein Sæterdahl, Einar Moe, Gudrun Jacobsen, Gerhardt Olsen, Einar Haugen, I. F. Hansås, Aksel Hammeren, Martin Strømmen og Arne Forseth.

Stortingsgruppens representanter: Alfons Johansen, Johan L. Johannessen, S. O. Øraker, Ulrik Olsen, P. Vorum og Johs. Bøe.

Sentralstyret: Oscar Torp, Magnus Nilssen, Einar Gerhardsen, Martin Tranmæl, Olav Hindahl, Eugen Johannessen, Trygve Lie, Eugen Pettersen, Osvald Johnsen, Ingvall Haugen, Gunnar Sand, Sigrid Syvertsen og Johanne Reutz. Varamenn: Alfred Ljøner, Neimi Lagerstrøm og Halvard M. Lange.

Landsstyret: Valdemar Nielsen, Magnus Johansen, Oscar Nilssen, Egil Hernæs, Karl Nedberg, Carl Gulbrandsen, Johan Magnussen, Åni Rysstad, Åsmund Kulien, G. Natvig Pedersen, I. K. Hognestad, Nils Langhelle, Hans Kvam, M. Landstad, Johan Nygårds vold, Ole Øisang, Wilhelm Flotvig, Andreas Moan, Ida Nordahl, Gitta Jønsson, P. Rabbås og Olaf Watnebryn.

Kvinnesekretariatet: Rachel Grepp, Sigrid Løwe og Lilly Hervig.

Arbeiderpartiets by- og herredslag: Adolf Indrebø.

Sekretærene: Thina Thorleifsen, Åse Lionæs, Bjarne Borgan, Fredrik Haslund og Hjalmar Dyrendahl.

Revisor: Sven Svensson.

Revisjonsutvalget: Alfred Nilsen, O. M. Orvoll og Nils Arvesen.

Landsmøtets gjester: Regjeringens medlemmer: Johan Nygårds vold, Halvdan Koht, Fredrik Monsen, Nils Hjelmtveit, Hans Ystgård, Trygve Lie, Oscar Torp, Terje Wold, Sverre Støstad, Anders Frihagen, Olav Hindahl og tidligere statsråd Alfred Madsen. Sosialistiske Arbeider-Internasjonale: Hans Hedtoft Hansen. Sosialdemokratisk Forbund i Danmark: Hans Hedtoft Hansen og H. P. Sørensen, Finnlands sosialdemokratiske Parti: Eino Kilpi. Sveriges Socialdemokratiske Arbeidareparti: Gustav Møller og Anders Nilsson. Arbeidernes faglige Landsorganisasjon: Konrad Nordahl, I. B. Aase, Nic. Næss og Chr. Henriksen. Arbeidernes Lytterforbund: John Bergh. Arbeidernes Opplysningsforbund: Håkon Lie. Arbeidernes Ungdomsfylking: Gunar Sand, Rakel Seweriin og Trygve Bratteli. Arbeidernes Avholdslandslag: Rich. Blomkvist og Jonas Brunvoll. Fram-Fylkingen: Ola Brandstorp.

Fullmaktene godkjennes.

Det vanlige har vært, fortsatte formannen, at vi ved åpningen av våre landsmøter har foretatt navneopprop. For å spare tid har vi nå gått til den ordning at vi har utleveret kort til alle representantene, og så krysset av ved inngangen til salen.

Centralstyret har også valgt en fullmaktskomité bestående av Valdemar Nilsen, Hjalmar Dyrendahl og Arnfin Vik. De har gjennomgått fullmaktene og levert denne innstillingen:

«Det er kommet inn fullmakter for i alt 474 representanter. — Fullmaktskomitéen har gjennomgått samtlige fullmakter. Fra Nordre Helgeland er kommet fullmakter fra 4 representanter. Det er imidlertid sia representantlisten ble trykt kalt tilbake fullmakten for en av representantene.

Fra ett fylkesparti og to kretspartier er ikke kontingenten for 2. kvartal 1939 ordnet. Det er konferert med formennene i disse 3 distriktsorganisasjoner og kontingenten er garantert innbetalt i løpet av møtet. Med denne merknad foreslås samtlige fullmakter godkjent.»

Votering: Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Forretningsorden.

Landsmøtets forhandlinger foregår for lukkede dører. Medlemmer av partiet har adgang til galleriet mot framvisning av spesielle adgangskort.

Referat fra møtene må godkjennes av dirigentene.

Det velges 4 ordstyrere, som vekselvis og etter søg imellom avgjort orden, leder landsmøtets forhandlinger. Ønsker den ledende ordstyrer å delta i debatten, skal han overlate ordstyrerplassen til en av de andre ordstyrere.

Ordstyrerne har rett til å stille forslag om ordsiftets avslutning med de inntegnede talere og forslag om tidsbegrensning.

Det holdes to møter daglig. Formiddagsmøte fra kl. 9 til 14 og ettermiddagsmøte fra kl. 16 til 19.

Alle forslag skal fremlegges skriftlig til ordstyreren og være undertegnet med forslagsstillerens navn og hjemsted.

Etter at det er vedtatt å sette strek kan intet nytt forslag fremsettes.

Alle valg skal foregå ved skriftelig avstemning. Andre avstemninger foregår ved håndsopprekning. Landsmøtet kan beslutte at en avstemning skal foregå med navneopprop. Representantenes stemmegivning skal da innføres i protokollen.

Til å føre forhandlingsprotokollen velges 4 sekretærer. I protokollen skal innføres de saker som behandles, alle forslag som fremsettes og beslutningene med angivelse av antall avgitte stemmer. Ved hvert formiddagsmøtes begynnelse leser den fungerende sekretær opp protokollen for den foregående dag. Protokollen for møtets siste dag godkjennes av landsstyret.

Innledere har rett til å benytte inntil 30 minutter til innledningsforedrag, 10 minutter til første og 5 minutter til annen replik. De øvrige representanter har rett til å ha ordet inntil 3 ganger i samme sak med henholdsvis 15, 10 og 5 minutters taletid. Representanter som forlanger ordet til forretningsorden tilståes ikke mere enn 1 minutt taletid.

Votering:

Innstillingen ble enstemmig godkjendt.

SAKLISTE:

1. *Åpning og konstituering.*
 - a) Fullmaktene.
 - b) Forretningsorden og sakliste.
 - c) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. *Beretninger og regnskaper.*
3. *Prinsipielt program og arbeidsprogram.*
(Herunder retningslinjer i militærspørsmålet.)
4. *Retningslinjer for partiets faglige politikk.*
5. *Lovforandringer.*
6. *Stortingsvalget og kommunevalgene i 1940.*
7. *Samfunnstjeneste for ungdommen.*
8. *Kommunal fellesorganisasjon.*
9. *Valg.*

Tillegg til saklista.

Punkt 4. B. Stillingen til Norsk Bonde- og Småbrukerlag og til Norges Fiskarlag.

Ny sak: Den politiske situasjon og oppgavene våre.
Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Landsmøtets konstituering.

Landsstyrets innstilling på ordstyrere, sekretærer og komitéer.

Ordstyrere: *Konrad Nordahl, Oslo. Ivan Skjånes, Trondheim. Trygve Nilsen, Oslo. Johs. Johnsen, Rogaland.*

Sekretærer: *Oskar Andersen, Sogn og Fj. Thorleif Nilsen, Buskerud. Salve Salvesen, Vest-Agder. Olav Berg-Hansen, Vest-Finnmark.*

Valgkomité: *Gunnar Ousland, Bergen — formann. Hans Hansen, Østfold. Herman Stordalen, Akershus. Hans P. Haugli, Opland. Marie Skau, Vestfold. Olav Nylund, Aust-Agder. T. Oftedal, Rogaland. Per Almås, Sør-Trøndelag. Ingv. Jaklin, Troms. Arnfinn Vik, Oslo. Ester Samuelsen, Oslo. Frank Hansen, Oslo. Gunnar Sand, Oslo.*

Redaksjonskomité: *Oscar Torp, Oslo. Martin Tranmæl, Oslo. Einar Gerhardsen, Oslo. Ole Øisang, Trondheim. Lars Moen, Gudbrandsdal. Trond Hegna, Vestfold.*

Reisefordelingskomité: *Kolbjørn Johansen, Hedmark. K. M. Svendsen, Akershus. P. C. Reinsnes, Nordland. Thure Johansson, Bergen. Sverre E. Pettersen, Oslo.*

Landsstyrets innstilling ble enstemmig vedtatt.

SAK 2.

BERETNING OG REGNSKAP

Med Konrad Nordahl og Ivar Skjånes som ordstyrere fortsatte så landsmøtets forhandlinger, med behandling av dagsordenens punkt 2.

Ordstyreren, Nordahl: Vi har liten tid, og får derfor med engang ta fatt på behandling av beretningen. Det vil bli gått fram på den måten at ordstyreren refererer avsnittenes titler og de som har noe å bemerke får da forlange ordet med det samme.

Beretningen for 1936 ble referert. Ingen forlangte ordet og beretningen ble enstemmig vedtatt.

Beretningen for 1937. Ingen bemerkninger. Beretningen ble enstemmig vedtatt.

Beretningen for 1938. Ved behandlingen av stortingsgruppens beretning forlangte *Charles Hansen*, Oslo, ordet vedr. punktet *om skipsbygningen:*

Denne saka har vakt røre i verkstedskretse, idet man mener ordningen i forbindelse med støtte til skipsbyggeriene vil bety lønnsnedslag. Og etter den avstemningen som er foretatt viser det seg et skille mellom by og land, mellom Oslo og landet ellers. Skipsbygningsarbeiderne i Oslo vil ikke bøye seg, idet de frykter at denne ordningen vil bety lønnsnedslag.

Ordstyreren: Såvidt jeg kan forstå er dette et spørsmål representanten bør ta et oppgjør om med sitt fagforbund.

Vi går videre.

Vedr. 4-årige stortingsperioder.

Trygve Bratteli: Det er jo ingen nytte i å snakke om snøen som falt i fjor, men jeg vil likevel gjøre en merknad her. Jeg vil først og fremst nevne at denne saka viser hvor nødvendig et sterkt samarbeide er mellom alle grener av vårt arbeid. Etter hvert som våre arbeidsfelter utvides virker dette til å spre arbeidet vårt. Og i dette spørsmålet følte vi at her hadde en ikke den ønskelige kontakt gjennom hele partiapparatet. Det er vel så at de som husker dette best er de som mener at dette var et feilgrep — en svekkelse av folkestyret, som vi kunde ha hindret men ikke hindret. Saka kan ikke gjøres om, men i spørsmål om folkets rettigheter er dette et høve til bre drøfting. Og det er forstemmende at en ikke hadde følelsen av noen større interesse for åssen våre egne folk stilte seg. — Dette indre samarbeidet kan ikke løses ved lovbestemmelser men ved at alle partifeller har viljen til å skape det nødvendige samarbeid. Jeg stiller ingen forslag, men vil streke under at vi må søke å holde fast på kontakten mellom partiet og våre representanter i det offentlige liv.

Birger Rønnes: Vi må huske at under en valgkamp blir det drevet et stort opplysningsarbeid gjennom partilaga rundt i landet og laga manner seg opp til et aktivt arbeid. Fra Vestlandet vet vi at det ikke er så ofte vi har besøk av talere — det er kostbart, og det går kanskje ett og to år mellom hvert foredrag. Jeg skal ikke rette sterk kritikk

men vil understreke at det ikke har virket heldig på partibevegelsen i distriktet at valgperioden ble forlenget. Det må vi ta hensyn til i arbeidet ute i distriktene.

Med disse bemerkninger gikk en videre, og beretningen for 1938 ble enstemmig godkjendt.

Regnskapene.

Regnskapene for 1936 og 1937 ble referert og enstemmig godkjendt uten bemerkninger.

Regnskapene for 1938:

Etter en bemerkning av Øystein Marthinsen til regnskapet for Tiden Norsk Forlag, ble regnskapene for 1938 enstemmig godkjent.

Landsmøtet innbys til fest.

Det bl gitt melding om at landsmøtets deltakere var innbuddt til fest i Logens store sal i kveld kl. 19.30. Festen ble arransjert av Det norske Arbeiderparti og Oslo Arbeiderparti i fellesskap.

Arbeideridrettsmennene hilser landsmøtet.

Ordstyreren refererte dette telegrammet: 70 A. I. F.-medlemmer samlet til studiekurs på Bjørgeseter hilser partiets landsmøte. (Bifall.)

Med dette ble formiddagsmøtet hevet kl. 13,45.

Ettermiddagsmøtet fredag 3. november.

Ordstyrer: *Konrad Nordahl*.

Møtet ble satt kl. 16.

Protokollen fra formiddagsmøtet ble referert ved Oskar Andersen og enstemmig godkjent.

Einar Gerhardsen ga en melding om bolig- og helseutstillingen i Folkets Hus, A-salen.

Prinsipielt program og arbeidsprogram.

En gikk så videre med behandlingen av dagsordenens punkt 3, prinsipielt program og arbeidsprogram. (Herunder retningslinjer i militærspørsmålet). Der forelå denne innstillingen:

Landsstyrets framlegg til prinsipielt program.

Det norske Arbeiderparti som er det politiske organet for den norske arbeiderklasse, setter seg som mål å avskaffe den kapitalistiske utbytting og bygge opp et sosialistisk, et klasseløst samfunn, styrt av håndens og ändens arbeidere.

For å nå fram til dette målet ser partiet det som sine viktigste oppgaver: å vinne folket for det sosialistiske grunnsynet, samle, organisere

og dyktiggjøre arbeidsfolket i landet, reise dets vilje til selyhevd, solidaritet og samfunnsansvar og på demokratiets grunn vinne folkeflertallet og samfunnsmakten for det arbeidende folk.

Partiet legger fram sitt sosialistiske grunnsyn i dette prinsipp-programmet:

I.

1. Det er de økonomiske tilhøve, i første rekke produksjons- og eiendomsforholdene som deler samfunnet opp i klasser og bestemmer interessemotsetningene og den politiske maktstillingen. Nye driftsformer og nye eiendomstilhøve drar etter seg en tilsvarende maktforskyving og omskipping av de sosiale, politiske og kulturelle tilhøve i samfunnet. Dette er i samsvar med det marxistiske historiesynet.
2. Det som særmerker det kapitalistiske samfunnssystemet er den privatkapitalistiske eiendomsrett til produksjonsmidlene og konkurransetriden mellom de private næringsdrivende. Den som har kapitalmakt kan gjennom utbytting av arbeidsfolket tilvende seg en merverdi, en uberettiget del av de verdier som blir skapt gjennom den økonomiske virksomhet. Dette er en grunnårsak til interessemotsetningene og klassestriden i samfunnet.
3. Den kapitalistiske samfunnshusholdning har ikke bare dratt arbeidere og funksjonærer, men også bønder og fiskere inn under kapitalens herredømme. Den organiserte kapitalmakt har tilvendt seg det reelle herredømmet over jorden og arbeids- og produksjonsmidlene, og utbytter dem gjennom rentesystemet og urimelig fordyrende mellommannsvesen. Hele det arbeidende folk må derfor verge sine fellesinteresser mot kapitalveldet.
4. Den tekniske utviklingen har i de senere årtier ført til en stadig bedring og rasjonalisering av produksjons- og samferdselsmidlene og de kulturelle hjelpemidler. Dermed er også alle muligheter lagt til rette for bedre og tryggere levekår og rikere kulturliv. Men samtidig har kapitalmakten organisert seg sterkere gjennom arbeidsgivernes sammenslutninger, gjennom truster og karteller og det moderne bank- og finansvesen. De nye muligheter til profitt, arbeidskraften og de tekniske og organisatoriske hjelpemidlene, er blitt nyttet ut planløst og omsynsløst, og det har ikke bare hindret at samfunnsgodene er blitt rettferdig fordelt, men har også ført samfunnet opp i stadige kriser med omfattende arbeidsløyse, svekket kjøpeevne, ujevn lønnsomhet og utrygge tilhøve for store deler av folket.
5. De siste voldsomme økonomiske kriser viser at kapitalismen har utviklet krefter den ikke lenger kan rå med og regulere på en måte som folket kan være tjenet med. Det er skapt vansker som ikke kan overvinnes eller varig avhjelpes med kapitalistiske metoder. Den privatkapitalistiske produksjonsmåten og den frie konkurransen — som før har vært mektige løftestenger i den økonomiske utvikling — står i dag og stenger for en videre planmessig utnyttning av landets arbeidsmuligheter og folkets arbeidskraft. Den kapitalistiske profittøkonomi står i veien for en rettferdig fordeling av samfunns-

godene og makter ikke å dekke de stigende folkelige behov. Det reiser seg derfor et stadig skarpere motsetningsforhold mellom de snevre kapitalinteresser og hele det arbeidende folks samfunnsmessige fellesinteresser, som gjør det nødvendig å gå til en regulering og planlegging av det økonomiske livet, ut ifra samfunnsinteressene og i samsvar med de sosialistiske idéer.

Samtidig er det et påtrengende behov for et energisk samfunnsinitiativ for å fremme en omfattende arbeidsreising og en mer effektiv utnyttning av landets arbeidskraft og produksjonsevne, for dermed å skape det nødvendige økonomiske grunnlaget for en varig bedring av hele folkets levestandard og fortsatt sosial og kulturell framgang. Men dette kan bare skje gjennom organisert samvirke, planøkonomi og gradvis sosialisering av storindustrien, utenriks-handelen, de private storbanker og samferdselsmidlene. Denne samfunnsomdanning må føres helt fram til et gjennomført sosialistisk samvirke, en planmessig samfunnshusholdning som er ledet av omsynet til hele folkets velferd. Gjennom denne demokratiske og sosialistiske omdanning av samfunnet vil klasseskilnaden og de sosiale motsetningene bli utjevnet og folkets sosiale og nasjonale samkjensle styrket. Det norske Arbeiderpartis politikk er en nasjonal velferdspolitik som vil trygge landets og folkets framtid.

6. De borgerlige partier som ellers skiller seg fra hverandre i den praktiske og dagsaktuelle politikk, har under denne utvikling søkt å verne den frie konkurranse og de kapitalistiske interesser og stridd mot en effektiv samfunnsregulering og trygging av arbeids- og næringslivet. Den fascistiske og nasjonalsosialistiske bevegelse fører på den andre siden en politikk som vender seg både mot de borgerlig-liberale partier og arbeidsrørsla. Fascismen og nazismen søker å tvangsregulere den økonomiske virksomhet ved hjelp av en diktatorisk utnyttet statsmakt og en underkuing med vold av folkets demokratiske rettigheter og arbeidsfolkets organisasjoner. Denne tvangsregulering og politiske og kulturelle ensretting og militarisering av nasjonen tjener krigerske og imperialistiske formål, og har ført til økonomisk utarming og politisk og kulturell underkuing av folket. Fascismen og nazismen representerer en kulturfare som alle demokratiske krefter må stå samlet for å avverge.

II.

1. Den kapitalistiske underkuing og utbytting har tvunget arbeidsfolket til å samle og organisere seg i den faglige og politiske arbeiderrørsla. Det norske Arbeiderparti vil samarbeide med arbeidernes og funksjonærenes, bøndenes og fiskernes faglige og økonomiske organisasjoner, og gjennom dette forsvare folkets fellesinteresser mot kapitalveldet. Det vil organisere og dyktiggjøre folket til å styre samfunnet både økonomisk og politisk, gjennomføre en samfunnsmessig kontroll og regulering av næringslivet, framskynne en demokratisk erobring av folkeflertallet og samfunnsmakten, og med det legge grunnlaget for en sosialistisk samfunnsomdanning.

2. Dette økonomiske og politiske frigjøringsarbeid må gå hand i hand med folkets sosiale og kulturelle frigjøring, og må være arbeidsfolkets eget verk. Det norske Arbeiderparti vil derfor drive et planmessig og aktivt opplysningsarbeid og dermed underbygge en fast sosialistisk overbevisning, en full og hel samkjensle mellom de ulike lag av arbeidsfolket og en sterk og bevisst vilje til samfunnsansvar. Det er gjennom arbeidet i organisasjonene grunnlaget blir lagt for denne sosialistiske oppfostring og dyktiggjøring, og medlemskap i Det norske Arbeiderparti forutsetter full og aktiv solidaritet fra alle partifolk.
3. Det norske Arbeiderparti vil en demokratisk og fredelig utvikling fram til sosialismen. Partiet vil derfor bruke organisatoriske, økonomiske og politiske midler for å vinne samfunnsmakten. Erfaringene fra andre land viser at en likevel må regne med den mulighet at reaksjonære krefter innenfor borgerskapet ikke vil bøye seg for folkeflertallet, men søke å gjennomføre et fascistisk voldsdiktatur for å stenge veien for den videre demokratiske utvikling og det fredelige framsteg. Det norske Arbeiderparti vil sette alt inn på å hindre en slik utvikling, og avverge denne fare fra de reaksjonære kreftene i samfunnet ved et effektivt, forebyggende opplysningsarbeid, ved en effektiv og målbevisst velferdspolitik, ved å trygge og utbygge folkestyret og ved et konsekvent gjennomført forbud mot private og politiske vebnede organisasjoner. Dersom det likevel blir gjort forsøk på statskupp mot de lovlige statsmakter og mot folkestyret, eller det søkes gjennomført fascistiske åtak mot arbeiderbevegelsens eksistens og hevdyvne rettigheter, vil partiet sette alle krefter inn for å slå åtaket tilbake og med det trygge det demokratiske rettssamfunn og det videre fredelige framskrittsarbeid.
4. Det norske Arbeiderparti tar avstand fra diktaturet i enhver form. Partiet ser det handlekraftige demokrati som den sikreste garanti for en fredelig utvikling og den tryggeste vei for å vinne samfunnsmakten for arbeidsfolket i landet. Den demokratiske styreformen gir det gyldigste uttrykk for folkeviljen og sikrer menneskene politisk frihet under ansvar og disiplin. Arbeiderpartiet vil derfor sette alt inn på å festne og utvide folkets demokratiske rettigheter, den alminnelige stemmerett og valgbarhet, organisasjonsfrihet, ytringsfrihet og pressefrihet, religionsfrihet og åndsfrihet. Partiet vil skape øket effektivitet og handlekraft i statsstyret og bygge det politiske folkestyret videre ut til et gjennomført sosialt og økonomisk demokrati. Arbeiderne og funksjonærene må sikres høve til bedriftskontroll gjennom organer som gir plass både for massenes aktive innsats og personlig initiativ og ansvarskjensle.

III.

1. I alle kapitalistiske land har den økonomiske utviklingen skapt de samme klassemotsetninger og sosiale problemer og har ført til skjerpert politisk maktstrid. Den internasjonale arbeiderrørsla søker å samle arbeidsfolket i alle land til forsvar for sine felles interesser,

til vern om demokratiet og til politisk kamp for å vinne folkeflertallet og nå fram til samfunnsmakten. Det norske Arbeiderparti som er med i Den Sosialistiske Arbeiderinternasjonale, står solidarisk med de sosialistiske partier i andre land og vil aktivt støtte arbeidet for en internasjonal organisatorisk samling av det arbeidende folk.

2. Den sosialistiske arbeiderrørsla må føre en politikk og taktikk som retter seg etter tilhøve i de ulike land og etter de røynslene som er vunnet gjennom de senere tiders hendinger. I striden mot fascismen gjelder det framfor alt å bevare enheten og demokratiet innad i arbeiderrørsla, nasjonalt og internasjonalt å verge det politiske folkestyret med alle organisatoriske midler, og dermed verne om organisasjonsfriheten og de elementære menneskerettigheter.
3. Kapitalismen og fascismen har ført landene opp i voldsomme økonomiske og politiske kriser og spente nasjonale og sosiale motsetninger, som har skapt den største usikkerhet for de små nasjoner og ført til en ny og omsynsløs kapprusting og truende krigsfare. Den nordiske arbeiderrørsla har fra første stund stridd for nedvæpning, fred og samforståing mellom alle nasjoner og folkeslag, og står solidarisk med alle dem som i dag fører kampen for fred, frihet og folkestyre. Partiet understreker folkets vilje til å verne om sin frihet og de økonomiske og kulturelle framsteg som er vunnet. I samarbeid med den internasjonale arbeiderrørsla og alle virkelig demokratiske krefter vil partiet være med å bygge opp en sterk internasjonal rettsorganisasjon med effektive organer for mellomfolkelig samarbeid og fredelig og rettferdig ordning av alle tvistemål. Militarismen og krigen er imidlertid uløselig knyttet sammen med selve det kapitalistiske systemet, og bare gjennomføringen av sosialismen kan sikre varig gode tilhøve mellom landene og trygge hele menneskehetens og verdenskulturens fredelige og harmoniske utvikling.

*

Under den nåværende ytterst uklare internasjonale situasjon vedtok landsstyret å la avsnittet i programkomitéens framlegg om partiets stilling til Sovjet-Samveldet og Komintern gå ut, og at landsmøtet eventuelt gjør særskilt vedtak i dette spørsmål.

Innsendte framlegg til prinsipielt program:

Malersvennernes Forening, Oslo, har sendt framlegg om at partiets nåværende prinsipielle program bibeholdes, med følgende endringer:

I.

4. De kapitalistiske storvirksomheter i bankverdenen, industri og handel slår seg sammen i truster og karteller og arbeidsgiverforeninger og disse makter kjemper samlet for sine profittinteresser. I de økonomiske virksomheter går rasjonaliseringsprosessen sin gang og utbygningen av arbeiderklassen øker fordi nye maskiner og bedre

teknikk vesentlig tjener til å øke kapitalistenes utbytte og ikke kommer det arbeidende folk til gode i form av kortere arbeidstid eller høyere lønninger. *Den innbyrdes konkurranse mellom kapitalistene i alle land om størst mulig fortjeneste og kapitaloppsamling fører til stadig voldsommere økonomiske kriser.*

5. *Krisene etter verdenskrigen har ført til at krefter innenfor kapitalistklassen har innsett at det trengs regulering og kontroll i produksjonslivet for om mulig å redde det kapitalistiske system og gi det nye utvidelsesmuligheter. Disse kreftene søker å nytte og utbygge statsapparatet til et slikt regulerende organ. Det statskapitalistiske styre i de fascistiske land er et resultat av disse forsøk. Her danner de forskjellige grener av rustningsindustrien det viktigste økonomiske grunnlag, samtidig som den er grunnlaget for en økonomisk ekspansjon utover landets grenser.*

I enkelte land med borgerlig demokratisk styre er det de befolkningslag som sterkest har fått føle krisens virkninger som har tatt opp kravene om regulering og kontroll fra Statens side. Her har det arbeidende folk tatt ledelsen i denne utvikling og forbundet den med løsningen av en rekke sosiale krav.

III.

1. *I sitt virke ønsker partiet å bruke organisatoriske, økonomiske og politiske kampmidler og unngå vold. All erfaring viser at en likevel må regne med at borgerskapet ikke frivillig gir makten fra seg. Det bruker de kapitalistiske klasseorganisasjoner og søker å nytte militærstellet og andre av Statens organer for å verge sitt klasseherredømme. I krisetider, da kapitalveldet føler sin maktstilling truet av det arbeidende folks vilje til gjennomgripende endringer av samfunnsforholdene, er borgerskapet villig til å bryte både lover og grunnlover for å knuse arbeiderbevegelsens organisasjoner. For å holde sitt herredømme søker kapitalmakten gjennom fascistiske bevegelse, som tilsikter endringer i statsformen, å nytte folkets misnøye til fordel for seg og på det viset bane veien til reaksjonært diktatur.*

I denne situasjon nytter de reaksjonære kreftene en radikal sosial-agitasjon som imidlertid ikke inneholder noen realitet så lenge den private eiendomsretten til produksjonsmidlene blir opprettholdt.

2. *Det norske Arbeiderparti vil møte og avverge denne fare fra de reaksjonære krefter i samfunnet ved øket agitasjons- og opplysningsarbeid og ved å gå inn for samfunnsmessige tiltak som setter folk i arbeid og andre rådbøter som kommer det arbeidende folk til gode. Utover disse tiltak vil det reise krav som griper inn i utbytningen og innleder en planmessig utnyttning av samfunnets rikdom. Gjennomføringen av slike krav som griper inn i eiendomsretten til produksjonsmidlene vil støte på voldsom motstand fra kapitalveldets side. I den overgangsperioden da den avgjørende kamp om makten pågår, er partiet forberedt på å nytte alle de midler arbeiderklas-*

sen rår over for å bryte ned motstanden fra borgerskapet og legge grunnene til det sosialistiske oppbyggingsarbeidet.

IV.

1. Den økonomiske utvikling har i alle kapitalistiske land skapt de samme klassemotsetninger og de samme sosiale problemer og har ført til en skjerpet politisk maktstrid. *Den internasjonale arbeiderbevegelses oppgave er å samle det arbeidende folk i alle land til forsvar for sine fellesinteresser og til kamp for å nå fram til samfunnsmakten.* Partiet vil derfor av all kraft arbeide for internasjonal arbeidersamling på klassekampens grunn. Innen de enkelte land må arbeiderbevegelsen bygge på de historiske, økonomiske og sosiale forutsetninger som er til stede i landet.

Landsstyrets framlegg til arbeidsprogram:

Det norske Arbeiderpartis politiske arbeid og kamp tar sikte på — i samarbeid med arbeidsfolkets faglige og økonomiske organisasjoner — å fremme og trygge det arbeidende folks interesser og gjennom en demokratisk erobring av samfunnsmakten gjøre det mulig å bygge opp et sosialistisk samfunn.

Grunnlaget for ethvert samfunn er arbeidslivet, den produktive verdiskapning og den økonomiske bæreevne, som betinger rekkevidden av det sosiale og kulturelle reform- og framskrittsarbeid. Partiet legger derfor hovedvekten på en effektiv og planmessig organisering og utnyttning av alle landets naturlige arbeids- og produksjonsmuligheter, for å sette hele folket i nyttig og lønnsomt arbeid, øke kjøpekraften hos det brede lag av folket, bedre avsetningsmulighetene og lønnsomheten innenfor hele næringslivet og dermed skape grunnlag for en trygging og stadig høyning av levevilkårene og kulturnivået.

Dette folkelige og nasjonale reisingsarbeid og sosialistiske framskrittsarbeid må bygges på et praktisk og hensiktsmessig organisert samvirke innenfor arbeids- og næringslivet, som setter folkets fellesinteresser foran hensynet til de privatkapitalistiske særinteresser. Det er derfor nødvendig å gjennomføre effektiv samfunnsmessig kontroll, regulering og planlegging av det økonomiske liv og fremme den faktiske sosialiseringssprosess som foregår i samfunnet og dets økonomiske virksomhet, samtidig som de forskjellige former for samvirketiltak innenfor jordbruk, fiskeri, håndverk og handel blir bygd videre ut.

Denne omfattende økonomiske og sosiale samfunnsomdanning er betinget av folkets vilje, uttrykt gjennom den tilslutning partiet får ved stortings- og kommunevalg, og av arbeidsfolkets solidaritet, samfunnsansvar og disiplin og dets aktive deltakelse i alt byggende arbeid.

Idet Arbeiderpartiet viser til sitt prinsipielle program og til partiets og arbeiderregjeringens politikk, samler det de viktigste arbeidsoppgavene i dette programmet:

Arbeidsreising og planøkonomi.

Arbeiderpartiets aktive krisepolitikk føres videre fram til en nasjonal planpolitikk for å skaffe arbeid og trygge kår for alle.

Den samfunnsmessige planøkonomi har til oppgave å gjennomføre en effektiv organisering og samordning, modernisering og utvikling av den økonomiske virksomhet i landet, som mest mulig søkes innordnet i en helhetsplan under samfunnsmessig ledelse og kontroll. Det personlige initiativ og det private bedriftsliv suppleres med samfunnsmessig initiativ og offentlige foretak. Sakkyndigheten utnyttes og de offentlige bedrifter sikres en forsvarlig forretningsmessig ledelse og drift.

Kartlegging og klassifisering av landets naturtilganger og forsterket teknisk-vitenskapelig og økonomisk undersøkings- og forskningsarbeid med sikte på en rasjonell utnytting av alle arbeidsmuligheter og full sysselsetting av hele folkets arbeidskraft.

Stereke selvsberg og utvikling av hjemmemarkedet. Bedriftenes organisasjon og virke utvikles etter almenntilgode og sosiale omsyn. Utbyttebegrensning og tvungen fondsopplegging i større bedrifter. Effektiv prisregulering og priskontroll. Trustloven utvides. Arbeidere og funksjonærer gis bedre adgang til innflytelse og kontroll i bedriftslivet.

Industri og elektrisitetsbygging.

Det settes i verk en planmessig og omfattende industrireising for å dekke behov som ikke blir tilfredsstillende dekket av den nåværende industri. Staten tar initiativ til og tar del i oppretting av bedrifter for løsning av større landsviktige industrielle oppgaver. Jernsaken og skipsbyggingssaken løses og landets brenselersforsyning sikres. Støtte til private bedrifter og tiltak under samfunnsmessig kontroll. Hjelp til finansiering og bedre organisering av håndverket og den mindre industri. Eget industridepartement.

Staten fremmer en hurtigere vannkraftutbygging og sørger for en samfunnsmessig elektrisitetsforsyning etter en helhetsplan. Kraftproduksjon, fordeling og omsetning må foregå i rasjonelt samarbeid mellom staten og kommunene og de øvrige interessenter for å sikre øket bruk av elektrisk energi så vel i industrien som i hjemmene. Statsstøtte til nedskrivning av anlegg for å muliggjøre utbygging og salg av elektrisitet til rimelige priser.

Jordbruk.

Landets naturherligheter som jord, skog, havn, jakt og fiske skal på trygge vilkår tilhøre det arbeidende norske folk.

Enkeltmannsbruket basert i det vesentlige på familiens arbeidskraft skal være grunnlaget for den norske jordbruksnæring. Brukernes eiendomsrett trygges. Større arealer med dyrkbar, men udyrket jord bør, hvor dette tilsies av almene hensyn, overtas av samfunnet og overlates fortrinnsvis jordløse arbeidere og småbrukere med for lite jord.

Bureisings- og nydyrkingsvirksomheten må fortsatt planmessig utvides for å gi de arbeidsledige og i første rekke landsungdommen jord, arbeidsvilkår og livsmuligheter som jordbrukere. Billig og tilstrekkelig

jord til bureisingsmenn og større bidrag til hus og oppdyrking. Minst mulig gjeld ved starten og tilstrekkelig hjelp i det første vanskelige år.

Eldre bruk med for lite jord utvides ved billige lån til kjøp av tilskottsjord og sidestilles med bureisingsbruk når det gjelder bidrag til nydyrking, redskaper og nødvendige uthus eller reparasjoner. Lettere adgang til beite og skogsvirke for de små brukere. Rasjonell utnytting av fjellbeitene. Rendriften trygges.

Trygging av jordbrukets lønnsomhet. Samfunnet søker så vidt mulig å garantere rimelige priser til produsentene og avsetning for alle norske jordbruksprodukter. De nåværende trygdeordninger suppleres med nye som spesielt kommer de små brukere til gode. Kraftig fremme av den norske planteavl for å gjøre landet mer selvberget. Utvidet ordning med salg av jordbruksvarer til redusert pris til folk med små inntekter og flere barn. Fremme av samvirketiltak så vel i gårdsdriften som i kjøp og salg og støtte til bygdefolkets faglige samskipnader, for å trygge arbeidsutbyttet og utvikle bondenæringen på planøkonomisk grunnlag.

Best mulig faglig undervisning og opplæring av jordbrukere idet det blir tatt omsyn til de mindre bruk og attåttnæringene. Fremme av forsknings- og forsøksarbeidet og den tekniske utvikling av jordbruket.

Fortsatt arbeid for å lette rentebyrden. Innskrenkning av retten til pantsetting av jord og gårdsbruk.

I hele sin økonomiske politikk vil partiet ha for øye å skape den kjøpekraft blant lønnsarbeidere, fiskere, jordbrukere og jordbrukets arbeidere som skal til for at de kan avta hverandres produkter. Oppjevning av bygdefolkets lønninger og arbeidsutbytte og arbeids- og levekår gjennom organisasjonsmessige tiltak og ny lovgiving.

Skogbruk.

For å øke skogens avkastning, sikre jevn og varig sysselsetting og skaffe mer og bedre råstoff til treforedlingsindustrien, fremmes omfattende skogkulturarbeider gjennom grøfting, planting, såing, markberedning og renskingshugst. Arbeidsledigheten i skogsbygdene bekjempes gjennom fremme av skogkulturarbeider, øket støtte til bureising og nydyrking, arbeid for mer planmessig utnytting av skogproduktene, øket støtte til boligbygging, fremme av treforedling og annen industri i skogdistriktene og ved øket anleggsvirksomhet på bygdene. Disse rådbøter for å heve lønnsomheten i skogbruket må samtidig ta sikte på å bedre skogsarbeidernes lønns- og leveforhold.

For å fremme et tidsmessig skogbruk og for å verne skogenes tilvekst gjennomføres tvungen forstlig blinking. De store svingninger i tømmeravvirkingen søkes motarbeidet. Organisert tømmeromsetning under samfunnmessig kontroll.

Større skogeiendommer som ikke drives i tilknytting til alminnelig gårdsbruk, bør når almene omsyn tilsier det, erverves av staten og legges under samfunnmessig forvaltning. Almenningssystemet utvides slik at i bygder med tilstrekkelig skog blir alle gårdsbruk sikret trevirke til husbehov. I privatskogene fremmes samdrift og samvirke.

Fiskeri.

Bedring av lønnsomheten i fiskerinæringen. Fremme av samvirke-tiltak. Statsstøtte og lovvern til oppretting av fiskernes egne innkjøps- og salgsorganer for å gjennomføre den nødvendige plan og orden innen hele næringen og sikre fiskerne en større del av arbeidsutbyttet. Spesielle trygderådgerder for mest mulig å sikre fiskerne mot bomtur, redskaps-tap og annen risiko.

Utbygging av Fiskeribanken til et effektivt finansieringsinstitutt for driften og foredlingen og innkjøp av farkoster og driftsmidler. Av-delingskontorer opprettes. Samfunnsmessig organiserte og kontrollerte eksportorganer for eksport av fisk og fiskeprodukter. Utvidelse av mar-kedene gjennom handelsavtaler og forsterket propaganda.

Organisering av den innenlandske fiskeomsetning og planmessig arbeid for å øke det innenlandske forbruk av fisk. Statshjelp til organi-sering av oljeomsetningen og agnforsyningen, til framstilling av fiske-redskaper og til oppretting av tilvirkerbedrifter gjennom fiskernes sam-virkeforetak. Nødvendig ekspropriasjon av grunn og bruk. Fortsatt støtte til anlegg av kjølelagre, fryserier og islagre. Økede bevilgninger til utbygging av havneanlegg og fiskerihavner. Energisk arbeid for inter-nasjonal fredning av visse fiskebanker utenfor territorialgrensen. Effek-tivt tråleroppsyn. Oppretting av yrkesskoler for fiskere. Planmessig bu-reising og boligbygging i kystdistriktene med spesielt avpasset statshjelp.

Samferdsel.

Landets samferdselsmidler utbygges raskere enn hittil, og det etab-leres det best mulige samarbeid mellom de forskjellige grener av kom-munikasjonsvesenet som samles i ett departement.

Ytterligere forsterking av veibyggingen. Riksveien gjennom Nord-Norge bygges ferdig hurtigst mulig.

Større bevilgninger for at Sørlandsbanen og Nordlandsbanen snarest kan bli bygd ferdig. Omfattende elektrisering av jernbaner.

Utbygging av landets havneanlegg og bedre organisasjon av damp-skipsforbindelsene på kysten.

Forsterket telefonutbygging.

Handelspolitikk.

Utenrikshandelen styrkes og legges inn under samfunnsmessig regu-lering og kontroll. Internasjonalt arbeid for gradvis senking av verne-tollen ved mellomfolkelige avtaler. Høy toll på virkelige luksusvarer.

Vern for de næringsgrener som har naturlige betingelser i vårt land. Statsstøtte til organisering av omsetning, av eksport og eksportreklame. Importen reguleres. Dumpingartet import stanses.

Finanspolitikk.

Statsbudsjettet styrkes og utvikles i samband med statens voksende oppgaver og arbeidsreisningens og sosialpolitikkenes stigende pengebehov. Den samfunnsmessige kapitaldannelse fremmes.

Statens kapitalbehov bør mest mulig dekkes ved direkte statsskatt, som tilpasses slik at den i første rekke rammer de arbeidsfri inntekter. Skattebyrden fordeles etter den økonomiske bæreevne.

Finansiering av rentable offentlige foretak og arbeider kan skje ved opplåning.

Ytterligere bruk av kildebeskatning hvor det er hensiktsmessig, med oppkreving av skatten nærmest mulig utgangspunktet, særlig for verdipapirer. Progressiv selskapsbeskatning etter utbytteprosenten med lettelser for de vanskelig stilte selskaper med liten eller intet utbytte. Skatt av årets inntekt etter hvert som denne erverves. Forhøyet arvebeskatning, som anvendes til fonds for samfunnsmessige kapitalinvesteringer. Verdaukskatt utredes med sikte på snarlig gjennomføring.

Det må gjennomføres en riktigere ligning. Strengere kontroll med selvangivelser og skarpere forholdsregler mot skattesnyteri.

En rasjonell kredittpolitikk med sikte på en forsvarlig utnyttning av det moderne bankvesens kredittskapende evne. Bedre kontroll og samfunnsledelse av landets bankvesen. Norges Banks politikk samordnes med rikspolitikken, og dens forretnings- og finansieringsvirksomhet utvides i den utstrekning omsynet til landets arbeidsliv tilsier.

Trygging av folkets sparemidler. Oppretting av postsparebank med girovirksomhet.

Fortsatt arbeid for rentesinking og letting av gjeldsbyrden.

Statskontroll med kapitalinvestering. Forsikringsvirksomheten samles under enhetlig ledelse og sterkere statskontroll særlig i skadeforsikringen.

Sosialpolitikk.

Utbygging av gjeldende og gjennomføring av nye trygdeordninger for å nå fram til en omfattende sosialtrygd for det norske folk. Folket i bygdene og kyststrøkene må få større del i de sosiale trygdetiltak. Bedre trygging av barn og ungdom. Forsvarlig forsorgshjelp under betryggende kontroll.

Innføring av kortere normalarbeidsuke etter hvert som de internasjonale forhold gjør det mulig. Arbeid for ratifikasjon av internasjonale konvensjoner.

Omfattende samfunnsmessig forebyggende helsearbeid. Organisert utnyttning av fritid og ferie som ledd i det folkelige kulturarbeid.

Bedring av folkeernæringen gjennom virksomme offentlige tiltak. Fremme av nasjonalt kosthold.

Effektive tiltak fra statens side til bedring av boligforholdene i bygd og by og fremme av sosial boligbygging etter en landsplan.

Kommunene.

Det kommunale selvstyre trygges. Skattetrykket i kommunene lettes. Arbeidslivet reises og holdes oppe. Staten overtar etter hvert så vidt mulig de samfunnsmessige fellesoppgaver så alle kommuner sikres en viss minimumsstandard av sosiale og kulturelle goder. Fortsatt skatteutjevning i kommunene.

Folkestyre og rettsvesen.

Det norske Arbeiderparti vil opprettholde og utvide folkets demokratiske rettigheter som organisasjonsfrihet, ytrings- og pressefrihet, religions- og åndsfrihet og energisk sette seg imot ethvert inngrep i disse rettigheter.

Stemmeretten må være alminnelig, like og direkte. Stemmeretts- og valgbarhetsalderen settes til 21 år, slik at landets ungdom sikres innflytelse på den politiske utvikling.

Folkestyret styrkes og bygges ut til et gjennomført sosialt og økonomisk demokrati.

Rettsvesenet skal hvile på et demokratisk grunnlag. Juryinstitusjonen opprettholdes. Utvidet adgang til fri retts hjelp for småkårsfolk. Soning av straff omlegges til å tjene humanitære og sosialt oppdragende formål.

Ingen unntakslover mot arbeiderklassen. Organisasjons- og forhandlingsrett for alle grupper av arbeidere og funksjonærer.

Folkeopplysning og opplæring.

Videre styrking og utbygging av folkeskolen som hele folkets grunnskole og felles grunnlag for all videregående utdanning. Staten overtar mest mulig av kommunenes skoleutgifter. Fritt skolemateriell og fri skolegang i folkeskolen, realskolen og yrkesskolene. Lettere adgang for arbeider- og bondeungdommen til de høyere skoler, universitetet og høyskolene.

Effektiv utvikling av skolelegevesen, mentalhygiene, skoletannpleie og skolebespisning.

Øket omsorg for fysisk oppfostring blant barn og ungdom.

Videre tillempeing av arbeidsskoleprinsippet. Omlegging av undervisningsstoffet med sikte på innføring i samtidens arbeids- og samfunns- liv. All lærerutdanning overtas av staten. Fremme av pedagogisk forskning.

Et års obligatorisk framhaldsskole for dem som ikke søker andre skoler. Allsidig fremme av yrkesopplæringen. Det søkes gjennomført et års obligatorisk yrkesskole med forberedende praktisk opplæring. Skolestellet i alle yker bygges ut etter enhetsskoleprinsippet, slik at elevene i yrkesskoler og yrkesgymnas kan nå fram til høyskolene. Kurser for utdanning av lærere til yrkesskolene for håndverk og industri og praktiske kurser for utlærte yrkesutøvere. Utgiftene ved yrkesskolestellet bæres i størst mulig utstrekning av staten.

Videre utbygging av arbeidsformidling, yrkesveiledning og psykotekniske prøver. Oppretting av kommunale ungdomsnevnder. Lov om lærlingeforhold og om yrkesskoler m. v. som fremmer og samordner alle tiltak for å trygge ungdommens opplæring og samfunnsmessige interesser.

Folkebibliotekene støttes sterkere og innordnes sammen med kringkasting og film som et virksomt ledd i det folkelige opplysningsarbeid.

Fortsatt språklig tilnærming for å komme fram til et samnorsk mål på folkemålets grunn.

Fremme av alt verdifullt kulturliv, fri vitenskapelig forskning og åndelig toleranse.

Edruelighetsarbeid.

Det norske Arbeiderparti ser kampen mot drikkeondet som et ledd i arbeiderklassens frigjøringsarbeid. Ut fra dette syn må et effektivt opplysningsarbeid være det grunnleggende i kampen mot drikkeondet.

Undervisningen i skolene i alkoholspørsmålet må legges om og utvides til å omfatte årsakene til alkoholismen.

Det bevilges de nødvendige midler og gjennomføres en effektiv kontroll for skarp håndheving av edruelighetslovgivningen. Uforsonlig kamp mot smugling, gauking og hjemmebrenning. Privatøkonomiske interesser i rusdrikkevirking og omsetning avvikes.

Kommunenes selvbestemmelsesrett i bevillingssaker opprettholdes, men med adgang til særskilt anke- og kontrollinstans når det gjelder spørsmål om skjenkebevilling til turist- og høyfjellshoteller. Adgang til bevilling og nekting av skjenkerettigheter for tidsrommet inntil utgangen av kommunevalgperioden. Det åpnes adgang til å kreve at spørsmål om bevilling til salg og skjenking av rusdrikk og rettighetenes antall avgjøres på grunnlag av forutgående kommunal folkeavstemning.

Utenrikspolitikk og nøytralitetsvern.

I utenrikspolitikken vil partiet støtte alle tiltak som kan føre til fred og forståelse mellom folkene. I samsvar med den tanke som lå til grunn for dannelsen av Folkesambandet vil partiet arbeide for at dette kan utvikles til en effektiv internasjonal rettsorganisasjon, som kan forebygge krig, løse mellomfolkelige tvister ved megling og voldgift og gjennomføre en alminnelig nedrusting.

Norge skal føre en streng nøytralitetspolitikk og landets forsvarsvesen skal være et nøytralitetsvern som bygger på den alminnelige verneplikt og er avpasset etter våre spesielle tilhøre, og med sterk vekt på sjøforsvaret og på forsvaret mot luftangrep. Reform av befalsordningen og demokratisering av forsvaret, så det representerer folkets brede lag, har full tillit blant folket og blir et vern om folkets rettigheter, freden og friheten.

*

Med sikte på de vanskeligheter en krig mellom andre land fører med seg, må det drives et energisk arbeid for å gjøre Norge mest mulig selvberget.

Full gjennomføring av dette økonomiske og sosiale reiserarbeid og folkelige frigjøringsarbeid kan komme til å kreve flere valgperioder, og folket skal sjøl gjennom frie, demokratiske valg bestemme og kontrollere kursen og farten fram mot partiets sluttmaal:

Politisk og økonomisk folkestyre, frihet og trygghet for alle.

Retningslinjer i militærspørsmålet.

Landsstyrets framlegg:

Det kapitalistiske samfunnssystem med alle sine nasjonale og økonomiske motsetninger, med kampen om råstoffer, utbytningsområder og markeder, skaper en internasjonal atmosfære som stadig fører til væpnede sammenstøt mellom de stater hvis imperialistiske interesser og mål kommer i konflikt. Etter fascismens og nazismens seir i flere av Europas største stater og med den ideologiske motsetningen mellom demokrati og diktatur som derved har oppstått, er faren for den slags sammenstøt større enn noen gang tidligere.

Spørsmålet om på hvilken måte og med hvilke midler de små demokratiske stater kan verne og opprettholde sin nasjonale frihet og sine demokratiske rettigheter, er kommet i en annen stilling enn før og må bedømmes og avgjøres under omsyn til de endrede internasjonale forhold som hersker.

Den internasjonale arbeiderbevegelse har til alle tider vært motstander av krig og har alltid krevd at internasjonale mellomfolkelige stridsspørsmål må løses på grunnlag av rett og ikke på grunnlag av makt. Ut fra dette prinsipielle grunnsyn har arbeiderbevegelsen kjempet for nedrustning og for opprettelse av internasjonale rettsorganer til avgjørd av stridsspørsmålene. I dette arbeid har vårt lands arbeiderbevegelse gjennom D. N. A. deltatt helt fra første stund. Og når det gjelder nedrustning og avvæpning har vårt parti gått lenger i sitt krav enn de fleste lands arbeiderpartier. Vårt parti var et klart avvæpningsparti slik som det framgår av partiets program av 1915: «Avvæpning, stedseverende nøytralitet og obligatoriske ubetingede valdgiftsavtaler.»

Etter verdenskrigens slutt og ved dannelsen av Folkeforbundet så det en tid ut som den fredelige utvikling og rettstanken skulle seire. Men de krefter som hadde framkalt verdenskrigen var fremdeles i live og ble etter hvert sterke nok til å stanse den fredelige utvikling. Og i dag er det disse krefter som gjennom fascismen og nazismen truer både freden og den enkelte nasjons og det enkelte individs frihet. Stillingen er således en annen i dag enn tidligere. I dag er det både den nasjonale og den personlige frihet som er i fare og derfor må verges. Det er demokratiets beståen og videre utvikling det gjelder.

Arbeiderbevegelsen har vært med å utbygge det demokratiske styresettet i vårt land og har rykket fram til stadig større makt og selvbevissthet innenfor dette demokratiet. Derved er hele folkets økonomiske, sosiale og kulturelle levestandard hevet og den videre demokratiske utvikling lagt godt til rette.

De goder som således er vunnet, må arbeiderbevegelsen være den første til å verne om. Arbeiderbevegelsen i vårt land har nå tatt ledelsen av kampen for hele folkets samlede interesser, og den må derfor også ta ledelsen av vernet om disse interesser og om folkets demokratiske rettigheter og nasjonens selvstendighet.

Norge har høytidelig erklært å ville holde seg nøytralt i en krig mellom stormaktene. Vårt land står i et godt forhold til våre naboland. Vi har ikke noe utestående med noen stat, og vi har ikke grense mot

noen stormakt. Vi må derfor ha godt håp om å kunne holde oss utenfor krigerske forviklinger, dersom vi er i stand til å fylle våre plikter som nøytral stat. Men under de tilspissede motsetningsforhold som preger situasjonen i Europa vil vår nøytralitet ikke lenger avhenge bare av vår egen vilje. Det vil derfor være nødvendig å ha et forsvar til vern om nøytraliteten og landets selvstendighet.

Dette vil kreve offer av hver enkelt, men det norske folket er klar over de fordelene vår fredelige demokratiske samfunnsutvikling byr oss, og må derfor også være villig til å ta de nødvendige offer for å unngå et direkte eller indirekte voldsdiktatur. Det norske Arbeiderparti ser det i denne situasjon som sin oppgave å gjøre forsvaret til et så effektivt vern som mulig om landet nøytralitet, og vår fredelige samfunnsutvikling og om vår nasjonale selvstendighet.

Dette punkt ble innledet av redaktør Ole Øisang.

Ole Øisangs innledningsforedrag.

Taleren nevnte innleiingsvis at Det norske Arbeiderparti fikk sitt første prinsipielle sosialistiske program i 1891 og sia da har Det norske Arbeiderparti gitt uttrykk for sitt sosialistiske grunnsyn i et prinsipielt program, og formulert de praktiske og aktuelle arbeidsoppgaver i et særskilt arbeidsprogram som også i alminnelighet har vært partiets valgprogram.

Det nye prinsipielle program som ble vedtatt av samlingskongressen i 1927 ble — med et par mindre endringer på landsmøtet i 1930 — stående til landsmøtet i 1933. Da ble det foretatt en mer omfattende revisjon både av prinsipp-programmet og av arbeidsprogrammet, og det første fikk da den form det har i dag.

Imidlertid har jo ikke utviklingen stått stille sia den gang, verden har tvert i mot vært rystet av de mest alvorlige og vidtrekkende hendinger og det har derfor fler ganger vært holdt fram ønskeligheten av å få revidert programmet i samsvar med de *erfaringer* vi har vunnet og den *realpolitikk* partiet har ført og fører. På landsmøtet i 1936 ble det derfor samrøystes besluttet å gi landsstyret fullmakt til å sette ned en særskilt komité til å komme med framlegg til revisjon både av det prinsipielle program og arbeidsprogrammet. Komitéen ble satt ned av landsstyret i møtet den 9. januar i fjor og kom til å bestå av partiets formann Oscar Torp, Ole Colbjørnsen, Ole Øisang, Sverre Støstad, Olav Hindahl, Jens Steffensen, Oscar Nilssen, Neimi Lagerstrøm og Gunnar Sand. De tre første dannet arbeidsutvalget med Oscar Torp som formann. Utvalget arbeidet ut et framlegg til nye programmer, og den samlede programkomité sluttet seg i møte den 10. desember i fjor samrøystes til framleggene med noen få mindre endringer. Begge programframleggene ble så offentliggjort i partipressa og samtidig sendt alle partiets avdelinger til behandling. I samme møte ga komitéen også arbeidsutvalget i oppdrag å arbeide ut framlegg til nye retningslinjer for partiets *faglige* politikk.

Det er vanskelig å gi noen fullstendig oversikt over behandlingen i avdelingene, da mange som har behandlet programmene ikke har hatt noe særlig å innvende mot forslagene og derfor heller ikke har gitt noen

uttalelse. Til partikontoret er det kommet inn uttalelser fra om lag 100 avdelinger, det vil si fra by- og herredspartier, fagforeninger, ungdomslag, kvinnelag og fellesmøter. Av disse har 6 uttalt seg for å beholde det nåværende prinsipielle program — et enkelt også det nåværende arbeidsprogram, — mens 46 avdelinger har sagt seg helt enig i komitéens framlegg. 4 avdelinger har lagt fram forslag til helt nytt prinsipielt program, som i store trekk bygger på komitéens framlegg, mens enkelte avsnitt i det nåværende program er tatt med også i det nye.

De innvendinger som ble reist mot komitéens framlegg til nytt prinsipielt program gjaldt vesentlig fire ting: Fler avdelinger ville beholde uttrykket i det nåværende program om at «partiet bygger på marxismen» og programposten om partiets forhold til Sovjet-Samveldet, enkelte hadde visse innvendinger mot det nye programs formulering av partiets stilling til demokratiet og diktaturet, og noen fant det uriktig at partiet i det prinsipielle program så avgjort gikk inn for Folkesambandet.

Til arbeidsprogrammet kom det inn mange forslag om tilføyelser og enkelte endringer. Mange av de nye ting partiavdelingene ville ha med, var i og for seg berettiget nok, men ville ha ført til at programmet ble altfor langt og detaljert. I nytt møte den 7. juni i år behandlet programkomitéen arbeidsutvalgets nye utkast som ble samrøystes tiltrådt. Det ble deretter forelagt landsstyret i møtet den 25. og 26. august og også her godkjent samrøystes, og deretter sendt ut til partiets avdelinger sammen med saklista for landsmøtet. I samme landsstyremøte behandlet en også framlegget til nye *faglige* retningslinjer og retningslinjer i militærspørsmålet som likeså ble samrøystes tiltrådt.

Partiets avdelinger har altså hatt høve til to ganger å behandle og uttale seg om framleggene til nye programmer for partiet, samtidig som partipressa har offentliggjort både det opprinnelige utkast og det endelige framlegg, så alle partifolk og andre interesserte har kunnet lese og studere det og følge med i de endringer som er foretatt. Dermed skulle en ha sikkerhet for en god og betryggende forhåndsbehandling, på det bredest mulig parti-demokratiske grunnlag.

Det er to ting en må ha klart for seg, når det gjelder å forme et *prinsipielt program* for et sosialistisk parti. Det skal for det første gi uttrykk for visse bestemte sosialistiske grunnprinsipper som på sett og vis er uavhengig av de mer situasjonsbestemte tilhøve, det vil si at partiets sosialistiske karakter må understrekes klart og utvetydig, og partiets hovedoppgave — å organisere og dyktiggjøre arbeidsfolket til politisk kamp for å vinne samfunnsmakten og til det videre sosialistiske byggearbeid — må formuleres så enkelt og klart som råd er. Og for det andre: Når det gjelder partiets *taktikk*, formene og retningslinjene for den politiske maktkamp og de aktuelle arbeidsoppgaver, er det nødvendig å vurdere disse spørsmålene under omsyn til *den faktiske situasjon* og til de *erfaringer* en har høstet. Bare på *den* måten kan partiet føre en virkelig realpolitikk til gagn og vinning for hele det arbeidende folk.

Og det har unektelig hendt atskillig både her hjemme og ute i verden i de senere år, hendinger som vi ikke kan overse, men som vi plikter å ta med i vurderingen av vårt program og våre retningslinjer. Vi har etter krigen gjennomlevd en langvarig, en omfattende og alvorlig øko-

nomisk *krise* som har stilt en rekke spørsmål i ny belysning og ført hele den internasjonale arbeiderbevegelse inn i en positiv, byggende realpolitikk og planøkonomi. Vi har samtidig vært vidne til fascismens og nasjonalsosialismens voldsomme og omsynsløse framtrengen i Europa, vi står midt oppe i en stri på liv og død mellom de autoritære diktatursystemer og det demokratiske folkestyre, en konflikt og krise som har ført Europa ut i en nye stormaktskrig, og som — det står ikke til å nekte — har ført til ei krise også for den internasjonale arbeiderbevegelse, som har vært splidaktig med seg sjøl og forsømt demokratiets forsvar. Men vi kan også samtidig peke på at i disse kriseåra, som har betydd en så alvorlig påkjennning for arbeiderbevegelsen ellers i Europa, har bevegelsen i nordlandene — gjennom den politikk som er fulgt — jamt og sikkert styrket sin maktstilling, slik at arbeiderpartiene i dag sitter med regjeringsmakten eller har del i den i alle land i Norden og dermed et større samfunnsansvar enn noen sinne.

Det sier seg sjøl at det er nødvendig å ta alle disse ting med i vurderingen av arbeiderbevegelsens stilling, dens politikk og retningslinjer og dermed også partiets program. Og det er maktpåliggende at denne vurdering blir så *ærlig*, så objektiv og fordomsfri som mulig, det vil si at vi både har vilje og evne til å formulere et program og føre en politikk som faktisk og reelt svarer til forholdene som de nå ligger an. Programkomitéen har ment at det er partiets plikt overfor medlemmene, velgerne og hele det arbeidende folk i landet, at programmet nøye blir passet til den faktiske situasjon, og at vi redelig og resolutt innstiller vår politikk og taktikk etter det.

Jeg skal dermed gå over til å gjøre greie for det *prinsipielle program*. Komitéen har som en har sett funnet det nødvendig å gå til en hel og gjennomgripende revisjon av dette programmet, og har søkt å finne fram til så enkle og konsise formuleringer som mulig uten å gå for mye i detaljer, samtidig som en har søkt å gi programmet en bedre og norskere språkdrakt.

Innleiinga til programmet er om lag som før, det aller første avsnitt endog om lag slik vi har hatt det sia samlingen i 1927: «Det norske Arbeiderparti som er det politiske organet for den norske arbeiderklasse, setter seg som mål å skaffe bort den kapitalistiske utbytting og bygge opp et sosialistisk, et klasseløst samfunn, styrt av håndens og åndens arbeidere.» Her er partiets sosialistiske mål understreket så kort og klart at programkomitéen fant at bedre kunne det ikke sies i få ord.

I det nåværende program heter det videre i innleiinga: «For å nå dette mål ser partiet det som en hovedoppgave å vinne det arbeidende folk for det sosialistiske grunnsynet, samle og organisere hele arbeiderklassen i landet, vekke dens vilje til sjølhevding og dyktiggjøre hele klassen som utgjør det store flertall, til å føre sin historiske kamp for den sosiale revolusjon fram til full seier.» Slutten av dette avsnitt er nå forandret til: «— reise dets vilje til sjølhevd, solidaritet og samfunnsansvar og på demokratiets grunn vinne folkeflertallet og samfunnsmakten for det arbeidende folk.»

Videre heter det i innleiinga til vårt nåværende program: «Partiet som bygger på *marxismen* og de erfaringer som er vunnet gjennom kam-

per i Norge og andre land, fastslår sitt syn på utviklingen og de veier partiet vil følge for å nå fram til et sosialistisk samfunn, i følgende punkter» osv. Det har komitéen endret til kort og godt: «Partiet legger fram sitt sosialistiske grunnsyn i dette prinsipp-programmet.» Vi har altså denne gang strøket ordene «partiet som bygger på marxismen», og jeg kan forsikre at det er gjort etter grundig overveielse og i full forståelse av hva det innebærer. Jeg må komme litt nærmere inn på det.

Friedrich Engels har betegnet marxismen som læren om betingelsene, vilkårene, forutsetningene for arbeiderklassens seier. Og det er sikkert ingen som vil nekte at Karl Marx lære har vært en rettesnor av grunnleggende og vidtrekkende betydning for hele den internasjonale arbeiderbevegelse. Men går en nærmere inn på de marxistiske teorier syner det seg snart at det i virkeligheten alltid har vært skarp strid om hva disse teorier egentlig innebærer. Og en kan gjerne si, at jo mer sprenslærde de marxistiske debatanter har vært, jo større har også uenigheten vært. Det ser en kanskje tydeligst av at Lenin på si sie har prosedert på grunnlag av marxismen for å bevise riktigheten av Moskvatesene og den revolusjonære bolsjevistiske taktikk, mens Karl Kautsky med enda større grundighet har brukt den marxistiske teori som rettesnor for sosialdemokratiet. Ellers er det som oftest svært uklart hva folk i sin alminnelighet forstår ved begrepet marxisme, for mange er den i virkeligheten blitt noe av en trylleformular, en uklar politisk-religiøs trosbekjennelse, en slags myte som en klamrer seg til uten noen dypere forståelse av hva den egentlig innebærer. Det kan da være på sin plass å understreke at marxismen ikke først og fremst er noe program og enda mindre en absolutt og eksakt tilrettelegging av bevegelsens taktikk og retningslinjer. Marxismens største verdi ligger i det nye *historiesynet* den utformet, i det vi kaller den materialistiske historieoppfatning som understreker at det er de materielle tilhøve, produksjonsforholdene og eiendomsforholdene som virker bestemmende på de klassepolitiske, sosiale og kulturelle tilhøve i samfunnet. Men heller ikke denne metode for historieforskning kan brukes rent generelt og mekanisk. Det sier seg sjøl, at så genial Karl Marx enn var i sin analyse av samfunnsutviklingen og av det kapitalistiske samfunn, så kunne han ikke alt i 1850—70 åra gi noen eviggyldig forklaring på alle de faktorer som spiller inn, når det gjelder samfunnsutvikling og politikk over hodet. Utviklingen har så vist ikke stått stille siden Marx' dager, vi er nødt til å supplere marxismen med den nyere vitenskaps resultater og de erfaringer vi har høstet i de senere årtier, og Det norske Arbeiderparti kan derfor ikke rent generelt og uten noe forbehold si at det bygger på marxismen og dermed hefte for alle mer eller mindre uklare og ofte motstridende tolkinger av Marx' lære. Programkomitéen fant derfor samrøystes — og landsstyret var enig i det — at det tidligere uttrykk, «partiet som bygger på marxismen», bør gå ut og at vi i steden føyer ordet marxisme inn i en naturligere og riktigere sammenheng, i forbindelse med det marxistiske historiesynet. — Det er ellers også grunn til å minne om, at sjøl i den tia partiet sto sluttet til Den Kommunistiske Internasjonale inneholdt programmet intet om at partiet bygger på marxismen. Det kom først med ved programrevisjonen i 1930.

Sjølve det prinsipielle program er delt opp i *tre hovedavsnitt*, romertall I, II og III. Romertall I gir en knapp framstilling av det sosialistiske grunnsynet og av vårt syn på samfunnsutviklingen, i samsvar med den marxistiske historieoppfatning. Videre en karakteristikk av det kapitalistiske samfunnssystemet og en kort framstilling av den økonomiske og politiske utvikling, gjennom rasjonaliseringen og de siste tiders voldsomme økonomiske kriser, som viser at «den kapitalistiske profittøkonomi står i veien for en rettferdig fordeling av samfunns-godene. Det reiser seg derfor, heter det, et stadig skarpere motsetningsforhold mellom de snevre kapitalinteresser og hele det arbeidende folks samfunnsmessige fellesinteresser, som gjør det nødvendig å gå til en regulering og planlegging av det økonomiske livet, ut fra samfunnsinteressene og i samsvar med de sosialistiske idéer.» Det understrekes videre at «denne samfunnsomdanning må føres helt fram til et gjennomført sosialistisk samvirke, en samfunnsmessig planhusholdning, som er ledet av omsynet til hele folkets velferd.» Gjennom denne omdanninga vil klasseskilnaden og de sosiale motsetningene bli utjevnet og folkets sosiale og nasjonale samkjensle styrket». Det fremheves derfor også i denne forbindelse at «Det norske Arbeiderpartis politikk er en nasjonal vedferdspolitikk, som vil trygge landets og folkets framtid».

Som nytt punkt er tatt med en kort karakteristikk av de borgerlige partier og av *fascismen* og *nasjonalsosialismen*. Det er særlig viktig at partifolk har en klar og riktig forståelse av hva fascismen og nazismen egentlig innebærer, og her er det dessverre ennå mye uklarerhet. Det er nødvendig at vi har den ting helt på det rene, at disse to bevegelser ikke er borgerlige i samme forstand som de gamle borgerpartiene, — som først og fremst søker å verne om den frie konkurranse og de privatkapitalistiske særinteresser. Både fascismen og nazismen er bygget opp på teorien eller myten om hele folkets felles nasjonale interesser, med staten som den allmektige og diktatoriske fellesnevner. Når Hitler har kalt sitt parti Tysklands nasjonalsosialistiske arbeiderparti, så er det en viss realitet i det, nazismen er en slags *nasjonal-sosialisme* med tvangsregulering av det økonomiske liv. Den avviser klassestriden og hevder statens, nasjonens rett og makt over menneskene. Den fornekter demokratiet, organisasjonsfriheten og ytringsfriheten, den vedkjenner seg voldsanvendelsen og diktaturet, — det er en nasjonal-sosialisme på bekostning av arbeidernes rett og hele folkets frihet. Vi har i programmet lagt vekt på å få gitt en riktig karakteristikk av fascismen og nazismen, i en så sammentrengt form som en er nødt til å bruke i et program.

Romertall II i programmet behandler *arbeiderbevegelsens stilling*, partiets sosialistiske oppgave og mål og dets taktikk og retningslinjer. Det understrekes, at det er sjølve den kapitalistiske underkuing og utbytting som har tvunget arbeidsfolket til å samle og organisere seg i den faglige og politiske arbeiderrørsla, at partiet vil samarbeide med arbeidernes, bøndernes og fiskernes økonomiske organisasjoner for å verge folkets fellesinteresser mot kapitalveldet, at det vil dyktiggjøre folket til å kunne styre samfunnet, at det vil gjennomføre en samfunnsmessig regulering og kontroll av næringslivet, og framskynde en demo-

kratisk erobring av folkeflertallet og samfunnsmakten, og med det legge grunnlaget for en sosialistisk samfunnsordning.

Og her retter partiet *kravet innad* til medlemmene, alvorligere og mer inntrengende enn det før har vært understreket i vårt program. Vi er stolt over partiets veldige vekst i de senere åra, den gir uttrykk for det arbeidende folks trygge tillit til Det norske Arbeiderparti. Men nettopp denne veldige vekst både i medlemstall og stemmetall stiller partiet under større og mer krevende ansvar enn noen sinne, og det må framfor alt være maktpåliggende for oss at den *indre* vekst, i sosialistisk kultur, i solidaritet og samfunnsansvar, er i fullt samsvar med den organisatoriske framgang. Derfor understreker programmet så sterkt, at arbeidernes frigjøring må være arbeidsfolkets eget verk, at partiet vil underbygge en fast sosialistisk overbevisning, en full og hel samkjensle mellom de ulike lag av arbeidsfolket, og en sterk og bevisst vilje til samfunnsansvar. Vi hilser alle nye medlemmer velkommen til Det norske Arbeiderparti, men vi ønsker også å si tydelig i fra, at deres medlemskap *forplikter*, at det forutsetter full og aktiv solidaritet fra alle partifolk, som det heter i programmet og som det også skal hete i partiets lover.

I punkt 3 og 4 under romertall II presiserer partiet så klart og utvetydig som mulig sin stilling til *demokratiet* og sin vilje til en fredelig makterobring. Det norske Arbeiderparti ikke bare ønsker, men vil gjøre sitt ytterste for å vinne samfunnsmakten uten voldsanvendelse. Men muligheten for *det* har én bestemt forutsetning: at vi kan bevare det demokratiske folkestyre. Vi kan uttrykke det slik: Det norske Arbeiderparti vil sette alt inn på å vinne folkeflertallet gjennom frie, demokratiske valg. Mot folkets vilje kan intet parti i lengden regjere. Tryggheten ligger i at folkets flertall, i hemmelige og frie valg, har gitt partiet sin tilslutning, sitt tillitsvotum, og dermed fullmakt fra folket selv til å begynne det sosialistiske omdannings- og oppbyggingsarbeid, — og fullmakt til å verge den maktstilling folket har gitt det, mot mulige fascistiske åtak eller forsøk på statskup mot de lovlige statsmakter og mot folkestyret.

Programmet understreker klart og utvetydig, at Det norske Arbeiderparti tar avstand fra *diktaturet* i enhver form. Her kan det ikke gis noe både-og, men bare et absolutt og uforbeholdent enten-eller. Spørsmålet om demokrati og diktatur kan ikke for oss være et taktisk spørsmål. Det er et *prinsipp*, som har sin gyldighet for hele vårt politiske livssyn, det er et grunnleggende prinsipp for hele vår bevegelse og for all vår virksomhet. Så sant sosialismen skal ha noe med frihet å gjøre, så sant det sosialistiske samfunn ikke skal være noe kasernesamfunn, — som Kautsky engang har sagt — kan vi trygt si det slik: Uten demokrati ingen sosialisme.

Alle de erfaringer vi kan trekke ut av de siste tyve års skjebnesvangre hendinger ute i Europa, understreker framfor alt nødvendigheten av et samlet og ubrytelig forsvar for demokratiet. Arbeiderbevegelsen i *Italia* og *Tyskland* har dyrt fått betale for splittelsen og den innbyrdes broderkrig, og har måttet bøte med friheten fordi den ikke i tide forstod, at den hovedoppgave som overskygget alle, alle andre var

det felles, ubrytelige forsvar for det demokratiske folkestyre. Det står nå til oss, til arbeiderbevegelsen i Nordlandene, å stå fast på vår forpost og ikke et øyeblikk vakle i vår stilling til demokratiet, men bygger det videre ut som det sterke og urokkelige grunnlag for alt vårt sosialistiske byggearbeid. Det er denne klare og utvetydige innstilling til demokratiet programmet gir uttrykk for, samtidig som det også sterkt understreker at demokratiet må være *handlekraftig*, at partiet vil søke å skape øket effektivitet og handlekraft i statsstyret og bygge det politiske folkestyre videre ut til et gjennomført *sosialt og økonomisk demokrati*. Og jeg tviler ikke et øyeblikk på at landsmøtet så samstemmig som råd er, vil slutte opp om det prinsipielle syn som programmet her slår fast. Det var betegnende at det i landsstyret overhodet ikke kom en eneste innvending eller noen merknad til dette viktige avsnitt i programmet.

Under romertall III gir til slutt programmet uttrykk for partiets syn på og stilling til den *internasjonale* arbeiderørsla og den internasjonale situasjon. Og det sier seg sjøl at så uklar og vanskelig som situasjonen i dag er, må vi her uttrykke oss med en viss varsomhet og nøye oss med nokså alminnelige ordelag. Programmet slår fast, at den økonomiske utvikling har i alle kapitalistiske land skapt de samme klasse-motsetninger og sosiale problemer og har ført til en skjerpet politisk maktstrid. Den internasjonale arbeiderbevegelse søker å samle arbeidsfolket i alle land til forsvar for sine fellesinteresser, til vern om demokratiet og til politisk kamp for å vinne samfunnsmakten. Det norske Arbeiderparti som er med i Den Sosialistiske Arbeider-Internasjonale, står solidarisk med de sosialistiske partier i andre land og vil aktivt støtte arbeidet for en internasjonal organisatorisk samling av det arbeidende folk. Videre understreker programmet at den sosialistiske arbeiderørsla må føre en politikk som svarer til forholdene i de ulike land, og at det i striden mot fascismen framfor alt gjelder å bevæpne enheten og demokratiet innad i vår bevegelse og verge det politiske folkestyret med alle organisatoriske maktmidler, og dermed også trygge organisasjonsfriheten og de elementære menneskerettigheter.

I partiets nåværende program har vi som kjent et eget avsnitt om partiets stilling til *Sovjet-Samveldet*. I programkomitéen var en i tvil om ikke dette avsnitt helst burde gå ut, da det vel egentlig ikke hører naturlig hjemme i det prinsipielle program. Vi tok likevel med et kort punkt om Russland, hvori vi ga uttrykk for at partiet kjenner seg solidarisk med folket i Sovjet-Samveldet i arbeidet for å bygge opp et nytt og bedre samfunn. Men samtidig fant vi det nødvendig å understreke, at vårt parti tar avstand fra Den Kommunistiske Internasjonales politikk, som bygger på diktaturet og er bestemt av særlige russiske tilhøve. Det var som nevnt en del som var misnøyd med avsnittet, men det kan vel ikke være noen tvil om at det overveldende flertall i partiet er enig i denne prinsipielle avstandtagen fra Kominterns politikk, — hva skulle vi ellers ha brutt med denne internasjonale for alt i 1923? Og vi kan vel også ganske rolig slå fast, at nettop de siste tiders hendinger ytterligere har bekreftet sannheten av at Kominterns politikk er bestemt av de russiske tilhøve og av Sovjet-Samveldets nasjonale interesser. Men etter den nye og ytterst uklare situasjon som er oppstått etter Russ-

lands tilnærming til Tyskland, har programkomitéen og landsstyret funnet det mest naturlig at dette punkt går ut av programmet.

Programmet peker til slutt på, at kapitalismen og fascismen har ført landene opp i voldsomme kriser og spente sosiale og nasjonale motsetninger, som nå har ført Europa ut i en ny stormaktskrig. Den nordiske arbeiderrørsla har fra første stund stridd for nedvæpning, fred- og samforståing mellom alle nasjoner og folkeslag, og står solidarisk med alle dem som i dag fører kampen for fred, frihet og folkestyre. Og partiet vil også — i samarbeid med den internasjonale arbeiderrørsla — være med og bygge opp en sterk internasjonal rettsorganisasjon med effektive organer for mellomfolkelig samarbeid og fredelig og rettferdig ordning av alle tvistemål. Det får da vise seg om *Folkesambandet* kan bygges ut til en slik handlekraftig og effektiv internasjonal rettsorganisasjon, eller om kreftene må samles for å bygge opp et nytt mellomfolkelig samband. Men for at det ikke skal være noen tvil om vårt partis sosialistiske syn på dette spørsmål slutter programmet med å understreke, at «militarismen og krigen er imidlertid uløselig knyttet sammen med selve det kapitalistiske systemet, og bare gjennomføringen av sosialismen kan sikre varig gode tilhøve mellom landene og trygge hele menneskehetens og verdenskulturens fredelige og harmoniske utvikling».

Etter denne gjennomgåing av framlegget til nytt prinsipielt program for partiet skal jeg ganske kort ta for meg *det nye arbeidsprogram*. I store trekk er dette helt og fullt i samsvar med det program vi nå har, enkelte avsnitt er helt likelydende med det nåværende program, mens andre poster som var uforholdsmessig detaljert, er søkt noe forkortet. Ellers har programkomitéen under utformingen av programmet tatt sikte på å føre det såvidt mulig *à jour*, idet den har tatt omsyn til partiets og arbeiderregjeringens politikk siden siste landsmøte.

Det som er helt nytt er *innledningen* til programmet. Den er ment som en mer prinsipielt betonet motivering til arbeidsprogrammet, altså til partiets dagsaktuelle politikk. Dermed binder det på en naturlig måte sammen det prinsipielle program og arbeidsprogrammet, slik at det fører en klar og konsekvent linje gjennom begge programmene. Innledningen understreker sterkt det som i grunnen skule være en abe for oss alle, men som dessverre ennå ikke alle er helt klar over, når det gjelder det sosiale og kulturelle reformarbeid, — at det er arbeidslivet, den produktive verdiskaping og den økonomiske bæreevne, som er grunnlaget for ethvert samfunn, og det er *det* som betinger *rekkevidden* av alt reform- og framskrittssarbeid. Og i samsvar med dette grunnsynet legger partiet hovedvekten på — som det heter — en effektiv og planmessig organisering og utnytting av alle landets naturlige arbeids- og produksjonsmuligheter, for å sette hele folket i nyttig og lønnsomt arbeid, øke kjøpekraften hos de brede lag av folket, bedre avsetningsmulighetene og lønnsomheten innenfor hele næringslivet og *dermed* skape grunnlag for en trygging og stadig høyning av levekårene og kulturnivået. I samsvar med det prinsipielle program understrekes det også her, at dette sosiale og nasjonale friggjøringsarbeid er betinget av folkets vilje, av den tilslutning partiet får ved valget, av arbeiderbevegelsens egen styrke

og arbeidsevne, og av arbeidsfolkets solidaritet, samfunnsansvar og disiplin og dets aktive deltag i alt byggende arbeid.

Komitéen har funnet det riktig å foreta en forandring av rekkefølgen av programpostene, slik at alt som har med arbeidslivet og de økonomiske spørsmål å gjøre er skutt i forgrunnen. Dermed kommer nå i rekkefølge: Arbeidsreiseing og planøkonomi, industri og elektrisitetsutbygging, jordbruk, skogbruk, fiskeri, samferdsel, handelspolitikk og finanspolitikk. Og deretter kommunene, folkestyre og rettsvesen, folkeopplysning og opplæring, edruelighetsarbeid og til slutt utenrikspolitikk og nøytralitetsvern. Det er ikke her tid til å gå inn på de enkelte poster, og det er vel heller ikke nødvendig i denne forbindelse, da de stort sett er i samsvar med det nåværende program, og det heller ikke har vært noen dissenser i avdelingene om arbeidsprogrammet, bortsett altså fra forslag og tilføyelser og ytterligere detaljering.

Det eneste det kanskje kan være grunn til å gå litt nærmere inn på er posten Utenrikspolitikk og *nøytralitetsvern*. Som en ser har partiet også satt ned en særskilt komité som har lagt fram nye retningslinjer i militærspørsmålet. De kan for så vidt betraktes som en nærmere motivering til programposten og bør behandles sammen med den. Retningslinjene peker på at den internasjonale arbeiderbevegelse alltid har bekjempet militarismen og krigen og stridd for nedvæpning og for opprettelse av internasjonale rettsorganisasjoner til å løse de mellomfolkelige stridsspørsmål på fredelig vis. Vi hadde også håpet at etter den siste verdenskrig skulle alle gode krefter stå samlet for å hindre utbruddet av nye kriger og alle de redsler en krig fører med seg. Vi er imidlertid blitt dypt skuffet. Kapprustingene har fortsatt, og fascismen og nazismen har drevet en desperat og provokatorisk utenrikspolitikk og imperialismen, begått de mest brutale overgrep overfor de små nasjoner og på ny kastet Europa ut i en ødeleggende stormaktskrig. Norge og de andre nordiske land har bare ett ønske: at vi må unngå å bli trukket inn i dette blodige oppgjør, at Norden må bli skånet for krigens redsler og ødeleggelser. Og hele folket har også den trygge tillit til landets regjering, at den — i samsvar med Stortingets vedtak — vil gjøre sitt ytterste for å hevde en upartisk nøytralitet. Men vi vet også at tross alt kan det være fare for at landets nøytralitet kan bli krenket, på en slik måte, at vi blir nødt til å markere eller endog verge vår nøytralitet. Og i en slik situasjon har ikke vårt parti, har ikke arbeiderbevegelsen noe valg, men må være med i det nasjonale vakthold om landets fred og sikkerhet. Vi ser også at arbeiderbevegelsen i alle land uten unntak har måttet revidere sin stilling til det nasjonale forsvar. Vi er nådd langt i Norge i sammenlikning med mange andre land, når det gjelder folkets levekår og kulturnivå, og alle de resultater som er vunnet gjennom arbeidsfolkets egen kamp, må arbeiderbevegelsen være den første til å verne om. Derfor må også landets forsvar utbygges slik, at det virkelig representerer folkets brede lag, har full tillit blant folket og dermed blir et vern om folkets rettigheter, freden og friheten.

Partiets arbeidsprogram er stort og vidtrekkende og peker i virkeligheten fram mot en hel sosialistisk omdanning av samfunnet. Derfor slutter også programmet med ærlig og redelig å si fra, at en full gjen-

nomføring av hele arbeidsprogrammet kan komme til å kreve *flere* valgperioder, og folket skal selv gjennom frie, demokratiske valg bestemme og kontrollere kursen og farten fram mot partiets slutt mål: Politisk og økonomisk folkestyre, frihet og trygghet for alle.

Programkomitéen har under sitt arbeid hatt høve til å gjøre seg kjent med programmene for de fleste sosialistiske partier i Europa, og når vi sammenlikner dem med vårt nye programframlegg, tror jeg vi kan si det holder mål. Vårt prinsipielle program er blitt enklere og klarere i form og uttrykksmåte, det er teoretisk sterkt underbygget, den sosialistiske linje er klar og utvetydig, det er tilpasset den utvikling som har foregått og de erfaringer vi har høstet. Sammen med det omfattende og sterkt realpolitiske arbeidsprogram danner de begge et samlet hele, — et *sosialistisk* program som viser *veien* vi skal gå og *målet* vi vil fram til. (Sterkt bifall.)

Ordsiftet.

Olav Solberg, Oslo: Alle er klar over at det nåværende programmet bør revideres, men spørsmålet er om de idéer programmet har skal revideres, eller det bare er de enkelte punkter som skal endres i samsvar med begivenhetene? — Det at det er de økonomiske tilhøve som er bestemmende, at det er de som har den økonomiske makt som hersker.

Jeg ser det slik at de retningslinjer partiet nå har, i fullt mon svarer til den situasjonen vi er oppe i. Vi er klar over at programmet må revideres, men det marxistiske grunnlaget må beholdes. — Det er partigruppa i Malersvennenes Forening som har utarbeidet det forslaget vi har sendt inn, og medlemmene i vår gruppe har aldri vært medlemmer av noe annet parti. Vi ser det kapitalistiske system realistisk — ikke ønskebetonet. Hovedinnvendingen mot komitéens programutkast er at det er reformistisk, eller revisjonistisk. For et halvt århundrede sia ble det ført en skarp kamp mot slike forsøk på endringer i det marxistiske programmet. Vi ser det slik at komitéens framlegg på enkelte punkter står i strid med marxismen. En av de viktigste ting i den marxistiske lære er sosialiseringsspørsmålet. Det betyr at arbeiderklassen river til seg den økonomiske makt. Og vi vet at kapitalistklassen setter seg til motverge og tror ikke det er mulig å vokse oss inn i det sosialistiske samfunn.

Det snakkes om demokrati kontra diktatur. Men England har en form for demokrati, mens Englands kolonier er under diktatur og et diktatur som er verre enn det en ser fasciststatene utøver i sitt eget land. Og demokratiet i Frankrike? Ikke bare kommunistene, men alle som ikke vil delta i borgerskapets krig mot Tyskland blir bekjempet. Vår stilling til disse ting er bestemt av forholdene. Vi vet ikke hvilke maktmidler vi må bruke, og en slik avstandtaken fra ditaturet kan bety at vi tar avstand fra en historisk nødvendighet. — Det programforslaget vi har lagt fram bygger vesentlig på det tidligere programmet, men med å ta vekk de mangler og motsetninger som det ble preget av etter samlingen. Det nye er de ting som er kommet til etter fascismens fram-

rykning. Vi slår fast at i et demokratisk land som vårt, er det arbeiderklassen som har reist kravet om kontroll og må reise krav om inn-gripende endringer i samfunnets økonomiske struktur. Vi holder på de demokratiske rettigheter men vil i overgangstia bruke alle nødvendige maktmidler. Med omsyn til spørsmålet om Sovjet-Samveldet så bør en ikke gjøre dette til noe hovedspørsmål. Vi har tatt det med, men vi kan godt ta det ut. Forslaget i militærspørsmålet peker også på en form for opprustning og både dette og spørsmålet om arbeidstjenesten og de faglige retningslinjer henger sammen.

Jeg foreslår at partiets nåværende program legges til grunn for programbehandlingen.

Eyvind Dahl: Stavanger Arbeiderparti sendte i våres inn til programkomitéen sitt eget forslag til prinsipielt program: omtrent halvparten så langt og jeg våger å påstå greiere og klarere.

Da «programforslag» nr. 2 kom og viste at det praktisk talt intet hensyn var tatt til det, — og da vi gikk ut fra, at det lite ville nytte å foreslå vårt forslag lagt til grunn for behandlingen, — har vi innskrenket oss til å foreslå 2 endringer, som jeg skal komme inn på, — uten å ville diskutere med innlederen om hva marxisme er. — Det har i ethvert fall både han og jeg på tidligere landsmøter både visst og vært enige om. — I dag angir Øisang ikke lenger å vite det og i dag er vi skjønnt uenige!

Dette programforslaget lider av en stor ubehjelpelig kjærlighet til noe det kaller *demokratiet*, — og da kjærlighet som bekjent gjør blinn, har den her bevirket, at den ikke tilstrekkelig skjelner mellom det virkelige, det *sosialistiske* demokrati, — og det falske, det *borgerlige* demokrati. —

Diktaturet har jo ikke fått noe særlig godt ord på seg i de siste tidene, — og arbeiderpressen har ikke gjort seg den umak å forklare sine lesere, at det dog er forskjell også på *diktatur*, — like litt som den har gjort seg den umak tilstrekkelig tydelig å slå fast: 1. At *demokrati* er annet og mer enn de demokratiske rettigheter c: *politisk demokrati*, — 2. At det *borgerlige* demokrati er et visst begrenset *politisk* demokrati, men uten *sosialt* og *økonomisk demokrati*, mens 3. *Det sosialistiske demokrati* som vi tilstreper, inneholder så *vel* politisk som økonomisk og sosialt demokrati (c: samfunnets overtagelse av eiendomsretten til prod. midl.) og for det store arbeidsfolket er det til sjuende og sist *dette*, det *økonomiske* demokratiet, — sjølvne livsmulighetene, — som er det viktigste.

Programforslaget gjør hva det kan for å tilsløre at vi enda til en viss grad beveger oss på marxismens grunn. — Av og til og rett som det er, ser det ut som om det i sin analyse av samfunnet er redd for å ha vært litt for marxistisk i kanten, — og så slenger det for sikkerhets skyld inn en aldri så liten, — og under tiden temmelig umotivert, men demonstrativ, — kjærlighetserklæring til demokratiet, — *uten* å presisere hvilket demokrati som menes. Resultatet er blitt et langt og temmelig innviklet program, med mange gjentakelser og til dels selvmot-sigelser — ikke det korte, greie og klare program som ønskelig kunne

vært spesielt i disse forvirrede tider. Og man tenker med vemod på dengang, da Tranmæl, som partiets program ville ha en eneste setning om, at vi ville innføre *sosialismen*.

Det står i innledningen til forslaget: «D. N. A. setter seg som mål å avskaffe den kapitalistiske utbytting og bygge opp et sosialistisk, et klasseløst samfunn!»

Dette *kan* bare gjøres på én måte, nemlig ved å frata de privilegerte, de kapitalistiske utbytterne, selve anledningen til å utbytte: frata dem privateiendomsretten til produksjonsmidlene, som sosialiseres, blir hele samfunnets eiendom.

Denne sosialiseringsprosess forutsettes i dette programforslag å skulle foregå *gradvis*, — vel, om tempoet er det ingen hensikt å diskutere i dag, — men når det forutsettes at denne sosialisering skal kunne føres helt fram til 100 prosent på denne fredelige, pyntelige måten, — og når man vil forsøke å innbille det norske arbeidende folket, at gjennom og i og med denne vellykte, fredelige sosialiseringsprosess, da vil klasseskilnaden og de sosiale motsetningene bli utjevnet, — ja, da må det ropes et *varsko her!* — for det er spinn galt! Da glemmer man å ta med i sosialiseringsregnestykket den ikke uvesentlige faktor, som heter kapitalistklassen og denne klasses naturlige ulyst til og motvilje mot å gi slipp på sine privilegier, sin private eiendomsrett til produksjonsmidlene og sin anledning til utbytting og derigjennom profitt! — Det er noe visst rørende Oxford-religiøst i dette, at «gjennom — — —

Det ville sjølsagt være tiltalende om man kunne *omvende* kapitalistklassen og alle dem som i dag sitter innen med produksjonsmidlene til en slik «nasjonal og sosial samkjensle», at de frivillig og uten kamp var villige til å gi fra seg sine urettmessige privilegier. Men feilen er bare den, at slike englebarn er disse våre motstandere ikke! — De har sitt *kapitalistiske* syn på privateiendomsretten til produksjonsmidlene, som vi har vårt *sosialistiske*, — og vær sikker på, at hvis de virkelig for alvor ser sin privateiendomsrett truet, så nøyer de seg ikke med å reise bust i «T. T.», Handels- og Sjøfartstidende, Aftenposten o. l., — da griper de nok til andre og mindre fredelige midler enn munn og penn. — Vi har sett i det siste de borgerlige partiets knurring mot de krisetiltak som er skjedd til beste for folket og samfunnet, — vi har lest i deres aviser advarslene mot å innbille seg at noe som lukter av sosialisering skal bli av *permanent* art, selv om det er aldri så samfunnsgagnlig under en krisesituasjon, — vi kan lese våre hjemlige mer eller mindre fordekte fascistorganer, — og ingen vil kunne påstå, at partiets og regjeringens sosialiseringstiltak har *utjevnet* klasseskilnaden og de sosiale motsetninger, — *vert imot!* — De som hittil har ofret mest og vært 100 prosent lojale, det er det arbeidende folk selv!

All historisk erfaring, — fra alle land og til alle tider viser, at ingen samfunnsklasse noensinne frivillig gir fra seg sin *økonomiske maktstilling* og sine økonomiske privilegier — *vertimot!*

Etter hvert som sosialiseringen skrider fram, — hvis det i det hele tatt *kan* tas noen virkelige effektive skritt på sosialiseringens vei innen rammen av et kapitalistisk samfunn, — så *skjerpes* klasseskilnaden og

den sosiale motsetningen i dette samfunnet, — og 100 pst. sosialisering, d. e.: sosialismen og det klasseløse samfunnet, — *kan* ikke nåes uten gjennom en slik skjerping av klasseskilnaden, at den er nødt til å utløses i kamp på liv og død mellom dem som vil oppheve privateiendomsretten til produksjonsmidlene og sosialisere dem, — og dem fra hvem denne privateiendomsretten skal og må tas. «Dette er i samsvar med det marxistiske historiesynet,» som programmet på side 4, pkt. 1, bekjenner seg til, — ikke den setningen: «Gjennom — — —» i siste avsnitt av pkt. 5 på side 5, som jeg derfor på vegne av Stavanger Arbeiderparti foreslår *utgår* av programforslaget, som værende positivt gal.

Fordi vi er marxister og ser på utviklinga ut fra og på bakgrunn av det marxistiske historiesynet, kan vi heller ikke godta setningen som innleder pkt. 4 på side 6: «D. N. A. tar avstand — — —» Flertallet innenfor Stavanger Arbeiderparti ville sjølsagt ingen ting heller enn at det skulle bli unødvendig for D. N. A., som representant for det norske arbeidende folket, å utøve noe diktatur, ihvertfall et *mindretalls*diktatur, for å erobre samfunnsmakten og gjennomføre våre sosialistiske idéer. Intet ville være oss kjærere enn at vi kunne *stemme* oss pent og pyntelig inn i det sosialistiske samfunnet, vi er til og med tilbøyelig til å tro, at det her i landet vil være mulig ved hjelp av stemmeseddelen å *erobre* flertall i Norges Storting. Men å bevare samfunnsmakten det er noe helt annet enn det å ha flertall i et lands nasjonalfor-samling og sitte med den offisielle *politiske* makten er dessverre ikke det samme som å sitte med makten til å *gjennomføre sosialismen*. Vi tror, at en arbeiderregjerings alvorlige forsøk på å sosialisere produksjonsmidlene og gjennomføre sosialismen, det vil bli møtt med den voldsomste motstand fra borgerskapets og kapitalistklassens side, selv om arbeiderregjeringen har et folkeflertall og stortingsflertall bak seg. Kapitalistklassen skyr ingen midler, når det gjelder å verge sin *økonomiske* maktstilling og de respekterer i så fall ingen regjering. Det viser opprøret i Spania godt nok!

Denne overklassen, som ser sine interesser truet, vil kanskje i *første omgang* nøye seg med å benytte den frihet de får i og med det *politiske* demokrati, som D. N. A. setter så mye inn på å bevare, selv etter at det har tatt den *politiske* makten, — noe som nok vil bli til skade for partiet og det arbeidende folket, hvis interesser det skal vareta.

Men i *annen omgang* og i et knipetak vil nok den norske kapitalistklasse — som kapitalistklassen i hele verden for øvrig — gripe til *alle* midler for å verge seg, og *da* sier programutkastet selv på side 6 i slutten av punkt 3 «vil også partiet sette *alle* krefter inn for å slå angrepet tilbake», — og med *alle* krefter menes vel også og forhåpentlig *diktatoriske* midler. Men da går det ikke an å fortsette i pkt. 4, side 6: «D. N. A. tar avstand — — —.»

Det er falsk spill! — Det ligner for mye på slike deilige saker som en i et valgprogram smører vakleворne velgere rundt munnen med for å få dem til å stemme med seg! — Men dette er ikke noe valgprogram, — dette er et prinsipielt program, hvor man ikke har lov til i den ene setning å si at man vil sette *alle* krefter inn på å slå fascistiske åtak

mot arbeiderbevegelsen tilbake, mens man i neste fromt *lokker* med at man er «mot *diktatur* i enhver form» Hadde det enda stått «D. N. A. tar avstand fra *mindretallsdiktatur*,» så ville det hatt litt mer bakgrunn.

Stavanger Arbeiderparti mener, at når vi har tatt eller fått den *politiske* samfunnsmakta så skal vi også berolige våre velgere med forsikringen om at vi også vil *bevare* den for å kunne gjennomføre sosialismen, — *det virkelige demokrati*, — og vi er rede til å ofre *det politiske demokrati* i en overgangsperiode til fordel for et *midlertidig* diktatur fra det arbeidende folkets side som et *middel* til å kunne gjennomføre det *økonomiske og sosiale demokrati*, hvoretter *det politiske* vil komme av seg selv, når tia er moden til det, — som 3. ledd i det virkelige sanne, *sosialistiske* demokratiet.

Dette er også i samsvar med det marxistiske historiesynet og med marxismen!

Vi kjenner innvendingene, — men kan ikke ta hensyn til dem, — og vi vil på *det sterkeste understreke* at vi hverken vil diktaturet eller er *tilhengere* av diktaturet, — men at vi i et forbigående diktatur fra det store arbeidende folkeflertalls side ser et mulig *uundgåelig middel* til å gjennomføre det sosialistiske demokrati.

Derfor mener vi det er galt å prinsipp-programfeste setningen «D. N. A. er imot — — —» og på vegne av Stavanger Arbeiderparti foreslår jeg at denne setning *går ut!*

Programmet vil vinne i redelighet, — vi kan ikke forfatte prinsipp-programmer for å tekkes de borgerlige partier eller borgerlig innstilte mennesker, like litt som vi kan ta hensyn til hva våre motstandere forstår ved eller legger i ord og begreper som *Marx' demokrati og diktatur*.

I disse tider mer enn noen sinne er det nødvendig at Det norske Arbeiderparti toner rent *Marx* flagg.

Henry L. Jakobsen, Bærum, gjorde dette framlegget:

Punkt 3 i innledningen til det nåværende prinsipielle program beholdes og tas inn som punkt 3 i innstillingen.

Henry Jakobsen: Vi vet åssen taktikken brukes, men det er ikke alltid det lønner seg å bruke taktikk. Hva mener man å vinne ved å utelate uttrykket *marxisme*? Vi har hatt en veldig vekst i den tia vi har hatt marxisme i programmet. Om partiet holdt på å rakne kunde jeg forstått programkomitéen. Men det er ikke tilfellet, og jeg tror at det farligste nå er å stryke uttrykket. Skal man ta så stort hensyn til den fremtidige rekruttering at vi skal sløyfe marxismen? Innledningen i programmet er som forordet i en bok. Skal vi stole mer på de som vil ha marxismen vekk enn på de som har bygget med marxismen som den tennende fakkel? Det sies at hele programmet er gjennomsyret av marxisme, men la oss da få beholde uttrykket i innledningen.

Olav Nylund, Aust-Agder gjorde dette framlegget: Risør Arbeiderpartis framlegg av 22. oktober. Under siste avsnitt vert det gjort framlegg om eit slikt bridge: «Det vil derfor være nødvendig å ha eit *vaktvern* til å beskytte nøytraliteten og landets sjølstendighet.» Blir sendt redaksjonskomitéen.

Olav Nylund: Framlegget fra Risør arbeiderparti ble sendt inn tidlig og vi finner det nødvendig at en ser nærmere på det, etter som situasjonen har endret seg.

Bjørn Hilt, Oslo, gjorde dette framlegget:

1. Første setning i II, 4, i prinsipp-programmet som lyder: «Det norske Arbeiderparti tar avstand fra diktaturet i enhver form», går ut.
2. Slutten av siste setning i II, 3, i prinsipp-programmet som lyder: «og med den trygge det demokratiske rettssamfund og det videre fredelige framskrittsarbeid,» blir endret til «og med den trygge det videre framskrittsarbeid.»

Bjørn Hilt: Jeg kan være enig i mye av det Eyvind Dahl sa, men jeg syns han gjorde komitéen urett. Komitéen sier vi vil en fredelig utvikling men jeg er enig i at motsetningene er ganske store. En ting er at vi vil en fredelig utvikling, men noe annet er det om vi kan få det. Erfaringene fra andre land taler ikke for at vi absolutt kan regne med å få det. En forveksler den parlamentariske makt med den reelle, økonomiske makt. Den parlamentariske makt har betydning og kan utnyttes, men den reelle makt ligger på det økonomiske felt, og kapitalistklassen i Norge er som i andre land, det bestemmer de økonomiske lovene. Det arbeidende folks herskerrett over det økonomisk makthavende mindretall må være klar. Jeg ønsker en fredelig utvikling, men tror ikke på det. Vi verdsetter de demokratiske rettigheter, men det er det økonomiske demokrati vi vil fram til. Militærstell og politi er statens sterkeste maktapparat, vi kan håpe å få flertall der, men erfaringene viser at vi må være på vakt. Vi må også være merksam på skytterlaga og den demokratiske sjølbekyttelse. Det er sosialistisk galt å ha med det punktet at vi tar avstand fra diktaturet i enhver form, vi kan derfor ikke ha det med her. Må vi først slå ned kapitalismen kan ikke utviklingen gå fredelig for seg — da er det enten eller. Programmet må redigeres i overensstemmelse med det. Vår stilling til diktaturet er et kardinalpunkt — derfor bør dette gå ut, det vil styrke programmet. Og fordi om vi idag har regjeringsmakta og står sterkt, er det et langt sprang til å erobre makta over produksjonsmidlene. De største oppgavene våre er igjen.

Martin Tranmæl: Det er vårt program — det prinsipielle program og arbeidsprogrammet — som danner retningslinjene for vårt arbeid og skaper sammenheng i vår oppmarsj i samsvar med de retningslinjer som legges til grunn. — Det tales her som om vi ikke er kommet av flekken. Sammenligner vi forholdene nå og for 20 år sia ser vi best forskjellen. Se på fagorganisasjonens innflytelse. Vi må bygge videre på det. Førre disse synsmåter videre. Ingen har vel følt betydningen av vår oppmarsj sterkere enn de fagorganiserte arbeidere. — Partiet har hatt de samme kampene å utkjempe. Vi husker stillingen etter den første arbeiderregjeringen. Det er ingen som ser bårøyet på situasjonen nå. Men vi må organisere arbeidsfolket i landet, samle alle som tilhører det arbeidende folk, skape det ryggstø som trengs for demokratiet. — Det som trengs er at arbeidsfolket behersker det økonomiske liv og sørger for en rettferdig fordeling av de verdier som skapes. Det er social-

ismen. Men det er ikke mulig å gå til store sprang på det økonomiske området, hele vårt lands stilling sier oss det. Det må her være en organisk utvikling.

Det er svekkelsens linje Dahl representerer, det fører oss inn på sidespor og gir motstanderne vind i seilene.

Med omsyn til marxismen: Intet socialistisk parti vedkjenner seg marxismen i den grad som vårt. Men vi må si hva *partiet* mener med marxisme, og her vil jeg si at i den nåværende diskusjon er det bare programkomitéen som har prøvd å definere det.

Og med omsyn til dette med demokrati og diktatur: Hele vårt arbeid går ut på å skape forutsetninger for det sociale demokrati.

Vi skal ikke gi fra oss de demokratiske rettighetene vi har tilkjempet oss, ikke til noen regjering. I alle land har de som har fått den diktatoriske makt beholdt den og nyttet den til å brennemerke og forfølge de som ikke var enig med makthaverne. Diktaturet er ikke en gjennomgangsform, men en helt nyordning av styret, og erfaringene viser at diktaturet etter hvert konsentreres i én person — det blir et personlig diktatur. Vi har før slått fast at vi bygger på demokratiet og det slår vi klart og tydelig fast nå — det må ikke herske noensomhelst tvil om Det norske Arbeiderpartis stilling her, ellers er det en forfuskning av fremgangslinjene. Fordi vi vil det økonomiske demokrati må vi holde fast på det politiske demokrati. Derfor må vi ikke vakle her.

Med omsyn til det tredje spørsmålet som har vært sterkt fremme, vår stilling til Sovjetsamveldet, går jeg ut fra at det her ikke blir noen stor debatt. Når vi ikke kan si noe positivt skal vi la være å si noe negativt.

Det er ikke nok å påstå at programutkastet er reformistisk når en ikke begrunner det. Det er konservativt fordi det er dogmatisk.

Vi må bygge på egen grunn for å gjennomføre det sociale og økonomiske demokrati — *socialismen*. (Bifall.)

N. K. Dahl, Oslo: Det kan være på sin plass å sammenligne det programmet vi har og det vi nå er innbutt til å vedta. — Når det gjelder målet for arbeiderbevegelsen er det ikke noe skille mellom det gamle og det nye programmet. Først når det gjelder gangen i utviklingen oppstår det et skille. Der sier det gamle at målet er å avskaffe det kapitalistiske samfund. Det nye programmet konkretiserer overgangen og det er her opposisjonen finner det nye programmet reformistisk. Det nye programmet sier intet om at det gamle statsapparatet er ubrukelig til å gjennomføre socialismen — en følger her Kautskys linjen. I forhold til det gamle programmet er det nye et utpreget reformistisk program. Og vi er redd for at klassesamarbeidet vil innordne arbeiderbevegelsen under borgerskapet. Et program har hverken reddet Tyskland eller Østerrike, og deres programmer lignet dette. I Tyskland sa man at sosialdemokratiet er det kapitalistiske samfunds lege, og med de orda gikk partiet i graven. Programmet er en ekstrakt av utviklingen. Åra fra 1935—39 har vært en utpreget høykonjunkturperiode hvor vi administrerer det kapitalistiske samfund under borgerskapets overhøyhet. Det kan være bra å få lære å administrere det kapitalistiske samfund, men det kan også bety en fare. Har en sittet tilstrekkelig lenge med å administrere det

kapitalistiske samfund vil en lett bli preget av det. Og jeg tror det nå blir nødvendig å foreta en kursendring i retning av en skjerpet klassekamp. Her vil endringene i programmet bli en hindring. Jeg anbefaler framlegget fra Malersvennenes partigruppe. Det er nødvendig å foreta denne kursendring og vi som har reist opposisjonen har gjort det fordi vi finner det nødvendig, og på samme grunnlag som fagopposisjonen av 1911.

Ingar Hillestad, Oslo: Framlegget til det nye programmet har bakgrunn i den utviklingen som har gått for seg og jeg finner det naturlig at en er kommet til dette resultatet. Men jeg er uenig i programmet. Det er et reformistisk og opportunistisk tidsbestemt program. Programutkastet gir uttrykk for den oppfatningen at vi skal kunne spasere inn i det sosialistiske samfundet. Men all erfaring viser at det er feil. Den marxistiske oppfatningen går ut på at all utvikling skjer ved omveltninger. Har vi fått den politiske makt må vi søke å utvikle den til også å omfatte den økonomiske makt, og da må det komme til en omveltning. Det er dette som er streket under i programframlegget fra Malersvennene. Programkomitéens formulering sier ingen ting om dette. Ingen kapitalist i dette land vil gi makten fra seg godvillig, like lite som i noe annet land. Hvis Det norske Arbeiderparti kommer til makten vil det møte motstand, og ikke bare en motstand med demokratiske midler. Derfor må vi nødvendigvis benytte det proletariske diktatur for å beholde makten. Punktet om Sovjetsamveldet er tatt vekk, men vi kan ikke la dagens hendinger ute i verden bestemme om et punkt skal stå i vårt prinsipp-program eller ikke. Jeg foreslår at fremlegget fra malersvennene blir oversendt redaksjonsnemnda til behandling og at redaksjonsnemnda i denne saka blir supplert med Dahl og Solberg.

Gunnar Sand: Hvis det er riktig at det er uttrykket *marxismen* som har samlet omkring vår bevegelse måtte det stå dårlig til før 1930 da dette uttrykket første gang kom inn i programmet. Det hører ingen steds heime å vise til Tyskland og Østerrike. Vår politikk er et fullstendig brudd med den politikken man fulgte der og som førte til fascismens seir. Programmet skal være slik at folk i og utafor bevegelsen forstår hva vi mener — dette skal ikke være et privilegium for de skriftkloke. Det er derfor vi prøver å si *hva* marxisme er. Jeg vil gjerne Olav Solberg og andre skulle begrunne hvilke punkter som er «stikk i strid med marxismen». Jeg legger noe helt annet i demokratiet enn det Solberg gjør. Og programkomitéen streker under at det er ikke nokk med det politiske demokrati. Ingen i programkomitéen tror at vi kan spasere inn i sosialismen og en ser ikke bort fra den mulighet at borgerskapet vil gjøre motstand. Vi forbeholder oss derfor rett til å sette hardt mot hardt. Vi forveksler ikke demokratiet med unnfalighet. Jeg syns det er merkelig at sosialister i dag kan være tilhengere av diktatur — etter det en nå har sett i Sovjetsamveldet. Det er så altfor letvint å si at Stalin er gal. Jeg ser Stalin som et produkt av systemet. Jeg ønsker ikke å tekkes borgerskapet og jeg ser ikke demokratiet som et middel til å nå fram til diktaturet, men som et mål. Sosialisme betyr mer enn bare arbeid og trygge kår, den betyr noe uendelig mye mer, nemlig *frihet*.

Ordstyreren foreslo 10 minutters taletid. Dette ble vedtatt.

Knud Dalastøl, Rjukan: På vegne av Rjukan Arbeiderparti gjør vi dette framlegget til Arbeidsprogrammets avsnitt om Industri og elektrisitetsutbyggingen:

«Kommunenes rettigheter må sikkres med lovbestemmelser som tar sikte på å hindre at byer og industricentre legges øde eller deres eksistens blir truet.»

Videre dette framlegget til endringer i det prinsipielle programmet:

1. Siste punkt i innledningen fra og med «partiet legger fram» osv. foreslåes erstattet med:

«Partiet som bekjenner seg til det marxistiske samfunnssyn og bygger på de erfaringer som er vunnet gjennom kamper i alle land, legger fram sitt prinsipielle syn i følgende punkter»:

I samsvar med dette foreslåes setningen i programmets punkt I: «Dette er i samsvar med den marxistiske historieoppfatning» strøket.

2. Programforslagets første punkt 4 foreslåes erstattet med punkt 4 i det gamle program av 1936 med unntakelse av siste setning som foreslåes gitt følgende ordlyd:

«Den organiserte kapitalmakt behersker det privatkapitalistiske næringsliv og søker å utnytte de offentlige organer og statsapparatet i sin tjeneste.»

3. I avsnitt II, punkt 2, foreslåes i første setning skutt inn ordet «økonomiske», slik at setningen kommer til å lyde: «Dette økonomiske, sosiale og kulturelle frigjøringsarbeid må være arbeidsfolkets eget verk.»

4. Punkt 3 i avsnitt II foreslåes gitt følgende ordlyd:

«Det norske Arbeiderparti vil en demokratisk og fredelig utvikling fram til sosialismen. I kampen for å vinne samfunnsmakten vil derfor partiet bruke organisatoriske, økonomiske og politiske midler. Erfaringene fra andre land viser at en likevel må regne med den mulighet, at reaksjonære krefter innenfor borgerskapet vil søke å stenge demokratiets vei og folkeflertallets vilje for å opprettholde og befeste det kapitalistiske samfunnssystem.

Det norske Arbeiderparti vil møte og avverge denne fare fra de reaksjonære kreftene i samfunnet ved øket opplysningsarbeid, ved aktiv og målbevisst velferdspolitik, ved å trygge det demokratiske folkestyre og ved et konsekvent gjennomført forbud mot private og politiske væpnede organisasjoner.

I tilfelle det blir gjort forsøk på statskup mot de lovlige statsmakter og det demokratiske folkestyre, eller det søkes gjennomført fascistiske åtak mot arbeiderbevegelsens eksistens og hevdvunne rettigheter med sikte på å opprette et fascistisk voldsdiktatur vil partiet bruke alle til rådighet stående midler for å slå angrepet tilbake og derved trygge det demokratiske rettssamfunn og det videre fredelige framskrittarbeid.»

5. Første setning i punkt 4, avsnitt II, foreslås forandret til:

«Det norske Arbeiderparti er prinsipielt mot den diktatoriske styreform.»

— Det er sjølsagt, overfor en enstemmig programkomité og et samstemmig landsstyre og med den tilslutning dette har fått i avdelingene ute i landet, nesten vonlaust å ta opp en dissens. Men samstemmigheten kan ofte dekke over en faktisk uenighet, og det er farlig å ha formuleringer som er uklare. Dette at en nå får det så travelt med å stryke uttrykket marxisme er ikke et resultat av endrede forhold. Selve klassekampen er til stede i dag, like fullt som i Karl Marx' dager. Og hendene har bekreftet at marxismen er riktig. Det er en feil av partiet og pressa å vike unna for skriket om marxismen som et skjellsord — vi må ikke stryke flagget fordi om borgerskapet angriper oss. Det er mulig vi kan vinne noen stemmer på det, men jeg tror det vil bli kostbare stemmer. Jeg er enig i at vi kan ikke ubetinget si at vi er imot ethvert diktatur. Erfaringene viser at der arbeiderklassen er for sterkt innforlivet med demokratiet, der bygger en bru for fascismen. Borgerskapet brukte Weimarforfatningens frihet til å rive til seg makten. Og i Finland hadde arbeiderklassen erobret flertallet i 1918, men borgerskapet reiste seg med våpen i hand og slo arbeiderklassen ned. — Vi bør ikke være for sikre på at borgerskapet her i landet vil finne seg i en fredelig omordning av samfunnet.

Statsråd Fr. Monsen gjorde dette framlegget:

Første avsnitt i landsstyrets framlegg til retningslinjer i militærspørsmålet foreslås den endring at siste punktum i avsnittet skal lyde slik:

«Etter fascismens og nazismens seir i flere av Europas største stater og med den maktpolitikken som nå gjør seg gjeldende i Europa, er faren for den slags sammenstøt større enn noengang tidligere.»

Ole Øisang. Malernes forslag er her motivert av en rekke talere. Jeg ber representantene ta seg ti til å lese det igjen og sammenlikne det med innstillingen. Det er en misforståelse å tru at det er mer radikalt enn vårt. Det sies at vi har for lite klassekamp, men jeg tror det vil bli nok av klassekamp i tia framover. Det er ikke for å tekkes velgerne vi har skrevet vårt programutkast. Og hva mener en med «borgerlig demokrati»? Demokratiet er et prinsipp, demokratiet er det elementære arbeidsgrunnlaget for arbeiderklassen. Demokratiet kan også være et diktatur, — når folkets flertall har gitt oss rett til å verge demokratiet. Men der demokratiets vei er stengt, der er veien åpen for borgerkrigen. En snakker her om de tyske erfaringer. Men der gikk kommunistene sammen med nazistene i kamp mot demokratiet. Nå vil de tyske kommunister gjenreise demokratiet. Men det er litt seint nå. — For å verge demokratiets prinsipp vil vi samle folket. Og vi sier at en *sosialistisk* utvikling vil jevne klassemotsetningene.

Magnhild Juell-Hansen, Telemark: Porsgrunns Arbeiderparti gjør dette framlegget:

Innledningen til arbeidsprogrammet:

Det norske Arbeiderpartis arbeid og kamp tar sikte på — i samarbeid og forståelse både med arbeidernes, bøndenes, fiskernes og jordbrukernes faglige og økonomiske organisasjoner — å fremme og trygge osv.

— Vi vet at fiskerne og skogsarbeiderne har fått sine organisasjoner og skal vi nå fram må vi også ha bøndene med. Jeg henstiller derfor til redaksjonsnemnda å innarbeide dette i programmet.

Angående militærspørsmålet foreslår vi:

Militærspørsmålet, avsnitt 1 a:

«Nå som før må partiet ta avstand fra den oppfatning at militære rustninger er avgjørende for folkenes fred og frihet.

Den aktive innsats for minnelig ordning av konflikter, for rettsordnet fred og mellomfolkelig avrustning, er nå som før av vesentlig betydning.

Spørsmålet om på hvilken måte» osv.

— Jeg henstiller til redaksjonsnemnda å flette også dette inn i retningslinjene.

Ordstyreren gjorde framlegg om 5 minutters talet.

Dette ble samstemmig vedtatt.

Harald Clas, Oslo: Jeg vil slå fast at en i dag behandler det prinsipielle program under feilaktige forutsetninger. Det er ikke sikkert at vårt program kan virke på langt sikt. Man har søkt å tilpasse marxismen til enhver situasjon i det borgerlige samfunn. Marxismen slår fast at det borgerlige klassesamfunn må slåes i stykker før en kan bygge opp det sosialistiske samfunn. Men vi prøver å bygge opp det sosialistiske samfunn innafor det borgerlige samfunn. Man tror det går an å ta et både-og standpunkt i spørsmålet demokrati eller diktatur. I vårt samfunn hersker et klassesamfunn. Det vil vi avskaffe. Og vi bekjenner at vi vil øve diktatur over diktaturet, men da er det uriktig å si at vi er imot diktaturet i enhver form. Og ingen mener vel at vi kan vinne kapitalistklassen for vårt sosialistiske grunnsyn. Derfor gjelder det å vinne arbeiderklassen.

Finn Moe, Oslo: Det er sjølsagt ikke tale om at vi har endret vårt ideologiske grunnlag og vårt sosialistiske grunnsyn. Det er uriktig når man mener det er så lett å si hva marxisme er, fordi marxismen er en analyse og Marx sjøl har forskjellige oppfatninger. Og det er vanskelig å finne noe i marxismen som forklarer fascismen, en må innrømme at det her er et hull i marxismen. Og det viser at det også er andre krefter enn bare økonomiske som virker bestemmende. — Vi må kjempe for å utvikle demokratiet videre, men demokratiet representerer ytringsfrihet, organisasjonsfrihet, det er et kampgrunnlag. Vi sier det er folkets flertall som skal ha makta, fordi vi er folkets store flertall. Vi kan ikke gi noen finger til diktaturet. Det var Franco og hans godseiere som ville innføre diktaturet, men alle republikanere — alle — kjempet for demokratiet. Og den tyske arbeiderklasse kjemper for demokratiet. Det er *fascistene* som vil ha diktaturet.

Ole Colbjørnsen, Oslo: Det er ganske pussig å høre at dr. Dahl nå syns å finne programmet av 1933 utmerket. I 1933 kalte han — og andre — det reformistisk. Behandlingen i organisasjonene viser at opposisjon har liten tilslutning. — Programmet av 1933 var utmerket, men hadde visse svakheter og uklarheter som nå er avhjulpet. Programmet er nå slik som vi alltid har fortolket det. Vi kan ikke ha den gamle uklarhet, vi må sjøl finne ut hva vi mener med marxisme. Vi er ikke for borgerkrig og diktatur og må derfor også si det. Valgene er dog en indikator på folkemeningen, men trur noen vi fikk flertall på et program om borgerkrig og diktatur? Med sosialisme mener vi ikke at Staten og kommunene skal ta seg av alle småbedrifter. Men storbedriftene, nøkkelindustriene, må en regulere og kontrollere.

Åke Ordning, Oslo: Vi står ved avslutningen av debatten om partiets prinsipp-program, og det slår en at disse debattene alltid har markert de store hovedlinjer i partiets utvikling og derfor har de også vakt sterk strid. Nå er den internasjonale situasjon kritisk og derfor er diskusjonen ikke så voldsom som den stundom har vært. Men det er nedslående at de som har reist diskusjonen gjør det på grunnlag av gamle dogmer. Det er sjølsagt vanskelig nå å ta noen diskusjon om et nytt prinsipp-program, men skal en gjøre det må en iallfall ta omsyn til de endrede forhold. Vi står med regjeringsmakta, og forsvaret for demokratiet er et grensepunkt. Diskusjonen har så lett for å bli en diskusjon om gamle former. Og det er galt å tru at marxismen er en formel som aldri blir foreldet. Men allikevel mener jeg at skal en først nevne ordet marxisme bør det flyttes fram, til innledningen. Komitéens formulering er her ikke riktig.

Ordstyreren refererte dette framlegget fra
Eirik Gunheim, Vest-Agder:

I framlegget frå landsstyret til arbeidsprogram heiter det i bolken om edruelighetsarbeid:

«Kommunenes selvbestemmelsesrett i bevilningssaker opprettholdes, men med adgang til særskilt anke- og kontrollinstans når det gjelder spørsmål om skjenkebevilling til turist- og høyfjellshoteller.»

Ein gjer her framlegg om at siste setning går ut så perioden får formen: «Kommunenes selvbestemmelsesrett i bevilningssaker oppretthol-der.»

Dette framlegget er vedteke av årsmøtet i Vest-Agder Arbeiderparti 22. oktober i år.

Videre ble referert dette framlegget:
N. Aurdal Arbeiderparti:

1. At benevnelsen «den norske arbeiderklasse» i innledningens første avsnitt går ut og erstattes med «arbeidsfolk», slik at setningen får følgende form: «Det norske Arbeiderparti som er det politiske organet for det norske arbeidsfolk» osv.
2. At siste setning i punkt 1 strykes. Altså: «Dette er i samsvar med det marxistiske historiesynet» går ut.

3. At uttrykket utdypes mer forståelig, så dette ikke kan gi grunn til diskusjon og bortforklaringer av våre motstandere.

Henvises til arbeidsprogrammet. O. T.

Ordstyreren gjorde framlegg om at alle de framlegg som var gjort i ordskiftet måtte bli sendt redaksjonsnemnda.

Dette ble vedtatt enstemmig.

Ordstyreren gjorde framlegg om at framlegget fra landsstyret skal legges til grunn for behandlingen i redaksjonsnemnda og den videre behandling i landsmøtet.

Dette ble vedtatt mot 9 stemmer. Mindretallet stemte for framlegget fra Olav Solberg.

Med dette ble ettermiddagsmøtet hevet kl. 19.

Formiddagsmøtet lørdag 4. november.

Ordstyrer: *Trygve Nilsen*.

Møtet ble satt kl. 9.

Protokollen fra gårldagens ettermiddagsmøte ble referert og godkjent.

Ordstyreren refererte hilsningstelegram fra representantskapet i Gratangen Herredsparti.

Ordstyreren refererte videre dette framlegget fra *Rolf Olsen*, Oslo:

Tilleggsforslag til arbeidsprogrammet.

Ad industri- og elektrisitetsutbygging.

Bestillinger som foretas av stat og kommuner, skal i den utstrekning det er mulig, plaseres ved norske bedrifter.

Dumpingpriser fra land hvor arbeiderklassens levestandard ligger på et lavt nivå, må ikke legges til grunn for beregningene.

Inntas i første avsnitt, før ordene: Eget industriprogram.

Fortsatt behandling av sak 3: Prinsipielt og arbeidsprogram.

En representant i salen antydet at en burde dele debatten om prinsipp-programmet og om arbeidsprogrammet.

Ordstyreren fastholdt at debatten fortsatte under ett.

Johs. Johnsen, Stavanger: Jeg forlangte ordet her til arbeidsprogrammet. De fleste som hadde ordet i går talte om det prinsipielle program, men det er arbeidsprogrammet som danner rettesnoren for det praktiske arbeidet vårt. Av omsyn til stortingsvalget neste år må det være så klart som mulig. Det må også forplikte partifolkene i alle instanser. Posten om samferdselsmidlene har størst interesse for oss i Rogaland, og vi hilser med glede at en vil forsterke arbeidet med å bygge Sørlandsbanen fram til Stavanger. Det programmet vedtar vi i dag etter at vi er klar over at det er inntrådt en ny situasjon i Europa. Når dette vedtas går vi ut fra at Regjeringa på det kommende budsjettforslaget virkelig oppfører større bevilgninger til disse anleggene. Skulle det bli

nedskjæringer vil det bli utnyttet demagogisk av våre motstandere. Jeg vil streke under at vi er gla over denne utformingen, men det må også *forplikte*.

Ordstyreren refererte disse framleggene:

Forslag til punktet *Finanspolitikk* i arbeidsprogrammet:

På side 13, avsnitt 6, foreslåes følgende omredigering av første punktum: «En rasjonell kredittpolitikk med sikte på en forsvarlig utnytting av den kredittevene som gis det moderne bankvesen.»

Øistein Marthinsen.

*Knut Stahr*foss, Aker (på vegne av Nordstrand Kretslag):

1. Posten om folkeopplysning bør begynne slik:

«Videre styrking og utbygging av enhetsskolen. Offentlig utgreiing om ett års forlengelse av den skolepliktige alder.»

2. Det blir da overflødig å omtale det åttende barneskoleåret også under avsnittet om yrkesopplæring. For å unngå unødig gjentakelse bør derfor den setningen utgå som lyder slik: «Ett års obligatorisk framhaldsskole for dem som ikke søker andre skoler.»

Subsidiært foreslåes første punkt — uten sløyfing som omhandles i punkt 2.

Kåre Hansen: Tilleggsforslag til arbeidsprogrammet, punktet: Samferdsel: Foran siste setning innskytes: «Staten overtar alle telefonanlegg».

Framleggene ble oversendt redaksjonsnemnda.

Arthur J. Berby, Telemark: Tranmæl ba oss ta omsyn til den stilling vi står i i dag og erfaringene fra den forrige arbeiderregjeringa. — Jeg har forsvart arbeiderregjeringa overalt, men det må nå tas omsyn til knurringen over skattene på arbeiderklassen. En må ikke la de velstilte slippe så lett som nå. Jeg vil gjerne streke under at Malersvennene sier noe pasitivt om Sovjet-Samveldet. Men hele arbeiderbevegelsen hugger i dag ned på Sovjet-Samveldet, mens den for et år sia var det eneste lyspunktet, også for medlemmer av sentralstyret. Men det en nå ser, er et resultat av at Sovjet-Samveldets krav om arbeidersamling er avvist. Åssen kan vi bygge opp et sosialistisk samfunn i Vest-Europa, i kamp mot det land hvor sosialismen bygges? Det er nødvendig her å si fra om dette. Og la oss stryke dette med motstand mot diktaturet i enhver form.

Oscar Torp: I programkomitéen var vi klar over at vi alltid er slik som menneskene bruker å være: Forelsker oss i enkelte setninger som vi har så vanskelig for å slippe. Ett av de punktene som er drøftet her er dette med marxismen. Men det avgjørende må vel være at programmet er redigert slik at vi ikke trenger å si at vi bygger på marxismen. Det er et slikt forsøk vi har gjort, og vi er i så måte nådd fram til et bedre resultat enn noen gang før. Etter mitt skjønn er også punktet om sosialiseringen tilstrekkelig klart. Det er mulig en kan gi punktet om samarbeidet en tydeligere form og det vil redaksjonsnemnda se på. Jeg er enig i det Øisang sa om demokratiet og diktaturet. Det er her et enten

—eller. Ethvert framlegg om endringer her er en prinsippavgjerdsle. Vi er nødt til å ta et klart og skarpt standpunkt i samsvar med det framlegg programkomitéen har gjort. — Skattespørsmålet må grundig behandles. Men gransker en skatteloven vil en måtte innrømme at Det norske Arbeiderparti er nådd langt med å legge børa der kreftene er størst, sjøl om det kan være mange urettferdigheter til stede. — Spørsmålet om Sovjet-Samveldet skal jeg ikke diskutere, men etter den artikkelen i «Pravda» som er offentliggjort i dag skal en ha stor freidighet for å kunne si det Arthur Berby sa.

Ordstyreren: Det er ennå inntegnet 20 talere, og jeg gjør framlegg om 3 minutters taleti for annen gangs innlegg.

Knut Dalastøl: Skal debatten i det hele tatt fortsette kan en ikke foreta en slik innskrenking.

Ved votering ble framlegget om 3 minutters taleti for annen gangs innlegg vedtatt.

Alfred Udland, Vest-Agder: Jeg vil si om framlegget til prinsippprogram at det er bra og at vi bør stå for det. Men jeg forlangte ordet for å si et par ord om skattepolitikken. I egenskap av skatteinspektør har jeg sett dette på nært hold, og jeg trodde ikke før at det var så galt som det i virkeligheten er. Det er bygder i Vest-Agder hvor de som har alderstrygd er de største skattytere, med en større inntekt enn gjennomsnittsinntekten i bygda! — Dere aner ikke hvordan forholdene er i de fattige bygdene, ellers ville dere gå inn for en endring, mer effektiv enn før. Det nytter ikke bare med skatteutjevning, det løser ikke problemet. Det må en hel skattereform til — hele beskatningen må opp til ny vurdering og revisjon, sett under ett. Det er et langvarig arbeid å forberede en slik skattereform. Beskatningen har en sosial side, spørsmålet er vanskelig, men partiet vårt er nå så stort og har nå så stor innflytelse at vi kan ikke la spørsmålet drive. Det har ikke på lange tier vært noen grundig undersøkelse av disse ting. Jeg vil foreslå oversendt redaksjonsnemnda dette:

Tillegg til punktet: *Finanspolitikk:*

«Med sikte på dette opptas arbeidet for en skattereform.»

Ordstyreren refererte videre dette framlegget fra *N. K. Dahl, Oslo:*

Forslag til militærspørsmålet:

Konsekvensene av en opprustning etter landsstyrets framlegg blir at borgerskapet bevæpnes og arbeiderklassen avvæpnes. Vi anser under slike omstendigheter demokratiet for dårlig trygget og foreslår i henhold til det gamle program: «Arbeiderorganisasjonene må settes i vernedyktig stand.»

Framleggene ble oversendt redaksjonsnemnda.

Joakim Møller, Oslo: Jeg har forstått det slik at når spørsmålet om leieboerforeningene er tatt med i arbeidsprogrammet så skal det arbeides med det. Men bortsett fra Oslo og enkelte andre byer er det lite gjort rundt i avdelingene for å gjennomføre det. Leieboerforeningene må ta seg av boligspørsmålet. Jeg foreslår:

Boligsaka:

Landsmøtet er oppmerksom på landets uholdbare boligforhold og uttaler: Det må dannes organer som tar seg særskilt av denne gren av vårt arbeid.

Leieboerforeningenes bevegelse utbygges såleis at den kan ta seg av alle grener i boligsaka.

Partiet og fagbevegelsen påser at de arbeider etter partiets linjer i saka. Målet må være løsningen av boligsaka tilfredsstillende for hele det norske folk.

En annen sak i denne sammenheng er det sivile luftvern som det er fare for kan falle i våre motstanderes hender. Jeg foreslår:

Det sivile luftvern:

Det sivile luftvern er en nødvendighet i vår ti. Dets effektivitet og brukelighet avhenger av alles deltagelse i det og dets forskrifters overholdelse. Landsmøtet henstiller derfor til alle sine foreninger å delta i dets utbygging og påse at det blir fullt arbeidsdyktig og i stand til å fylle sin oppgave.

Carl Westerlund, Haugesund: Stavangerforslaget gir ikke uttrykk for oppfatningen i Rogaland Fylkesparti. På årsmøtet ble komitéens framlegg tiltrådt mot få stemmer. Og det er et godt program, lett å forstå. Det er så at ved en behandling av prinsipp-programmet er det viktigste å gi de marxistiske tanker en praktisk utformning. Er det noen som tror at våre motstandere vil vike når de trues med diktatur? Spørsmålet er da om vi har krefter nok til å ta en slik kamp.

Ordstyreren refererte disse framleggene fra Nils Jakobsen, Nord-Troms, og fra Erling Bentzen og Birger Eriksen, Oslo, og Birger Høyvangli og Magne Sagelv, Nord-Troms:

(Nils Jakobsen, Nord-Troms.)

Forslag til endring av siste passus i første avsnitt om *folkeopplysning og opplæring i arbeidsprogrammet:*

«Lettere adgang for arbeider-, bonde- og fiskarungdommen til de høyere skoler, universitetet og høyskolene.»

Forslag: Tilføyelse til punkt fiskeri i arbeidsprogrammet:

«Til gangen av nye deltakere til yrket reguleres etter hensyntaken til produksjonseffektiviteten og avsetningsforholdene. Overskuddsbeholdningen søkes skaffet arbeid i andre yrker.»

(Erling Bentzen og Birger Eriksen.)

Endringsforslag til arbeidsprogrammets *Sosialpolitikk.*

Inntas følgende fra kriseprogrammet istedenfor det nå foreslåtte:

«Spørsmålet om senking av arbeidstia i Statens og kommunenes bedrifter fra 8 til 6 timer utredes og forelegges for Stortinget.

Stortinget henstiller til Regjeringa å anmode arbeidernes og arbeidsgivernes organisasjoner om å oppta liknende senking av arbeidstia i de private bedrifter.»

Kommunene:

Inntas følgende fra kriseprogrammet istedenfor det nå foreslåtte:

«Staten skal støtte vanskelig stilte kommuner med stor arbeidsløshet, med støtte til igangsettelse av veiarbeid, boligbygging og bygging av kommunale gamlehjem, barnehjem, bad, biblioteker, brannstasjoner, vannverk o. l. og til opparbeidelse av idrettsplasser.

Støtten kan gis som direkte bidrag eller som rente- og avdragsfrie lån.»

Videre et tilleggsforslag, også hentet fra kriseprogrammet:

«Senking av aldersgrensen for tjenestemenn i Statens og jernbanens tjeneste med 5 år.»

(Birger Høyvangli.) Folkeopplysning og opplæring:

Etter setningen «Fritt skolemateriell og fri skolegang i folkeskolen, realskolen og yrkesskolene» foreslås følgende tillegg: «Statsstøtte til korrespondansekurser.»

(Magne Sagelv, Nord-Troms.)

Forslag til tilføyelse til utenrikspolitikk og nøytralitetsvern:

Første setning, 2. avsnitt, i det gamle programmet: Det norske Arbeiderparti vil bekjempe enhver rustningspolitikk.

Den foreslåtte setning: «og med sterk vekt på sjøforsvaret og på forsvaret mot luftangrep», foreslås gått ut.

Eyvind Dahl, Stavanger: Det rår stor forvirring i spørsmålet om marxismen og det er i høy grad villet — for å vill-lede. For meg er spørsmålet enkelt, marxismen er summen av arbeiderklassens erfaringer fra Karl Marx ti og til i dag. De to setninger Stavanger Arbeiderparti har foreslått strøket er umarxistisk, fordi de er i strid med arbeiderklassens erfaringer. — Det er ikke borgerpressas utlegginger som er bestemmende for hva det skal stå i Det norske Arbeiderpartis program.

Gunnar Ousland, valgmemndas formann, opplyste at det ville bli personlige varamenn for landsstyremedlemmene. Skulle noen delegasjon ha noe forslag i denne sammenheng måtte de si fra til valgmemnda.

Knut Dalastøl, Rjukan: Mitt framlegg om tilføyelse angående elektrisitetsforsyningen tar sikte på å beskytte de industrikommunene vi har i dag. I konsesjonslovgivningen har samfunnet adgang til å regulere, men de store bedriftene har adgang til å utføre halvfabrikata. Programmet bør derfor ta sikte på å beskytte de eksisterende industrikommunene. Med omsyn til spørsmålet demokrati eller diktatur, så høres det besnærende ut med et *handlekraftig* demokrati, men hvor har vi *sett* et handlekraftig demokrati når faren truet? Også her i landet gir demokratiet Quisling all mulig beskyttelse.

Olav Vatnebryn, Drammen: Tia stiller store krav til vår kraft, vårt mot og våre evner til å ta stilling til de endrede forhold. Vi forstår at enkelte henger etter her. De som reiser opposisjon mot forslaget i dag er de som alltid har stått rådville, de er 3—6—9 år etter utviklingen. Men det er ikke de som skal prege utviklingen. Men selv om denne kri-

tikken ikke betyr noe på landsmøtet, kan den virke på medlemmene, særlig blant de nye som er kommet til. Det er her et spørsmål om vurdering, og nettopp i en slik situasjon er det store muligheter for å utnytte situasjonen til sosialistiske framstøt, selv om det ikke skulle være i samsvar med Marx og de gamle profetene. Vi må sjøl skape nye profeter, i samsvar med den nye situasjon.

Magnhild Juell-Hansen gjorde dette framlegget:

«Landsmøtet henstiller til sentralstyret å arbeide for at alderstrygden utbetales slik at når den av ektefellene dør som har oppfylt kravene for å få trygda, skal den gjenlevende fortsatt få trygd for seg når hun (eller han) har fylt 60 år.»

— En har eksempler på at eldre folk, som har hatt alderstrygd så lenge mannen levde, måtte gå tilbake til forsorgen når mannen døde. Jeg henstiller til landsmøtet å vedta dette framlegget så sentralstyret kan arbeide videre med det.

Nils Langhelle, Bergen: Det har i de siste åra vært atskillig debatt om spørsmålet demokrati eller diktatur. Det borgerlige demokrati er et resultat av arbeiderklassens egen kamp. Arbeiderklassen har alltid krevd en demokratisk statsforfatning. Derfor er demokratiet en skanse arbeiderklassen har kjempet seg til og som har gitt arbeiderklassen store muligheter og makt. I Norge er demokratiet nådd lengre enn i noe annet land, bortsett fra New Zealand. De nordiske demokratier ligger på et annet plan enn de vest-européiske, fordi vi ikke har kolonier. Det er ingen som trur at vi kan spasere inn i sosialismen. Men programkomitéen forutsetter et handlekraftig, kjempende demokrati. Og om noen prøver å stille seg i veien for dette demokrati vil vi ta kampen opp med alle hensiktsmessige midler. Men uttrykket *diktatur* inneholder et begrep som vi ikke anerkjenner.

Knut Eidså, Buskerud, gjorde dette framlegget:

Forslag fra Nore Arbeiderparti:

Under posten Industri og Elektrisitetsutbygging gis siste del følgende form:

Staten overtar all produksjon og høyspentføring av all elektrisk energi, storindustrien dog unntatt. Staten selger kraften til de kommunale eller lokale verk for ens pris over alt i landet. Utnyttelsen av hele landets vannkraft skjer så hurtig som mulig. All innbyrdes konkurranse mellom de lokale verk stopper.

— Alt er i vår tid avhengig av motoren, men den er igjen i stor utstrekning avhengig av elektrisk kraft, og ingen kan tenke seg nå å være uten elektrisk lys og kraft. Intet land er så godt utstyrt med fossekraft som Norge. Men bare en liten del av den er utbygget, fordi det aldri eksisterte noen plan om utbyggingen. Hvis en nå hadde den kraftmengden utnyttet ville en ikke behøve å innføre så mye koks og kol. Derfor må det her opptas et planmessig arbeid.

John Johansen, Oslo: Når ingeniør Dahl i går ga sin tilslutning til framlegget fra Malersvennernes Forening står det helt for hans personlige regning og har ikke noen støtte i vår forening.

Knut Stahrfor: Dette er det tredje landsmøtet som har behandlet punktet om folkeopplysningen og det er en så viktig del av vårt arbeidsprogram at det var bra om dette landsmøtet kunne gjøre et endelig vedtak. Det var arbeiderorganisasjonene i Østfold som tok saka opp til landsmøtet i 1933. Jeg hadde dengang et mindretallsframlegg, som ikke ble vedtatt. 1936 kom saka opp igjen, men for lite forberedt. Det hadde vært en yrkesopplæringskomité i arbeid, men ingen skolekyndig instans hadde behandlet saka. Hva skal vi gjøre med ungdommen mellom 14 og 15 år? Regjeringa fant at en ikke kunne gjennomføre tvungen folkeskole utover 14 år. Derfor ble det en frivillig framhaldskole, men det har vi hatt helt sia 1910.

Oystein Marthinsen: Jeg har festet meg ved utformningen av punktet om finanspolitikk. Jeg vil påstå at bankvesenet ikke har noen kredittskapende evne. Dette uttrykket bør derfor ikke nyttes. Det er arbeidet og omsetningen som skaper, ikke bankene. Og det må gis uttrykk i programmet. Jeg henstiller til redaksjonsnemnda å finne det riktige uttrykket her.

Bjørn Hilt: Øisang sa vi må stå vakt om friheten og de demokratiske rettigheter vi har. Det er klart at dette er rettigheter arbeiderklassen skal vite å sette pris på. Men som sosialister må vi si at den største friheten er økonomisk frihet, dvs. friheten i et samfunn der utbyttingen er avskaffet. — Tranmæl mente at vi som er uenig i diktatur-punktet, er tilhengere av diktaturet, men det er vi ikke. Vi ser bare muligheten av at vi kan bli tvunget til å bruke det.

Kåre Hansen: Det er gjort et par framlegg som tar sikte på å styrke arbeidsprogrammet når det gjelder vernet om norsk arbeid. Jeg støtter framlegget fra Rolf Olsen. I den industrien der jeg arbeider har det vært sendt deputasjoner til stat og kommune om dette. Men vi har manglet konkrete retningslinjer i dette spørsmålet, og det må vi få. Videre har jeg gjort framlegg om at Staten skal overta alle telefonanlegg i landet. En rekke store anlegg er ennå på private hender. Derfor bør dette komme med i programmet. Det vil også sikre mer arbeid for norske verksteder.

Norén, Oslo: Jeg hørte en sa at programkomitéens framlegg var så klart og greit, men her slåss dem allerede om forståingen. Jeg tror det derfor var bedre å trekke opp retningslinjer for partistyrets og Regjeringas arbeid. — Partiet må være forsiktig med slike eksperimenter i fagorganisasjonen som dette med skipsbyggningsindustrien. Det skaper opprivning i partiet på arbeidsplassen. Når vi har en arbeiderregjering så skal ikke denne slå beina unda fagorganisasjonens arbeid slik det ble gjort i jernskipsindustrien. Jeg syns heller ikke bergenserne skulle være de første til å knurre. Skal denne saka fremmes må den underbygges ganske anderledes enn tilfellet var nå. Og den dagen dette blir gjennomført, da blir det mudder.

Birger Høyvangli: I punktet om folkeopplysningen har jeg gjort framlegg om en tilføyning. Det er en privatinstitusjon som har gått i gang med korrespondanseundervisning. Det er her gjort et stort arbeid, men det er mange som ikke har penger til å nytte denne undervisningen. Derfor anbefaler jeg mitt framlegg på det beste.

Hestnes, Hedmark: Posten om jordbruket er en av de viktigste poster på arbeidsprogrammet nå. Det finnes her en stor arbeiderbefolkning som er jordløse og heimløse. Men partiets jordbrukspolitikk drives på en måte slik at en må spørre hva meiningen er. Det er gjort mye for å fremme ekspropriasjoner, men slik det praktiseres må en spørre om det er arbeiderklassens eller godseiernes interesser som skal ivaretas. Skal partiet fortsette med en slik politikk blir det ikke hyggelig å komme tilbake til de jordløse velgere. Vi må ta til å se på forholdene og hjelpe arbeiderne.

Eirik Gunheim, Vest-Agder: Vest-Agder Arbeiderparti vil stryke setningen om ankenemnder i rusdrikkspørsmålet. Og vi grunnjev det slik:

Ein meiner kommunestyret er den instans som best kan døma om det er heldig for bygda å ha slik skjenkerett.

Folket i kommuna kjenner best dei særlege bygdetilhøva.

Dei er au dei best føre til å *kontrollere missbruk*.

Til vanleg vil *bygde*-styret — som vel i det store og heile er *bygdefedrar* både i *endefram* og overført tyding kjenna betre både det *moralske, sosiale og økonomiske ansvaret* som knytter seg til saka, enn ein alltid kan vera trygg for at ein slik ankeinstans vil kjenna. Det er ikkje alltid sagt det er vårt parti som avgjer kven skal vera ankeinstans.

Vegen saka går er enkel, lett å kontrollere, så ein er tryggare for det *løyndespel* av privat-økonomiske interesser som ofte fyl slike saker.

Difor bør *bygdestyret* ha høve til å *gje* skjenkeretten, og til å *nekta*.

Det vil truleg *verka uheldig* om ein ankeinstans skulle få rett til å velte ei slik avgjerd i bygdestyret. På *to* måtar.

Kontroll og ansvarskjensla vert lett *veikt*, når avgjerda vert teken ut or bygda.

Det vil ikkje verka bra at kommune-vedtaket *kan veltast*. Det er godt for hotella å vita at *kontrollen* og kritikken med rusdrykksalet er vaken i bygda — og at *bygda* kan straffa dei om dei missbrukar retten.

Har dei rett til appell, liter dei gjerne på dette og gjer ein *god dag i bygde-meininga*.

Ein veit at rusdrykk-interessene lenge har arbeidt for ei slik *lovendring*.

Høgre — det partiet som snart ikkje har andre oppgåver enn å *verja* og *fremja* privatkapitalistiske interesser har au lenge arbeidt for denne lovendringa.

Sist rusdrykklova var under revisjon — arbeidda au *Persen* av vinstre i *sosialnemda* for dette høgreframlegget. Men det fall i Stortinget den gongen.

No vil altså D. N. A. programfeste kravet, altså *binde* representantane sine til det. Dette meiner vi i *Vest-Agder* vil vera svært uheldig reint *taktisk* set au.

Avholds- og edrugskapsorganisasjonane kring i landet har stort sett teke avstand frå tanken om ein slik ankeinstans.

Landstinget for avholdsfolket borte i Kristiansand no sist laurdag tok ved ein kraftig resolusjon mot slikt lovbrigde.

Det vert ikkje lett å arbeida for partiet i *Vest-Agder* til neste stortingsval dersom dette framlegget om ankeinstans gjeng inn i programmet vårt.

Får dei høve til å møte oss med det argumentet at partiet vil *minke det kommunale sjølvstyret* til bate for *rusdrykkkapitalen*, vert det vondt for oss å svara på dette. Og ein er stygt redd for at folk ikkje vil høyra på det, kva ein så svarar.

Rusdrykkinteressene høyrer til våre *sterkaste* og mest pågåande pengeinteresser.

Vårt parti skal akta seg for alt som bare kan ha skin av å gå erend for dei.

Dei er sterke nok og treng ikkje studnad fra D. N. A.

Men slik studnad treng edrugskapsarbeidet — og D. N. A. treng edrugskapsarbeidet.

Det er då både *reelle* omsyn og *taktiske* omsyn som har fått *Vest-Agder Arbeidarparti* til å gjera dette framlegget.

Det vil truleg *ska partiarbeidet mykje der nede på Agder* — og elles ute på landsbygdene om landsmøtet no gjeng på dette punktet i programframlegget.

Det kjem au til å verta lagt ut som eit *åtak på demokratiet* — eit steg på veg mot *diktaturet*.

Vi vil difor åtvvara landsmøtet for å programfesta dette lovbrigdet.

Karl Evang, Oslo, gjorde dette framlegget:

Forslag til Arbeidsprogrammets avsnitt Sosialpolitikk, side 14, som foreslås tilføyet følgende setning:

«Trygging av sunde forhold på arbeidsplassen.»

Natvig Pedersen, Stavanger: Når vi har programrevisjon er det ikke riktig å lage noe vi kaller retningslinjer for militærpolitikken. Jeg hilser med glede at punktet om å føre en streng nøytralitetspolitikk er kommet inn igjen. Jeg ville også gjerne hatt med et punkt om å bekjempe militære rustninger. Jeg godtar endringen i Arbeidsprogrammet, men finner det unødvendig å understreke endringene i militærpolitikken ved disse retningslinjene. Og de har skapt det inntrykk at Det norske Arbeiderparti nå vil være de førende når det gjelder en effektiv nøytralitetsvakt. I vide kretser har Regjeringas arbeidsreisingspolitikk og beredskapspolitikk skapt tilfredshet. Men det reiser seg samstundes det spørsmålet: Skal vi nå ha den samme millionrullingen til militærstellet som under den forrige verdenskrigen? Jeg stemmer i mot retningslinjene i militærspørsmålet.

Oscar Torp: Med omsyn til det Norén sa om skifteordningen vil det trengs noen tid til å gjøre greie for denne saka i hele sin bredde. Jeg vil derfor bare feste oppmerksomheten ved at det var partiet med tilslutning av Landsorganisasjonens kongress som tok opp spørsmålet om modernisering av skipsbyggeriene. Saka ble behandlet to ganger i Stortinget. Men før en kunne komme i gang med noen modernisering av verkstedene måtte en først finne en løysing av spørsmålet om skifteordningen. Jern- og Metalls landsmøte ga hovedstyret fritt mandat til å arbeide med saka. Riksmeglingsmannen la fram et forslag, men det ble forkastet av

arbeiderne. Det kom henstilling fra partiavdelinger om at vi måtte ta saka opp igjen, og jeg tok på meg å prøve å bringe partene sammen. Det ble gjort, og det kom et nytt forslag i saka. Jeg så første gang at jeg ikke ville øve noe påtrykk, men at arbeiderne i det lange løp ville stå seg på å godta skifteordningen. Og det mener jeg framleis. Men det er arbeiderne sjøl som må avgjøre det. Men hvis ikke Stortinget endrer vilkåra for garantien, blir det ingen modernisering før skifteordningen er i orden. — Og siste gang ble jo framlegget vedtatt av arbeiderne.

N. K. Dahl, Oslo: Karl Marx sjøl har difinert hva marxisme er. Han sier at han hverken har oppdaget klassenes eksistens eller klassekampen, men at klassekampen nødvendigvis må føre til proletariatets diktatur. Jeg syns en bør ta litt omsyn til hva Marx sjøl sier.

Olav Nylund, Aust-Agder: Det er kommet fram mange ønsker og meninger om det program som skal være rettesnoren for partiets politikk. Tilhøva er det at der kan oppstå så akutte tilfeller at en ikke kan slå opp i det prinsipielle programmet eller hos Karl Marx for å treffe den rette avgjerd og den rette vei for partiet. Det er derfor om å gjøre at vi har et handledyktig demokrati. Dette vil en ha i og med at organisasjonen blir bygd ut og at arbeiderklassen gjennom disse fremmer sine krav. Jeg vil særlig streke under det som står i avsnitt II, nr. 2. Skal en kunne gjennomføre sosialismen ad overbevisningens vei, så vil ikke dette kunne oppnås ved at en likesom har noe trugsmål bak, slik som diktatur eller liknende. Med det vil en heller oppnå det motsatte. Så lenge partiet imøtekommer krava og de økonomiske interesser for arbeidsfolket er det ikke noen fare. Men svikter partiet disse må en rope et varsko. — Et handlekraftig demokrati vil en såleis ha ved at dette er i kontakt med massen av det arbeidende folk.

Ole Øisang: Denne debatten må ha virket avklarende og gitt deltakerne «svar på frågan». Eyvind Dahl har funnet ut hva marxismen er. Men syns nå landsmøtet at dette er blitt noe større klarere etter å ha hørt Dahls gloser? — Og Dalastøl bør forstå at når demokratiet ikke har vært handledyktig nok, så skyldes det at arbeiderklassen har vært splidaktig med seg sjøl. — Og til Hilt: Vi mener økonomisk frihet i et sosialistisk samfunn. Landsmøtet, og kanskje især festen i går kveld, har vært preget av den ytterst alvorlige situasjon og av samhörigheten i Norden. Og for å understreke dette bør arbeidsfolkets riksting her nå slutte opp om den felles oppmarsjlinje for arbeidsfolket i Norden gjennom det programforslaget som foreligger.

Redaksjonsnemndas innstilling.

Med dette var den alminnelige programdebatten slutt og redaksjonsnemndas formann, *Oscar Torp*, fikk ordet:

— Det ble i går tatt en avgjerd i denne saka, idet landsmøtet mot bare 9 stemmer vedtok å legge landsstyrets framlegg til grunn for programbehandlingen. Redaksjonsnemnda har i går kveld og i dag sett på de framleggene som er kommet inn. Redaksjonsnemnda er sams om så langt som rå er å komme i møte de ønsker som er reist om å gjøre

så klar og tydelig som mulig de punktene der dette måtte være nødvendig. Nemnda har gjort ferdig sin innstilling, og det vil av den gå fram hvilke omsyn en har kunnet ta. Men jeg streker under at i og for seg har landsmøtet allerede *tatt* standpunkt i de prinsipielle spørsmåla.

Redaksjonsnemnda gjør disse endringsforslag til landsstyrets tidligere framlegg:

Til det prinsipielle program I, punkt 5, side 5:

Rettelse: Denne samfunnsomdanning må føres helt fram til et gjennomført sosialistisk samvirke, en samfunnsmessig planhusholdning som er ledet av omsynet til hele folkets velferd.

Neste setning forandres til:

Denne demokratiske omdanning av samfunnet i sosialistisk lei vil førebu en utjamning av klasseskilnaden og de sosiale motsetningene og styrke den sosiale og nasjonale samkjensle i folket.

Til det prinsipielle program II, punkt 4, side 6:

Etter: «Den demokratiske styreformene gir det gyldigste uttrykk for folkeviljen og sikrer menneskene politisk frihet under ansvar og disiplin» føyes til: «men den styreformene som er gjeldende i de kapitalistiske samfunn er ikke noe fullgyldig og effektivt demokrati på høyde med de krav som utviklingen i dag stiller».

Til III, punkt 3, side 7: Første avsnitt endres til:

«Kapitalismen og fascismen har ført landene opp i voldsomme økonomiske og politiske kriser og spendte nasjonale og sosiale motsetninger, som har ført til kapprustning og krig og skapt den største usikkerhet for de små nasjoner.

Den nordiske arbeiderrørsla osv.»

Saka ble deretter tatt opp til votering.

Innledning til prinsipp-programmet ble vedtatt mot 13 stemmer.

Romertall I ble vedtatt mot 1 stemme. Ved særskilt votering over punkt 5 i dette avsnitt mellom Dahls og redaksjonsnemndas framlegg, ble redaksjonsnemndas framlegg vedtatt mot 20 stemmer.

Romertall II ble enstemmig vedtatt. Det ble foretatt særskilt votering over punkt 4 i dette avsnitt med dette utfall: Dahls framlegg fikk 32 stemmer. Dalastøls framlegg fikk 16 stemmer og Hilts framlegg fikk 2 stemmer.

Ved endelig votering ble redaksjonsnemndas framlegg vedtatt mot 13 stemmer.

Romertall III ble enstemmig vedtatt i samsvar med redaksjonsnemndas framlegg.

Ved endelig votering over redaksjonsnemndas framlegg til prinsipp-program, ble dette vedtatt mot 7 stemmer.

Landsmøtet holdt deretter fram med debatten om Arbeidsprogrammet.

Fortsatt ordskifte om Arbeidsprogrammet.

Oskar Kjonerud, Hedmark: Posten om jordbruket er atskillig forenklet mot før, men også mer utvannet. Punktet om jordloven er gått ut. Riktignok er det så at jordloven nylig er revidert, men ikke slik partiet ville ha den. Også posten om Småbrukerbanken og Driftskredittkassa er gått ut. Men dette er så viktige ting at de burde ha vært med i programmet. Det blir i programmet slått fast at det er enkeltmannsbrukene som skal danne grunnlaget i jordbruket. En skal da være merksam på at disse enkeltmannsbrukene for det aller meste er småbruk. Jeg ber især Regjeringa og landbruksministeren være merksam på dette. Skal vi heve levestandarden for landsbygdas folk, må jordbrukets lønnsomhet heves om de som arbeider i jordbruket skal få skikkelig lønn. Men til det er det langt igjen. Og den agitasjonen Bondepartiet driver er ikke ufarlig. Tiltaka må bli effektive for de mindre brukene.

Ani Rysstad, Aust-Agder: Når vi nå tar programmet opp til revisjon er det mange som meiner vi må passe oss for å komme ut på skråplanet. Men vi må følge med tia og ikke bli konservative. Det er ikke så sikkert at det som gjaldt for 30 år sia er gyldig i dag. Jeg syns det er slik at i de strøk i landet der partiet er best kjent er det lettere å vinne fram enn der partiet er mindre godt kjent. Det viser at fleirtallet av folket er praktisk innstilt. Derfor gjelder det å få partiets program så klart og kort som mulig. Tilhøva er annerledes nå enn under tidligere programrevisjoner. Det er vi som har Regjeringa nå, mens de borgerlige er i opposisjon. Vi må se programmet i forhold til det. — Det viktigste er etter mitt skjønn posten om jordbruk og skogbruk, og vi må se dette under synsvinkel av det arbeid Regjeringa skal gjøre framover. Og det må være slik at det kan gjennomføres. Jeg syns posten om jordbruk og skogbruk er bra, men enkelte utforminger kunne kanskje ha vært annerledes. Formuleringen nå er noe preget av samarbeidet med Bondepartiet.

K. O. Madsen, Bergen: Retningslinjene i militærspørsmålet er i samsvar med arbeidet for å demokratisere militærstellet. Men mange har vanskelig for å skjønne hva en egentlig meiner med det. Vi har trodd at det første måtte være å fjerne fascistisk innstilte elementer fra militærstellet. Men det er ikke gjort. Heller ikke er det gjort noe med soldatråd. Det eineste er visse tiltak med sikte på nyrekrutteringen til befalet, men det kan ta 20—30 år før en når noen større resultater på den veien. Landsmøtet bør derfor henstille til redaksjonsnemnda å konkretisere retningslinjene for militærspørsmålet. — Jeg kommer nettopp fra nøytralitetsvakt, og jeg vil gi Regjeringa ros for høyningen av lønna til de innkalte mannskapene — det vakte stor tilfredshet blant de tusen unge menn som var samlet der jeg var.

Jeg gjør dette framlegget: «Landsmøtet anmoder den komité som har arbeidet med retningslinjene i militærspørsmålet nærmere å utarbeide formene for demokratiseringen av militærvesenet. Komitéens resultat forelegges partiavdelingene til behandling.»

Johan Ring, Oslo: Jeg vil støtte framlegget om å senke aldersgrensa for Statens tjenestemenn og arbeidstia i Statens bedrifter. Lokomotivmannspersonalet har en uhyggelig dødsprosent ved hjerteslag o. lign.

Arbeidstia må forkortes, og arbeidervernloven gir ikke her en tilstrekkelig beskyttelse. Dertil står vi midt oppe i en omdanning av trafikkmidlene, og utdanningen fyller ikke de krav som stilles nå av omsyn til trafikksikkerheten. Derfor må Staten yte det nødvendige til praktisk og teoretisk opplæring. Det er sagt at en må fremme sosialismens utvikling på forskjellige områder, men jeg forstår det slik at småbrukerne ikke får den støtten som storbøndene får. Derfor må der fremmes tiltak som letter kåra for småbrukerne. — Om utenrikspolitikken heter det at en vil fremme freden. Men da må en ikke bruke pressa til sjåvinistiske angrep mot den eneste sosialistiske staten, som vil komme til å spille en stadig større rolle. Det vil også skade vårt lands økonomiske stilling.

Jeg vil gjøre dette framlegget: «Landsmøtet henstiller til Regjeringa å avsette så store midler til teknisk utdanning av jernbanens tjenestemenn således at denne teoretiske og praktiske opplæring står i forhold til utviklingen av driftsmidler og trygging av driftssikkerheten.»

L. O. Waldersnes, Bergen: En skulle tru at de representantene som er her fulgte en smule med. Og da skulle de vite at det er de distrikter og industrier som trenger modernisering av skipsbyggingsindustrien, som trykker på. Men vi har ikke fleirtall i Stortinget, og måtte ta omsyn til den andre part, som krevde at arbeiderne også skulle ofre noe. Kanskje dere i Oslo har det så bra, det er en sak for seg, men vi plikter å sørge for et visst sammenheng mellom liv og lære. I sin tale i går kveld nevnte Ousland eksemplet med mannen i myra. Men i Bergen og Stavanger er det vi som er mannen i myra. Derfor må skipsbyggingsindustrien moderniseres, eller vi må gå ledige. Saka har også politisk betydning. Vi så tilløp fra de lokale nazister til å utnytte den første avstemningen om skifteordningen. Vi må stille problemet slik: Hva gagnar det oss om overenskomsten er trykt med gullbokstaver når vi må gå på gata uten arbeid? Skal en vise solidaritet må det være i et tilfelle som dette, og ikke kaste en hanske til arbeiderklassen på Vestlandet.

Ordstyreren refererte dette framlegget fra *Oskar Kjonerud*, Hedmark:

Arbeidsprogrammets post om *Jordbruk*, punkt 2, forandres til:

«Større arealer med dyrkbar, men udyrket jord overtas av samfunnet, og overlates fortrinnsvis jordløse arbeidere og småbrukere med for lite jord.»

Oskar Lindberget, Hedmark: Hvis arbeiderklassen står likegyldig til jordbrukernes kår i landet, vil det ha stor betydning. Norges Bondelag er arbeidsgivernes representanter på landsbygda. — Kriseforliket med Bondepartiet var nødvendig, men dermed er Bondelaget legalisert som talsmann for jordbruket. Og disse folkene er blitt meir og meir grådige. Småbrukarlagets linje er at vi må produsere varer så billig at industriarbeiderne har råd til å kjøpe dem. I Oslo koster mjølka 38 øre, men jeg får utbetalt 16.5 øre. Det må være plan i samvirket på landsbygda for et bestemt mål. Vi skal ta opp slagordet om jamstilling og gjennomføre det på grunnlag av: By og land, hand i hand.

Ordstyreren refererte dette framlegget fra *Haugli*, Oppland:

«Partiet vil arbeide for at sivil-produksjonen ved de militære verksteder blir bevart for å trygge disse i *fredstid*.»

Videre refererte ordstyreren dette framlegget fra *Reidar Carlsen*, S. Salten:

Under posten *Fiskeri* i Arbeidsprogrammet i 3. punkt:

«Statsstøtte og lovvern til oppretting av fiskerienes egne innkjøps- og salgsorganer» endres til «statsstøtte og lovvern til oppretting av fiskernes egne innkjøps-, salgs- og eksportorganer for å gjennomføre» osv.

Gunhild Kluge, Østfold: I punktet om trygging av ungdom og barn bør det være en tilføyning. Jeg tenker da særlig på barna som mister sine foreldre. Det har vært reist sterke anker mot ordningen med anbringelsen av barna, og partiet må gå sterkt inn for fleire barnehjem slik at en unngår privat anbringelse, hvor behandlingen kan være meget forskjellig. Kontrollen med slike bortsatte barn kan vanskelig bli effektiv. Det er lettere å føre kontroll på et barnehjem.

Jeg gjør dette framlegget:

Forslag angående punktet *sosialpolitikk* i Arbeidsprogrammet.

Etter setningen: «Bedre trygging av barn og ungdom» føyes til: «Tilstrekkelig utbygging av barnehjem så en unngår å anbringe barn hos private.»

Martin Tranmæl: Det er her lagt fram et framlegg fra Vest-Agder om å fjerne avsnittet om en ankeinstans i edruelighetsposten. Men den forandringen som er foreslått innebærer ikke noe pålegg, den gir bare høve til å prøve saka for en ankeinstans. Og en får se nærmere på dette når den departementale komitéen innstilling foreligger. — Intet er verre enn tilfeldigheter, røt og vrøvl, og det preger dette forholdet, især når det gjelder høyfjellshotellene. Og det er skadelig. En må her finne fram til fastere linjer — en rikspolitisk linje er her å foretrekke for den nåværende tilstand. Høyfjellshotellene ligger ofte langt vekk fra bygda, og kanskje nærmere bygdefolket i en annen kommune enn den som har bevilgningsretten. Skulle det være noen meining med de nåværende bestemmelser måtte avgjerdsla tillegges *fleire* kommuner.

Det dreier seg her om en *ankeinstans*, oppnevnt av Sosialdepartementet. I Sverige er sosialdepartementet sjøl ankeinstans. Her kan også en *bevilling* innankes. Og jeg vil nevne at Gudbrandsdalen som er blant de bygder som er nådd lengst fram i oppslutning om den sosialistiske arbeiderørsla, i edruelighet og kulturelt, der har en gitt bevillinger til høyfjellshotellene, men nektet bevillinger til hotellene i stasjonsbyene. Vi må frigjøre oss fra de gamle, borgerlige avholdssynsmåter, og jeg er overtydd om at edruelighetsmessig vil det være en vinning med en slik anke- og kontrollinstans med avgjerdsler på et felles grunnsyn. Distriktsmøtet av den sosialistiske avholdsrørsla i Oslo gikk samstemmig inn for adgang til anke. Det kan være andre felter der det er mer påkrevd å være på vakt. — Alle som sitter i kommunestyre og Folkets Hus-styrer må være klar over partiets og fagorganisasjonens krav. Å slippe øl og vin inn i Folkets Hus er i strid med fagorganisasjonens og partiets oppfatning. Dette standpunktet må håndheves sterkere enn før. (Bifall.)

Reidar Carlsen, Bodø: Det storverk som er gjort ved at Råfisklaget er satt i gang har skapt store forventninger blant fiskerne. Men forutsetningen for fiskernes herredømme over sitt produkt er at de også får herredømmet over eksporten. Det har de ikke i dag. Tørrfiskeeksportørene har fått monopol på eksporten. Råfisklaget skal i nær framtid ha representantskapsmøte i Tromsø, og våre folk følger landsmøtets vedtak her med stor interesse. Vi kan ikke gå med på at en liten klikk skal ha monopol på eksporten. Jeg håper redaksjonsnemnda tar omsyn til det framlegget jeg har gjort. Det er ikke programmet, men det aktive arbeidet med krisepolitikken som har samlet folket der nord om partiet.

Knut Eidsåen, Buskerud: Hvorfor kan ikke elektrisk kraft selles til samme pris overalt i landet, i likhet med korn? Komitéens utredning er bra, men det er ikke satt ut i praksis. Derfor er framlegget fra Nore riktig. Jeg vil ellers gjøre dette framlegget, felles for jordbruk, skogbruk, eventuelt fiskeri:

«Samfunnet ser det som et viktig ledd for å bedre folkets kår at jordbruks- og skogsarbeidere, fiskere, håndverkere på landet osv. ikke bare skaffes eget hus, men også at de får så meget jord at de kan ha 1 à 2 kyr og eventuelt småfe. Disse bruk får offentlig støtte på samme vilkår som henholdsvis annen nybrott og bureising.»

Karl Evang, Oslo: I spørsmålet om sosialpolitikken er det tatt med en rekke ting. Men det er her en tann med hull i, og jeg foreslår den plombert. Det er boligen, mat og tilhøva på arbeidsplassen som er avgjørende for folks levekår. Og tilhøva på arbeidsplassen er avgjørende. Hver dag er det 40—50 ulykker på arbeidsplassen. Ulykker som i stor utstrekning kunne ha vært forebyggt. Jeg har derfor foreslått at denne setningen blir tatt med til slutt: «Trygging av sunde forhold på arbeidsplassen.»

Valle, Lofoten: Jeg finner jordbruksposten bra, men det er ett punkt som ikke er tatt med: Gjelden på småbrukene i landet fra den forrige krigstia. Den gjelden må vekk. Gjeldsordningen har vært til mest hjelp for storbrukerne, småbrukerne har fått mer gjeld. Det vil alltid være flukt fra landet til byene til vi får ordnet de økonomiske tilhøver for småbrukerne. Dette er også en sak av stor politisk betydning. Regjeringa har gjort mye for småbrukerne, men kanskje har de hørt mer på storbrukerne. Jeg henstiller til Regjeringa fortsatt å være merksam på de tilhøva fiskerne og småbrukerne lever under — det er et folk i filler. Skal det bli levelige kår for de store masser av småbrukere må vi få vekk tvangsauksjonene for gjeld.

Det ble satt strek med de inntegnede talere.

Åni Rysstad, Aust-Agder: Slik det nå er i skogbruket skaper konjunktorene fort vekk krise for landarbeiderne. De skogeiere som har god råd kan la være å hogge, men de gardbrukere som har liten råd må hogge. Det var rimelig at statsmaktene grep inn slik at det her ble jamnere forhold.

Ole Colbjørnsen, Oslo: Alle de framleggene som er kommet til Arbeidsprogrammet er tillegg med forskjellige detaljer. En hel del av dette har vi vært inne på i komitéen, men vi kunne ikke gjøre programmet

mer detaljert og lengre enn det er. Det er derfor det nå ligger fore i denne forkortede form. Og programmet er utarbeidet i konferanse med de forskjellige spesialutvalg og med fagorganisasjonen. Redaksjonsnemnda kan her neppe gå stort videre. Med omsyn til skattespørsmålet skal en være merksam på at i Norge har vi en sterkere beskatning enn i de fleste andre land, med 75—80 prosent på de store inntektene. Og stort lengre kan en ikke gå. Til Umland vil jeg si at vi har drevet på med skattereformer i flere år. Og jordbrukstiltaka tar mer og mer sikte på støtte til de mindre brukere. Jeg nevner her arbeidet med å løse trekkraftspørsmålet, trygdeordninger, billigsalg. Når det gjelder spørsmålet om ekspropriasjoner, så har dette vært drevet så energisk at Regjeringa har fått vansker med protokollkomitéen i Stortinget. Jordloven utnyttes nå så langt det er mulig, men en skal ikke glemme at vi framleis har et borgerlig fleirtall i Stortinget.

Gitta Jønson, Tromsø: Jeg er gla over Tranmæls uttalelse om at arbeiderrørsla sjøl må kontrollere overholdelsen av rusdrikkbestemmelsene. Og jeg tror at en slik ankeinstans vil være bra — rusdrikkapitalen kan nemlig også øve innflytelse utover i bygdene. — Men hva skal vi med retningslinjer i militærspørsmålet? Det er nok med én linje her: Det skal føres en streng nøytralitetspolitikk, det skal Regjeringa og bevegelsens myndigheter være merksam på. Vi syns det brukes for mange penger til militærstellet og at det gjøres planløst. Men vi får tru en gjør så godt en kan. Men militærstellet kan ikke *demokratiseres*, det er en institusjon som i seg sjøl *brutaliserer*. Derfor må det avskaffes. Skal militærstellet brukes må det være brutalt, ikke demokratisk.

Erling Bentzen, Oslo: Jeg er enig med Ousland i at kriseprogrammet var et gjennombrudd, en fanfare for partiet. Jeg kan forstå at en vil prøve å vinne stemmer ved å pynte på prinsipp-programmet, men jeg forstår ikke at en samstundes vil gjøre arbeidsprogrammet slik at en mister stemmer. Nå heter det forkorting av arbeidstia under hensyn til den internasjonale situasjon. Det vil si at Hitler og Mikadoen skal bestemme om det er mulig å forkorte arbeidstia. Her kunne en gi prinsippet om solidarisk lønnspolitikk praktisk utslag. — Vi har på vegne av to arbeidsløses foreninger foreslått tatt inn i arbeidsprogrammet disse ting som vi har vunnet fram på.

Rudolf Olsen, Øst-Finnmark, gjorde dette framlegget:

Øst-Finnmark Arbeiderpartis årsmøte foreslår derfor at der i fiskeriposten, andre avsnitt, andre punktum, tilføyes:

«.. plassert i de landsdeler hvor råproduktet føres i land.»

Framlegget ble oversendt redaksjonsnemnda.

Haugli, Oppland: Det har ikke vært mulig å få den nødvendige støtte til sivilproduksjonen, mens de militære avdelinger får det de vil ha. Og etter at krigen kom må en ligge på kne for Raufoss og Kongsberg for å få kjøpe det verktøy andre bedrifter trenger. Skal en komme opp i de samme vanskene ved disse bedriftene som etter forrige krigen? Jeg har derfor stilt et forslag for å sikre det sivile arbeidet i fredstid, og jeg henstiller til redaksjonsnemnda å ta dette med.

Olav Nylund, Aust-Agder: Jeg har tatt opp dette framlegget:

«Tillegg til jordbruksposten: Jordlova og Vassdragslova må endres slik at all den dyrkande jord vert meir tilgjengelig for det arbeidande folk og til samfunnets beste.»

Som desse lovar no er stengjer det for å realisere store senkningsarbeider. Etter vassdragslova no må over halvdelan av dei interesserte samtykke i senkinga fyrr arbeide kan koma i gang. Dette har verka til at ei senkningssak i Åmli i Aust-Agder er gått i over 20 år utan å vera løyst. Det er samfunnets interesse som her mest må koma fram i ein revidert vassdragslov og jordlov. Dette vil og fremja tiltaket med å skaffe mest mogeleg jord, soleis at bureisingssaka på landsbygda vil verta det avgjerande for å avhjelpe boligforholdet på landsbygda som ogso vil avlaste arbeidsløysa. Det vil og virka til at der vert innvunne meir skog som skal tillegast skoglause bruk. Dette er so viktig ei sak for landsbygda at den må takast upp til grundig gransking. Det er um å gjera å skaffe produksjonsmedlane over til det arbeidande folk.

Håkon Lic: Jeg vil be om at forslaget til retningslinjer i militærspørsmålet får et tillegg om *effektivisering* av militærstellet. Jeg bekla-ger Gitta Jønsons uttalelser. Nettopp nå må vi i Det norske Arbeiderparti være beredt til å bære våpen, for oss sjøl, om vi ikke vil bære dem for andre. Og når det er tale om demokratisering av militærstellet vil jeg si: I 2½ år greidde den spanske folkemilits å holde stand, fordi den bygde på demokratiet. Jeg er enig med Madsen om nødvendigheten av å konkretisere *åssen* vi vil demokratisere militærstellet. Det er en konkret løsning vi trenger her, ikke ullne talemåter. — I dag er forsvarsspørsmålet ett av de sentrale spørsmål i norsk politikk. Og vi er kommet i defensiv stilling, fordi vi ikke har noen klar linje. Vi kan derfor ikke gå som katta rundt den varme grøten. Vi må finne fram til vår linje her. Det som er skjedd for å utbygge forsvaret, er skjedd motstrebende, uten noen klar linje.

Ulleberg, Kongsberg: Jeg vil streke under Hauglis uttalelser om den sivile produksjon ved de militære bedrifter. Ved Kongsberg har denne sivile produksjonen gått raskt fram.

Med omsyn til militærspørsmålet: En vakt ved kysten er nødvendig, men inne i landet kunne mye sløyfes og store beløp spares, og det ville komme godt med, særlig i betraktning av at det bebudes nye skatter. Utover i landet orker en ikke å bære stort mer av nye skatter. Og jeg tror det utover i landet er stor misnøye med dekningsmåten for skattene. Dekningsmåten for arbeidsledighetstrygda er slik at de som har dårligst råd må betale, mens de som har bedre råd slipper. Det forholdet må søkes rettet. Utgiftene til de sosiale goder må bæres av dem som har de største kreftene. — Programmet behøver ikke å være langt, hovedsaka er at det står noe i det. Og jeg er tilfreds med det framlegget som ligger fore. I avholdsspørsmålet vil jeg dog ikke være med på noe overstyre her inne i Oslo.

Eirik Gunnheim: Vi avholdsfolk i partiet kjenner Tranmæl og er taknemmelig for hans avholdsarbeid innen vår bevegelse. Den dagen partiet har trygt fleirtal i Stortinget og ledelse av sentraladministra-

sjonen vil også vi gjerne være med på et overstyre under socialdepartementet. Vi kjennar kanskje forholdene på landsbygda bedre enn Tranmæl og vi er redd for at dette punktet kan skade oss i valgkampen.

Eyvind Dahl: Det er mulig en i Oslo ser slik på spørsmålet om en ankeinstans som Tranmæl sier. Men vi er nødt til å ta omsyn til oppfatningen i landet. Og jeg er ikke sikker på sammensetningen av en slik ankeinstans. Rogaland Arbeiderparti har gjort samme vedtaket som Vest-Agder. Vi tror ikke at nye bevillinger fremmer edrueligheten og vi ser en ankeinstans som en utvanning av det kommunale sjølstyre.

David Norèn, Oslo: Jeg vil si til bergenskameratene at i solidaritet er jernfolka i Oslo blant de første, det skal jernarbeiderne i Bergen og Stavanger få visshet om. Hadde det første forslaget blitt vedtatt vilde jernarbeiderne i Bergen og Stavanger fått arbeide med reparasjoner langt billigere enn nå. Regjeringen skal også huske på at når en overenskomst er undertegnet hos Riksmeglingsmannen er det Verkstedsforeningen og vi som får slåss. Hvis skipsindustrien skal moderniseres skal det ikke skje på arbeidernes bekostning — vi har ytt nokk.

Gulbrand Johnsrud, Buskerud: Jeg vil ikke ta stannpunkt til edruehets- og avholdsarbeidet, men jeg ser en fare i en ankeinstans over de folkevalgte i kommunestyrene. Skal kommunenes sjølstyre være en realitet må en ikke avskjære oss folkevalgte retten til å bestemme i vår egen bygd. Jeg vil støtte framlegget fra Vest-Agder. Hadde vi alltid en arbeiderregjering var vi sikker på at det ble tatt bare saklige omsyn. Men vi har ikke flertall i Stortinget og derfor må vi være varsomme her.

Josef Larson, Oslo: Skiftordningen er av de store problemene i sammenheng med det nyreisingsprogrammet vi har gått inn for. Og det er klart at når vi skal til å realisere denne saka må vi trekke en vei. Vi vet at hverken partiet eller Jern & Metall har hatt herredømmet over vilkåra for moderniseringen av skipsbygningsindustrien, det har vært to parter i den saka. Nå er krisa kommet og moderniseringen vil ventelig foreløpig ikke bli gjennomført, og da heller ikke skiftordningen. — Spørsmålet er behandlet i alle våre instanser, og alle har gått inn for det, en har sett stort på saka og som en fordel for arbeiderne i det lange løp. Noen fare for at dette skal rive Jern & Metall i stykker, er det ikke.

Bjarne Borgan: Spørsmålet om bevilingsretten er stadig omstridt, også innad i partiet vårt. Derfor er det riktig å vedta innstillingen, for å få klare linjer. Det gjelder her våre høyfjells- og turisthoteller, ca. 40 hoteller ialt. En må få koblet dette ut fra den alminnelige debatt i våre partiavdelinger. Det er påfallende at Dr. Dahl hevder et så ultrademokratisk stannpunkt i dette spørsmålet, etter hans tidligere uttalelser her på landsmøtet. Ved dette spørsmålet om skjenkeretten til høyfjellshotellene får alkoholkapitalen en plattform som det er ganske unødvendig å gi dem. Og skjenkeretten for høyfjellshotellene er en mindre social fare enn mjølkebutikkene i Oslo som selger øl. — Og ellers syns jeg de som representerer distrikter der det ikke er noen turist- eller høyfjellshoteller kan vente med sine protester til de som saka gjelder kommer og protesterer.

Oscar Torp: Også debatten om Arbeidsprogrammet har artet seg som en alminnelig politisk debatt. Redaksjonsnemnda vil se på de framlegg som er gjort, men jeg vil med det samme si at det vil være vanskelig å bygge ut arbeidsprogrammet med alle disse detaljer, det er jo de sakene en daglig arbeider med. — Sjølsagt er det så at ikke alle gjeldsordninger bare gagnar småbrukerne, det er så med alt at det kan også være uberettigede som nyter godt av det. Men av de som har nytt godt av gjeldsordningene er 90—95 % småbrukere og fiskere. — For Nore må vi ha et klart stannpunkt, disse brendselsreservene er blant våre største aktivum. Men dette gjelder både Nore og de andre kraftkildene våre. — Det er riktig at vi ved en nøktern vurdering må si at er det på noe område en har søkt å nytte ut jordloven, så er det nettopp ved ekspropriasjoner av jord og skog fordi det hadde så stor betydning for en rekke småbrukere. — Vi trenger vel ikke å ha alt vi skal arbeide for festet på papiret, vi har vel noe i oss sjøl som socialister, og det er det beste programmet.

Når det gjeller militærspørsmålet forstår jeg de som holder på den gamle antimilitære linje, men vi kan ikke holde på den nå. Vi kan ikke la dem i de store svarte skaffestøvlene marsjere oss ned. Vi sier nei! — Den sterkeste ryggen skal bære børa, ja. Men er det mulig å gjennomføre det store arbeidsprogrammet ved bare å si det? Nei. Vi må også bære vår del av børa. — Med omsyn til arbeidsledighetstrygda burde Ulleberg også fortelle at Stortinget stemte ned regjeringens og socialdepartementets stannpunkt her. — Fremlegget fra Karl Evang bør sjølsagt tas med. — Når det gjeller framlegget om Ankenemnd vil jeg si at er det noen sak som vil tjene edrueligheten og skape klarhet, så er det framlegget som nå kommer. Det er der løsningen ligger. Og det er sosialt interesserte kvinner og menn som skal sitte i den Ankenemnda. Ingen regjering vil våge å gi nemnda en sammensetning i strid med det opplegg saka allerede har fått.

Med dette ble formiddagsmøtet hevet kl. 13.45.

Ettermiddagsmøtet lørdag 4. november.

Ordstyrer: *Johs. Johnsen*.

Møtet ble satt kl. 16.

Landsmøtet tok til med behandlingen av

Den politiske situasjon og oppgavene våre.

Innleder til dette punktet var statsminister *Nygaardsvold*.

Statsminister Nygaardsvolds innledningsforedrag:

Siden partiet hadde sitt siste landsmøte i 1936, hvor linjene for partiarbeidet ble trukket opp, har vi hatt et stortingsvalg.

Det var første gang at partiet gikk ut i en valgkamp som et regjeringsparti, og situasjonen var derfor ny for partiet. Partiet skulle stå

til regnskap overfor velgerne, ikke bare for de prinsipielle og sosiale linjene det hadde trukket opp i sitt program, men også for hvordan det gjennom sin regjering hadde greid å styre landet.

Vi må vel si at den presentasjon, som stortingsvalget i 1936 var, falt heldig ut. Riktignok oppnådde vi ikke noen tilvekst i mandater som betydde noe parlamentarisk sett, men økingen i stemmetall var storartet.

Nå har vi igjen landsmøte, og selv om vi ikke nå står umiddelbart foran et stortingsvalg, så er forholdene nå så ekstraordinære at vi må si at dette landsmøte er et av de viktigste vårt parti har hatt. Vi står som jeg sa ikke umiddelbart foran noe stortingsvalg, men partiets ledelse og Regjeringa skal på dette landsmøte avlegge regnskap overfor hele partiet, representert ved sine valgte landsmøte-utsendinger.

De rent prinsipielle linjer, uttrykt i programrevisjonen, har andre gjort rede for. Det som jeg skal snakke om må derfor bli: *Hvordan har Regjeringa skjøttet sin oppgave i de tre år som er gått? Og i den grad som det er mulig, si litt om framtidsutsiktene sett på bakgrunn av situasjonen i dag.*

Ser vi på de vekslende politiske maktforhold, især i den senere tid, så ser vi at det er de økonomiske og sosiale forhold som i høy grad er bestemmende for disse maktforhold. Av den grunn er et hvert regjeringsskifte og ny regjeringdannelse nokså meget situasjonsbestemt. Og dannelsen av arbeiderregjeringa danner ingen unntakelse. *Tvert imot.*

Visstnok er det så, at den valgmessige tilslutning til Arbeiderpartiet stadig har vært stigende, men den store oppslutning om partiet i 1933 og i 1936 er så ekstraordinær, at vi godt kan skjønne at det var den økonomiske politikk som partiet, især foran disse valg, gjorde seg til talsmann for, som har virket mest.

Alle kjenner den utvikling som fant sted politisk og parlamentarisk sett i 1935—1936, og som forsåvidt også er behandlet av landsmøtet i 1936. Alle kjenner til at vi, for å kunne få realisert iallfall noen av de krav partiet hadde reist i anledning bekjempelsen av krisa, fikk et slags kriseforlik med Bondepartiet.

Dette kriseforliket sikret øking av krisebevilgningene, det sikret grunnlaget for øket arbeid for de som gikk arbeidsløse, og for øket lønnsomhet for jordbruket. Men ved sia av dette, så må det vel også sies at det dannet bakgrunnen for løsningen av en hel del andre spørsmål som regjeringa tok opp. Det var nemlig nokså selvfølgelig, at hvor brennende de økonomiske spørsmål enn var, og hvor påkrevd det enn var å få dem løst, så kunne ikke Regjeringa la forskjellige sosiale spørsmål ligge og drive. Men skulle de løses, så måtte det skaffes flertall for løsningen i Stortinget. Og jeg tror jeg tør si, at uten noe forlik i de økonomiske spørsmålene ville det vel ha blitt vanskelig for Regjeringa å kunne få løst så noenlunde tilfredsstillende alle de sosiale spørsmål som Regjeringa tok opp.

Nåja. Flertallet i Stortinget er jo nødvendig å ha, hvis en vil gjennomføre nye og omfattende saker, men det er nå bare den ene sia av saka. En annen, likeså viktig side er det å skaffe til veie de nødvendige pengemidler. Og når det gjaldt de spørsmål som arbeiderregjeringa gikk

inn for løsningen av, så spilte dette hensyn sterkt inn. Hvis vi skulle sette nye arbeider i gang, av hva art de nå enn var, så krevde det store bevilgninger. Støtten til jordbruk og fiskeri og gjennomførelse av sosiale reformer likeså.

En kunne kanskje benytte seg av låneveien. Det kan være nokså forsvarlig hvis en ikke på forhånd er nedsyltet i gjeld, og hvis en hadde grunn til å tro at det en skulle bruke pengene til bare var av foreløpig og forbigående art. Men det var ikke tilfelle her. Regjeringa fant derfor at finansieringen av de sosiale reformer, en stor del av vår arbeidsreising og støtten til næringer burde skaffes til veie ved økte skatter og avgifter. Vi foreslo derfor, og fikk også vedtatt en øking både av de direkte og indirekte skatter og avgifter.

Vi har som opposisjonsparti alltid fordømt indirekte skatter og avgifter, selv om vi dermed rent produksjonsmessig var med og saget av den gren som en stor del av partiets medlemmer skulle sitte på. Vi skulle for enhver pris vende skattetrykket oppad. Det var et dogme — ja enkelte betraktet det vel som en av hovedhjørnesteinene til sosialismen at de store inntekter skulle bære alle utgifter. Og kom det enda til å mangle noe, så skar vi ned på militærvesenet. Det var vel den andre uomtvistelig hovedhjørnestein som vår sosialisme hvilte på.

Jeg tror at begge disse hjørnesteiner er overmåte sviktende grunnlag å bygge en samfunnspolitikk på, også en sosialistisk samfunnspolitikk. Det kan komme situasjoner, hvor det viser seg at den ene er overbelastet og den andre er for underminert til skade og fare for det hele samfunn.

Nåvel, dette skal jeg komme nærmere inn på siden, og landsmøtet skal også diskutere disse ting. Jeg vet nemlig at det kan finnes dem som her har en annen oppfatning enn den som har vært og må bli bestemmende for Regjeringas framgangsmåte.

Etter 1936 har Regjeringa hva den økonomiske og sosiale politikk angår fulgt den samme linje som i 1935 og 1936.

Det er nok så at de siste tre åra ikke har vært kriseår i den forstand som fra 1930 til 1935, men det har dog vært og er framleis alt for støt arbeidsløshet i landet vårt.

I oktober 1934 var det meldt til den offentlige arbeidsformidling 36 028 ledige, i oktober 1939 var det tilsvarende tall 27 400. Det laveste antall i år var i juli måned — 19 100, det laveste antall i 1934 var i samme måned — 27 200. Dessuten har arbeidslivet absorbert tilveksten av arbeidskraft.

Vi har derfor også i de siste tre år måttet bruke store summer til tilfeldig arbeid rundt om i landet. Dels har vi måttet gjøre det fordi de økonomiske vilkår er dårlige og arbeidsmulighetene er for få og ulønnsomme i enkelte deler av landet. Og dels har vi måttet gjøre det fordi enkelte næringsgrener har arbeidet under nokså vanskelig forhold.

Regjeringa har imidlertid i denne treårsperiode lagt mer vekt på tiltak som kan ha mer varig verdi enn på en mer tilfeldig understøttelse. Derfor er de såkalte arbeidsbudgetter ikke bare blitt holdt på den høyde vi brakte dem opp til i 1935—36, men det er, især i det siste året, blitt betraktelig økt.

Arbeidsbudsjetter 1935—36 — 1939—40.

Veivesenet.	Bevilget for 1935—36	31.9 mill. kr.
	— « 1939—40	64.7 — «
Jernbaneanlegg.	Bevilget for 1935—36	21.5 mill. kr.
	— « 1939—40	47.3 — «
Telegraf- og telefonanlegg.	Bevilget for 1935—36	8.6 mill. kr.
	— « 1939—40	14.6 — «
Vassdragsvesenet.	Bevilget for 1935—36	1.5 mill. kr.
	— « 1939—40	6.5 — «
Havnevesenet.	Bevilget for 1935—36	2.2 mill. kr.
	— « 1939—40	4.7 — «
Fyrvesenet.	Bevilget for 1935—36	2.8 mill. kr.
	— « 1939—40	4.2 mill. kr.

Støtten til jordbruket, både den som gis som direkte støtte og den som ytes som foranstaltninger for å holde lønnsomhetsgraden oppe, er blitt opprettholdt etter de linjer som ble fastlagt i 1935 og 1936. Nydyrkingsbidragene er heller utvidet, især i sjøbygdene. For kornstøttens vedkommende er forholdet det at Regjeringa ganske nylig har gitt tilsgagn om en høyere kornpris for 1940-års avl.

Den smørordninga som ble gjennomført fra 1935 og utover har virket bra for melkeprodusentene, men nettopp nå ser det nokså vanskelig ut. Det er satt ned en komité som skal komme med utgreiing og innstilling til statsmaktene angående alle støtteordninger for jordbruket, men jeg frykter for at vi vil bli nødt til å ta opp smørordninga til revisjon uten å vente på komitéens innstilling.

Meierienes utbetalingspriser pr. kg melk til leverandørene var i 1934 gjennomsnittlig for hele landet 13.42, mens den i 1938 var 18.39, en stigning på nesten 5 øre pr. liter. Stigningen fordelte seg jevnt over hele landet, bare med «utslag» for Møre og Romsdal med 6.14 øre og Nordland med 3.54 øre stigning.

For fiskeriene er det nokså store vansker til stede.

For å sikre de enkelte fiskere har Regjeringa gått til å fastsette minstepriser på råfisk under de store torskefiskerier. Dette har uten tvil vært av stor økonomisk betydning for fiskerne.

Som bidrag til båter og redskaper har Staten i tidsrommet 1935—39 ytet 12.3 mill. kr. I lån til reparasjon av båter og til salte- og tørkeplasser har i samme tidsrom vært ytet 6 millioner.

Den største vansken er omsetningen. Det blir vanskeligere og vanskeligere å få fisken avsatt til lønnende priser. For overhode å få fisken ut har Staten måttet yte store bidrag enten direkte eller ved kompensasjonsforretninger. Til såkalt «fremme av fiskeomsetningen» er fra 1935—39 bevilget 3.7 mill. kr. Dessuten til «støtte for torskefiskerier» 1935—40 30 millioner. Derav for inneværende termin 13.5 millioner som visstnok vil bli overskredet ganske betydelig.

Jeg må gå litt tilbake til jordbruket.

Statens tilskudd til korndyrkinga utgjorde for årene 1935—40 om lag 19.4 mill., og den samlede stønad går nå opp i 90.2 mill. kr.

Jeg gjør oppmerksom på at kornordninga ikke er vesentlig forandret siden arbeiderregjeringa tiltrådte.

Den jordbrukspolitikken som er ført er grunnlagt på partiets program og på kriseforliket, som var nødvendig. Denne politikken har vakt kritikk, det sies at alle ikke får like mye, og den som får minst blir misfornøyd. Den nåværende jordbruksposten høres vakker ut, men trygdeordningene har mer enn én side. Baksia kan være at de som skal kjøpe sier at det er trygdeordningene som gjør det så dyrt. Og den som har mye å selge vil få mer i trygd enn den som bare har et lite bruk. Det er forståelig at en småbruker med 5—15 tønner korn blir misfornøyd når han ser naboen med hundrevis av hektoliter få mange penger i trygd. Men grunnlaget for korntrygda var *også* å fremme den innenlandske korndyrkinga. Det har også gått bra, men i den senere tid ikke så bra som fra først av — fordi mange mindre brukere så det mer lønnsomt å produsere smør, etter at smørordninga ble satt i verk.

Så var det jordloven. — Hadde jeg vært noen år yngre ville jeg antakelig blitt sinna over de uttalelsene Hestnes kom med. Hvert eneste år har våre folk i protokolkomiteén et svare strev med å forsvare våre ekspropriasjoner. Og Ystgaard eksproprierer jord hver fredag. Men når en vil ekspropriere fra en mann med 24 mål jord, da må vi si nei. Det kan også være tilfelle da jordloven ikke hjemler adgang til ekspropriasjon. Vi kan gjerne programfeste en revisjon av jordloven, men under de nåværende maktforhold i Stortinget har det ingen hensikt. Og når forholdene endres og gjør det nødvendig vil spørsmålet bli tatt opp allikevel.

Spørsmålet om potettrygd har jeg sett på, men jeg vil si at den smaker meg ikke noe større.

Statens bevilgning til nydyrking og bureising i tidsrommet 1935—40 utgjorde 64.4 mill. kr. I bidrag til uthus og våningshus, samt til reparasjon av uthus på småbruk ble i tid 1935—40 bevilget 13 mill. kr. Det er ganske klart at de tiltak som er satt i verk til støtte for jordbruket har forbedret den økonomiske stilling for jordbruket ganske betydelig. Derom vitner bl. a. tallet på tvangsauksjoner. Antallet tvangsauksjoner over faste eiendommer i bygdene var i 1934 4 468, i 1938 1 349.

Vi begynte med en bevilgning til reparasjon av våningshus på landsbygda allerede ved vårt tilleggsbudsjett i 1935, og oppnådde da å få kr. 700 000.00. Mange understreket da at det ikke måtte bli noen vane. Slik gikk det i tre terminer. *For terminen 1938—39 foreslo vi 1 million og for 1939—40 2 mill. kr. og fikk disse forslagene vedtatt.* Det er nå nedsatt en Statens Boligkomité og de siste 2 år er det opprettet et Statens Husfond. Dette fondet utgjør nå 5 mill. kr. Men det vil nok bli inndratt 3 mill. kr. Vi kan ikke la pengene ligge unyttet.

Når en skal peke på alt det som er gjort i disse 4 à 4½ år, som har sosial og økonomisk betydning for vårt folk, så spenner det over så store områder at jeg kan ikke rekke over alt, selv om dere lot meg få mye mer tid til min disposisjon enn det som er lovlig for en innleder å bruke.

La meg derfor bare ta noen tall og detaljer sånn i fleng:

Til bekjempelse av arbeidsledigheten er i disse år bevilget 59 mill. kr.

Til bekjempelse av arbeidsledigheten blant ungdom 11 mill. kr.

Til fagskoler om lag 9 mill. kr.

Til industrielle tiltak 6.6 mill. Til garantier 15.3 mill.

Til rentelette for trengende låntakere i Småbruk- og Boigbanken 3.5 mill.

Til medisinalvesenet — tuberkulose, sinnssykepleie i 1935—36 18.5 mill. I 1939—40 28.8 mill., en stigning på 10.2 mill. I denne forbindelse er å bemerke at inntektene er steget med 1.8 mill.

Til Driftskredittkassa for mindre jordbrukere er bevilget og utbetalt: Grunnfond 2 mill. kr., reservefond 0.5 mill. kr.

Ja, sånn kunne jeg holde på lenge, men tia tillater det ikke, og selv går jeg også trett av alle detaljene. Jeg vil bare minne om, at i disse tre år, altså sia 1936, har det sosiale reformarbeidet ikke stoppet opp. Det er en hel del ting som er gjennomført, men kanskje den største og viktigste er arbeidsløshetsstrygda.

Og så vil jeg — ikke til slutt, for de er ikke fri meg ennå, men som et slags utsyn over de mange ting ta noen store tall:

I. Statsbudsjettene («den gule bok») 1935—36—1939—40.

1935—36.	Regjeringa Mowinckels budsjettforslag	kr. 409 400 000
	Regjeringa Nygaardsvolds tilleggforslag ..	« 26 300 000
		Kr. 435 700 000
1936—37.	Regjeringa Nygårdsvolds budsjettforslag ..	« 481 400 000
1937—38	—«—	.. « 522 000 000
1938—39	—«—	.. « 563 400 000
1939—40	—«—	.. « 635 500 000

II. Budsjett-regnskapenes nettooverskudd, inntektsførte statslånemidler medregnet 1935—36—1938—39.

1935—36	kr. 18 823 123.92
1936—37	« 45 969 251.21
1937—38	« 36 644 578.74
1938—39	« 49 769 426.40

III. Statsgjeldens pålydende beløp pr. 30. juni 1934—39.

(Lån i utenlandsk valuta omregnet etter pari kurs.)

	Sum mill. kr.
1934 1 461.7
1935 1 476.2
1936 1 481.8
1937 1 493.3
1938 1 428.7
1939 1 464.2*

* Nøytralitetsslånet (52 millioner kroner) medregnet.

IV. Ekstra-ordinære krisebevilgninger 1935—36—1939—40.

(Etter «den gule bok».)

1935—36	Regjeringa Mowinkels forslag	kr.	42 270 000
	Regjeringa Nygaardsvolds tilleggsforslag	«	27 384 100
			Kr. 69 554 100
1936—37	Regjeringa Nygaardsvolds forslag	«	88 355 877
1937—38	—«—	« 65 177 760
1938—38	—«—	« 69 689 465
1939—40	—«—	« 101 938 638

VII. Bevilgninger til industrielle tiltak m. v. (kap. 1165.

(Etter «den gule bok».)

1935—36	kr.	0
1936—37	«	1 860 000
1937—38	«	1 500 000
1938—39	«	1 500 000
1939—40	«	1 750 000

Etter Stortingets vedtak i 1935, 1936 og 1937 kan der dessuten stilles statsgaranti for lån til industrielle tiltak og hoteller for inntil 20.5 mill. kr.

Når vi ser eller hører disse tall som jeg har nevnt, tror jeg en skal bli enige om at det er arbeidet etter det som var forutsetningen da Regjeringa ble dannet, men at det også har vært framgang — ja jeg får ofte det inntrykk at framgangen har vært så stor at den har forvirret erindrings- og vurderingsevnen hos mange.

Vi lever i fartens tidsalder, og det moderne menneske gripes ofte av fartens fortrylleselse og bare roper mer, mer, uten å tenke over konsekvensene.

Jeg har engang i et foredrag reist det spørsmål:

Var det noen nøkternt vurderende kvinne eller mann innen vår bevegelse som ved Regjeringas tiltredelse i 1935 kunne tenke seg at vi f. eks. 4½ år etter skulle ha nådd fram til så mange og store resultater som vi har gjort, — både på det økonomiske, det sosiale og det kulturelle område?

Å nei, jeg tror ikke det. De fleste av oss gjorde ikke det. Vi gikk til arbeidet i erkjennelse av vår plikt mot land, folk, klasse og parti.

Vi gikk til arbeidet med viljen til å føre en virkelighetsnær og dags-aktuell politikk, men uten alt for store forhåpninger om hva det skulle lykkes oss å gjennomføre av denne politikken.

Men — så er vi kommet fram til dagen i dag og de problemer tia nå reiser.

Og da vil mange straks si: «Vargetid». Vi kan ikke vente framgang. Må være glad til at vi ikke får tilbakegang.

Vi står i dag oppe i samme situasjon som vi sto oppe i høsten 1914.

Det er krig mellom stormakter, og den kan når som helst flamme opp til en verdensomfattende krig.

Om vi enn ikke geografisk sett grenser inn til noen av de krigførende makter, så er det dog mange forhold som gjør at vi må regne med at vi er, og vil bli, stilt overfor mange ekstraordinære vansker.

Så aldeles uventet som i 1914 kan vi ikke si at denne krigen er kommet. Spenningen har vært stor, ja nesten utålelig i de siste par år. De rustninger som har pågått bar også bud om at eksplosjonen måtte komme.

Likedan som under den forrige krigen, måtte vi også nå være innstilt på streng nøytralitet.

Men erfaringene fra denne krig hadde lært oss at vi måtte vokte denne nøytralitet. Det manglet imidlertid uhyre mye, av nærsagt alle ting, for at vi kunne føre et noenlunde effektivt vakthold. Dette førte med seg at Regjeringa allerede høsten 1937 ble nødt til å bruke om lag 4 millioner til militære forsyninger. Jeg er klar over at dette ikke er nok. Det var bare noe som var presserende nødvendig for Nord-Norge.

Ved forhandlinger mellom Regjeringa og representanter for de forskjellige politiske partiene i Stortinget ble det så i 1937 av Stortinget bevilget 17 mill. kr. og i 1938 25.3 mill. kr. Det siste beløpet er tatt av det såkalte «Nøytralitetsfond» på 52 mill. kr. som ble skaffet til veie ved lån. Resten av dette lån ble brukt til sivilt luftvern, elektrisering av jernbaner og elektrisitetsfattige strøm m. v.

Disse bevilgninger, disse utgifter, skal etter forslag fra Regjeringa dekkes ved en ekstraordinær skatt på de større formuer og inntekter. Også dekningsmåten var det enighet om i Stortinget.

Krisen i september i fjor drev over, men i september i år brøt krigen ut, og vi fant at det var vår plikt straks å sette opp nøytralitetsvakt både til sjøs og til lands. Det kan være delte meninger om hvor stor denne nøytralitetsvakt skulle være. Noen vil mene, at det ikke ville ha vært nødvendig å kalle inn så mange som vi har gjort. Andre mener vi har kalt inn for få. Jeg innrømmer at det her vil være vanskelig å treffe det som, alle forhold tatt i betraktning, er det helt riktige.

Likeoverfor dem som muligens mener at vi anvender en for stor nøytralitetsvakt vil jeg ha sagt at ingen visste ved krigsutbruddet hvordan situasjonen ville utvikle seg.

Skulle ulykken ramme oss i sin hele og fulle utstrekning, ville det, hvordan så utfallet enn ble, falle et stort, forferdelig stort ansvar på den regjering som ikke hadde fulgt de militære autoriteters råd når det gjaldt disse ting.

Og dessuten: Hvis vi, etter å ha fått bedre oversyn, finner at stillingen er bedret, at sjansene er for at vi ikke behøver å frykte for noen krigsulykke eller annen overlast, ja da kan vi redusere vaktstyrken.

Til de som mener at vi har kalt inn for lite militær til nøytralitetsvakt vil jeg gjenta hva jeg har sagt før, at vi må se hvordan forholdene vil arte seg.

En bør ikke trekke større vekslers hverken på den enkeltes offervilje eller på landets økonomi enn nødvendig.

Det er så mange nå om dagene som skriver i avisene at ungdommen som står i de militære ruller er villig til å yte hvilket som helst offer som enn kreves. Ja, jeg tror gjerne det —. Jeg tror det, selv om det, da nøytralitetsvernet ble kalt inn, forekom nokså mange krav om utsettelse og fritagelse. Det ble henvist både til åker og kjøpmannsskap.

Men en skal huske på at selv den mest glødende vilje kan slukne hvis en ser at altfor store styrker blir gående på kjedsommelig vaktarbeid uten at noen kan si at det er tvingende nødvendig. Og så koster det penger. Allerede de styrker som er kalt inn koster store summer pr. måned, og det er ikke brukt så lite til militæret også ellers.

Bare i tia fra det overordentlige Storting reiste hjem, den 20. september, og til utgangen av oktober er det til nyanskaffelser og forsyninger m. v. for hær og sjøforsvar stilt til rådighet 50½ million.

Legger en så til det beløp som nøytralitetsvernets oppsetting og drift anslagsvis vil komme til å koste, så vil en innen årets utgang ha brukt mellom 70 og 80 millioner, ved sia herav 7 mill. til sivilt luftvern. Mange vil vel spørre: Men hva i all verden bruker en alle disse pengene til?

Jeg kan like overfor et slikt spørsmål henvise til hva jeg sa før, at manglene var store. Det var mangler på alle områder. En manglet det mest nødvendige, som f. eks. sko, klær og all annen utrustning, og følgen av det har vært at av de beløp jeg nevnte er 33 millioner gått til såkalte anskaffelser og forsyninger.

Vi leser til stadighet i en del borgerlige aviser voldsomme utfall mot Regjeringa for at disse mangler er til stede. De ynder å framstille det slik som om ingenting blir gjort.

Ja, jeg vet at i en vanskelig tid som nå kan en regjering vanskelig «*ta igjen*» slik som den ofte har lyst til når den blir angrepet. Regjeringa kan ikke offentliggjøre i detaljer det den foretar seg med disse spørsmål. Men for i noen grad å stoppe kjeften på noen av de verste skrikhalsene fant vi å burde offentliggjøre hvor mye penger som er brukt til disse formål i de to siste måneder. Det er blitt stillere nå, men vent bare. De kommer nok igjen, de får nok mål i munnen igjen.

Men alle disse pengene skal betales, det kommer jeg tilbake til senere.

Jeg vil bare håpe at de som har skreket mest på mer, mer og atter mer til militæret må være like villige når gildet skal betales.

Det er imidlertid ikke bare til de militære forsyninger at Regjeringa har vært nødt til å bruke penger. Også de såkalte sivile forsyninger har krevd utgifter.

Før krigsutbruddet var forholdet at bortsett fra landets forsyninger med korn og mel, så var de øvrige forsyninger overlatt til det såkalte private initiativ — og Gud nåde oss og hele pertiet om vi hadde villet gå inn for at Staten, det offentlige, skulle overta — helt overta — flere grener av forsyningen enn korn og mel.

Ja, jeg ser her helt bort fra den forsyning som Vinmonopolet driver. Her er det nemlig adgang, ikke bare til privat import, men det sies at forsyningen her delvis også skjer på selvforsyningsbasis.

Men selv om stillingen var den at det private initiativ hadde hand om alle våre viktigste forsyninger, så var Regjeringa oppmerksom på at en eventuell krig kunne skape vansker. Og den visste av erfaring at meldte disse vanskene seg, så fikk Regjeringa skylden. De private importører sto så skyldfri sam snøkvite lam.

Etter undersøkelser og forslag fra Norges Økonomiske Selvhjelpsråd ble det allerede for et år tilbake, og så videre framover, opprettet overenskomster med forskjellige private importsammenslutninger om å holde et reservelager av forskjellige varer.

Dette lager skulle ha en viss størrelse. Det skulle rullere, men det skulle alltid være til stede ved sia av de ordinære forsyninger som vedkommende importørsammenslutning sørget for. Staten påtok seg å bestride utgiftene ved lagring, svinn og rentetap ved slike reservelagre.

Ved sia av denne ordning har Regjeringa også gått til innkjøp av reservelagre av forskjellige artikler som det kan bli mangel på, men som må ansees aldeles nødvendige å ha. Regjeringa har på denne måten forsøkt å skaffe til veie reserver når det gjelder en hel rekke ting. Jeg nevner:

Hvalolje, kali, fosfat, superfosfat, ull, bomull, hamp, lær, gummi, bly, tinn, verktøystål, koppervalsetrå, gassvernmateriell, legemidler, sukker, kaffe, dieselolje, flybensin, flyolje, bilbensin og mange andre varer. Jeg er klar over at for en del av disse varers vedkommende er reservelagret ikke store — men det koster penger.

Hva bensin angår må jeg nok gi noen nærmere opplysninger.

Bensinforsyningen har skjedd ved kapitalsterke sammenslutninger som er mer eller mindre intimt sammensluttet med verdenstruster. Inn til krigen brøt ut har jeg ingenting å bemerke til deres forsyning av vårt behov for bensin. Den bensin som jeg nevnte at Staten sørget for — det var i forhold til behovet bare ubetydelig, nemlig om lag 2 000 tonn. Det samlede behov er om lag 180 000 tonn årlig.

Det var oljeselskapene som eide tankene. Det var dem som besørget importen. Jeg ber om at en skal være merksom på dette forholdet. Da krigen brøt ut, begynte hamstringen. Store mengder av besin «lekket ut».

Men det var ikke det verste. Det var foretatt store bensinkjøp både i juli og august. Det gjaldt i alt bestillinger på om lag 55 000 tonn, som vi ikke fikk. Mer kan jeg ikke si om den ting. Det er klart at dette måtte skape voldsomme forstyrrelser når det gjaldt våre bensintilførsler, og for å kunne ordne opp i disse vanskelige forhold måtte vi gå til bensinrasjonering.

Men det ble leven, det skal jeg si. «Hva hadde en en regjering til som ikke engang sørget for at vi hadde besin nok?» Regjeringa måtte ikke bare ta det med ro, men den måtte også tie. Den måtte arbeide. Den måtte først få oversikt over hvor mye oljeselskapene kunne vente å få hjem, dvs. hvor mye de hadde fraktet «på norsk kjøp».

Da vi hadde fått de nødvendige opplysninger, kjøpte vi for Statens regning 3 båtlaste bensin på tilsammen 34 000 tonn. Disse kom lykkelig og hurtig hjem, og sammen med det som oljeselskapene hadde kjøpt

hadde vi skapt en beholdning som gjorde det mulig for oss å oppheve bensinrasjoneringen.

Det ble — ja, hva skal jeg si, utført hektisk arbeid, både fra oljeselskapenes side og fra Statens side for å ordne oljespørsmålet. Men mens dette pågikk, sparte ikke de borgerlige aviser på konfekten.

De kjente ikke til hva som lå bak vanskene, det er så, men det syntes ikke å sjenere dem det minste. De bare hamret løs på Regjeringa for dens likegyldighet og «himmelropende lettsindighet» når det gjaldt våre forsyninger.

Statsministeren redegjorde deretter for forsyningene med kaffe og sukker, priskontrollen og de økonomiske vansker som krigsutbruddet hadde før med seg.

Som i våre naboland har de første krigsuker også hos oss krevd *store uttellingen til ekstraordinære varekjøp*, særlig fra utlandet. Prisene på de fleste varer er steget med den økende etterspørsel. Fraktene er gått opp, og der påløper store beløp til krigsassuransse m. v. Hertil kommer at de utenlandske selgere nå krever kontant betaling, mens de før ga kortere eller lengere kreditt.

Dette har ført med seg en betydelig påkjennig på våre banker og derigjennom også på Norges Bank. Bedriftene og tildels også privatfolk har måttet trekke på sine kreditter og innskudd for å skaffe penger til innkjøpene. Det er også krevd store beløp i utenlandsk valuta.

Både bankene og Norges Bank har imidlertid maktet oppgaven, og pengene vil gå inn igjen, etter hvert som de innkjøpte varer blir solgt.

En må også kunne regne med at tilgangen på valuta vil stige igjen, når de økede frakter for vår handelsflåte begynner å løpe inn, og vår eksport kommer til å nyte godt av de høyere priser.

For *Statens vedkomente* har krigen medført store krav. Den oppsatte nøytralitetsvakt koster flere millioner kroner hver måned. Hertil kommer meget store beløp til militære anskaffelser av forskjellig slags. Staten har også måttet kjøpe inn atskillige forsyninger fra utlandet til sivile behov.

I det løpende budsjett (1939—40) er ført opp store beløp til forskjellige offentlige anlegg (veier, jernbaner, telefon- og telegraflinjer, elektrisitetsforsyning m. v.). Til delvis dekning herav er forutsatt brukt 78 mill. kr. i lånemidler eller gjennomsnittlig 6½ mill. kr. pr. måned. Det er bl. a. av omsyn til arbeidslivet meget viktig at disse anleggsarbeider kan gå sin gang noenlunde uforstyrret.

Alt dette stiller meget store krav til Statens finanser. En har hittil kunnet bestride de nye utgifter uten nye skatter og avgifter, idet Statens kassebeholdning har vært så pass sterk, at den har maktet påkjenningen. Men dette kan ikke gå i lengden. En vil meget snart bli nødt til — på liknende måte som i våre naboland — å staffe Staten *store nye inntekter* til dekning av de nye utgifter. Ingen setter pris på økede skatter og avgifter. Men det ville være en lite framsynt finanspolitikk å velte de ekstraordinære utgifter, som krigen fører med seg, over på etterlekten.

Ved sia herav blir en nødt til å *lån*e. Og her må en dessverre forsone seg med at pengemarkedet nå ligger vesentlig ugunstigere an enn før krigen, både utenlands og innenlands. Skal en kunne reise de nødvendige penger, må der — overensstemmende med de endrede forhold — bys långiverne andre og bedre vilkår enn for noen måneder sia.

Så til slutt noen ord om den politiske situasjon og regjeringsspørsmålet. Vi har ikke flertall i Stortinget og det har vært reist spørsmål om en samlingsregjering. Det var framme da Stortinget var samlet i høst. Jeg sa da at vi får prøve å klare oss sjøl. Men jeg tror ikke partiet helt skal avvise tanken om en samlingsregjering. Det må avhenge av forholdene.

Men det må også avhenge av de enkelte partimedlemmer. Ingen kan tvinges til å gå inn i en slik regjering. Og det er spørsmål om hvilken sammensetning den skal ha.

For nærværende ser jeg det slik at Regjeringa må fortsette. Sjølsagt må vi se situasjonen an. Men hvis vi gikk vår vei nå ville det kunne skade partiet. En ville si: Nå klarte de det ikke lenger. Og det ser jeg ingen grunn til at noen skal si.

Vår oppgave nettopp nå må være å søke å verge og verne om det som er oppnådd på de områder hvor vi mener at samfunnet skal sette inn sine krefter. Jeg ser det imidlertid slik at om vi ser dette som en av våre fornemste oppgaver så må jeg samtidig understreke at jeg tror ikke at tia og forholdene er slik at en iallfall foreløpig kan vente å gjøre noen større sosiale eller økonomiske landevinninger.

Visstnok hørte jeg at en av deltakerne i debatten om vårt prinsipielle program sa at vi nå hadde både den politiske og den økonomiske makt. Han siktet da til Regjeringa og fagorganisasjonen — og spørsmålet var etter hans mening bare om vi ville bruke disse maktmidlene.

Når jeg hørte denne uttalelsen så tenkte jeg: Akk ja, gid det var så enkelt. Jeg behøver vel ikke å si i denne forsamling at hvis en skulle følge hans tankegang og ta konsekvensen av den, så vilde både vi og han nokså snart få erfare at: Vår egen makt er intet verd.

Det er uvær ute i verden, og jeg har engang sagt at for hvert skritt en tar så bør en først gå ut og se hvordan været arter seg. Dette kan kanskje høres altfor forsiktig ut, men la meg da bruke et annet bilde:

Hvis en er ute i hardt vær og ureint farvann så sier en ikke: «Hei la gå, la stå til, vi har godt skrog og vi har god maskin.»

Å nei, en forsøker å legge på været, en risikerer ikke både skute og mannskap bare for å vise sin ungdommelige kjekkhhet og pågangsmot.

Etter min mening er det derfor vår oppgave i dag å ha målet klart i sikte, men noe stormløp for å nå det innbyr ikke tia og situasjonen til.

Statsministerens tale ble hilst med sterkt bifall, og bifallet brøt løs på ny da ordstyreren takket for talen.

Ordsiftet.

Einar Gerhardsen: Etter Nygaardsvolds utgreiing føler vi oss alle styrket i den oppfatning at det under arbeiderregjeringens førerskap er gjort et stort og godt arbeid. Og vi føler trang til å takke for det arbeid disse uredde og arbeidssomme menn har utført i en vanskelig ti. — Regjeringens stilling er sterk, det er bekreftet i denne tia. Det er en taknemmelig oppgave nå å misbruke vanskene, men kampen mot regjeringen har prellet av, og det er karakteristisk at i alle skriveriene omkring regjeringsspørsmålet er det ingen som tør pelle ved Nygårdsvold. Det gir et klart bilde, både av Nygårdsvold og regjeringens og partiets sterke stilling i dag. — Vi står bak den og har tillit til dem selv om vanskene blir store.

Det har aldri vært så vanskelig å finne fram til faste holdepunkter og perspektiver som nå. Krefter som vi ikke rår med er bestemmende for utviklingen. Et ord fra Stalin eller Hitler kan endre situasjonen og stille oss overfor vanskelige problemer. — Partiets ledelse må ha den fullmakt at de under enhver situasjon kan handle slik som arbeiderklassens interesser krever. Men dette krever et nøye tillitsforhold mellom medlemmene og partiets ledelse.

Vi har *ett* fast holdepunkt i alle vanskene: Organisasjonene våre, sterke, breie og handledyktige organisasjoner og det er det tryggeste vernet arbeidsfolket kan ha. Men så er det oppgavene, hva vi skal bruke organisasjonene til? — Det gjeller fram for alt å få folket velberget fram gjennom denne ulvetia, og skaffe arbeid og brød i første rekke. Det er spørsmålet om å holde levestandarden oppe og her er det vanskeligste problemet å løse prisspørsmålet og lønnspolitikken. Men disse grunnleggende problemene må løses. Prisstigningen må bremses så langt rå er. I kappløpet mellom priser og lønninger vil arbeiderklassen alltid tape. Mye er gjort og en må fortsette med det. Men når pristigningen først er kommet er det naturlig at det blir krevd kompensasjon, og dette kravet er allerede reist. Det er naturlig at partiet støtter fagorganisasjonens krav her. Men vi må også ta hensyn til andre grupper av arbeidsfolk enn lønnstagerne, som også må opprettholde sin levestandard. Vi må her gjøre det som er mulig. Krisetia vil kreve offere av alle, og arbeiderklassen er villig til å ta sin del av børa, men bare på de vilkår at alle skal bære etter evne og at ingen får berike seg på situasjonen. Hele arbeidsfolket i Norge vil stå bak dette kravet. Og vi må her kreve *visshet* — skal de fattige bære nye bører må vi ha visshet for hva de andre bærer. Derfor må vi styrke kravet om sterkere samfundsmessig kontroll. Hensynet til de levende menneskene må gå foran hensynet til profitinteressene. Det er her et spørsmål om en ikke bør reise tanken om monopol på sukker bensin o. l.

Med omsyn til spørsmålet om samlingsregjering: Landsmøtet bør gi beskjed om partiets mening i den saka. Vi har ikke rett til å gå inn i samarbeid med alle de andre partiene hvor de mest reaksjonære bestemmer farten. — Noe annet er det om landet skulle komme i krig. — Det ville være riktig om landsmøtet ga uttrykk for sin oppfatning på lignende måte som landsstyret gjorde i fjor. Det ville styrke regjer-

ingen under visse omstendigheter å ha et flertall i Stortinget bak seg. Det er enighet om at landet må holde seg nøytralt og uavhengig, og holde på friheten og folkestyret. — Og en bør også søke samarbeid med de nordiske broderpartiene om et positivt fredsprogram — ikke en Hitlersk fred.

Jeg sa vi i denne tia har ett fast holdepunkt, arbeiderklassens egne sterke og handledyktige organisasjoner. Derfor skal partiet stille strenge krav til hvert medlem om aktiv solidaritet med det parti vi er medlem av. Jeg har inntrykk av at vi i blant er noe for sørgløse her. Det kan komme til å koste noe å være medlem av den sosialistiske arbeiderbevegelse i Norge. Hendingene kan bli så voldsomme at vi føler spørsmålet reise seg om vi kan holle ryggen rak. — Også overfor Norges kommunistiske parti skal våre medlemmer holle ryggen rak. Vi vet at vi har medlemmer som på befaling av Norges kommunistiske parti er gått inn som medlemmer av vårt parti, og andre som synes det er bevis for sjølstende å tekkes Norges kommunistiske parti. Men en kan ikke tjene både N. K. P. og D. N. A. Det må her være enten — eller. (Bifall.)

Jeg vet at mange partifeller som arbeider i enkelte distrikter har det tungt. Men jeg vil streke under at den arbeider som nå ikke bryter med Norges kommunistiske parti, han er tapt for arbeidsrrørsla. — Vi må bygge på den aktive, trofaste kjerne i partiet. Alle kan være med der.

Når vi nå deltar her, og var med på festen i går kveld, og kjenner styrken gjennom samhørigheten og samholdet, så er det den kjensla vi skal gå ut til arbeiderklassen med. — Bare vårt parti, ditt og mitt parti — bare det kan føre arbeiderklassen frelst fram. Derfor: Vær med oss i vårt arbeid og i vår kamp. (Bifall.)

Finn Moe: Den internasjonale situasjon er alvorlig. Artiklen i Pravda i dag kan på lengre sikt bety en trussel om press mot hele Norden. Det er et vonbrott at en sosialistisk stat driver en ren og skjær imperialistisk politikk. Vi blanner oss ikke inn i Sovjetsamveldets utenrikspolitikk, men vi har et ord å si de som her i landet forsvarer denne politikk. Det er her ikke bare spørsmålet om utenrikspolitikk, men om de demokratiske prinsipper. Vi må stå fast på nasjonenes frihet som vilkår for social reisning. Vi må stå vakt om landet vort men passe oss for å slå på den nasjonale stortromme. Vår makt rekker ikke stort, den største oppgaven vår er å holde landet utafor krigen. Men det koster noe, økonomisk og politisk.

Vi kan ikke som sosialister stå uvirksomme, men det er vanskelig å si hvor vi skal sette kreftene inn. Vi må også her halde nøytraliteten, men uten å legge skjul på vår sympati med de franske og britiske arbeidere i skyttergravene. Men samstundes er det en kamp mellom voldsfred og rettsfred. Og her må vi gjøre en innsats, sammen med det øvrige Norden gå inn for et konstruktivt fredsprogram. Bare en fred på rettens grunn kan bli varig. Fredslengslen vil stige fram med stadig større tyngde, og her må den sosialistiske arbeiderrørsla gå i brodden. Det vil ikke bli noen lett oppgave, derfor kreves det at vi står trygt og sikkert ideologisk, selv om det gjeller en stormakt som opererer i sosialismens navn.

Trygve Bratteli: Det er visse sier ved hjemmepolitikken jeg gjerne vilde si noen ord om. — Vi har greid oss godt med forsyninger og i den antesiperte valgkampen som er satt inn. Men vi må viere. Vi har vedtatt programmet, men vi må stille arbeidsoppgavene for den aller nærmeste framtia, så å si senne ut en «dagsbefaling». Jeg er fullt merksam på vanskene ved å sette opp et dagsprogram, det er lettere med et 10-års enn et 1-års program. Men vi må alikevel ikke innskrenke oss til bare å arbeide med krisesakene. Det er så at krigssituasjonen kan sette det vi tar opp ut av kraft, men vi kan alikevel ikke sette oss med hendene i skjøtet. Vi vet jo at kommer krigen vil ethvert fredsarbeid opphøre. Nettopp nå er det, som Nygaardsvold sa, viktig å ha målet for øye. Vi kan ikke gjøre stormløp, det er så, men selv for en sakte marsj må vi ha planer. Jeg vil for ungdommens vedkommende nevne yrkesskolene, lærlingeloven, loven om hushjelp o. s. v. Det er ikke noe som direkte presser på budsjettene. Også på andre felter kan vi ta saker opp som peker framover. Vi er i ferd med å utvikle en krigsøkonomi, og jeg er ikke sikker på om vi kommer til å avvikle alt det som skapes nå, når krigen er slutt. Det kan her være ting som peker framover. Vi bør si både oss sjøl og andre at når krigen er slutt kan det ikke bli tale om å overlate importen av flytende brensel til de private importører. — Et slikt kortsiktig program ville være meget nyttig. — Jeg er også enig i at en må betale mest mulig av utgiftene straks og ikke velte utgiftene over på framtia. — En samlingsregjering kan vi få i to former: Et borgerlig mindretall i en regjering som har flertall i Stortinget, eller en alminnelig samlingsregjering. Og hva skal vi utrette i en regjering hvor de borgerlige har flertall? Og en samlingsregjering kan komme til på en slik måte at det blir vårt parti som får ansvaret for den. Det kan være vanskelig for mange i blant å ta ansvaret for vår partiregjering, men enda verre ville det bli med en samlingsregjering.

Konrad Nordahl: Jeg forlangte ordet fordi jeg vil si noen ord om fagorganisasjonens stilling. Det store flertall her på landsmøtet er fagorganiserte arbeidere valgt av sine fagforeninger. — Det er sagt at det var et motsetningsforhold mellom fagorganisasjonen og regjeringen. Jeg dementerte det i mit innlegg her i går og jeg vil utdype det i dag. Fagorganisasjonen har i stor utstrekning vært medansvarlig for regjeringens tiltak disse åra. Etter storkonflikten i 1931 øvde fagorganisasjonen påtrykk på partiet for at en politisk kunne nå fram til løsning av endel av de vanskene vi hadde å kjempe med. Vi gikk inn for krisepolitikken og vi var merksam på at det ville bety prisøkning, men vi så det slik at det var bedre enn at folk gikk ledige. Og vi har fått kompensasjon for prisøkningen. Og ville stillingen for fagorganisasjonen vært bedre uten arbeiderregjeringen? Nei. Vi kan trekke sammenligning med forholdene andre steder og vi har tariffer som vi må reise langt ut for å finne maken til. Alikevel kan det i fagorganisasjonen og på arbeidsplassen være de som er misnøyde. Det er helst de som har fått nesten alt giendes takket være fagorganisasjonen og annen innflytelse arbeiderrørsla har. De som har måttet føre konflikter og har vært arbeidsledige er de som er mest tilfreds med framgangen. Og vi har fått organisert grupper i den offentlige virksomhet og ordnet deres forhold på en måte som var

umulig før vi fikk arbeiderregjeringen. Fagorganisasjonen tar den samme stilling til de offentlige virksomheter som til de private. Jeg sier dette for å avlive tanken om at det ville være bedre for oss uten arbeiderregjeringen. Det har vært en fordel for arbeiderklassen å ha arbeiderregjeringen. Vi har forbedret vilkåra og har fått en mengde medlemmer som det var umulig å få så lenge vi hadde borgerlige regjeringer.

Krisetia endret alle forhold, også fagorganisasjonens stilling.

Jeg tror ikke det er mulig nå å oppnå store reelle forbedringer for arbeiderklassen, vi må kjempe for å beholde den standard vi har. Det viktigste er å holde arbeidslivet oppe. Det har her vist seg visse fare-signaler. Jeg henstiller til regjeringen å være merksam på det. Det gjelder bl. a. bygningsindustrien og jeg henstiller spesielt at Sosialdepartementet ikke må glemme den store boligplanen, at dette ikke må stoppe opp. For å holde bygningsindustrien i gang og dermed en stor del av arbeidslivet oppe. Det har meldt seg vansker med importen og mangel på materialer. Jeg beklager at vi ikke er kommen lenger med løsningen av jernsaka og det gleder meg at departementet nå arbeider med å øke jernproduksjonen. Jeg henstiller at en ikke lar en slik sak skyve i bakgrunnen. Det samme gjelder planene om et sukkerraffineri.

Videre har vi spørsmålet om prisstigningen. — Allerede dagen etter at krigen brøt ut fikk vi resolusjoner om å kreve lønnskompensasjoner. Fagorganisasjonen kommer ikke forbi kravet om kompensasjoner, men det er enighet om at en ikke skal søke å utnytte situasjonen til å gjøre nye framstøt. Men vi vil ikke vente med å få kompensasjon til slutten av krigen. — Vi vil først og framst at prisene skal holdes nede.

Vi er villig til å ta vår del av vanskene, men vi vil ha sikkerhet for at andre også tar sin del. Og jeg har kjensla av at enkelte deler av industrien vil hale inn atskillig krigskonjunktur. Jeg henstiller til regjeringen å legge fram forslag om en krigskonjunkturskatt når stortinget trer sammen.

Det ble vedtatt å fortsette møtet til kl. 21, uten pause.

Olav Oksvik: Når jeg unnlot å ta ordet under programdebatten var det fordi jeg mener at programmet sier svært lite. Jeg har aldri vært med i stortingsgruppen på en tok og leste programmet for å finne ut av vanskene. Det avgjørende er hvor langt vårt politiske program blir praktisert, og kontakten med folket. Og stort sett er bevegelsens stilling i landet god. Landsmøtet er i seg sjøl et bevis for det — det er et hyggelig landsmøte. Landsmøtets sunne måte å reagere på viser soliditet og at nervekrigen ikke har skadet partiet. Kan vi bevare nervene og samholdet er det ingen fare for oss. Jeg syns derfor at det ikke var noen grunn for statsministeren til å gi hipp til enkelte. Det er heller ikke grunn til å bli irritert over den borgerlige presses kritikk. Jo mere den borgerlige presse hamrer på regjeringen dess bedre sitter den. En omfavnelse fra den kanten, som ville være en omfavnelse til døden, var verre.

Jeg ser ingen grunn til å fortelle landsmøtet detaljer fra vårt arbeid i landbrukskomiteéen de siste åra. Men det kan være noe i kritikken fra småbrukerne. Jeg tror heller ikke en skal vente på den store land-

brukskomisjonen men straks ta fatt på de tingene som er påkrevd og som kan løses. — Når det gjelder Driftskreditkassen så *har* vi den, og landsmøtets deltakere bør bidra til å spre opplysning om driftskreditkassen. Det er gjort visse tiltak, om en bare lærer å *bruke* dem. En hel del jordbrukere er i den stilling at de ikke kan nytte den støtten staten gir. Det gjelder spesielt mangelen på trekkraft. En hel del småbrukere kan ikke delta i mataukingen av mangel på trekkraft. Jeg håper dette spørsmålet blir løst i løpet av vinteren.

Den politiske situasjon skaper stor interesse. Innafor bevegelsen vår er det en avgjort uvilje mot en samlingsregjering, mens man muligens kan godta en flertallsregjering. Men venstre vil sikkert ikke gå inn i en slik koalisjon, og en regjering som omfatter alle partier kan bevegelsen ikke akseptere, om ikke fienden stod i landet. Jeg tror ikke vi behøver å ta dette spørsmålet så høytidelig, idet regjeringen ikke er i fare, av og til er den sterkere enn den sjøl trur. Og borgerskapet ser en stor fare i å slippe oss laus som opposisjon nå. Borgerskapet ville sjølsagt gjerne ha en samlingsregjering med Nygaardsvold som sjef og bremse på arbeiderklassen. Men det er utelukket, og borgerskapet vil nødvendig skifte regjering nå — vi måtte ialfall forlange en svært høy pris. Det er sannsynlig at vi får beholde regjeringen fram til valget. Og kan vi klare det i den atmosfære som rår i bevegelsen og her på landsmøtet skal vi også klare å gå styrket ut av valgkampen til høsten.

Ordstyreren refererte dette framlegget fra Harald Clas, Oslo:

Idet landsmøtet slår fast arbeiderbevegelsens samhörighet i Norden vil landsmøtet på det instendigste henstille til Sovjet-Unionen å finne fram til en fredelig løsning av tvistes spørsmålet mellom seg og Finnland.

Fremlegget ble sendt over til Redaksjonsnemda.

N. K. Dahl, Oslo: Nygaardsvold vil gå så forsiktig fram som mulig og ellers søke å holde arbeidslivet i gang mest mulig. Men i bygningsindustrien er det fare for et alvorlig sammenbrudd over nyttår. Jeg tror derfor at det ikke er nokk med kontroll, men at en må fram til hel offentlig overtaing av bygningsindustrien. De enkelte driftsledere i bygningsindustrien har lite å si, det er bankene som bestemmer, og de finner de tjener best nå ved å la arbeidet stå. Men hensynet til de levende mennesker må gå foran hensynet til profiten. Kapitalen trekker pengene ut av bygningsindustrien og setter den inn i andre foretagender. Det rammer hardt de 30 —40 tusen bygningsarbeidere i landet. — En samlingsregjering ville sette en bom for en slik utvikling av kontrollen.

Johs. Johnsen, Stavanger: Den politikk Arbeiderpartiet har ført etter at denne regjeringen kom til makten har ikke bare gitt de gode resultatene som Nygaardsvold pekte på. Vi representanter fra distriktene kunne også peke på store positive resultater av den politikk som er ført: Nedgangen i arbeidsløsheten, revisjon av forsorgen, bedring i kommunenes økonomi o. s. v. — Det er her pekt på vanskene, bl. a. i bygningsindustrien, og her må ikke staten gå foran med å innskrenke

eller innstille sine bygningsarbeider. Her vil fullføringen av de bygg som er igang og opptaingen av statens store nye byggearbeider motvirke arbeidsløsheten. Boligbankens innstilling av utlånene har i Stavanger ført til at flere som hadde bygd i tillit til boligbankenlån nå står fast og er truet på grunn av situasjonen, de må kanskje gå fra alt hvis ikke Boligbankens lånevirkosomhet kommer i gang igjen. Og all byggevirksomhet i Stavanger og omegn er avhengig av at Boligbankens virksomhet kan komme igang. Jeg går ut fra at regjeringen vil ha sin merksamhet vendt på det.

For mange av oss har det vært en skuffelse at en ikke er kommet lengre med løsningen av jernsaka. Men de resultater av regjeringens politikk vi kan peke på er så store at de enkelte svakheter trer i bakgrunnen. Under de voldsomme hendingene ute må nå partiet sveises sammen innad. Derfor er det en stor glede for meg å se den store tilslutningen det nye programmet fikk her på landsmøtet. Vi må også gå inn for å løse de sakene landsmøtet reiser, og vi må slå ring om partiet og regjeringen.

Harald Clas, Oslo: Gerhardsen berørte mange alvorlige problemer som berørte alle partifeller. Den internasjonale situasjon er blitt noe av et samvittighetsspørsmål. — Regjeringens politikk har tilslutning fra det overveldende flertall av arbeiderne på arbeidsplassen.

Jeg har satt fram et forslag om en henstilling til Sovjetsamveldet. Dette er for meg ikke bare en samvittighetssak men noe av en livssak. Sovjetsamveldet er forankret i vår sjel, og vi kan ikke fatte at Sovjetsamveldet er opphørt med å være en socialistisk stat. Derfor er det så rart at vi kanskje blir nødt til å kjempe mot den. Den russiske arbeider og bonde er beredt til å komme klassefellene i Vest-Europa til hjelp, og ut fra vår tru på sovjetarbeiderne har jeg fremmet mit forslag. Sovjetlederne hevder alltid at i de kapitalistiske land er det lederne og ikke arbeiderne som bestemmer. Det vil derfor være av betydning at landsmøtet her slår fast at vi står bak ledelsen. Og det ville være riktig å senne en lignende henstilling fra alle arbeiderforsamlinger i landet.

Og jeg er enig i Gerhardsens uttalelse om det kommunistiske parti — det har ingen oppgaver her i landet. Men i vårt parti bør det skapes en aktiv kjerne på grunnlag av partigrupper i alle fagforeninger.

Åke Ordning, Oslo: Det kunne være ønskelig å komme inn på de utenrikspolitiske forhold, men det er innad sakene blir avgjort. Men vi må være merksam på at i en slik tid vil motsetningene skjerpes. — Skal de krisetiltak som nå settes i verk oppheves når krisa er over? Priskontrollen er nå satt i verk, med mange partifeller i utvalgene. Det er meget vanskelige oppgaver, med 1 representant fra oss, sammen med representanter for det private næringsliv. Åssen kan det være mulig her å oppnå store resultater? — Det annet store spørsmål er om lønnskompensasjonen, men det er en lang vei og vi må ikke ensidig konsentrere oss om dette. En må her samle materiale og få det ryggstø som er mulig. Vil det være mulig gjennom kriseingrepene å øke aktiviteten fra medlemmene i fagorganisasjonen med sikte på herredømmet over produksjonen? Det er spørsmål om monopoler: Brendsels- kraftfor- og eventuelt valuttamonopol. Det samme gjelder bolisaka. — Det er spørsmål om

dette kan sees som en helhet og ledd i det framtidige arbeid. Det samme gjelder i skattespørsmålet. Ingen vil være imot at børa fordeles, men kravet må være at først skal de som har den sterkeste ryggen ha tatt på seg børa. Det må tas kraftig fatt og det straks, til beskattning av konjunkturgevinst. Borgerskapet er faktisk innstillet på det.

En samlingsregjering kommer neppe på tale nå. Noe annet er det med en flertallsregjering og da sammen med venstre. Vi er sterkere enn vi vet om, hvis vi forstår å utnytte de kreftene vi har og går vår egen vei uforferdet. Da vil partiet og regjeringen også få den reelle makta i landet.

Taletia ble nå innskrenket til 10 minutter.

Johan Valle, Lofoten: Oppe hos oss har vi alle interesse av at arbeiderregjeringen blir sittende. Det ville bety et stort tap om vi fikk en samlingsregjering.

Arne Drogseth, Horten: Det er sukkergrøstene som har størst interesse av å holde på den nåværende ordning, og når England gjerne forsyner oss med sukker så er det ikke for våre blå øynes skyld. De som har utredet spørsmålet om sukkerroedyrkingen mener det vil være lønnsomt og selvom et sukkerraffineri skulle kreve offre, må vi ta det, for sukret like fullt som for korn. I Vestfold ligger klimaet tilrette for roedyrking, og vi må skaffe nye arbeidsmuligheter, vi vet at hvalfangsten trues. Jeg vil derfor sterkt anbefale at spørsmålet om et norsk sukkerverk tas opp så snart råd er.

Petter Amundsen, Bergen: Den sympati landsmøtet har lagt for dagen overfor vår finske gjest viser hvilken tilslutning Finnlands kamp har i vårt parti og jeg henstiller til landsmøtets presidium å overveie om ikke møtet burde vedta en sympatiuttalelse med vårt finske broderparti. Og så en ting til: Clas burde tie stille her i dag med sine uttalelser om Sovjetsamveldet.

Ordstyreren sa at redaksjonsnemnda ville ta opp spørsmålet om en uttalelse i denne saka.

Johan Ring, Oslo: Jeg vil komplimentere regjeringen for alle tiltaka til modernisering av jernbanestellet. Det har gått ganske raskt, og med den forhandlingsrett parsonalet har fått har en von om at ordningen ikke vil stivne i byråkrati.

Når det gjelder den internasjonale politiske situasjon og angrepene mot Sovjetsamveldet må en ikke glemme det som har gått forut. Det er for lettkjøpt å si at Sovjetsamveldet har forrått sosialismen. Det er en bjørnetjeneste mot det norske folket å snakke som mange gjør. Og når Nygaardsvolds regjering har mange vansker ellers skal vi ikke legge stein til børa. Og når det er vansker med tilførslene, hvorfor da ikke søke å få tilførsler fra et land som Sovjetsamveldet? Dette er ting av avgjørende betydning for det norske folks framtid.

Ring satte fram dette forslaget:

«Partiet vil støtte den russiske arbeider- og bondeklasse i dens oppbygging av socialismen og søke å utvide den kulturelle og økonomiske forbindelse med Sovjetsamveldet til gagn for det norske folk».

Forslaget ble sendt over til Redaksjonsnemnda.

Det ble satt strek med de inntegnede talere.

Martin Tranmæl: — Vis din tro av dine gjerninger! Og fordi vi hadde tillit til Sovjet-Samveldet føler vi det vi nå ser så smertelig. Og sovjet har alliert seg med hovedfienden, Hitler. I samme øyeblikk som paktens mellom dem var i orden brøt krigen løs. Og i Polen blir våre partifeller kastet i fengsel — på begge sider av den nye grensa. Mot dette reagerer vi som socialister. Det var ingen tvil i vår sjel da det gjeldt kampen i Spania, og det er heller ingen tvil nå. Vi opprøres over det som skjer. Finnland, som er et nordisk land, ber bare om å få leve sitt eget frie liv i fred, men det skal det ikke få lov til, det skal undertrykkes og det etter de samme metoder som er anvendt over Tsjekkoslovakia. Det opprører oss. Så sant vi står på den undertrykte klasses side må vi opprøres overfor undertrykkelsen av et folk.

Den stolte parole som i 1917 ble gitt av Lenin om at ethvert folk har rett til å leve sitt eget frie liv, trampes nå under føtter.

Vi ser det slik og må reagere mot det, ikke for å øve kritikk, men fordi det gjelder folk av vår egen klasse. Det at overgrepene skjer i arbeiderstatens navn gjør situasjonen ennå verre. Skapes det forvirring her resikerer en at nazisme og bolsjevisme slås sammen. Og da er de intet grunnlag for socialisme og fred.

Derfor er det så nødvendig å ta et sterkt og klart stannpunkt for freden og for socialismen! (Bifall).

Arthur Berby, Telemark: Det er en følelsessak for deg dette, Tranmæl.

Tranmæl: — Jeg er sosialist!

Berby: Like sterkt føler kanskje også jeg, på min måte. Jeg var en måned i Sovjet-Samveldet, og fant gode mennesker, hjertelige mennesker, trass i at vi påviste feilene og sa at dette kan vi ikke kalle for sosialisme. Sovjet-Samveldet har så lenge ropt på den vest-européiske arbeiderklasse, at en kan forstå at de nå sier: vi går vår egen vei. Jeg kan ikke la være å tru at Sovjet-Samveldets arbeiderklasse framleis betrakter seg som avantgarden. Og det er ikke rart bevendt med folkefriheten i Finnland, når de ikke kan få ha et arbeidermøte uten at politiet er til stede, og ikke får lov å synge Internasjonalsen. Etter min mening har den finske arbeiderklasse intet annet enn sine lenker å tape.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg skal være kortfattet nå, og dertil er debatten kommet inn i en fase som jeg ikke kan ta del i. Men jeg kunne vel få lov til å si så pass at det er enkelte ting som er sagt i denne debatten som jeg ikke kan forstå, og ennå mindre kan jeg forstå at enkelte kan få seg til å forsvare forskjellige ting av det vi ser i stormaktspolitikken. — Jeg har vært opptatt i en regjeringskonferanse og har ikke hørt hele debatten. Men vi er klar over at vanskene er størst for småbrukerne og Regjeringa vil legge arbeidet an etter det så langt råd er. En fagundervisning anpasset etter småbrukernes behov og kår, vil her være av stor betydning.

Det er snakket om et kortsiktig program. Regjeringa er klar over betydningen av det, og vil i høst som ellers legge sin plan for arbeidet

framover. Og det er slett ikke vår meining bare å manøvrere på stedet, men også å gå litt lengre fram. — Ordings uttalelser om prisstigningen og prisregulering kan være riktig, det er godt mulig at den linje vi har lagt — jeg viser her til D. N. A. Informasjon nr. 10 — må modereres av omsyn til landets forsyninger. Situasjonen kan bli slik at vi må se nærmere på de forskriftene som er satt ut i livet.

Vi står i en vanskelig stilling og jeg vil be om at en, iallfall ikke i beslutnings form, tar for sterkt fram dette med monopolene. Det er nok så at vi har hatt en viss klokkekjærlighet til et sukkermonopol og vi har også snakket om et bensinmonopol. Men en skal ikke i utide reta djuren.

Som partimedlem vil jeg si at jeg kan ikke anbefale at Rings forslag blir vedtatt. Og heller ikke forslaget fra Clas. (Bifall.)

Landsmøtet gikk med dette over til å behandle

SAK 4.

RETNINGSLINJER FOR PARTIETS FAGLIGE POLITIKK

Den samme komitéen som hadde utarbeidet framlegg til prinsipielt program og arbeidsprogram hadde også utarbeidet framlegg til retningslinjer for partiets faglige politikk. Framlegget var behandlet av landsstyret.

Landsstyrets framlegg:

Arbeiderbevegelsens arbeid og strid tar sikte på å trygge og fremme det arbeidende folks økonomiske og sosiale interesser. Den faglige og politiske bevegelse må derfor stå i solidarisk og aktivt samarbeid for helt ut å kunne fylle sin oppgave. Det er en partiplikt for alle medlemmer av Det norske Arbeiderparti som har høve til det, å være fagorganisert, og partiet, dets presse og medlemmer skal med all sin evne støtte fagorganisasjonens virke.

Ut fra dette grunnsyn slår en fast følgende retningslinjer for partiets faglige politikk:

I. Det norske Arbeiderparti betrakter Arbeidernes faglige Landsorganisasjon som den organisatoriske fellesnevner for alle lønnstakere. Den bør bygges videre ut etter klassemessige og industrielle linjer, med én hovedorganisasjon på hver arbeidsplass. Fagbevegelsens virke må ta sikte på å organisere alle lønnsarbeidere og funksjonærer, gjennom tariffavtaler og sosiallovgivning å trygge deres stilling på arbeidsplassen og bedre lønns- og arbeidsforholdene og løfte deres sosiale og kulturelle nivå i samarbeid med den politiske arbeiderbevegelse. Det internasjonale samarbeid mellom de forskjellige lands arbeiderorganisasjoner styrkes.

Fagbevegelsens lønnspolitikk må være sterkt sosialt betonet og ta særlig sikte på å løfte lønnsnivået og levestandarden for de grupper som ligger lengst tilbake, for at en dermed kan nå fram til en oppjevning av levekårene på et så høyt grunnlag som arbeids- og næringslivets økono-

miske bæreevne gjør det mulig. Denne sosiale og solidariske lønnspolitikk og fagbevegelsens kamptaktikk må alltid være bestemt av det arbeidende folks samfunnsmessige fellesinteresser, og være preget av ansvar og disiplin.

II. Fagbevegelsen kan ikke innskrenke sin virksomhet til bare å verne om interessene for de lønnstakere som er i arbeid. Fagorganisasjonen må også gå aktivt inn for å sikre retten til arbeid og trygge kår for alle, og må derfor støtte alle positive tiltak for å utnytte og organisere de naturlige arbeids- og produksjonsmuligheter i landet, i samarbeid med partiet. Den direkte lønnspolitikk må suppleres med politisk virksomhet for å trygge det demokratiske folkestyre og dermed fagorganisasjonens samfunnsmessige rettigheter og for å gjennomføre de sosiale og kulturelle tiltak og reformer som ytterligere vil trygge og bedre arbeidernes stilling i samfunnet.

III. For helt ut å kunne verne om og fremme det arbeidende folks fellesinteresser må fagbevegelsen alltid intimt stå i et godt, forståelsesfullt og aktivt samarbeid med Det norske Arbeiderparti, gjennom medlemmenes direkte eller fagforeningens kollektive tilslutning til partiet. Kollektivt medlemsskap forutsetter reservasjonsplikt for de fagforeningsmedlemmer som etter partiets lover ikke kan stå som medlemmer av partiet og det er reservasjonsrett for de som ikke ønsker å være medlem av partiet. Medlemsskap i Det norske Arbeiderparti forplikter til full og aktiv solidaritet fra alle partimedlemmers side.

Arbeiderpartiet og Landsorganisasjonen anerkjenner hverandres organisasjonsmessig selvstendighet og uavhengighet. Samarbeidet formidles av en særskilt samarbeidskomité som velges av og blant de to hovedorganisasjoners styrever. Komitéen har forslagsrett, men ikke avgjørende myndighet. Lokalt og distriktsvis må partiet søke å finne de mest høvelige former for et godt og tillitsfullt samarbeid med de faglige instanser i samsvar med Landsorganisasjonens vedtak. Det må legges den største vekt på et planmessig og energisk økonomisk og politisk opplysningsarbeid både innenfor partiet og fagorganisasjonen, for å underbygge en fast sosialistisk overbevisning og for å skolere og dyktiggjøre medlemmene til personlig innsats i det organisasjonsmessige og samfunnsbyggende framskrittssarbeid.

IV. Etter hvert som den faglige og politiske arbeiderbevegelse vokser i omfang og innflytelse og dens maktstilling i samfunnet bygges ut, trer den samlede arbeiderbevegelse fram som representant for hele det arbeidende folks fellesinteresser. Dermed utvides også bevegelsens samfunnsmessige ansvar og virkeområde, og fagorganisasjonen må i øket grad sammen med den politiske bevegelse gå inn for løsningen av de store sosialistiske oppgaver: Å organisere og bygge ut landets arbeidsliv og næringsliv på et planøkonomisk grunnlag, å gjennomføre en effektiv arbeiderkontroll i bedriftslivet og en videre samfunnsmessig regulering og kontroll av den økonomiske virksomhet, for derigjennom å skape det nødvendige økonomiske grunnlag for det videre sosiale og kulturelle framskrittssarbeid.

Innsendt framlegg til faglige retningslinjer.

Malersvennenes Forening, Oslo, har sendt inn dette framlegget til faglige retningslinjer:

I.

Arbeidernes faglige Landsorganisasjon, som representerer alle lønnstakere i Norge, er det arbeidende folks viktigste klasseorganisasjon. Gjennom sin kamp mot utbytningen er fagbevegelsen i dag blitt en bred massebevegelse.

Det norske Arbeiderparti ser derfor i fagbevegelsen sin beste og sterkeste forbundsfelle.

II.

Den brede klassekampen i dag har fått nødvendiggjør en mer samlet og klassemessig opptreden av fagbevegelsen. Dette må skje ved at Landsorganisasjonen ved tariffoppgjør bruker en slik taktikk at de massekrefter fagbevegelsen rår over i størst mulig utstrekning blir nytt til støtte for de mest tilbakeliggende grupper. Ved sia av lønnskravene må fagbevegelsen videre sette kreftene inn for sosiale krav, som forkortelse av arbeidstia, lengre ferie osv., da enhver bedring av det arbeidende folks kår på bekostning av kapitalmaktens profitt er en vinning for hele arbeiderklassen.

Fagbevegelsen må derfor samarbeide med andre faglige og økonomiske organisasjoner som på sitt felt bekjemper utbytningen. Et slikt samarbeid vil styrke arbeidsfolkets stilling og er en forutsetning for arbeiderklassens fulle maktvertakelse.

III.

Arbeidsfolket må bygge opp sine egne kontrollorganer på arbeidsplassen, slik at de ved det avgjørende oppgjør mellom kapital og arbeid er i stand til å overta ledelsen og kontrollen av produksjonen. En slik utvikling krever imidlertid at fagbevegelsen reiser samfunnmessige og økonomiske krav utover den alminnelige lønnskamp og med sin aktive innsats for løsningen av disse krav reiser maktspørsmålet i hele sin bredde.

IV.

Arbeiderpartiet og Landsorganisasjonen samarbeider. De to organisasjoner anerkjenner hverandres organisasjons- og aksjonsmessige uavhengighet og suverenitet, at alt samarbeid derfor bygges på et gjensidig tillits- og likestillethetsforhold.

Samarbeidet formidles av en samarbeidskomité, valgt av og blant de to organisasjoners styrer. Komitéen har innstillingsrett, men ikke beslutende myndighet.

Partiet vil støtte arbeidet for omlegging av fagbevegelsen etter klassemessige og industrielle retningslinjer.

(For øvrig som de nåværende retningslinjer.)

Ordsiftet.

B. Fagerstrøm, Oslo: Den linje som førte til at skogsarbeiderne fikk 14 pst. lønnsreduksjon uten at de øvrige arbeidere fikk nytte ut situasjonen til framstøt der det var mulig, vil vi slå en pel gjennom. Og det er best at partiet for framtia ikke øver en slik innflytelse på den faglige bevegelse. Det skaper en misstemning mellom fagbevegelsen og partiet. — Nordahl har hatt ordet to ganger om dette spørsmålet, og sa at fagorganisasjonen har fått større makt og større ansvar. Det visste vi fra før. Det er heller ikke noen strid mellom fagbevegelsen og partiet, men hvis man ikke modererer partiets innflytelse på de faglige spørsmål kan en få en slik strid. Det er allerede en sterk misstemning til stede, spesielt i håndverkkretser. — Fagbevegelsen må få tilbake sin gamle bevegelsesfrihet.

Jeg syns heller ikke det er nødvendig å slå fast at partiet er enig i industriforbundsformen. Jeg anbefaler forsamlingen å vedta beslutningen fra forrige landsmøte og sløyfe § 5.

Jeg vil peke på at den utvikling som foregår syns å være inspirert fra et bestemt hold, og mener at Opplysningsforbundet må konsentrere sin virksomhet på andre felter, fagbevegelsen vil sjøl besørge det faglige opplysningsarbeid.

Ingar Hillestad, Oslo: Dette er litt av et kardinalspørsmål for meg som fagforeningsrepresentant og det er derfor jeg er valgt til landsmøtet. — Forhøyelsen av lønningene har ikke dekket prisstigningen, arbeiderne har ligget akterut. Skattene og avgiftene har kanskje vært nødvendige, men de tynger svært på arbeidernes lønninger. På den andre sia må det kunne slåss fast at fagbevegelsen ikke har vært så aktiv som f. eks. under de borgerlige regjeringer. Det er under en oppgangstid industriarbeiderne har sjanser til å nå videre fram. Vi må ikke nøytralisere fagbevegelsen slik som tilfelle har vært i den seinere tia. Og arbeiderne på arbeidsplassen knurrer snart over det ene og snart over det annet, en tenker ikke alltid på hva et skattetillegg brukes til.

Når det gjaldt skiftordningen måtte partiets folk bøye seg for det borgerlige flertall. Det var en feil, de skulle gått tilbake til arbeiderne på arbeidsplassen og sagt fra. Ved hjelp av organisasjonen kunne en ha tvunget saka igjennom. De borgerlige i tinget ville da vært betenkkelig på å nekte de 7 mill. Osloarbeiderne var helt opprørt over skiftordningen — de tapte 7—800 kroner året på den og vi skal forstå at de er opprørt over det. Jern og Metalls ledelse står i en vanskelig stilling. Derfor burde en ha tatt tingene på en annen måte så ville forholdet mellom Regjeringa, partiet og arbeiderne har vært sunnere enn det er i dag. Det kan ikke være noen mening i at vi skal ned på det svenske og danske nivå, men at de skal opp til oss. — Vi må få et bedre forhold mellom partiet, fagorganisasjonen og arbeiderne.

Det forslag som foreligger sier ikke noe annet enn snakk, og trekker ikke opp noen klar linje, det er et forsøk på å programfeste nøytraliseringen av fagorganisasjonen og gjøre den til et underbruk av Regjeringa. Forslaget fra Malersvennene er bedre og mer i kontakt med arbeiderne.

Jeg anbefaler det lagt til grunn for behandlingen. Jeg har videre dette egne framlegget som tilføyelse til Malersvennenes:

«Under romertall II, etter setningen «de mest tilbakeleggende grupper» tilføyes som ny setning: «Denne solidariske lønnspolitikk må ikke skje på de bedre stille gruppers bekostning.»

Det ble vedtatt 10 minutters taleti.

Peder Søyland, Oslo: Det har ofte ergret og forbauset meg at en engang står opp og snakker som partimann, en annen gang som fagforeringsmann og en tredje gang som kooperatør. En må føre én politikk, gå fram etter én linje. Her er det spørsmål åssen vi i partiet skal forme våre retningslinjer. Jeg forstår ikke hva Hillestad mener når han sier at komitéens innstilling bare er snakk. Det er jo et stort sosialt program. Fagbevegelsen og partiet må marsjere sammen. Omsynet til Regjeringa skal ikke bestemme fagorganisasjonens politikk, men fagorganisasjonens samfunnsmessige stilling. Den må legge det samfunnsmessige synet til grunn for sin virksomhet. Og da faller flisespikeriet bort av seg sjøl. — Og her kommer en med helt feilaktige opplysninger. Industriarbeidernes levestandard i Oslo er steget med 20 pst. på 10 år.

Konrad Nordahl: Det var ingen innblanding fra partiets sie ved den siste store tariffrevisjonen. Det var de fagorganiserte arbeidere sjøl, først på representantskapsmøtet og sia ved uravstemning som slo fast den linje som skulle følges. Og vil noen si nå at denne linjen ikke var riktig? Utviklingen viser at den var helt riktig. En storkonflikt straks før verdenskrigen brøt ut — hva ville den ha kostet fagorganisasjonen.

Skal det vedtas faglige retningslinjer her, er dette ikke annet enn det som er vedtatt på siste fagkongress, det er ikke et ord her som er i strid med fagkongressens vedtak.

Fagorganisasjonen og partiet er to sjølstendige organisasjoner, men vi kan ikke kjøre mot hverandre. Vi kan ikke føre en slik politikk at folk blir jagd ut fra arbeidsplassen samstundes med at arbeiderne krever at Landsorganisasjonen skal skaffe folket inn på arbeidsplassen. Og det er mulig en må hjelpe selv den bedriften hvor Fagerstrøm arbeider, så den ikke må stoppe.

Det er krefter innen fagorganisasjonen som er uenig i industriforbundsformen, men den uttalelsen som foreslås her er i flukt med fagkongressens vedtak. — Hvis det er så at jernarbeiderne ikke vil ha skiftordningen får vi slutte å snakke om modernisering av skipsbyggingindustrien. Når Osloverkstedene har kunnet drive for fullt skyldes det støtten fra den arbeiderstyrte Oslo kommune.

Ordstyreren refererte disse framleggene:

Framlegg fra B. Fagerstrøm, Oslo:

De tidligere «retningslinjer for partiets faglige politikk» bibeholdes, men § 5 utgår.

Subsidiært: Retningslinjene for partiets faglige politikk bibeholdes uforandret.

Framlegg fra Harald Clas, Oslo, om forandring av punkt 1, annet avsnitt:

«Fagbevegelsens lønnspolitikk må være sterkt klassebetonet og ta særlig sikte på å løfte lønnsnivået og levetiden for de grupper som ligger lengst tilbake, for at en dermed kan nå fram til en oppjevning av levevilkårene.

Denne klassesolidariske lønnspolitikk og fagbevegelsens kamptaktikk må alltid være bestemt av det arbeidende folks fellesinteresser.»

Framlegg fra Aksel Rotberg:

Framlegg til endring i punkt 1: De to første hovedsetninger går ut og erstattes med: «Partiet er enig i og støtter fagkongressens vedtak om å bygge fagorganisasjonen videre ut etter klassemessige og industrielle linjer, med én hovedorganisasjon på hver arbeidsplass.»

Framlegg fra Asbjørn Larsen, Oslo:

Partiet går inn for, og med lovs form få gjennomført en kortere arbeidstid for læregutter i alle yrker, av omsyn til sin skolegang om kvelden.

Framleggene ble sendt over til redaksjonsnemnda.

Debatten fortsatte.

Olav Solberg, Oslo: Da vi sendte inn forslaget var vi ikke klar over at det ville bli noen revisjon av de faglige retningslinjer, men vi fant det naturlig at dette spørsmålet ble tatt opp på landsmøtet. Det er klart at partiet og fagbevegelsen må trekke samme vei. — Det nye er det en kaller solidarisk lønnspolitikk. Vi har formet det slik at fagorganisasjonen må legge hovedvekten på å høyne de lavestlønnte grupper. Videre sier vi at hovedkravet må ikke bare være øket timelønn, men også kortere arbeidstid, lengre ferie osv. Det er ikke kommet med i arbeidsprogrammet, derfor må vi ta det med i de faglige retningslinjer. Vi må også reise de sosiale sakene ved tariffrevisjonene. Og medlemmene diskuterer ikke bare lønnsakene, men bl. a. også spørsmålet om å skaffe mer arbeid. Løsningen av jernsaka, boligplanen bør tas med som støtte for det arbeid partiet og Regjeringa driver. Videre spørsmålet om kontrollorganer på arbeidsplassen, kontroll med læreguttforholdene, og også med produksjonsforholdene. Det må skapes en innstilling og aktivitet hos arbeiderklassen så den kan fylle sin oppgave.

Det er feilaktig når komitéen sier at levekåra må høynes så langt næringslivets bæreevne tillater. Det er ikke mulig å føre kontroll med hva industrien kan bære, og det går ikke an å binde seg til konkurransen med andre land. Og skal en snakke om sosiale oppgaver for fagbevegelsen må det være å overta produksjonen. Det er ikke klart nok formet i komitéens framlegg. Og vi mener at fagbevegelsen nødvendigvis må samarbeide med andre grupper — fiskernes og småbrukernes faglige organisasjoner.

Jeg anbefales forslaget fra Malersvennene vedtatt.

Med dette ble kveldsmøtet sluttet kl. 21.10.

Formiddagsmøtet søndag 5. november.

Ordstyrer: *Konrad Nordahl*.

Møtet ble satt kl. 9.

Protokollen fra gårsdagens formiddags- og ettermiddagsmøte ble lest opp og enstemmig godkjent.

Fortsatt behandling av sak nr. 4.

Partiets faglige retningslinjer.

Ordstyreren sa det var ennå 12 talere innteknet og gjorde framlegg om 5 og 3 minutters taletid for første og annet innlegg.

Ordstyrerens framlegg ble vedtatt.

Per Lie, Oslo: Jeg må beklage at de første innleggene som kom i denne saka var imot innstillingen, med forsøk på å trekke et skille mellom fagbevegelsen og partiet. Det er særlig beklagelig nå da fagbevegelsen og partiet går sammen om å bygge ut det sosiale lovverket. Jeg minner her om arbeidervernloven, arbeidsløshetsstrykda og alderstrykda. Det er noe av det viktigste av partiets arbeid og det er utført i samarbeid med fagbevegelsen. Men da er det meningsløst å snakke om et skille mellom fagbevegelsen og partiet. Og de som kritiserer partiet er de første til å rope på partiet når det kniper. — Den solidariske lønnspolitikk må bli en levende lære for oss. Og 65 pst. av arbeiderne tjener under 2 000 kroner i året, 23 pst. tjener under 4 000 og bare 11—12 pst. tjener over 4 000 kroner i året. Alle de som står i de laveste lønnsgruppene venter noe av fagorganisasjonen, men jeg har opplevd det i fagorganisasjonen at de som talte fiskernes og skogsarbeidernes sag ble pipt ned. Nettopp i denne vargetia må vi vise oss som sosialister.

Harald Clas, Oslo: Det er helt riktig at en ikke kan skille fagbevegelsen ut fra partiet. Og det skulle være mulig å forbinde partiets prinsipper med programmet for vårt faglige arbeid. Det eksisterer heller ikke noe motsetningsforhold mellom de fagorganiserte arbeidere i Oslo og de fagorganiserte fiskere og skogsarbeidere og landarbeidere. Det må gå an å finne fram til en politikk som tilfredsstiller alle grupper av arbeidsfolket.

Det ble satt strek med de inntegnede talere.

Peder Andersen, Bergen: Det Hillestad sa i går var så klart at noen kommentar er overflødig fra oss som deler hans syn. Jeg vil også understreke Nordahls uttalelser om at partiet og fagorganisasjonen er så sterkt bundet sammen at ingen utenforstående kan skille dem. Men den faglige organisasjon jeg tilhører — Baker- og Konditorforbundet — er uenig i industriforbundsformen og jeg mener det er uriktig av partiet å binde seg til industriforbundsformen. Jeg vil be om at redaksjonsnemnda tar ut dette avsnittet.

Rolf Pedersen, Oslo: Jeg er fullt ut enig i den solidariske lønnspolitikk — om vi hadde et sosialistisk samfunn. Men i et kapitalistisk samfunn er det ugjennomførlig. Vi makter ingen overføring fra de sterke til de svakere bedriftene. De grafiske fag hadde i vår ikke hatt tariff-

revisjon på 3 år og hadde minstelønnssetninger som måtte revideres. Og vi fikk da tariff-festet lønningene for kvinner, hjelpearbeidere m. fl. Ved alle tariffrevisjoner har de grafiske forbund høynet lønningene for de lavestlønte på bekostning av høyest lønte. Derfor må en være varsom med å slå denne linjen fast. — Jeg vil rå til at landsmøtet vedtar Fagerstrøms subsidiaære forslag.

Asbjørn Larsen: Jeg har gjort framlegg om kortere arbeidstid for læregutter. Disse gutters arbeidstid er nå 8½ time plus kveldskolen. Spørsmålet har vært reist før, uten at det har ført fram. Det er derfor nødvendig at det nå blir tatt opp gjennom partiet for å få det løst i lovs form.

Oystein Marthinsen: Det er riktig som Nordahl sa at det ikke er partiet som leder de faglige kamper, men indirekte drives det manøvreringer som ikke er bra. — Vi mener at fagbevegelsens kamp skal være partiets kamp, og at partiet skal forsvare arbeidernes kamp. Det er vrøvl å søke å skape noe skille mellom land- og byarbeiderne — de er lønnsinntakere alle sammen og det er intet motsetningsforhold til stede mellom dem, vi er alle runnet av samme rot. Iallfall i enkelte industrier er ikke lønningene misundelsesverdige. — Jeg vil til slutt streke under at vi har ingen planøkonomi her i landet, og vet derfor ikke hva «den økonomiske bæreevne» er for de enkelte bedrifter. — Jeg anbefaler Fagerstrøms forslag vedtatt.

Ingar Hillestad: Solidarisk lønnspolitikk er at alle lønnstakeres kår skal høynes. Men Nordahl søkte å sette jernarbeiderne i Oslo og i det øvrige land opp mot hverandre. — Malersvennernes forslag er klart, kort og greit. Det kan en ikke si om komitéens. Det er et slett forslag. Jeg anbefaler forslaget fra Malersvennene vedtatt.

Røtnes, Hordaland: Dette er et viktig spørsmål, det gjelder retningslinjene for vårt faglige arbeid i framtida. — Vi må kjempe fram de lavestlønnede, men også de som har fått en bra levestandard må få høve til å bedre den. Vi kan ikke si at vi skal spare de velstående arbeidsgivere, vi må ta der vi kan få. Det er riktig at det her blir sagt fra, at en blir enig om en felles linje og at den skal følges. Solidarisk lønnspolitikk er en fin tanke og jeg er enig i den, men ikke på den måten at en stenger for dem som gjennom kamp har hevdet sin levestandard.

B. Fagerstrøm, Oslo: Jeg mente det var nødvendig å si fra her, men da blir en møtt med hysteriske talemåter. Det synes her å være tilfelle i alle spørsmål. — Det er ikke riktig at vi søker å skape noe skille, og de som står best har ikke fått noe givendes. Jeg vil advare partiet mot å fortsette den linjen en har slått inn på.

Magnus Svensen: Jeg forstår debatten slik at ankene skriver seg fra den siste tariffrevisjonen som det ikke ble noe av. De var mye skuffelse over at en ikke fikk gjennomført forskjellige krav. Men det forbauende er at denne skuffelsen er blitt utnyttet til å løpe erende for folk som gjerne vil vinne innflytelse i fagbevegelsen. Vi husker argumentene på møtene om at arbeiderregjeringa sto hindrende i veien for nye framstøt. — Fagbevegelsen bøyde seg for nødvendigheten av at det ble arbeidsro, trass at det hersket en viss skuffelse. De anker opposisjonen kommer med nå skriver seg fra disse ting.

Halfdan Wigaard, Oslo: Denne debatten viser at dette spørsmål burde vært tatt opp tidligere. Når Per Lie forteller at en blir pipt ut fordi en snakker for fiskerne og skogsarbeiderne vil jeg si at jeg aldri har hørt det. — I de gamle retningslinjene finner en klassemessige uttrykk. Nå er det byttet ut med samfunnsånd og klassesamarbeid. Alt som har noe med klasseinnstilling å gjøre blir likvidert. Men er det riktig å likvidere klassekampen i et kapitalistisk samfunn med en mindretallsregjering? Vi lever i dag i et kapitalistisk samfunn, og en kan ikke forlange at de enkelte skal senke sin levestandard uten at det kommer andre arbeidergrupper til gode. — Jeg anbefaler Fagerstrøms subsidiære forslag vedtatt.

Einar Aamot: Her på landsmøtet er det fisker- og bondebefolkningen som har krevd størst oppmerksomhet, ved behandlingen av arbeidsprogrammet. Men også industriarbeiderne må få hevde sine interesser. Vi gikk med på prolongasjon og ga regjeringen arbeidsro, og vi var med på lønnsutjevningsslinjen. I Oslo er det en viss bitter stemning tilstede på grunn av prisstigningen som hittil har meldt seg vesentlig på innenlandske produkter. Osloarbeiderne har vondt for å forstå hvorfor vedfavnen skal koste 50 kroner nå mot 32 kr. før krigen. Vi forstår nok at landarbeiderne er hardere ute enn oss i alminnelighet, men krigstia vil til gjengjeld ramme oss hardere en dem. Prisstigningen fortsetter og vi må møte den med krav om lønnskompensasjon.

Søren Hagen, Oslo: Jeg vil støtte Asbjørn Larsens forslag om læreguttene. Akers Mek. Verksted har 250 læregutter og aspiranter. De har en umenneskelig arbeidstid som går på helsa løs. Og blir det ingen annen ordning skal vi sjøl ta og ordne spørsmålet.

Rolf Olsen, Oslo: Jeg beklager at en her søker å konstruere opp et motsetningsforhold mellom Osloarbeiderne og landarbeiderne og fiskerne. Osloarbeiderne har tvertom støttet opp om landarbeidernes og fiskernes kamp. Og det er sludder at samarbeidet mellom fagbevegelsen og partiet må opphøre — er det noe som har styrket arbeiderklassen så er det dette samarbeidet. Det er våre partifeller i Oslo som har gitt kommunistene den styrke de har i Oslo. — Partiet har både rett og plikt til å trekke opp retningslinjer for sin faglige politikk. Men jeg er enig i at punkt 3 i de gamle retningslinjene bør bibeholdes. — Jeg anbefaler Larsens forslag om læreguttene. Ellers vil jeg si at en skal ikke fortsette med å utdype skillet mellom de laveste og de høyeste lønnsgruppene.

Statsråd Olav Hindahl: Det er underlig at en her får en så stor debatt om de faglige retningslinjene. For det er jo dette vi har arbeidet etter i de seinere åra på grunnlag av fagkongressens vedtak. At det har vært opposisjon mot disse retningslinjene kjenner vi til. — Politisk kan kommunistene i dag ikke forkvakle begrepene hos vårt partis medlemmer, men på det faglige område kan de operere med gruppeinteressene.

De grafiske forbund sier at de kjemper for de lavestlønnede, og de har ærerike tradisjoner på dette feltet. Men vil de ta konsekvensene av dette og utvide disse prinsippene til å gjelde hele arbeiderklassen?

Det er sagt at regjeringsdannelsen skulle være årsak til de nye faglige retningslinjene. Javel, vi kan si det har vært medvirkende, men

fagorganisasjonens vekst og innflytelse ville ha ført til at vi får egen del, for klassens skyld, måtte ha innført disse retningslinjene alikevel. Fagorganisasjonens kamp skulle være partiets kamp sies det, men ingen opponerer mer under en storkamp enn disse, om vår presse vil ha noe å skrive. — Solidarisk lønnspolitikk, det er evnen til å ta hensyn til andre lønnsgrupper og ikke bare til sin egen. Det skulle nå være lettere enn før. — De retningslinjer som her ligger fore gir uttrykk for en klassemessig ånd, og det er ingen som har tenkt på å likvidere klassekampen. Jeg vil anbefale disse retningslinjene, de vil gagne de enkelte forbund og den samlede arbeiderklasse.

N. K. Dahl, Oslo: Det som skiller et at vi finner det nye programutkastet reformistisk — hvor peker disse nye retningslinjene ut over det nåværende samfunns ramme? Alle er enig i at fagorganisasjonen skal gå inn for de lavestlønnede, men det må være kapitalistene som skal betale det, ikke de bedre stilte lag av arbeiderklassen.

H. Eriksen, Oslo: Da arbeiderregjeringen kom til makten skulle vi statens arbeidere få det bedre, ble det sagt. Men det ble mye trubbel før vi kom fram til et magert resultat. Og vi gikk inn for det. Men etterpå ga regjeringen et ekstra tillegg til de høyestlønnede. Hva skal en si om slikt? Det er oss på arbeidsplassen det går utover når vi skal agitere for partiet.

Karl Evang, Oslo: Det er her sagt harde ord om priser og indekser. Det er ganske eiendommelig for indeksreguleringene at beregningene bygger på helt foreldede oppgaver, som delvis er innhentet i 1912 og dels i 1926. Disse oppgavene svarer ikke til leve- og ernæringsforholdene i dag. Derfor bør Landsorganisasjonen sette ned et utvalg av fagfolk som tar opp disse ting.

Martin Tranmæl: De spørsmål som opptar oss sterkest er at vi vil fram til sosialismen. Men derfor må det erobres nye maktposisjoner og skapes forutsetninger for nye framstøt. Dette angår ikke bare partiet, men også fagorganisasjonen. Det var denne sia ved fagopposisjonen som fenget mest, innføringen av de sosialistiske tankene i fagorganisasjonen, sammen med utbyggingen av fagorganisasjonen slik at den kan tjene som kontrollorganer i et sosialistisk samfunn, — kongstanken om at det er vi som er bærerene av framtias politikk. Men dette må gi seg utslag i dagens politiske kamp. Vi må gå samlet fram, få det nødvendige samspill av kreftene. Det er avgjørende for å kunne bygge opp sosialismen.

Når vi oppnådde å få regjeringsmakten må det sjølsagt også spille inn for fagbevegelsens virksomhet.

Det har vært en ulykke for skogsarbeiderne og fiskerne at selve arbeidsvilkåra har vært så dårlige. Det var lite og ikke noe *arbeid* i skogen, selve arbeidsgrunnlaget manglet, og det hjelper ingenting med gode overenskomster når det ikke er arbeid å få. Hele vår arbeidsreisning har gitt fagbevegelsen en *basis* som før manglet i stor utstrekning. Det er her gjort mye, men mye står ennå igjen. — Det er de best lønnede som er mest truet ved en svekkelse av den økonomiske og organisasjonsmessige basis. Det lønner seg å heve nivået for de lavestlønnede. Avstanden mellom de lavestlønnede og de bedre lønnede kan bli

for stor, det kan på denne måten skapes et motsetningsforhold som gir fascismen grobunn og vekst. Derfor må denne avstanden bli mindre. — Det er ikke her spørsmål om å trekke noen ned, men å trekke de andre opp.

Med dette var debatten om denne saka slutt. Voteringen ble utsatt til redaksjonsnemndas innstilling i saka forelå.

Redaksjonsnemndas innstilling til Arbeidsprogrammet.

Redaksjonsnemndas innstilling til Arbeidsprogrammet forelå nå.

Oscar Torp: Redaksjonsnemnda har gått i gjennom de forslag som er satt fram og har søkt å ta omsyn til dem i størst mulig utstrekning. Vi konstaterer at i en rekke av forslagene har en brukt andre ord og vendingen enn i framlegget, mens realiteten er den samme. Videre har vi sett på endel forslag som inneholder ting som programkomitéen har vært inne på men som trenger nærmere overveiing. Vi foreslår dem derfor oversendt Centralstyret, fordi en ikke har tid til å se nøyere på dem nå.

Med dette gikk redaksjonsnemndas formann over til de enkelte postene.

Når det gjelder *innledningen* foreslår redaksjonsnemnda framlegget oppretholdt uforandret.

Votering:

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Når det gjelder punktet *Arbeidsreiseing* og *Planøkonomi* foreslår redaksjonsnemnda at første del av Rolf Olsens forslag tas med i programmet, mens det ikke tas stannpunkt til annen del av forslaget. Ellers innstilles i samsvar med framlegget.

Votering:

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Industri- og elektrisitetsutbygging.

Redaksjonsnemnda innstiller i samsvar med framlegget.

Votering:

Innstillingen ble vedtatt mot 2 stemmer.

Jordbruk.

Redaksjonsnemndas innstilling, som var i samsvar med fremlegget, ble vedtatt enstemmig.

Skogbruk likeså.

Fiskeriene.

Nils Jokobsens forslag forslåes sendt Centralstyret. Ellers innstilte redaksjonsnemnda i samsvar med framlegget.

Dette ble vedtatt mot 11 stemmer.

Samferdsle.

Redaksjonsnemnda foreslo tredje avsnitt slik formet:

«Sørlandsbanen og Nordlandsbanen bygges ferdig snarest rå er».

Ellers uforandret.

Eyvind Dahl opptok sitt framlegg til dette punkt.

Votering:

Redaksjonsnemndas innstilling ble vedtatt mot 37 stemmer.

Johan Rings forslag ble besluttet oversendt Centralstyret.

Handelspolitikk.

Redaksjonsnemnda innstilte i samsvar med framlegget og dette ble enstemmig vedtatt.

Finnanspolitikk.

Redaksjonsnemnda innstilte i samsvar med framlegget.

Øystein Marthinsen tok opp sitt framlegg.

Votering:

Redaksjonsnemndas innstilling ble vedtatt mot 10 stemmer.

Utdands forslag ble besluttet oversendt Centralstyret.

Sosialpolitikk.

Redaksjonsnemnda foreslo at Erling Bentzens og Birger Eriksens forslag sendes Centralstyret. Karl Evangs forslag tas med i programmet. Magnhild Jul-Hansens forslag oversendes Centralstyret. Ellers innstiller redaksjonsnemnda i samsvar med framlegget.

Votering:

Redaksjonsnemndas innstilling ble enstemmig vedtatt.

Kommunene.

Redaksjonsnemnda innstilte i samsvar med framlegget, og dette ble enstemmig vedtatt.

Folkestyre og Rettsvesen likeså.*Folkeopplysning og opplæring.*

Redaksjonsnemnda forelår at Nils Jakobsens forslag tas med i programmet. Ellers innstilles i samsvar med framlegget.

Redaksjonsnemndas innstilling ble enstemmig vedtatt.

Edruelighetsarbeidet.

Redaksjonsnemnda oppreholdt framlegget.

Eirik Gunnheim tok opp framlegget fra Vest Agder fylkesparti.

Votering:

Innstillingen ble vedtatt mot 45 stemmer.

Utenrikspolitikk og nøytralitet.

Redaksjonsnemnda foreslår at Møllers forslag og Hauglis forslag tas med i programmet. Ellers innstilles i samsvar med framlegget. Magne Sagelv og N. K. Dahl tok opp sine framlegg.

Votering:

Innstillingen ble vedtatt mot 12 stemmer.

Retningslinjer i militærspørsmålet.

Redaksjonsnemnda innstilte på at Monsens endringsforslag tilføyes første avsnits siste punktum. Forslaget fra K. O. Madsen og Håkon Lie foreslås oversendt Centralstyret. Ellers innstilte redaksjonsnemnda i samsvar med framlegget.

N. K. Dahl og Magnhild Jul-Hansen opptok sine forslag.

Natvig Pedersen foreslo at det ikke skulle vedtas retningslinjer i militærspørsmålet.

Dette ble forkastet mot 49 stemmer.

Deretter ble innstillingen vedtatt mot 16 stemmer.

Ved endelig votering ble Arbeidsprogrammet og Retningslinjene i militærspørsmålet vedtatt mot 2 stemmer.

SAK NR. 5.**LOVENDRINGER**

Taletia ble satt til 5 og 3 minutter.

Fra Landsstyret forelå forslag til endel endringer i lovene:

§ 1.

Det norske Arbeiderparti som er det politiske organet for den norske arbeiderklasse, setter seg som mål å avskaffe den kapitalistiske utbytning og bygge opp et sosialistisk, et klasseløst samfunn, styrt av håndens og åndens arbeidere.

For å nå fram til dette målet ser partiet det som sine viktigste oppgaver: å vinne folket for det sosialistiske grunnsynet, samle, organisere og dyktiggjøre arbeidsfolket i landet, reise dets vilje til selvhevd, solidaritet og samfunnsansvar og på demokratiets grunn vinne folkeflertallet og samfunnsmakten for det arbeidende folk.

Partiets sosialistiske grunnsyn er uttrykt i det prinsipielle program og dets praktiske arbeidslinjer i arbeidsprogrammet.

Motivering:

Istedenfor den nåværende formålsparagraf som meget ufullstendig, foreslår landsstyret at en tar innledningen til det prinsipielle program. Den sier tydeligere og mere fullstendig hva partiet er og hva det vil. Dessuten bør det i lovene vises til partiets prinsipielle program og til dets arbeidsprogram.

Framlegget ble enstemmig vedtatt.

§ 3.

By og herredspartier.

De spesielle avsnitt om bykommuner og om landkommuner slås sammen.

Framlegge ble enstemmig vedtatt.

§ 4.

Distrikstorganisasjoner.

Herreds- og by-partiene i samme fylke eller nærmere angitt distrikt (fastsatt av landsstyret) danner en distrikstorganisasjon (fylkes- eller krets-parti).

Bypartiene i Oslo, Drammen, Bergen og Trondheim er egne distrikstorganisasjoner.

Motivering:

Her er tatt med i lovene at landsstyret skal avgjøre grensene for distrikstorganisasjonene. Hittil har som regel centralstyret avgjort det.

Dessuten er det tatt med, at by-partiene i Oslo, Drammen, Bergen og Trondheim utgjør egne distrikstorganisasjoner.

Peder Johansen, Stavanger: Stavanger har alltid ment at by og land måtte gå hand i hand, og har derfor meldt seg inn i Rogaland fylkesparti. Og vi finner det uriktig at byer som Drammen og Trondheim skal ha eget byparti tilsluttet landspartiet. Jeg vil gjerne høre grunnen for det.

Einar Gerhardsen: Det er riktig som Johansen sa at en tar sikte på å skape mest mulig enhet i partiet ved at sterke byer skal støtte landet. Oslo, Bergen og Trondheim bør ha egne bypartier, Drammen burde kanskje gå inn i Buskerudpartiet og når landsstyret har gjort unntak i dette tilfelle er det fordi Buskerud er et sterkt industriarbeiderparti og både byen og landet har gått inn for å opprettholde de sjølstendige avdelingene der. Derfor har landsstyret gått med på det.

Ved voteringen ble framlegget til § 4 enstemmig vedtatt.

§ 5.

Kontingenten.

1. Medlemmene betaler sin partikontingent i de foreninger de er tilmeldt. Partilagene, herredspartiene og bypartiene fastsetter sjøl sin kontingent.
2. Herreds- og bypartienes kontingent til fylkes-kretspartiene er 50 øre kvartalet for gruppe I. (Denne sats gjelder også for kvinner, skog- og landarbeidere, arbeiderbønder, fiskere og læregutter.)

For gruppe II (ungdomslagsmedlemmer og arbeidsledige) 15 øre kvartalet.

Av denne kontingent betaler fylkes- og kretspartiene til landspartiet 25 øre kvartalet for gruppe I og 10 øre for gruppe II.

De direkte til landspartiet tilmeldte bypartier, Oslo, Drammen, Bergen, Trondheim, betaler til landspartiet 50 øre for gruppe I og 15 øre for gruppe II.

I partilagene og kvinneavdelingene benyttes merker som kvittering for kontingenten.

Foreningene skal betale kontingenten til herreds- og bypartiene innen den 15. i første måned etter kvartalets slutt.

Herreds- og bypartiene skal betale kontingenten til fylkes- og kretspartiene innen utgangen av første måned etter kvartalets slutt.

Fylkes- og kretspartiene skal betale kontingenten til landspartiet innen den 15. i annen måned etter kvartalets slutt.

3. Samtidig med kontingentoppgjørene i alle organisasjonsledd skal det medsendes de av landspartiet påbudte skjemaer med nødvendige opplysninger.

Kontingentsatsene er i samsvar med vektaket på landsmøtet i 1936, fastsatt endelig av landsstyret.

Anker Nordtvedt, Sør-Trøndelag, foreslo:

§ 5 punkt 2 gis følgende tilføyelse mellom 4 og 5. avsnitt:

«Medlemmer som er tilsluttet partiet kollektivt gjennom fagforening betaler gjennom dennes kasserer kontingent til partiavdelingen i medlemmets hjemstavns/bostedskommune.»

— Det vil være riktig å få en klar bestemmelse slik at medlemmenes kontingent tilfaller partiet i de avdelinger der medlemmene hører hjemme, sa forslagsstilleren.

Einar Gerhardsen: Spørsmålet har vært reist på tidligere landsmøter, men det er et vanskelig problem. Og det blir ikke lettere ved å låse det fast i lovene. I 1933 ble saka oversendt Centralstyret, og i samarbeid med interesserte er det gjort vedtak som fører framover. En fagforening kan ha medlemmer spredt i 5—6 kommuner. Det ville bli et forferdelig arbeid for kassereren å fordele kontingenten, og jeg er bange for at mange fagforeninger da heller vil melde seg ut av partiet. — I Oslo og Drammen har en funnet fram til en praktisk ordning. Der sier medlemmene fra at de vil knytte medlemsskapet sitt til herredspartiet der de hører hjemme. Og Oslo Arbeiderparti sender da kontingenten hvert kvartall til vedkommende herredslag.

Det er som sagt store praktiske vansker ved dette, det er derfor riktigst å følge den praksis som hittil er fulgt, og være varsom med å låse tingene fast i lovene.

Votering.

Landsstyrets innstilling ble vedtatt mot 3 stemmer.

§ 6.

Landsmøtet.

Punkt 1.

Landsmøtet holdes ordinært hvert 3. år.

Ekstraordinært landsmøte kan holdes når landsstyret finner det påkrevd og skal holdes når distriktsorganisasjoner representerende minst $\frac{2}{5}$ av partiets medlemmer krever det.

Landsmøtet består av 300 representanter, som fordeles på distriktsorganisasjonene etter det gjennomsnittlige antall medlemmer som det

er innbetalt kontingent for året forut for landsmøtet. Representantene velges på distriktsorganisasjonenes møter eller av de tilsluttede organisasjoner etter fordeling foretatt av et distriktsmøte.

Motivering:

På landsmøtet i 1936 møtte det 513 valgte representanter. Alle var da på det rene med at et så stort landsmøte ikke er så arbeidsdyktig som et så viktig møte skal være. Det ble derfor enstemmig vedtatt å innskrenke representasjonsretten. Flertallet vedtok en innskrenking fra 1 for hvert påbegynte 200 til 1 for hvert påbegynte 300 medlemmer.

Etter den da vedtatte representasjonsordning vil landsmøtet i år komme til å bestå av 546 representanter, altså enda fler enn i 1936, til trass for innskrenkingen. Det vil således bli nødvendig å gå til en ytterligere begrensning av representasjonsretten.

Landsorganisasjonen og A. I. F. har begge innført en representasjonsordning som også er meget benyttet i andre land. Det fastsettes i lovene et fast antall representanter, uavhengig av organisasjonenes medlemstall. Disse representanter fordeles så på de tilsluttede avdelinger i henhold til det medlemstall de har betalt kontingent for året forut for en kongress eller et landsmøte. Landsorganisasjonen som nå har omlag 350 000 medlemmer har satt det samlede representantantall til 300 og A. I. F. som har omlag 90 000 medlemmer har satt det til 200.

Landsstyret foreslår at partiet vedtar en lignende representasjonsordning, og at representantantallet settes til 300. Det må sjølsagt være forutsetningen at *alle* distriktsorganisasjoner blir representert på landsmøtet.

Med den sterke organisatoriske vekst i partiet vil denne ordningen utvilsomt være riktig. Den gir alle distriktsorganisasjoner en forsvarlig representasjon og betyr samtidig at partiets landsmøter blir mere arbeidsdyktige.

*

Etter at stortingsvalgperioden nå er blitt 4 år mener landsstyret at en på neste landsmøte bør ta opp til overveielse spørsmålet om hvorvidt en bør holde landsmøte hvert annet år.

§ 6.

Punkt 6.

Landsmøtet bekjentgjøres senest 5 måneder før dets sammentreden.

Forslag som ønskes behandlet på møtet, skal sendes inn gjennom distriktsorganisasjonenes styrer til centralstyret senest 3 måneder før møtet. Landsstyret har forslagsrett. De innkomne forslag sendes til organisasjonene senest 2 måneder før landsmøtet.

Fristene er her forlenget noe for å gi avdelingene bedre tid til behandlingen av landsmøtets sakliste.

Punkt 8.

I forbindelse med landsmøtet holdes en landskvinnekonferanse. Den består av 150 representanter som fordeles på distriktsorganisasjonene

etter det gjennomsnittlige antall kvinnelige medlemmer som det er innbetalt kontingent for året forut for landsmøtet. Representantene velges på fylkeskvinnekonferansene eller av de tilsluttede organisasjoner (partilag, kvinnelag, fagforeninger og ungdomslag) etter fordeling foretatt av fylkeskvinnekonferansene.

*

Et mindretall i landsstyret på 5 medlemmer stemte for at landskvinnekonferansen skal bestå av 200 representanter.

Anker Nordtvedt: Med hensyn til representasjonsretten, så er fylkespartiet enig i at den blir begrenset, men vi finner ikke en så sterk begrensning nødvendig. 400 representanter må kunne bli et arbeidsdyktig landsmøte. Det samme gjelder representasjonsretten til Landskvinnekonferansen.

Johanne Reutz: De argumenter som kan anføres for en sterkest mulig representasjon på landsmøtet gjelder også Landskvinnekonferansen. I 1936 hadde vi 150 representanter på Landskvinnekonferansen, nå hadde vi 230. Stigningen skyldes organisasjonens vekst og kvinnenes økede deltagelse i partiarbeidet. 200 representanter betyr en stor innskrenking.

Men vi vil gjerne ha et landsstyre bestående av kvinneutvalgenes og fylkeskvinneneutvalgenes formenn, som kommer sammen en gang i året for å planlegge arbeidet. Det vil skape bedre kontakt og samarbeid med Centralstyret. Det er nå ofte slik at den ene ikke vet hva den andre gjør. Vi trenger et slikt landsstyre.

Magne Sagelv, Nord-Troms: Denne saka er inngående drøftet i hele Nord-Norge. Vi er klar over at landsmøtet nå er blitt så stort at en innskrenking er nødvendig, men landsstyrets forslag kan vi ikke være enig i. Landsmøtet har stor agitatorisk betydning. Særlig vi fra Nord-Norge har interesse av å få en størst mulig representasjon til landsmøtet. Nord-Troms Arbeiderparti gjør dette framlegget:

«Lovendringer, § 6 punkt 1:

Landsmøtet holdes ordinært hver 2. år.

Landsmøtet består av 400 representanter o. s. v.»

En skal være forsiktig med en så sterk innskrenking som den landsstyret foreslår. Jeg tar opp forslaget fra Nord-Troms.

Det ble vedtatt strek for § 6.

Einar Gerhardsen refererte dette framlegget som tillegg til landsstyrets innstilling:

§ 6.

Landsmøtet.

Punkt 1.

Landsmøtet holdes ordinært hvert 3. år.

Ekstraordinært landsmøte kan holdes når landsstyret finner det påkrevd og skal holdes når distriktsorganisasjoner representerende minst $\frac{2}{5}$ av partiets medlemmer krever det.

Landsmøtet består av 300 representanter — *dog således at antallet forhøyes med så mange representanter at alle distriktsorganisasjonene får rett til å velge minst 2 representanter, uansett om de har tilstrekkelig medlemmer etter fordelingsgrunnlaget.*

De 300 representanter fordeles på distriktsorganisasjonene etter det gjennomsnittlige antall medlemmer som det er innbetalt kontingent for året forut for landsmøtet. Representantene velges på distriktsorganisasjonenes møter eller av de tilsluttede organisasjoner etter fordeling foretatt av et distriktsmøte.

Gitta Jønsson: Jeg vil støtte framlegget fra Nord-Troms om 400 representanter. Det er nødvendig at landsmøtet ikke blir noe folkemøte, men hvis de som kommer her oppfører seg annerledes, vil det ikke bli noe folkemøte. Det har veldig betydning at representanter fra hele landet kommer sammen til et møte som dette. Det gir kjensle av styrke og har stor agitatorisk betydning. — Jeg vil ellers støtte forslaget fra Johanne Reutz. — Mennene og ungdommen er godt organisert, nå er det kvinnene som står igjen. Også de kan bli gode partifeller. Men skal kvinnene bli organisert må det tas ganske andre løft enn før. Et landsstyre for kvinnene vil bidra til det — vi trenger et slikt landsstyre.

Knut Dalastøl, Rjukan: Jeg syns også at framlegget om å beskjære representasjonen går for langt. Det er enighet om at det er nødvendig å begrense den nåværende representasjonsrett, men jeg er enig i at en bør bli stående ved 400 for landsmøtet og 200 for landskvinnekonferansen. Et landsmøte på 400 vil bli like arbeidsdyktig som et på 300, og det *har* betydning for partiavdelingene ute i distriktene å kunne sende representanter til landsmøtet.

Magnhild Jucl-Hansen, Telemark: Jeg vil også be landsmøtet vedta henstillingen fra landskvinnekonferansen. Uten kvinnene kan vi ikke gjennomføre sosialismen. Kvinneutvalgenes formenn trenger også å komme inn til konferanse med sekretariatet.

Trygve Bratteli: Jeg tror det er riktig å vedta framlegget om 300 representanter, og samtidig få landsmøte hvert annet år.

Med omsyn til landskvinnekonferansen vil jeg si det var bra om de som står i ledelsen for kvinnearbeidet ville gå inn for å gi kvinnekongressen et noe annet preg enn det den siste hadde. Og er det nå egentlig en gagnlig utvikling å få en mest mulig uavhengig kvinneorganisasjon i partiet? Det standpunkt en tar der, er avgjørende for stillingen til spørsmålet om et landsstyre for kvinnene. Det er jo også partiet som skal betale dette landsstyret. — Landsmøtet kan med god samvittighet treffe de tiltak som er nødvendig for å gi landskvinnemøtene en fastere form.

Hjalmar Dyrendahl: Da landsmøtet for 3 år sia besluttet å innskrenke representasjonsretten tenkte en ikke på at veksten i partiet skulle bli slik at en fikk noenlunde den samme representasjonen på dette landsmøtet. Forslaget om 400 representanter betyr en mindre innskrenkning enn den vi foretok på forrige landsmøte. Vi innskrenket da med 100 representanter, setter vi tallet til 400 nå betyr det en innskrenkning på 70. Og skulle medlemstallet stige like mye i tia framover vil vi ikke

kunne plasere representantene i denne salen. Akershus har små reiseutgifter til landsmøtet, men vi må allikevel fordele utgiftene på fylket og de sterkeste herredslagene. Og mange fylkespartier skraper kassa for å utnytte representasjonsretten. — Det er dårlig økonomi å sette tallet til 400.

Einar Gerhardsen: Jeg forstår det er enighet om prinsippet med et fast representant-tall. Spørsmålet er da om å sette grensa ved 3 eller 400. En skal ikke se bort fra at det er av stor verdi å kunne delta i landsmøtet, særlig for de lengst bortliggende partiavdelingene, det gir nye impulser til det fortsatte arbeid. Allikevel kan ikke dette være det avgjørende for landsmøtet, men at landsmøtets sammensetning er slik at det er et godt arbeidsmøte — det er jo derfor en kaller landsmøtet sammen. Og nå er det for mange deltakere i landsmøtet, det blir vanskelig for mange å følge med. Hertil kommer de økonomiske omsyn. Hva hjelper det å komme heim med godt arbeidsmot, når de ikke eier penger i avdelingene? Og 300 representanter ligger atskillig over representasjonsretten i vår faglige Landsorganisasjon og f. eks. vårt svenske broderparti.

Når det gjelder landskvinnekonferansen vil jeg streke under det Trygve Bratteli sa. Det er vel ikke *slike* møter som dette en vil ha? En reiser fra et slikt møte fattigere enn en kom. Det vil være en feil hvis en ikke innstiller seg på å arbeide på en annen måte. — Forslaget om et landsstyre for kvinnene bør oversendes partiets landsstyre.

Aksel Kolberg: Gerhardsen kom med en masse argumenter mot forslaget fra Nord-Troms, men vi er ikke blitt overbevist om nødvendigheten av en så sterk innskrenkning som til 300. Hva hjelper et arbeidsdyktig landsmøte når en stor del av partiapparatet ikke kan la seg representere?

Med dette gikk en til votering over § 6, punkt 1.

Mot få stemmer ble det vedtatt at landsmøtet skal holdes hvert 3. år.

Deretter ble det med sikkert flertall vedtatt at landsmøtet skal bestå av 400 representanter.

Dermed bortfalt Gerhardsens forslag.

Punkt 2 i de gamle lovene ble vedtatt uforandret mot 2 stemmer.

Einar Gerhardsen foreslo at forslaget fra Johanne Reutz på vegne av landskvinnekonferansen, om opprettelse av et landsstyre for kvinneorganisasjonen, ble oversendt partiets landsstyre.

Dette ble vedtatt mot 5 stemmer.

§ 6, punkt 8, tallet på representanter til landskvinnekonferansen.

Ved alternativ votering mellom 150 og 200 representanter ble 200 vedtatt med 169 mot 149 stemmer.

Behandlingen av § 7 ble utsatt til ettermiddagsmøtet.

§ 15.

Punkt 2, nytt avsnitt.

Medlemsskap i Det norske Arbeiderparti forplikter til full og aktiv solidaritet fra alle partimedlemmers sie.

Videre forelå dette tilleggsforslaget fra landsstyret til samme punkt:

Det er uforenlig med medlemsskap i partiet å være medlem av en annen organisasjon som i sin virksomhet motarbeider partiet eller ved valg bekjemper partiets kandidater, og å gi økonomisk bidrag eller på annen måte støtte partier eller organisasjoner som motarbeider Det norske Arbeiderparti.

Punkt 5.

For å oppnå stemmerett må et medlem ha vært tilsluttet partiet i minst 3 måneder og for å være valgbar til partitillitsverv i minst 6 måneder. Bestemmelsen gjelder ikke medlemmer i nystiftede partilag.

Bare medlemmer med minst 6 måneders medlemsskap i partiet kan stilles som partiets kandidater ved valg til offentlige tillitsverv. Det kan gjøres unntakelser for medlemmer av nystiftede partilag.

Til punkt 5 foreslo *Joackim Møller*:

«Tallene minst 3 måneder — — i minst 6 måneder, og — minst 6 måneders medlemsskap forandres til — — minst 3 måneder — minst 1 år og minst 2 år».

Birger Eriksen, Oslo: Jeg er prinsipielt imot enhver form for diktatur som griper inn i den personlige frihet. Ikke for å støtte motstanderne, men hvem er motstandere? Er de religiøse organisasjoner motstandere? Og er det å abonnere på borgerlige eller kommunistiske aviser å støtte motstanderne?

Jeg vil gjerne vite hva som ligger i denne bestemmelsen.

John Johansen, Oslo: Det er nødvendig at dette spørsmålet blir tatt opp. På mitt forbunds landsmøte ble det foreslått, med støtte fra partifeller, å bevilge bidrag til Norges kommunistiske Ungdomsforbund. Det må jo være i høyeste grad inkonsekvent at vi støtter A. U. F. og samtidig støtter de som bekjemper A. U. F. Jeg anbefaler at det blir vedtatt klare bestemmelser nå.

Oscar Torp. John Johansen har allerede gitt svar på de spørsmål som ble stilt av Eriksen. Lovbestemmelsen tar ikke sikte på de ting Eriksen nevnte. Men av omsyn til vår egen bevegelse må vi vedta slike bestemmelser — erfaringene viser at vi er nødt til å beskytte vår bevegelse, selv om det er mindre ønskelig å treffe slike åtgjerder. Jeg ber landsmøtet vedta tilleggsforslaget til landsstyrets innstilling.

Mot 1 stemme ble § 15, punkt 2, med landsstyrets tilleggsforslag, vedtatt.

Ved den etterfølgende votering over punkt 5 i samme paragraf ble landsstyrets innstilling vedtatt.

Mønsterlover for distriktsorganisasjonene.

§ 1.

Formål.

Samme som blir vedtatt for landspartiet.

§ 3.

Punkt 5.

Representanter til Det norske Arbeiderpartis landsmøter velges på distriktsorganisasjonenes møter eller av de tilsluttede organisasjoner. § 1 og 3 ble enstemmig vedtatt.

§ 5.

Kontingenten.

1. Kontingenten til fylkes-, kretspartiet er 50 øre kvartalet for gruppe I. (Denne sats gjelder også kvinner, skog- og landarbeidere, arbeiderbønder, fiskere og læregutter.)
For gruppe II (ungdomslagsmedlemmer og arbeidsledige) 15 øre.
Kontingenten skal betales innen utgangen av første måned etter kvartalets slutt.
Av denne kontingent betales fylkes-kretspartiet til landspartiet 25 øre for gruppe I og 10 øre for gruppe II.
Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Mønsterlover for herreds- og bypartier.

§ 1.

Formål.

Samme som blir vedtatt for hovedpartiet.

§ 3.

Tillegg til 7. avsnitt:

Med den begrensning som er nevnt i § 15, punkt 5, er alle partimedlemmer valgbare, også de som ikke er medlemmer av representantskapet.

§ 5.

Tillegg.

Nominasjonsmøtet bestemmer hvem som skal være partiets ordfører- og varaordfører kandidat.

Disse føres på listen henholdsvis som første og annen kandidat og kumuleres.

Motivering:

Ved de siste kommunevalg har det vist seg at det i en rekke tilfelle har vært foretatt strykninger på partiets valglistene i den grad at det har resultert i total forskyvning av den oppstilling som partiets ansvar-

lige instanser har ment var de rette. I mange tilfelle har det også ført med seg at de dyktigste og mest erfarne kommunefolk partiet hadde å stille opp i vedkommende kommune er blitt satt helt utenfor, eller kommet med i varamannsrekken.

For å unnga dette misbruk og for å sikre seg at de menn blir valgt som partiets ansvarlige instanser finner skal være ordfører- og varaordførerkandidater for partiet, finner landsstyret at det er nødvendig å ta inn i lovene bestemmelser om tvungen kumulering av de som skal være ordfører- og varaordførerkandidater.

§ 6.

Styret har å påse at der ved offentlige valg som partiets kandidater bare blir stillet menn og kvinner som har minst 6 måneders medlemskap i partiet osv. som før.

Tillegg.

Valgbarhet til tillitsvern oppnåes etter 6 måneders medlemskap i partiet. Det kan gjøres unntak for medlemmer av nystiftede partilag.

§ 8.

Kontingenten til herreds-, bypartiet er kvartalet for gruppe I. (Denne sats gjelder også kvinner, skog- og landarbeidere, arbeiderbønder, fiskere og læregutter.)

For gruppe II (ungdomslagsmedlemmer og arbeidsledige) kvartalet.

Kontingenten må være betalt innen den 15. i første måned etter kvartalets slutt.

Alfred Udland, Vest-Agder: Jeg er enig i grunntankene når det gjelder § 5, men mener det må kunne sies på en mer smidig måte. De som stilles først, som ordfører- og varaordførerkandidater, vil komme sterkt i skuddlinjen under valgkampen. Det er bedre å gi dette en annen formulering, og jeg foreslår:

«Tillegg til § 5:

Nominasjonsmøtet skal kumulere minst 2 av listens kandidater.

Nominasjonsmøtet bestemmer også hvem som skal være partiets ordfører- og varaordførerkandidat.»

Einar Gerhardsen meddelte at landsstyret gikk over til Udlands forslag.

Ved voteringen ble landsstyrets endrede innstilling enstemmig vedtatt.

Enstemmig og uten debatt ble landsstyrets framlegg angående mønsterlover for partilag og retningslinjer for kvinneorganisasjonen vedtatt, med den endring i retningslinjene at i punkt 1 blir tallet 150 endret til 200 i samsvar med tidligere vedtak på landsmøtet.

Mønsterlover for partilag.

§ 3.

Kontingenten i laget er kvartalet for gruppe I. (Denne sats gjelder også for kvinner, skog- og landarbeidere, arbeiderbønder, fiskere og læregutter.) For gruppe II (ungdomslagsmedlemmer og arbeidsledige) kvartalet.

Retningslinjer for kvinneorganisasjonen.

I.

Organisering av kvinnene skjer i direkte tilknytning til Det norske Arbeiderparti.

I forbindelse med landsmøtet holdes en landskvinnekonferanse. Den består av 150 representanter som fordeles på distriktsorganisasjonene etter det gjennomsnittlige antall kvinnelige medlemmer som det er betalt kontingent for året forut for landsmøtet. Representantene velges på fylkeskvinnekonferansene eller av de tilsluttede organisasjoner etter fordeling foretatt av fylkeskvinnekonferansene.

*

Et mindretall på 5 medlemmer stemmer for at landskvinnekonferansen skal bestå av 200 representanter.

II.

Punkt b.

Kvinnesekretariatet består av formann, varaformann, sekretær, redaktør av «Arbeiderkvinnen» og 3 sekretariatsmedlemmer. Til Kvinnesekretariatet velges 5 varamenn. Partiets sentralstyre velger 1 medlem som tiltrer Kvinnesekretariatet.

*

Et mindretall på 2 medlemmer stemmer for at også kvinneutvalgets formann skal være fastlønnet, foruten sekretæren og redaktøren.

Punkt c. Utgår.

V.

- b) Fylkeskonferansen velger fylkets kvinneutvalg.
- c) Utgår.
- d) Fylkespartienes styrer velger 1 medlem til fylkets kvinneutvalg.
- e) Utgår.

Lovene som helhet ble deretter enstemmig vedtatt.

I sammenheng med lovbehandlingen foreslo *Magnus Svendsen*, Oslo:

«Framfylkingen punkt 3 forandres:

Det norske Arbeiderpartis landsmøte anser det som en partiplikt i full utstrekning å gå inn for reisingen av lag i tilslutning til Framfylkingen, og det er en plikt å yte den moralske støtte, samt hvis mulig også økonomisk støtte.»

— Jeg ser, sa forslagsstilleren, at partistyret ikke har fått tid til å se på dette spørsmålet. Den posten vi har nå, har stått uforandret i 6 år. Det har vært visse vansker med arbeiderbarnas tilslutning til Framfylkingen og de nåværende bestemmelser i lovene er nokså svevende. De bør gis en mer bestemt form. Det har hendt at partifeller har hindret dette arbeidet istedenfor å støtte det. Jeg vil be om at landsmøtet gjør sitt til for å lette dette arbeidet, og jeg vil be om at en vedtar en slik endring av punkt 3 som jeg har foreslått.

Votering: Svendsens forslag ble enstemmig vedtatt.

Ordstyreren, Johs. Johnsen, foreslo:

Sentralstyret får fullmakt til å skrive om lovene og de andre vedtakene til den nye rettskrivinga og til i samband med det å foreta nødvendige redaksjonelle endringer.

Forslaget ble enstemmig vedtatt.

SAK 6.

STORTINGSVALGET OG KOMMUNEVALGENE 1940

1. Ved stortingsvalget stiller Det norske Arbeiderparti kandidater i alle valgdistrikter, og ved kommunevalgene stilles lister i alle kommuner hvor det er partiavdeling.

Det inngås ikke listesamband og stilles ikke felleslister med noe annet parti.

2. a) Nominasjonen av partiets stortingskandidater foretas av et representantskaps- eller nominasjonsmøte for hvert valgdistrikt. I de valgdistrikter hvor det er mer enn én distriktsorganisasjon, danner representanter for valgdistriktets kretspartier eller bypartier et valgutvalg som kaller sammen nominasjonsmøtet.

Herreds- og bypartiene har rett til å gjøre framlegg på kandidater. De offentlige nominasjonsregler kan nyttes.

En annen framgangsmåte ved nominasjonen enn denne kan ikke brukes uten samtykke fra sentralstyret.

Distriktsorganisasjonenes styrer må se til at nominasjonen går for seg på betryggende måte.

Nominasjonene skal bringes inn for sentralstyret til godkjenning.

- b) Nominasjonene av partiets kandidater til kommunevalgene går forsegg som bestemt i mønsterlover for herreds- og bypartier § 5.
3. Landsstyret får bemyndigelse til å vedta program for stortingsvalget og for kommunevalgene.

Votering: Landsstyrets innstilling ble enstemmig vedtatt.

SAK 8.

KOMMUNAL FELLESORGANISASJON

Der forelå denne utgreiing og innstilling i saka:

Våren 1938 besluttet sentralstyret å nedsette en komité til utgreiing av spørsmålet om start av en kommunal fellesorganisasjon. Fra sen-

tralstyret ble valgt Trygve Lie, Trygve Nilsen, Oslo, og Karl Gundersen, Drammen. Fra By- og Herredslaget ble valgt Karl Andersen, Aker, og Bjarne Borgan.

Som formann i komitéen valgtes Trygve Lie, til sekretær Bjarne Borgan. Komitéen har hatt to møter. I det møte hvor innstillingen ble vedtatt, var Karl Andersen ikke til stede. Innstillingen er enstemmig for de øvrige medlemmers vedkommende.

Karl Andersen som ikke er enig i flertallets innstilling, har levert et særavotum.

Helt sia Arbeiderpartiets By- og Herredslag ble startet i 1929 har det vært delte meninger innen Det norske Arbeiderparti om riktigheten og nødvendigheten av å opprettholde en spesiell organisasjon for partiets representanter i den kommunale forvaltning. Særlig blant partiets kommunerepresentanter i byene har det flere ganger framkommet ytringer og framlegg om en nyorientering med omsyn til vår stilling til de respektive kommunale organisasjoner, Norges Byforbund og Norges Herredsforbund.

Før en imidlertid tar standpunkt i dette spørsmål, kan det være på sin plass å se nærmere på de ovenfor nevnte organisasjoners virksomhet for tia, og jammføre denne med den virksomhet som utøves gjennom By- og Herredslaget.

Norges Byforbund.

Da dette forbund var på sitt høyeste var det i forbundet innmeldt 52 av landets 65 bykommuner. På grunn av de økonomiske vansker i kommunene sank imidlertid medlemstallet så det i 1932 var innmeldt 46 byer og forbundet hadde da en samlet kontingent av kr. 48 265.00.

Vedtaket på Arbeiderpartiets 2. landskommunalkonferanse i 1932 om å melde de arbeiderstyrte byer ut av Byforbundet ble dødsdommen over forbundet. Pr. 1. januar 1936 var medlemstallet sunket til 37 og kontingenten for 1937 var beregnet til om lag kr. 28 000.00. Sia da er uten tvil stillingen for Byforbundet blitt ytterligere vanskelig, men beretninger og regnskaper for det siste år — (disse var forelagt bymøtet i Bergen i august 1938) er ikke blitt offentliggjort.

Av de tilgjengelige beretninger fra Byforbundet framgår at den virksomhet som er drevet heller ikke er bemerkelsesverdig stor. Som eksempel kan nevnes at selv i den tia forbundet var på sitt høyeste var Sentralbyråets korrespondanse begrenset til om lag 250 ekspedisjoner pr. år. Dette er ikke engang tredjedelen av den årlige korrespondanse i By- og Herredslaget. Med det synkende medlemstall følger vel også at denne side av forbundets virksomhet er blitt ytterligere innskrenket.

M. h. t. Byforbundets stilling til den alminnelige kommunale virksomhet og nytten for vårt partis representanter å stå tilsluttet forbundet skal det ikke her gås nærmere inn på dette spørsmål. Det er nok i så måte å henvise til diskusjonene på landskommunalmøtene i 1929 og 1932.

Med den framgang vårt parti har vist ved de siste kommunevalg, og som det er all grunn til å tro vil fortsette, er det bare et tidsspørsmål, når Byforbundet går i oppløsning dersom partiets vedtak av 1932 blir konsekvent effektivt. Dette er sikkert også ledelsen innen Byforbundet klar over.

Norges Herredsforbund.

Om dette forbund er det svært vanskelig å skaffe holdbare opplysninger. Siden Langbacks dager har det etter alt å dømme ført en skyggetilværelse, Det eneste livstegn en har sett fra det er at forbundets tidsskrift med uregelmessig mellomrom er kommet med et hefte. Så vidt vites er skriftet nå sluttet å utkomme, i hvert fall er det flere av abonnentene som ikke har fått noe eksemplar på lang tid.

Det en kan regne med er at dette forbunds betydning som interkommunal organisasjon er lik null. Noen motstand fra det hold når det gjelder spørsmålet om en kommunal fellesorganisasjon kan vel ansees utelukket. Det er heller intet som tyder på at forbundet vil bli reorganisert.

Arbeiderpartiets By- og Herredslag.

Mens de kommunale organisasjoner som er nevnt ovenfor ikke lenger kan betraktes som effektive talerør for kommunene utad, og heller ikke lenger fyller plassen som kommunale informasjonsorganer, har virksomheten i Arbeiderpartiets By- og Herredslag gjennom alle år vist en stadig stigende tendens. Dette henger naturligvis nøye sammen med den alminnelige oppmarsj partiet har vist både i stat og kommune de siste år og er unødvendig nærmere å understreke i denne forbindelse.

Det har ofte vært hevdet at det spesielt er landkommunene som høster nytte av By- og Herredslagets virksomhet, byene derimot har liten eller ingen direkte fordel av partiets kommunale organisasjon. Dette er imidlertid feil. Tar man f. eks. for seg de henvendelser som kommer til kommunalkontoret, vil det vise seg at prosentvis er det flere henvendelser fra våre representanter i byene enn i landkommunene. Dette til tross for at byene stort sett må sies å ha en godt utbygd administrasjon med kvalifiserte folk som forestår det daglige arbeid.

Siden «Kommunalnytt» begynte å komme ut i 1937 er henvendelsene til kommunalkontoret blitt betraktelig økt. Tidsskriftet gjør By- og Herredslaget kjent blant våre kommunerepresentanter og aktive organisasjonsfolk, og dette bevirker at fler og fler søker råd og rettleiing hos kontoret. Samtidig har det skjedd en påtagelig øking m. h. t. innbetalingen av kontingent.

Men det er ikke bare gjennom «Kommunalnytt» og arbeidet ved kommunalkontoret at By- og Herredslaget øver sin innflytelse. År om annet holdes en rekke *kommunalmøter* rundt i landet — i 1937 i alt 14 og i 1939 19. Disse møter har overmåte stor betydning for partiets kommunale virksomhet, det skaper grunnlag for ensartet opptreden i arbeidet og ved behandlingen av en rekke spørsmål. Men det forutset-

ter at sekretæren må benytte en stor del av året til reiser — de siste år gjennomsnittlig om lag 140 reisedager. Det er vanskelig å vinne over alle disse reiser uten at arbeidet ved kontoret lider ved det.

Hensikten med By- og Herredslaget er vel å være en informasjonsentral for partiets folk i det kommunale arbeid. Dette framgår også av lovene for organisasjonen. Imidlertid er forholdet nå — og har vel for øvrig hele tia vært — at den alt overveiende del av de henvendelser som skjer til kommunalkontoret er spørsmål som ikke kan sies å ha noen politisk karakter, langt mindre partipolitisk interesse. Det gjelder først og framst tolkning av lovspørsmål på det kommunale område. Disse og lignende spørsmål volder et svært arbeid, og kunne uten skade overlates til en annen instans. Men arbeidet med den slags spørsmål tar så uforholdsmessig mye tid og arbeidskraft, at det er vanskelig å kunne gi nødvendige informasjoner til våre organisasjoner i de forskjellige kommunalpolitiske spørsmål utover det som framkommer gjennom «Kommunalnytt».

Som forholdet arter seg på det interkommunale organisasjonsområde i dag, er det en kjensgjerning at By- og Herredslaget er den eneste organisasjon av reell betydning. Det er derfor heller ikke tvil om at som forholdene nå arter seg ligger det innenfor mulighetens ramme å gjøre By- og Herredslaget til en organisasjon som kan fylle plassen som felleskommunal organisasjon i landet. Men skal partiet gå inn for en sådan utvikling av By- og Herredslaget må det også være klar over rekkevidden. Det vil bety en veldig utvidelse av kommunalkontoret: informasjonsavdeling, juridisk hjelp, statistisk avdeling, kommunalt arkiv osv. Men dermed vil By- og Herredslaget selvfølgelig også forandre karakter, samtidig som en sådan utvikling vil få store økonomiske konsekvenser.

En slik utvikling er neppe ønskelig. Det blir å ofre for megen tid og krefter på arbeid som egentlig ikke er av partipolitisk art, men er av sådan karakter at kommunene sjøl både bør ha bestemmelsene over det og de utgifter som er forbundet med arbeidet.

*

Det standpunkt partiet har inntatt til de kommunale organisasjoner her i landet, har uten tvil vært riktig politisk sett, og har ført med seg at partiets stilling og arbeid i kommunene er blitt både grunnfestet og effektivt. At det er et sterkt standpunkt partiet her har inntatt viser best det forhold at det nå ikke nytter å opprettholde en kommunal organisasjon uten at Det norske Arbeiderparti gjennom de arbeiderstyrte kommuner og ved de aktive kommunefolk for øvrig deltar innenfor en sådan organisasjon.

Imidlertid er det klart at selv om partiet gjennom By- og Herredslaget og på annet vis øver sin innflytelse i det kommunale arbeid vil det i det lange løp neppe være holdbart ikke å være med på å reise en effektiv kommunal organisasjon i landet. Partiet har rent flertall bare i 214 av landets 747 kommuner. I de øvrige 533 er det borgerlig flertall. Selv om By- og Herredslagets virksomhet rekker langt utofor de arbeiderstyrte kommuners rekker, er det innlysende at disse 533 kommuner

er utenfor effektiv organisasjon. At dette er uholdbart for kommunene sier seg sjøl.

Og det er også uholdbart for partiet. Formelt har partiet makten i statsforvaltningen, og utad i folket blir dette betraktet som partiet også har den reelle makt. Til stadighet settes nye tiltak og reformer i verk, og i en rekke tilfelle er kommunene de kanaler gjennom hvilke tiltakene og reformene strømmer ut til folket. Det er ikke likegyldig for partiet hvordan reisingen av alt dette nye blir satt i verk. Det er nemlig dette som er avgjørende for folkets vurdering og dom over tiltakene og reformene.

På dette område vil en omfattende og effektiv kommunal organisasjon ha veldig betydning, forutsatt at den ledes av de rette menn. Som nå det er mangler kommunene informasjon i nærsagt alle de nye saker som realiseres, bortsett fra de departementsskrivelser som sendes ut. Derimot mangler det ikke på vrangforestillinger både blant kommunefolk og andre, som regel skapt av vrangframstilling i den borgerlige presse, som i dag i stor grad er det eneste informasjonsorgan blant store deler av folket.

En kommunal organisasjon som samarbeider med statsforvaltningen — ikke imot denne — vil uten tvil gjennom en riktig ledet informasjonsavdeling kunne få stor betydning også for vårt parti.

Den kommunale statistikk er i Norge ytterst mangelfull sammenliknet med den våre naboland har. Når disse land har en så ypperlig kommunalstatistikk skyldes det nettopp de kommunale organisasjoner. Her hos oss har vi ingen samlet kommunal statistikk. Den er spredt på flere hender — en del i de forskjellige departementer, særlig Justisdepartementet, en del i Statistisk Sentralbyrå, og noe her og der i de forskjellige offentlige administrasjoner. Dette er en av de store mangler som en kommunal organisasjon ville kunne rette på ved å få hele dette arbeid samlet lagt inn under seg.

På samme vis med kommunalt arkiv. Den eneste plass vi på dette område i dag har noe kommunalt arkiv av betydning er vel Justisdepartementet. (Byforbundet har vel en del for byenes vedkommende.) Å få et samlet og fyldig arkiv for kommunene vil være av overmåte stor betydning så meget mer som de arkiver kommunene sjøl sitter inne med er så mangelfulle og så slett tatt vare på at det nærmest er en skandale i de aller fleste av landets kommuner.

*

I tilfelle en skulle stå overfor realiseringen av spørsmålet om kommunal organisasjon hos oss vil det vel uten tvil heve seg røster for opprettelse av *to forbund*, ett for byene og ett for landkommunene. Særlig vil vel dette krav melde seg fra byenes side.

De som prosederer mot opprettelse av et fellesforbund for landets kommuner og går inn for opprettelsen av to forbund, tar som regel sitt utgangspunkt i at det mellom by- og landkommuner er motsetningsforhold til stede av sådan art at de vanskelig kan gå sammen.

At slike motsetningsforhold i mange tilfelle er til stede vil selvfølgelig ingen benekte. Men mange av dem er mer tilsynelatende enn de

bunner i realiteter. Det motsetningsforhold som er til stede mellom kommunene bunner først og framst i den alminnelige tilsynelatende motsetning mellom by og land. Det er en betydelig samfunnsoppgave å rydde vekk disse motsetningsforhold, både de reelle og tilsynelatende.

Men de gjøres ikke mindre eller ryddes vekk ved å få to effektive organisasjoner startet på det negative grunnlag: kontra Staten, eller kontra en annen gruppe kommuner. Motsetningene kan nøytraliseres og til slutt forsvinne ved samarbeide. Her vil en samlende fellesorganisasjon kunne gjøre en veldig stor innsats.

Forholdene i landet i dag er slik at det er ofte svært vanskelig å skille mellom spesielle interesser for bykommuner og spesielle for landkommuner. By og land flyter sammen. Rjukan er like mye by som Notodden, Drøbak er ikke mer by enn Odda. — Oslo er by — Aker er landkommune. Men interessene, oppgavene og problemene blir stort sett de samme.

Det vil også bli hevdet at en fellesorganisasjon vil bli så stor og u håndterlig at den ikke vil kunne bli effektiv. Dette argument er ikke holdbart. Selv om samtlige landets kommuner kom med i organisasjonen ville den ikke bli halvparten så stor som f. eks. Landkommunernas Förbund i Sverige. Og det høres ikke ut som denne organisasjon er for stor, tvert imot arbeides iherdig for å gjøre den enda større.

Dersom vi her i landet hadde to virkelig effektive forbund henholdsvis for by- og landkommuner, ville det sikkert ikke være aktuelt å arbeide for sammenslutning. Men da vi er i den situasjon at vi praktisk talt er uten organisasjoner på området, bør det i hvert fall ikke for vårt partis vedkommende herske tvil om det prinsipielt riktige i å gå inn for en fellesorganisasjon, dersom partiet i det hele tatt ønsker endring i de bestående forhold på området.

Mindretallet, Karl Andersen, ønsker å framholde:

Det er ingen grunn for *Arbeiderpartiet* å medvirke til å blåse liv i hendøende institusjoner som Byforbundet og Herredsforbundet, eller medvirke til omdannelse og stabilisering av disse.

Disse forbunds nytte i kommunale spørsmål, spesielt under borgerlige regjeringer, har vært temmelig illusorisk. De forskjelligartede politiske syn vil føre til at f. eks. henvendelser som besluttes sendt statsmyndighetene vil bli av lite positiv verdi.

Når partiet i 1929 har gått til opprettelse av eget by- og herredslag er det også i full forståelse av disse kjensgjerninger, og der er siden den tid intet skjedd som bør medføre noen endring i dette standpunkt.

Tvert imot er By- og Herredslagets stilling styrket innen partiet og dets positive innsats i denne for kommunene vanskelige krisetid har vist at det for partiet er av største betydning å ha sitt eget politiske talerør. Oppgaven bør derfor være å opprettholde og bygge videre på dette. Mindretallet tar derfor avstand fra flertallets forslag.

Landsstyrets framlegg:

1. Landsmøtet slutter seg til framlegget om at partiet skal medvirke til dannelsen av en kommunal fellesorganisasjon omfattende både by- og landkommuner. Landsstyret får bemyndigelse til å arbeide videre med spørsmålet og til å avgjøre partiets stilling til en slik fellesorganisasjon når spørsmålet om å danne den blir aktuelt.
2. Landsmøtet velger et landskommunalutvalg på 11 medlemmer, hvorav de 5 (fra Oslo og omegn) utgjør arbeidsutvalget.
3. Partiets kommunalkontor opprettholdes med egen kommunalsekretær.

Bjarne Borgans innledningsforedrag.

Denne saka ble innledet av sekretær *Bjarne Borgan*:

Det er nå 10 år sia Arbeiderpartiets By- og Herredslag ble stiftet. Når vi i dag skal drøfte spørsmålet om start av en ny og politisk nøytral kommunal organisasjon, kan det være på sin plass først å si noen ord om de motiver som lå til grunn den gang vi startet By- og Herredslaget.

Vi må da gjenkalle i erindring hvordan stillingen var i landet vårt *den gang*.

Situasjonen var da den at en overalt i kommunene møtte en *totalt ødelagt økonomi*, skattegrunnlaget *sviktet* helt katastrofalt, samtidig som *arbeidsløysa* herjet bygder og byer i hele vårt vidstrakte land.

Men ikke bare dette: samtidig sto en også ansikt til ansikt med en *bevisst* og brutal reaksjon som gikk igjen i nærsagt alle samfunnsmessige instanser — i regjering og storting, i departementene og fylkesadministrasjonene møtte en overalt denne samme negative linjen.

De eksisterende kommunale organisasjoner dannet ingen reell motvekt mot de reaksjonære anslag. En fikk tvert imot ofte det inntrykk at disse organisasjoner var *innforlivet* med tingenes tilstand som de nå en gang var.

Samtidig rykket arbeiderrørsla fram overalt. I kommunene ikke minst gikk partiet vårt stadig fram til sterkere posisjoner. Ved kommunevalgene hadde vi i 1928 en framgang på i alt om lag 1 200 nye representanter.

Men reaksjonen demmet opp for positivt byggende arbeid i kommune.

Mer og mer ble det klart at skulle det lykkes å stanse den bølge av reaksjon som velta framover kommunene, måtte det fra partiets side bli reist et virkelig kraftig og målbevisst arbeid, vårt kommunale virke måtte få ensartethet og fasthet, det måtte ikke bare være spredte og sporadiske tilløp til en ny kurs, men linje, plan og organisert virksomhet.

Det var derfor, sett ut fra de den gang rådende forhold, uten tvil en helt riktig linje vi valgte da vi gikk til å opprette By- og Herredslaget. Det var delte meninger innen rekkene av våre kommunefolk. Det var de som mente at våre folk ved å nytte ut de eksisterende organisasjoner kunne øve et så vidt sterkt radikalt innslag at disse organisasjoner virkelig kunne bli brukbare redskaper i kampen mot reaksjonen og sam-

tidig nyttige organer som formidlere av kommunal informasjon og opplysning.

På den andre siden sto det store flertall av organisasjonsfolk og kommunerepresentanter som mente — og uten tvil med full grunn — at disse organisasjoner *ikke* bygde på et slikt grunnlag at de kunne bli mobile i kampen mot de reaksjonære anslag i kommunene.

Og sjøl om partiet vårt på det tidspunkt hadde tatt det standpunkt at vi gjennom de eksisterende kommunale organisasjoner skulle gjøre vår innflytelse gjeldende, ville dette den gang bare blitt en illusjon, da vår *maktstilling* i kommunene var så relativt liten at det ingen utsikt var til å tvinge fram noen endring.

*

Ser vi nå på stillingen *i dag* møter vi et annet bilde enn den gang. Takket være den innflytelse vårt parti har øvd er reaksjonens makt brutt i kommunene. Vi var nå i ferd med å vinne over arbeidsløysa, det er rydda opp i de kommunale gjeldsforhold, og beskatningen kviler på et ganske annet reall grunnlag nå enn hva den gjorde for 10 år sia. Mer og mer er kommunene kommet over på den positive side, og sjøl om det ennå må sies å være langt igjen før de kommunale forhold er tilfredsstillende, går det ti for ti framover.

Men samtidig som vi i kommunene har vært vidne til denne positive utvikling, har det på det kommunale organisasjonsområde vært *tilbakegang*. Norges Herredsforbund eksisterer praktisk talt ikke lenger, og Norges Byforbund er så sterkt redusert siden de arbeiderstyrte byer har meldt seg ut at dette heller ikke lenger teller nevneverdig som faktor for fremme av kommunalt arbeid i landet vårt.

Sjøl vårt eget By- og Herredslag betyr som *organisasjon* svært lite. Jeg er av den oppfatning at en i alminnelighet er tilbøyelig til å ville overvurdere betydningen av organisasjonen. Forholdet er ganske enkelt at det som har hatt reell betydning for vårt arbeid på dette område er de tre instanser: *landskommunalutvalget*, *arbeidsutvalget* og *kommunalkontoret*. Men vi må være oppmerksomme på at det arbeid som tilligger disse instanser kan drives like godt enten vi opprettholder organisasjonen eller ikke.

Som stillingen er i dag blir det for oss et svært viktig spørsmål: Er vi tjent med den tingenes tilstand som eksisterer nå? Partiet vårt har ledelsen i 214 av de 747 kommunene i landet. Sjøl om vår innflytelse strekker seg lenger enn det disse tall gir uttrykk for må vi være klar over at det overveldende flertall av kommuner står *utenfor* enhver form for kommunal organisasjon. Dette er ikke forsvarlig nå, enten en ser det fra kommunalpolitisk eller partipolitisk synspunkt.

Det er partiet vårt som fører an i det politiske liv og det samfunnsbyggende arbeid i dag. Partiet vårt har den formelle makt i statsforvaltningen, og vi skal ikke lukke øynene til for det faktum at utad i folket blir denne formelle maktstilling ofte sett på som om vi også har den *reelle* makt i samfunnet. Vårt parti hefter for det arbeid som gjøres, og tar det ansvar som følger med vår økte maktstilling. Vi vet at til

stadighet settes nye tiltak og reformer i verk, og i en rekke tilfelle — kanskje de fleste — er kommunene de kanaler som tiltakene strømmer ut til folket gjennom. Det er *ikke* likegyldig for oss — for partiet vårt, *hvordan* disse tiltak settes ut i livet og praktiseres. Vi må være klar over at det er dette som i stor utstrekning er avgjørende for folkets dom over de enkelte tiltak.

På dette område mener jeg en omfattende kommunal organisasjon vil ha sin store betydning. Alle som er kommet i nær kontakt med det kommunale arbeid de senere år vet av erfaring hvordan det ofte kan herske en rent sørgelig mangel på opplysning og kunnskap om de forskjellige tiltak. Kommunefolkene er her henviste til lovtekstene og de rundskrivelser departementene sender ut. Disse kan være bra nok, men jeg antar at departementene sjøl har beste erfaringen for den ubehjelpsomhet som ofte forekommer. — Gjennom vårt kommunalkontor, gjennom vårt tidsskrift og gjennom utall kommunalmøter hvert år forsøker vi å bringe opplysning om hvordan arbeidet bør legges an og hvordan reformene skal praktiseres.

Men vi rekker ikke langt nok. Det er ennå 533 borgerlig styrte kommuner i landet, og sjøl om våre folk i disse kommuner får informasjon fra oss blir ikke dette tatt omsyn til av det borgerlige flertall. Derfor finner vi også så ofte det forhold at tiltakene som var ment til støtte og hjelp blir karrikatur nærsagt når de når ut til folket. En reform som settes ut i livet på feil måte er ofte verre enn ingen reform. Det ødelegger reformen som sådan og blir til skade istedenfor gagn. Her vil en virkelig omfattende kommunal organisasjon som arbeider i forståelse med statsforvaltningen — ikke imot denne — ha en veldig betydning som formidler av kommunal informasjon og opplysning.

En annen og meget viktig side ved virksomheten i en kommunal fellesorganisasjon blir arbeidet med den kommunale statistikk.

Den kommunale statistikk er i Norge ytterst mangelfull sammenliknet med den våre naboland har. Når disse land har en så ypperlig kommunalstatistikk skyldes det nettopp de kommunale organisasjoner. Her hos oss har vi ingen samlet kommunal statistikk. Den er spredt på flere hender — en del i de forskjellige departementer, særlig Justisdepartementet, en del i Statistiske Sentralbyrå, og noe her og der i de forskjellige offentlige administrasjoner. Dette er en av de store mangler som en kommunal organisasjon ville kunne rette på ved å få hele dette arbeid samlet lagt inn under seg.

På samme vis med kommunalt arkiv. Den eneste plass vi på dette område i dag har noe kommunalt arkiv av betydning er vel Justisdepartementet. (Byforbundet har vel en del for byenes vedkommende.) Å få et samlet og fyldig arkiv for kommunene vil være av overmåte stor betydning så mye mer som de arkiver kommunene sjøl sitter inne med er så mangelfulle og så slett tatt vare på at det nærmest er en skandale i de aller fleste av landets kommuner.

For øvrig vil en når det gjelder oppgaveområdet for en slik organisasjon kunne bygge den opp stort sett etter mønster fra de svenske kommunale organisasjoner. Både Stadsförbundet og Landkommunernas Förbund ville her kunne ha mye å lære oss på dette område.

Etter å ha gitt en nærmere redegjørelse for de kommunale organisasjonsforhold i våre naboland fortsatte taleren:

I tilfelle en skulle stå overfor realiseringen av spørsmålet om kommunal organisasjon hos oss vil det vel uten tvil heve seg røster for opprettelse av *to forbund*, ett for byene og et for landkommunene. Særlig vil vel dette krav melde seg fra byenes side.

De som prosederer mot opprettelse av et fellesforbund for landets kommuner og går inn for opprettelsen av to forbund, tar som regel sitt utgangspunkt i at det mellom by- og landkommuner er motsetningsforhold til stede av sådan art at de vanskelig kan gå sammen.

At slike motsetningsforhold i mange tilfeller er til stede vil selvfølgelig ingen benekte. Men mange av dem er mer tilsynelatende enn de bunner i realiteter. Det motsetningsforhold som er til stede mellom kommunene bunner først og fremst i den alminnelige tilsynelatende motsetning mellom by og land. Det er en betydelig samfunnsoppgave å rydde vekk disse motsetningsforhold, både de reelle og tilsynelatende.

Men de gjøres ikke mindre eller ryddes vekk ved å få to effektive organisasjoner startet på det negative grunnlag: kontra staten, eller kontra en annen gruppe kommuner. Motsetningene kan nøytraliseres og til slutt forsvinne ved *samarbeid*. Her vil en samlende fellesorganisasjon kunne gjøre en veldig stor innsats.

Forholdene i landet i dag er slik at det er ofte svært vanskelig å skille mellom spesielle interesser for by-kommuner og spesielle for landkommuner. By og land flyter sammen. Rjukan er like mye by som Notodden, Drøbak er ikke mer by enn Odda. — Oslo er by — Aker er landkommune. Men iteressene, oppgavene og problemene blir stor sett de samme.

Det vil også ble hevdet at en fellesorganisasjon vil bli så stor og u håndterlig at den ikke vil kunne bli effektiv. Dette argument er ikke holdbart. Selv om samtlige landets kommuner kom med i organisasjonen ville den ikke bli halvparten så stor som f. eks. Landkommunernas Förbund i Sverige. Og det høres ikke ut som denne organisasjon er for stor, tvert imot arbeides iherdig for å gjøre den enda større.

Dersom vi her i landet hadde to virkelig effektive forbund henholdsvis for by- og landkommuner, ville det sikkert ikke være aktuelt å arbeide for sammenslutning. Men da vi er i den situasjon at vi praktisk talt er uten organisasjoner på området, bør det i hvert fall ikke for vårt partis vedkommende herske tvil om det prinsipielt riktige i å gå inn for en fellesorganisasjon, dersom partiet i det hele tatt ønsker endring i de bestående forhold på området.

Jeg har hørt røster som har hevdet at som forholdene ligger an i dag på det kommunale organisasjonsområde hos oss måtte det kunne gå an å bygge ut vårt eget By- og Herredslag så dette kunne fylle plassen som kommunal fellesorganisasjon. Men skal partiet gå inn for en sådan utvikling av By- og Herredslaget må det også være klar over rekkevidden. Det vil bety en veldig utvidelse av kommunalkontoret: informasjonsavdeling, juridisk hjelp, statistisk avdeling, kommunalt arkiv osv. Men dermed vil By- og Herredslaget selvfølgelig også forandre karakter, samtidig som en sådan utvikling vil få store økonomiske konsekvenser.

En slik utvikling er neppe ønskelig. Det blir å ofre for mye tid og krefter på arbeid som egentlig ikke er av partipolitiske art, men er av sådan karakter at kommunene sjøl både bør og må ha bestemmelsene over det og de utgifter som er forbundet med arbeidet.

Jeg vil anbefale innstillingen fra landsstyret. Det går fram av denne innstilling at vi akter å opprettholde landskommunalutvalget, arbeidsutvalget og kommunalkontoret. Og det er klart at disse instanser kan vi ikke gi slipp på uten å slippe det kommunale arbeid ut på viddene, la det gli ut av hendene på oss. Alle tre instanser har reell politisk betydning for oss. Men organisasjonen er i dette tilfelle bare en *form*, som vi uten skade kan gi slipp på. Og kan vi ved å gi slipp på denne form oppnå at det blir lagt grunnlag for en virkelig effektiv kommunal organisasjon i landet vårt, da har vi vunnet en *realitet*. Det vil i så fall ikke være første gang, og blir vel heller ikke den siste, at partiet vårt — levende og mobilt som det er — ofrer former og vinner realiteter.

Ordstyreren foreslo strek med de inntegnede talere og 5 minutters taletid.

Dette ble vedtatt.

Ordsiftet.

Adolf Indrebø: Da saka ble behandlet i Landskommunalutvalget var vi delt, og stemmetallet sto likt. Jeg har ikke noe imot at vi går inn i en slik fellesorganisasjon hvis vi har noe å vinne ved det, men det ser jeg ikke at vi har. Stillingen i Danmark og i Sveringe er ganske anderledes enn her. Vi trenger en organisasjon som kan veilede våre partifeller i kommunestyrene og ta initiativ — på partimessig basis, og det er det By- og Herredslaget har gjort. Og vår virksomhet er større en By- og Herredsforbundets samlede virksomhet. Jeg tror ikke interessen i vår egen organisasjon blir så stor etter at vi går inn i en fellesorganisasjon med de borgerlige. Det vil svekke vår organisasjon, og derfor er jeg imot dette. Det er By- og Herredslaget som partimessig betyr noe. Jeg henstiller at en ikke går inn på det forslaget som foreligger her, det vil være til ubotelig skade.

Johs. Johnsen, Stavanger: Da By- og Herredslaget ble opprettet for 10 år sia ble det uttrykkelig presisert at dette ikke betydde noe brudd med de upolitiske by- og herredsorganisasjonene. Det holdt også i 3 år. Jeg var imot, og fant det inkonsekvent at vi skulle trekke oss ut av de landsomfattende upolitiske organisasjonene. De har dekket et behov og gjør det framleis. — En slik felleskommunal organisasjon vil bli av stor betydning og få stor tilslutning. Og vår stilling i kommunene er så sterk at vi straks vil komme til å prege dens ledelse og arbeid. Jeg tiltrer helt ut forslaget fra landsstyret, som et steg i den rette leia.

Ivar Skjånes, Trondheim: Jeg er enig med Johnsen og jeg stemmer for framlegget fra landsstyret. Det har stor betydning å få en slik organisasjon. De enkelte og mest betydningsfulle kommunene behandler nå sakene ofte uten å tenke på virkningen overfor andre kommuner hvor en behandler de samme sakene. Jeg kan nevne et spørsmål som tillegg til de kommunale lønninger. — Og landsstyret bør påskynde behandlingen av saka. Landsstyret bør også nøye overveie åssen en skal få et

så veldig apparat som det vil bli, til å fungere. Her bør en tenke over spørsmålet om å danne fylkesavdelinger, og årlige representantskapsmøter der det også møter representanter for centraladministrasjonen. Det vil lette samarbeidet mellom sentraladministrasjonen og kommunene.

Fortsatt behandling av lovene.

Ordstyremannen: Av omsyn til valgmenndas arbeid må landsmøtet nå behandle § 7 i lovene som ble utsatt tidligere i dag.

Det forelå denne innstillinga fra landsstyret:

§ 7.

Landsstyret.

Punkt 2, 2. avsnitt.

Formannen, varaformannen, sekretæren, hovedorganets redaktør og 8 andre medlemmer, hvorav minst 2 kvinner. Dessuten tiltres sentralstyret av 1 representant for Ungdomsfylkingens sentralstyre. Sentralstyret velger 1 representant til Ungdomsfylkingens sentralstyre og 1 representant til Kvinnesekretariatet.

Motivering:

Kvinnesekretariatet velger nå 2 representanter til partiets sentralstyre. Det var opprinnelig 1, men ble ved samlingen i 1927 utvidet til 2 for at begge retninger skulle bli representert. Dette omsyn er det ikke lenger nødvendig å ta, så representasjonen må under alle omstendigheter kunne innskrenkes til 1. Når landsstyret har gått til å foreslå helt ophevet Kvinnesekretariatets rett til å velge noe sentralstyremedlem, så er det ut fra den betraktning at sentralstyret er ansvarlig overfor partiets landsmøte, og at det derfor ikke er heldig at for mange av dets medlemmer blir valgt av andre instanser eller organisasjoner. For partiets kvinnelige medlemmer og for partiet som helhet vil det være en fordel at også de kvinnelige medlemmer av sentralstyret blir valgt av partiets landsmøte.

Punkt 4.

For sentralstyret velges 7 varamenn som innkalles i den rekkefølge de er valgt. For landsstyrets utenbys medlemmer velges personlige varamenn.

Motivering:

For landsstyrets utenbys medlemmer blir det etter de nå gjeldende lover valgt 8 varamenn som innkalles etter behov i den rekkefølge de er valgt. Det foreliggende forslag om for framtida å velge personlige varamenn for de utenbys landsstyremedlemmer tar sikte på, at distrikter hvis landsstyreprerentant får forfall, skal bli representert ved en varamann fra samme distrikt.

Ordsiftet.

Johanne Reutz: Jeg syns ikke det var pent sagt av Trygve Bratteli at vi vil rive oss løs fra partiet. — —

Ordstyreren: Vi behandler nå § 7.

Johanne Reutz: Framlegget til § 7 betyr en radikal omlegging av partiorganisasjonen. Jeg kan være enig i at landsmøtet velger kvinnenes representanter i sentralstyret, men vil gjerne at landskvinnekonferansen får innstillingsrett. Det blir nå adgang til å velge to som ikke er medlemmer av Kvinnesekretariatet. Landskvinnekonferansen mente at en så viktig lovendring må en få mer tid til å behandle i kvinnegruppene. Konferansen vedtok enstemmig å henstille til landsmøtet å utsette behandlingen av denne saka og jeg henstiller at landsmøtet etterkommer kvinnekongressens henstilling.

På vegne av landskvinnekonferansen opptok Johanne Reutz forslag om at den foreslåtte endring av denne paragraf, punkt 2, utstår til neste landsmøte. Og at det nedsettes en komité som får i oppdrag å komme med forslag til neste landskvinnekonferanse om ledelsen for kvinneorganisasjonen.

Einar Gerhardsen: Jeg ser ingen grunn til å gjøre denne saka større enn den er. Det er overdrivelse å si at en står overfor en *hel* omlegging av kvinneorganisasjonen. Men i sentralstyret sitter det nå 3 medlemmer som ikke er valgt av landsmøtet, nemlig 1 fra A. U. F. og 2 fra Kvinnesekretariatet. En har ment at det var uheldig at for mange av sentralstyrets medlemmer ikke er valgt av landsmøtet og ansvarlig overfor landsmøtet. Helst bør sjølsagt alle sentralstyremedlemmer stå ansvarlig overfor landsmøtet. Alle er enig i at det bør være minst 2 kvinner i sentralstyret, og vi foreslår det stadfestet i lovene. Det er også enighet om at A. U. F. som er en *egen* organisasjon, sjøl velger sin representant, men landskvinnekonferansen representerer ingen egen organisasjon. I partiet står en sammen som *sosialister*. Kvinnegruppene skal være organer *innafor* partiet, det er partiet som er grunnorganisasjonen, og det er en stor fordel for kvinnene. Det skal ikke være noe skille mellom kvinnene og mennene i partiet, derfor skal det heller ikke være noe skille mellom kvinnene og mennene i sentralstyret, og jeg syns det må være en fordel for kvinnene å sitte i sentralstyret som valgt av landsmøtet. Om saka utsettes så betyr ikke det mye, men for kvinnene sjøl vil det være en fordel at saka avgjøres i dag. Og for valgnemnda og landsmøtet vil det være en fordel at valget foretas av landsmøtet.

Halvard Lange: Hvis det er riktig at dette ikke er noen stor sak, skulle det ikke være farlig å godta henstillingen fra landskvinnekonferansen. Landskvinnekonferansen er enstemmig *ikke* så sikker på om forandringen er en fordel for kvinnene. Vi bør være så mye tilhengere av demokratiet innad i bevegelsen at vi godtar henstillingen fra landskvinnekonferansen.

Votering: § 7, punkt 2: Landskvinnekonferansens forslag ble vedtatt med stort flertall.

§ 7, punkt 4: Landsstyrets innstilling ble enstemmig vedtatt.

Med dette ble formiddagsmøtet hevet kl. 14.

Ettermiddagsmøtet søndag 5. november.

Ordstyrer: *Ivar Skjånes.*

Møtet ble satt kl. 16.

Protokollen fra formiddagsmøtet ble opplest og godkjent uten merknader.

SAK 9.

VALGNEMNDAS INNSTILLING

Fra valgnevnda forelå denne innstillingen:

Det velges 3 fastlønnede tillitsmenn: Formann, nestformann og sekretær.

Sentralstyret utvides med 2 medlemmer og en varamann.

Sentralstyret: Oscar Torp, formann, Einar Gerhardsen, nestformann, Ole Øisang, sekretær, Martin Tranmæl, redaktør, Magnus Nilssen, Olav Hindahl, Trygve Lie, Eugen Johannessen, Konrad Nordahl, Eugen Pettersen, Johs. Hansen og Ingvall Haugen.

Varamenn: Alfred Ljøner, Neimi Lagerstrøm, Erling Frongner, Finn Moe, John Johansen, Frank Olsen, Herman E. Stordalen og Anette Pettersen.

Landsstyret:

Akershus: Petra Andersen. Varamann: Alfred Nyhus.

Østfold: Emil Andersen. Varamann: Henry Jakobsen.

Hedmark: Oscar Nilsen. Varamann: Kr. Fjeld.

Oppland: Egil Hernæs. Varamann: Hans P. Haugli.

Buskerud: Karl Nedberg. Varamann: Olaf Watnebryn.

Vestfold: Marie Skau. Varamann: Carl Gulbrandsen.

Telemark: Johan Magnussen. Varamann: Thor Lundtveit.

Aust-Agder: Åni Rysstad. Varamann: Olav Nylund.

Vest-Agder: Alfred Udland. Varamann: B. Strisland.

Stavanger: Johs. Johnsen. Varamann: Carl J. Westerlund.

Rogaland: I. K. Hognestad. Varamann: J. M. Remseth.

Bergen: Nils Langhelle. Varamann: Ture Johansson.

Hordaland: M. M. Bolstad. Varamann: Magda Klepppestø.

Sogn og Fjordane: Oskar Andersen. Varamann: Hjalmar Larsen.

Møre og Romsdal: Olav Oksvik. Varamann: Ottar Gutelvik.

Sør-Trøndelag: Johan Nygaardsvold. Varamann: Per Almås.

Trondheim: Trygve Dyrendahl. Varamann: Ågot Hoem.

Nord-Trøndelag: Leif Granli. Varamann: Wilhelm Flotvik.

Nordland: Martin Jensen. Varamann: Petter Naustvik.

Nordland: Andreas Moan. Varamann: Sandrup Nilsen.

Troms: Gitta Jønsson. Varamann: Ingv. Jaklin.

Finnmark: Olav Berg-Hansen. Varamann: Rudolf Olsen.

Revisjonsutvalget: Alfred Nilsen, Leonard Nilsen, Nils Arvesen.

Varamenn: Alf Torp og Olaf Kopperud.

Landskommunalutvalget: Oscar Torp, Oslo, Trygve Lie, Aker, Torbjørn Henriksen, Oslo, Trygve Nilsen, Oslo, Herman E. Stordalen, Asker.

Ivar Skjånes, Trondheim, Johs. Johnsen, Stavanger, P. C. Reinsnes, Sortland, Gunvald Engelstad, Nord-Trøndelag, Kr. Fjeld, Stange, Hedmark, Jakob Pettersen, Odda.

De første utgjør arbeidsutvalget.

Valgnemndas formann's redegjøring.

Valgnemndas formann, *Gunnar Ousland*, gjorde greie for innstillingen. — Jeg vil først gjøre merksam på, sa Ousland, at valgnemnda foreslår tallet på fastlønte tillitsmenn utvidet til 3, og dertil foreslår vi en utviding av sentralstyret med 2 medlemmer.

Det er ute i distriktene en trang til å få tale med de ansvarlige tillitsmenn om tingene, det er en meget god tendens, men med våre geografiske forhold tar det tid. Det er et grunndrag i det norske folket at de vil vite *hvorfor* de skal gjøre de og de ting, men når en først får vite det så er det greie folk. Vi har ment det var riktig og nødvendig å gå til denne utviding, for at en av tillitsmennene oftere kan komme ut i avdelingene. Foreløpig er jo formannen statslønt, og skulle Regjeringa gå trenger vi jo ennå mer agitasjon.

Vi mener også at sentralstyret bør utvides med 2 medlemmer. Med den sentrale stilling vår bevegelse er kommet i er det mange bundne hensyn ved personvalget, fordi alle grener av bevegelsen må være representert. Dertil er det utmerket å ha noen representanter som kommer direkte fra arbeidsplassen. Disse omsyn gjorde at vi fant det ønskelig å foreta denne utvidinga.

Så noen ord om personspørsmålet. — Når det gjelder de 3 fastlønte foreslår vi som en ser, gjenvalg av formannen. Det er ikke nødvendig å argumentere noe for dette gjenvalget, med den sentrale stilling han inntar ønsker vi framleis å ha Torp som formann. — Gerhardsen vil bli nestformann, og det er unødvendig å foreta noen særlig begrunning for det. — Øisang er foreslått som sekretær, og vi legger deri en politisk tyngde, han representerer rik erfaring og kjenner distriktene. Ole Øisangs arbeid i partibevegelsen gjør ham i høy grad skikket til denne stillingen.

Redaktøren er sjølskreven, og jeg behøver ikke å si noe mer om ham.

Det er en glede for oss å kunne beholde Magnus Nilssen som medlem av sentralstyret. Han er et slags bindeledd med det som vår og kanskje også med det som kommer. Dessuten er han et bindeledd mellom sentralstyret og stortingsgruppa.

Når det gjelder Olav Hindahl så har det vært noe av en sjølsagt ting at Landsorganisasjonens formann skulle tilhøre sentralstyret. Nå er Hindahl medlem av Regjeringa, men det er rimelig at om han, som er valgt av kongressen som Landsorganisasjonens formann — om Regjeringa skulle gå — fortsatt blir medlem av sentralstyret. I begge tilfeller tilfører han sentralstyret stor kraft og innsikt.

Trygve Lie — enten han er statsråd eller juridisk konsulent så er han Trygve Lie! Ingen er mer aktivistisk innstilt enn han, og det er også bra å ha en med i sentralstyret som har juridisk innsikt.

Eugen Johannessen er formann i Oslo Arbeiderparti og er gammelt sentralstyremedlem.

Når vi har satt inn Johs. Hansen istedenfor Osvald Johnsen, så er det alminnelig i alle organisasjoner å foreta slike skifte, og Johs. Hansen representerer ungdommen og dertil en stor og voksende gruppe som Handel og Kontor.

Ingv. Haugen er sjøfolkenes representant, og jeg behøver ikke å si noe mer om ham.

Ellers vil jeg si: Se på den lista vi har lagt fram og si så hvem vi kan ta vekk? — Ingen!

Så noen ord om varamennene. — I et så stort styre vil de 3—4 første varamenn komme til å delta i sentralstyret omtrent bestandig. Alfred Ljøner er første varamann og han skal suge opp alle skog- og landarbeidernes krav og gi uttrykk for det i sentralstyret. — Neimi Lagerstrøm representerer yrkeskvinnene. — Erling Frogner representerer det samme forbundet som Osvald Johnsen. — Finn Moe er «Arbeiderbladet»s utenriksmedarbeider og deltar i det internasjonale samarbeid. Det er av betydning å ha ham med i sentralstyret. — John Johansen er et aktivt medlem fra bygningsarbeiderne og Frank Olsen fra Transportarbeiderne. Videre er foreslått gjenvalgt Herman Stordalen og til slutt en utpreget representant for husmødrene, Anette Pettersen. Arnfinn Vik har sjøl bedt om ikke å bli gjenvalgt, og dessuten representerer jo Eugen Johannessen Oslo-partiet.

Sjølsagt er det en rekke grupper og forbund som finner seg ikke representert i sentralstyret, men det er jo noe en alltid får finne seg i.

I *landsstyret* er det foreslått en del forandringer. Vi har bedt gruppen si hva de hadde på hjerte, og deres ønsker har vi stort sett fulgt. Bortsett fra enkelte tilfeller.

Det er jo så at fylkesrepresentantene ser landsstyremedlemmene som representanter for sitt fylke. Men det kan bl. a. føre til at det ikke kommer noen kvinner med i landsstyret. Vi fant å måtte foreslå 3 kvinner med i landsstyret. Akershus er godt representert i sentralstyret, vi har derfor satt opp en kvinne fra Akershus som representant i landsstyret. — Fra Østfold har vi foreslått en ny mann: Emil Andersen er ordfører i Jeløy. I Vestfold har vi foretatt en forandring. Fylkespartiet har foreslått og delegasjonen her på landsmøtet har fastholdt Carl Gulbrandsen med Marie Schau som varamann. Men vi har funnet at Vestfold ligger så nær Oslo at Fylkespartiet kan ha den nødvendige kontakt med sentralledelsen allikevel. Vi har foreslått Marie Schau for å få en kvinne mer med i landsstyret. Vestfolddelegasjonen har ikke godtatt dette. — For Vest-Agder og Stavanger har delegasjonene sjøl foreslått byttet. — For Sogn og Fjordane var delegasjonen ikke enstemmig og valgmennda fant da å burde innstille Oskar Andersen som er fylkespartiets formann. — I Møre og Romsdal har den tidligere representant i landsstyret ønsket å fratruke, og i den søre kretsen ønsket en da å få representanten fra et sted lengre sør i fylket. — For Trondheim blir det den forandring at Trondheims-partiets formann, Trygve Dyrendahl kommer inn istedenfor Ole Øisang. — Representanten for Nord-Trøndelag er foreslått etter delegasjonens ønske. — For Troms var det delegasjonens

ønske å få Ingv. Jaklin, men av omsyn til kvinnes representasjon i landsstyret trakk Jaklin seg sjøl tilbake. — For Finnmark er forandringen foretatt etter delegasjonens ønske.

Landskommunalutvalget skal velges på landsmøtet. Vi har ment at et lite skifte her kunne være ønskelig og har derfor foreslått Herman Stordalen fra Asker istedenfor Karl Andersen, Aker.

Valgmennda har samarbeidet seg til en enstemmig innstilling, bortsett fra at Marie Schau dissenterer når det gjelder representanten for Vestfold. Vi håper at innstillinga vil bli vennlig mottatt av denne mektige forsamlingen, og jeg anbefaler den på det beste.

Ordsiftet.

Taletia ble satt til 3 minutter, og ordsiftet tok til om de 3 fastlønnte tillitsmennene.

Kåre Hansen, Oslo: Jeg er enig i at det må tas omsyn til representasjonen både fra stortingsgruppa, Regjeringa og folka på arbeidsplassen. Men jeg kan ikke være enig i at alle sammen skal inn i sentralstyret nå, og vil foreslå:

«Der velges 2 fastlønnte tillitsmenn, formann og nestformann. Det ansettes en ny sekretær. Antallet sentralstyremedlemmer bibeholdes.»

Ole Øisang: Når valgmennda har foreslått meg som sekretær vil jeg si fra at jeg bare ytterst nødig tar denne stillinga. Jeg setter sjølsagt pris på den tillit som her blir vist meg, men personlig ønsker jeg helst å fortsette som journalist. Jeg har underhånden antydnet den ordninga at en gjenvalgte formannen, nestformannen og sekretæren, og så ga sentralstyret fullmakt til å ansette en ny sekretær, og jeg ville da ikke være uvillig til eventuelt å la meg ansette for ett år som sekretær — om jeg kunne få permisjon i avisa. Jeg vil gjerne spørre landsmøtet om en ikke finner denne ordninga akseptabel?

Ingv. Jaklin: Jeg kan godt forstå at representantene fra Oslo finner at kontakten mellom medlemmene og sentralledelsen er bra, men vi ute i distriktene vil gjerne ha denne kontakten bedre. — Vi har i valgmennda drøftet mange alternativer, men nemnda samlet seg om 3 fastlønnte tillitsmenn. Torp er jo statsråd nå, så det blir jo i realiteten bare 2 fastlønnte. Med omsyn til ordninga med Øisang så bør landsmøtet vite hva det er en går til og treffe en fast ordning.

Martin Tranmæl: Spørsmålet om å velge 3 fastlønnte tillitsmenn er reist av distriktsrepresentantene, og det bør Oslo-representantene forstå. Det er ikke det samme å få besøk av en ansatt sekretær som av en som er *valgt* av landsmøtet. Det gir en sterkere stilling. Og medlemmene ønsker at de som kommer skal representere partiet. — Når det gjelder tallet på medlemmer i sentralstyret vil jeg minne om at fagkongressen innskrenket representant-tallet til 300, men utvidet sekretariatet med medlemmer. Og utvidinga av sentralstyret henger sammen med den forholdsvis representasjon med representanter fra arbeidsplassen. — Jeg støtter valgmenndas innstilling.

Strek ble satt med de inntegnede talere.

Peder Søyland: En mann som velges som sekretær kan ta stilling til alle spørsmål som melder seg ute i partiavdelingene, og det partiet trenger er en valgt, politisk sekretær. Jeg anbefaler valgmemndas innstilling.

Arnfinn Vik: Det er nettopp kravet utenfra distriktene vi har tatt omsyn til, og vi plikter å gjøre det. Det trengs større mobilitet i partiets daglige ledelse, og det løses ikke ved å ansette flere kontorfolk. Til Øisang vil jeg si: Vi kan ikke innlate oss på foreløpige ordninger — vi tillegger kravet utenfra så stor vekt at vi kan ikke gå inn på noen forsøksordninger.

Magnus Nilssen: Jeg har tidligere gjort oppmerksom på at jeg finner det naturlig at Einar Gerhardsen velges som viseformann, det er det eneste praktiske. Jeg vil derfor anbefale den ordningen som her er foreslått. Jeg håper Øisang kan få ordnet seg med sin partiavdeling og avisa i Trondheim.

Oskar Andersen, Sogn Fjordane: Jeg vil sterkt anbefale valgmemndas innstilling. Sjøl om alle 3 skulle komme til å delta i det daglige arbeid vil det være full bruk for dem, men foreløbig er altså Torp medlem av Regjeringa. Og noen foreløpige ordninger kan vi ikke innlate oss på.

Gunnar Ousland: Jeg setter pris på tillitsmenn som under tvil tar imot et valg, og jeg er sikker på at Øisang vil bli en utmerket tillitsmann. Og valgmemnda sa: Vi vil ha en *valgt* tillitsmann ut i distriktene.

Med dette gikk en over til votering.

Det ble først votert alternativt mellom valgmemndas innstilling om 3 fastlønte tillitsmenn kontra Kåre Hansens forslag om 2.

Valgmemndas innstilling ble vedtatt mot 8—9 stemmer.

Deretter ble valgmemndas innstilling om utviding av sentralstyret med 2 medlemmer vedtatt mot 5 stemmer.

Valg:

Ved votering for hver enkelt ble valgmemndas innstilling på formann, nestformann, sekretær og redaktør vedtatt enstemmig og med akklamasjon.

Det ble satt 2 minutters taletid.

Ivan Pettersen, Akershus: Jeg vet at det er meget vanskelig å oppta avvikende forslag fra en enstemmig innstilling fra valgmemnda. Men denne innstillinga har gått særlig sterkt ut over Akers Herredsparti. Jeg foreslår Osvald Johnsen gjenvalgt i sentralstyret.

Ingar Hillestad: Oslo Krets av A. U. F. er forbauset over at Johs. Hansen er satt opp som sentralstyremedlem. Vi foreslår isteden Trygve Bratteli. Jeg deler ikke hans syn i alt, men han er en dyktig kar.

Hans Karlsen: Jeg syns valgmemnda i sitt forslag har tatt vel mye omsyn til Regjeringa, de har her tatt med både Torp, Hindahl og Trygve Lie. Jeg syns det er merkelig at Osvald Johnsen ikke er kommet med på innstillinga til sentralstyret. Jeg har ikke noe imot Johs. Hansen, men jeg syns ikke det bør gå ut over Osvald Johnsen.

Bjørn Hilt: Jeg vil foreslå Søren Hagen istedenfor Olav Hindahl. Landsorganisasjonens interesser blir godt ivaretatt av Konrad Nordahl, og Søren Hagen står i en særskilt god kontakt med arbeidsfolket i Oslo.

Det ble satt strek med de inntegnede talere.

Oskar Nilsen, Hedmark: Det er snakket mye om by og land, hand i hand. Jeg mener derfor at Alfred Ljøner bør rykke opp som fast medlem av sentralstyret. Han er riktignok satt opp som 1. varamann og vil stadig møte, men jeg mener det vil være klokt at bytte ham inn som fast medlem istedenfor en annen.

Jeg foreslår at Alfred Ljøner velges inn i sentralstyret istedenfor Johs. Hansen, som da, hvis forslaget vedtas foreslås som 1. varamann.

Gunnar Sand: Vi har sett det som en oppgave å få mest mulig ungdom inn i sentralstyret, og jeg synes det er sørgelig at Hillestad forsøker å rive opp denne innstillinga. At Trygve Bratteli er dyktig det vet vel jeg bedre enn noen annen, men vi har også å ta omsyn til representantene fra arbeidsplassen.

Trygve Bratteli: Jeg vil bestemt be Hillestad trekke forslaget sitt tilbake, han burde ha spart meg fra å komme med et slikt forslag. Jeg kan nå alle som jeg trenger å konferere med, i hustelefonen, og Johs. Hansen har en langt bedre direkte kontakt med ungdommen i Oslo enn jeg har.

Arnfinn Vik: Nettopp for å få folk direkte fra arbeidsplassen har vi foreslått Johs. Hansen, ikke fordi han f. t. er formann i Oslo-kretsen. Han er en dyktig og trent organisasjonsmann.

Håkon Lie: Det er ikke rett å bruke gamle fraser her, om gruppeinteresser og sånt. Sentralstyret er vår generalstab og skal bestå av de beste politiske hodene vi har. Medlemmene der skal fylle kravet om mest mulig politisk innsikt. Jeg foreslår derfor Finn Moe som 2. varamann. Det vil være en styrke for sentralstyret akkurat nå. Jeg foreslår videre at Ole Colbjørnsen blir valgt inn i sentralstyret. Han representerer mer innsikt på en rekke felter enn de aller fleste. Det er viktig å få ham med i sentralstyret.

Gunnar Ousland: Jeg må anbefale innstillinga vedtatt, av alle grunner. At Hindahl har sete i sentralstyret synes jeg er sjølsagt. Oskar Nilsens uttalelser om Ljøner som første varamann kan jeg ikke godkjenne. Ljøner er medlem av sentralstyret, det kan dere trygt si utover i bygdene. Det er ikke nødvendig å flytte opp Finn Moe, han kan møte i sentralstyret når som helst. — La nå ikke tilfeldige forslag splitte stemmene.

Ingen vet bedre enn jeg å vurdere Ole Colbjørnsens frodige arbeidskraft, han er spesialist på alle områder, men hans arbeidskraft vil allikevel komme til sin rett gjennom «Arbeiderbladet» og alle de komitéene og utvalgene han er med i. Det er ikke nødvendig at alle som har en rik arbeidskraft puttes inn i sentralstyret. Jeg vil bestemt anbefale innstillinga som den er.

Ingar Hillestad trakk sitt forslag på Trygve Bratteli tilbake.

Landsmøtet gikk derpå over til valg.

Ved alternativt prøvotering mellom Magnus Nilsen og Osvald Johnsen ble Magnus Nilsen valgt med stort flertall. Partiets formann

henstilte til landsmøtet å gi uttrykk for at en etter denne prøve-votering betraktet Magnus Nilssen som valgt. Dette fikk landsmøtets enstemmige tilslutning.

For de øvrige 7 sentralstyremedlemmer ble det foretatt skriftlig votering.

Valgt ble:

Konrad Nordahl med 387 stemmer, Eugen Johannessen med 385, Trygve Lie med 377, Ingv. Haugen med 372, Eugen Pettersen med 370, Johs. Hansen 369 og Olav Hindahl 232 stemmer.

Dernest hadde Søren Hagen 156 stemmer, Ole Colbjørnsen 53 og Osvald Johnsen 51 stemmer. Det ble videre avgitt noen spredte stemmer.

Varamennene til sentralstyret:

Bjørn Hilt: Når det viser seg at Søren Hagen fikk så stort stemmetall som medlem av sentralstyret, foreslår jeg ham som varamann istedenfor John Johansen.

Søren Hagen: Jeg ber Hilt ta forslaget sitt tilbake. Jeg er ikke enig i det.

Hilt erklærte at han holdt på forslaget sitt.

Ved voteringen ble de øvrige av valgnemnda foreslåtte varamenn valgt enstemmig. Ved alternativ votering mellom Søren Hagen og John Johansen, ble John Johansen valgt.

Landstyret

Trond Hegna, Vestfold: Både Gulbrandsen og Schau er godt kjente partifeller, og vi er heller ikke i mot valgnemndas prinsipp om at det skal være 3 kvinner i landsstyret. Men vårt fylkespartis årsmøte har gitt sin innstilling, og vi fastholder denne innstillinga på Gulbrandsen.

Herman Thornæs, Namdalen: Jeg beklager at Ouslands uttalelser ikke var i overensstemmelse med sannheten når det gjelder Nord-Trøndelag. Noe ønske om skifte i landsstyret er ikke kommet fra oss i Namdalens Arbeiderparti, og om det ikke er noen spesiell grunn til å kaste Flotvik burde Namdalen få beholde ham. Jeg vil foreslå Flotvik gjenvalgt, og at en lar Inntrøndelag få varamannen.

Det ble vedtatt å behandle innstillinga fylkesvis.

Akershus.

Karl Andersen: Vi har hørt grunnen til skiftet i Akershus, men synes ikke den er godt fundert. Jeg synes det er merkelig åssen det kan jongleres når det er enkelte en ikke vil ha med. Ousland sa at så mange av sentralstyrets medlemmer bor i Aker, og det kan vel være riktig, men de tar liten del i arbeidet der. Men Valdemar Nilsen har vært formann i Akerspartiet i 12 år, og Aker er i dag landets nest største kommune. Jeg synes det er et stivt stykke å sette Aker helt utafør partiets ledelse, det tyder ikke godt for sammenslutningen med Oslo.

Jeg foreslår Valdemar Nilsen valgt inn i landsstyret.

Trygve Lie: Jeg må erklære meg enig i at det er uriktig å sette Valdemar Nilsen utafør landsstyret. Jeg respekterer fullt ut at det kommer

kvinner med, men jeg må be om at det ikke skjer på bekostning av Aker. Det vil vekke misstemning om formannen i Akers-partiet ble satt utafør landsstyret.

Ivan Pettersen: Jeg skal ikke sette menn og kvinner opp mot hverandre, men jeg støtter forslaget om at formannen i landets største herredsparti blir med i landsstyret.

Ester Samuelsen: Formannen sa tidligere under landsmøtet at partiet har fått en stor tilvekst av kvinner, men av 22 medlemmer i landsstyret har valgmemnda foreslått 3 kvinner. Jeg mener landsmøtet bør gå inn for å få disse 3 kvinnene med. Det har mye å si at landsmøtet velger iallfall 3 kvinner, og Petra Andersen har vært medlem i over 20 år.

Aksel Lund, Akershus: Som representant for Akershus hadde jeg gjerne sett at fylket fikk representanten, men jeg må allikevel anbefale innstillinga.

Rolf Lund, Akershus: Når det er foreslått 3 kvinner med i landsstyret vil jeg støtte det. Vi i Akershus har lært å sette pris på kvinnene og står oss godt med dem.

Marie Schau, Vestfold: Når vi vil ha Petra Andersen med er det fordi hun er husmor, det er husmødrene som er i vinden nå, og vi er på vei, det er en kjensgjerning (sterk munterhet). — Vi møter stadig det argumentet at vi agiterer for husmødrene, men vi tar dem ikke med i våre styrer.

Gunnar Ousland: Vi har sjølsagt ikke noe imot Valdemar Nilsen, og når vi foreslo han skiftet ut var vi trygg for at dette ikke skulle bli misforstått. Det var omsynet til å få kvinnene med. Og jeg syns heller ikke synd på Akershus, de er godt representert i sentralledelsen.

Ved voteringen ble Petra Andersen valgt med stort flertall. Som varamann ble valgt Alfred Nyhus enstemmig.

Deretter ble representanten med varamenn for Østfold, Hedmark, Oppland og Buskerud valgt enstemmig og uten debatt etter innstillinga.

Vestfold:

Carl Gulbrandsen: Jeg tar ordet bare for å forsvare delegasjonen fra Vestfold, de har kjent seg bundet av innstillinga fra fylkesmøtet. Personlig sa jeg til valgmemndas formann at jeg er så gla i kvinnfolkene at jeg vil ikke stille meg i veien for valget av en kvinne. Og jeg er sikker på at hadde fylket blitt forelagt spørsmålet om valg av en kvinne fra Vestfold så hadde det blitt Marie Schau. Jeg anbefaler henne valgt.

Ved voteringen ble Marie Schau valgt med stort flertall, med Carl Gulbrandsen som varamann.

Enstemmig og uten debatt ble representantene med varamenn for Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder valgt etter innstillingen.

Stavanger:

Harald Haland, Stavanger: Det var ønskelig om også varamannen ble tatt fra Stavanger. Stavanger må være berettiget til varamannen. Jeg foreslår Stavanger Arbeiderpartis formann, Eyvind Dahl.

Tjøl Oftedahl, Stavanger: Stavanger Arbeiderparti har ikke drøftet dette valget og både Haugesund og vi står i Rogaland Arbeiderparti.

Derfor har jeg foreslått Westerlund fra Haugesund som varamann. Det burde forresten hete: Byene i Rogaland.

Gunnar Ousland: Vi fant det naturlig at Haugesund fikk varamannen.

Steffens, Haugesund: Jeg vil anbefale innstillingen. Det er et meget godt samarbeid mellom disse to byene, og vi setter stor pris på å få Westerlund som varamann.

Med dette gikk en til valg.

Johs. Johnsen ble valgt enstemmig. Som varamann ble Carl Westerlund valgt med stort flertall.

Representantene med varamenn fra Rogaland, Bergen, Hordaland og Sogn og Fjordane ble valgt enstemmig og uten debatt etter innstillinga.

Møre og Romsdal.

N. P. Skrede, Sunnmøre: Partiet i Møre og Romsdal fylke består av 3 kretspartiet. Nå har Nordmøre hatt landsstyremedlemmet i så mange år og vi fant det derfor riktig å foreta et skifte. Og når Romsdal nå får representanten bør Sunnmøre få varamannen. Jeg foreslår derfor Harald Skutvik, Ålesund, som varamann.

Ved voteringen ble Olav Øksvik enstemmig valgt som representant. Med stort flertall ble Ottar Gutelvik valgt som varamann.

Enstemmig og uten debatt ble representanter med varamenn for Sør-Trøndelag og Trondheim valgt etter innstillinga.

For Nord-Trøndelag ble Leif Granli valgt mot noen få stemmer som ble avgitt på W. Flitvik. Flotvik ble enstemmig valgt som varamann.

Videre ble representantene med varamenn for Nordland valgt enstemmig etter innstillinga.

Troms.

A. Heggelund, Sør-Troms: Vi har her hørt Gunnar Ouslands forklaring av valgmenndas innstilling. Den var atskillig mer humorfylt enn riktig. For vårt vedkommende er forholdet det at vi har ment at når Nord-Troms fikk representanten burde Sør-Troms få varamannen. Jeg vil foreslå Håkon Breivoll som varamann. Han er en meget framtrædende partifelle.

Magne Sagelv, Nord-Troms: Det var opprinnelig meninga at Jaklin skulle være representant og at Sør-Troms skulle få varamannen, men vi bøyde oss for omsynet til kvinnene. Det er ingen tvil om at Jaklin er den sentrale skikkelse i partiarbeidet i Troms, og landsmøtet bør så enstemmig som mulig velge Jaklin.

Ved voteringen ble Gitta Jønson enstemmig valgt som representant. Ingv. Jaklin ble valgt som varamann med stort flertall.

Representanten med varamann fra Finnmark ble valgt enstemmig og uten debatt etter innstillinga.

Revisjonsutvalgets medlemmer med varamenn ble enstemmig og uten debatt valgt etter innstillinga.

Landskommunalutvalget:

Andersen, Bergen: Vi er skuffet over at Bergen er satt helt utafør dette utvalget. Jeg vil derfor foreslå utvalget utvidet med ett medlem og foreslår da Mons Lid fra Bergen valgt.

Det ble opplyst at det var ikke høve til en utviding av utvalget, og Andersen tok så opp forslag om Mons Lid istedenfor Jakob Pettersen, Odda.

Ved voteringen ble Jakob Pettersen valgt med stort flertall. De øvrige medlemmer av utvalget ble valgt enstemmig etter innstillinga.

SAK 8.

KOMMUNAL FELLESORGANISASJON

Under opptellingen av stemmene på medlemmer av Sentralstyret fortsatte landsmøtet behandlingen av denne saka.

Karl Andersen, Akershus: Innledningsvis vil jeg nevne at komitéens innstilling har vært oversendt By- og Herredslaget, der komitéens mindretalls innstilling ble tiltrådt med 3 mot 3 stemmer, idet formannens stemme gjorde utslaget. Jeg gjør dog merksam på at 3 av medlemmene forlot møtet før avstemningen og av disse meddelte en at han ville ha stemt for flertallets forslag. Dette er ikke kommet til uttrykk i den omsendte saklista.

Hva sakas realitet angår henholder jeg meg til hva jeg før har uttalt og beklager den utvikling saka har tatt. By- og Herredslaget har i de 10 år det har virket, utfylt sin oppgave. Det har tatt seg av de kommunale saker, det har gjennom krisa utfoldet et energisk arbeid med gode resultatet. Våre partifeller i kommunene har hatt et sted å henvende seg i full tillit til objektiv behandling. De som har gått inn for det nye forbundet har ikke bestridt det. — Det er videre på det rene at de to upolitiske institusjoner, Byforbundet og Herredsforbundet, har ført en hensyknende tilværelse etter at Arbeiderpartiet dannet sitt eget forbund, og kan nok stort sett settes ut av betraktning. Dette er også erkjent av komitéens flertall i premisene til sin innstilling. Hvorfor skal så Arbeiderpartiet nå blåse liv i disse ved å samle dem opp i ett forbund? Hvorfor skal partiets beste krefter ødes på dette? En opplagt følge av dette blir at partiets By- og Herredslag svinner inn om partiet opprettholder et kommunalutvalg. Og det kan vel ikke være Arbeiderpartiets oppgave å gjenreise hendøende borgerlige institusjoner.

Det har vært nevnt at en flerhet av disse spørsmål til kontoret er av alminnelig kommunal art, og lovfortolkning. Videre er det nevnt at vi bare har flertall i 214 kommuner og at de andre kommunene kommer vi ikke i kontakt med. — Til dette vil jeg bemerke at fullt så enkelt er det ikke med f. eks. lovfortolkninger og flere andre spørsmål. Det er flere partifeller som kvier seg for å henvende seg til borgerlige institusjoner, mens de har en ganske annen tillit til sine egne, og nettopp i kommuner hvor partiet er i mindretall er kanskje forbindelsen med partiets kommunalkontor ennå mer påkrevd. — Jeg vil derfor henstille til landsmøtet å vedta mindretallets forslag.

Trygve Nilsen, Oslo: Det er ikke å blåse liv i en døende borgerlig organisasjon at vi nå vil ha en ny by- og herredsorganisasjon. Det er skjedd mye i disse 10 åra, vi har fått flertall i en rekke by- og herredskommuner og venter å få enda fler. Derfor trengs det en organisasjon hvor vi kan samle alt innafør et nytt apparat i nært samarbeid med statsforvaltningen. Vi regner med at vi skal lede både denne organisasjonen og statsforvaltningen. Det nåværende utvalget makter ikke alle oppgavene nå. Det kreves et bedre samarbeid mellom alle kommunene, spesielt alle arbeiderstyrte kommuner.

Per Almås, Sør-Trøndelag: Jeg vil si med sand med de som mener at vi ikke bør gå til å opprette en felles kommunalorganisasjon. By- og Herredslaget har hatt stor betydning for vår kommunalpolitikk ute i bygdene, og for fylkene. Organisasjonen har kanskje ikke vært til så stor nytte for de største byene, men vi får huske på at det er i landkommunene den største brakkmærket ligger på dette område. Den argumentasjon som er ført for å gå til opprettelse av en ny felleskommunal organisasjon syns jeg ikke er overbevisende. Det er dette at stillingen nå er en annen enn før: vi har arbeiderregjeringa og vi har arbeiderstyre i så mange av kommunene, og forholdene i kommunene er en annen. Alt dette er rett. Men er vi kommet langt når det gjelder kommunepolitikken? Vi har ennå flertall bare i $\frac{1}{3}$ av landets kommuner. Er det klokt å legge ned det våpnet vi har smidd for å vinne makten i kommunene så lenge vi bare her flertall i $\frac{1}{3}$? Vi er nå oppe i en krigssituasjon, og er vi sikre på at vi heretter bare skal ha framgang? — Jeg syns landsmøtet skal se tia an med å oppheve den organisasjonen vi har.

Trygve Lie: Det er ikke noe prinsippsspørsmål for oss å ha en spesiell organisasjon for saker som vi før eller senere må drøfte med motstanderne. Det hele er et praktisk spørsmål: Er vi så godt rustet at vi kan ta kampen opp med de borgerlige innen en kommunal fellesorganisasjon? Det er et offensivt skritt å gå til oppbygging av en fellesorganisasjon på ruinene av de gamle borgerlige, det betyr ikke «å blåse liv i hendøende borgerlige organisasjoner». — Vår egen organisasjon, By- og Herredslagets stilling, beror på den makt og innflytelse partiet har. Og spørsmålet er om vi er så sterke at vi kan bygge opp en slik organisasjon — under vår ledelse.

Bjarne Borgan: Karl Andersen streket under betydningen av By- og Herredslaget for kommunegruppene. Men skulle alle nytte kontoret like lite som Aker, behøvde vi ikke kontoret. Karl Andersen har ikke forelagt en eneste sak for Kommunalkontoret i de 4—5 åra jeg har vært der. Og vi skal sjølsagt ikke slutte med tiltakskommisjoner, men gjennom en slik kommunal fellesorganisasjon kan vi rekke langt videre enn gjennom By- og Herredslaget. Jeg vil derfor anbefale landsmøtet ikke å se på saka formelt, men reelt, og derfor anbefaler jeg flertallsinnstillingen vedtatt.

Ved voteringen ble punkt 1 i innstillingen vedtatt med stort flertall. De øvrige punktene ble enstemmig vedtatt.

Ved endelig votering over hele innstillingen ble denne enstemmig vedtatt.

SAK 7.

SAMFUNNSTJENESTE FOR UNGDOMMEN

Der forelå denne utgreiing og innstilling i saka:

Sentralstyret satte den 6. februar 1939 ned en komité til å greie ut arbeiderorganisasjonenes stilling til kombinerte opplysningskurser og arbeidsleire for ungdommen. Til medlemmer av komitéen ble valgt Arnfinn Vik, Gunnar Sand, Olav Øksvik, Konrad Nordahl, Aase Lionæs, Alfred Ljøner og Dag Bryn. Komitéen valgte Arnfinn Vik til formann og til komitéens sekretær hadde sentralstyret oppnevnt Dag Bryn.

Komitéen har delt seg i et flertall og et mindretall. Flertallet består av samtlige medlemmer unntatt Aase Lionæs, idet Konrad Nordahl ikke hadde høve til å være til stede under komitéens avsluttende møte. Mindretallet består av Aase Lionæs.

Komitéens samlede innstilling sendes med landsmøtets sakliste i et eget trykt hefte. Flertallets konklusjon og mindretallets uttalelse er tatt inn her.

Flertallets konklusjon:

Ut fra de motivene som er gitt foran, vil komitéens flertall komme med denne *innstillingen*:

Det norske Arbeiderparti har tidlig gått inn for særskilte rådgjeder til avhjelp av arbeidsledigheten blant ungdommen. Under arbeiderregjeringa er det satt i gang opplæring og arbeid som har hatt stor betydning for den ledige ungdommen. I de senere åra har ledigheten blant de yngre årsklassene minket atskillig og det er trolig at det blir ledigheten blant de eldre årgangene som i åra framover vil kreve størst oppmerksomhet fra samfunnets side.

De tiltak som har vært satt i gang spesielt for ungdommen har imidlertid varig verd. Også i tier uten ungdomsarbeidsledighet er det en viktig oppgave for samfunnet å sørge for at ungdommen er skikket til å fylle sin plass i samfunnslivet. Denne oppgaven løses delvis gjennom det almindennende skolestellet, yrkesveiledningen, yrkesskolestellet og opplæringa på arbeidsplassen. Men disse institusjoner vil vanskelig kunne omfatte all den ungdom som trenger det.

Den norske Arbeiderparti ser det som ønskelig at den arbeidstrening og opplæring som i kriseåra er blitt gitt den arbeidsledige ungdommen i framtia kommer til å gå inn som et fast ledd i folkeoppdragelsen. Partiet vil derfor arbeide for en utviding og samordning av de tidligere ungdomstiltaka gjennom en fast *samfunnstjeneste* for all norsk ungdom uansett klasse, bosted eller økonomisk stilling. Derimot kan partiet ikke gå inn for de former for frivillig arbeidstjeneste som blir drevet av private organisasjoner.

Samfunnstjenesten må ha til formål å utvikle ungdommen fysisk, praktisk og åndelig ved å gi den arbeidstrening sammen med sunn levemåte og fysisk fostring (kroppskultur), yrkesveiledning og opplæring — så vel en viss faglige opplæring som almindanning og statsborgerlig skolering (samfunnslære). Arbeidstiltaka må sikte på å bruke ungdom-

mens arbeidskraft i utbygginga av landet ved å utføre samfunnsnyttige arbeider som ikke i rimelig framtid ville blitt utført som ordinært arbeid eller som ekstraordinært arbeid for eldre arbeidsledige. Arbeidene vil så lenge ungdomsarbeidsledigheten består, virke som avhjelp av arbeidsledigheten på samme vis som de nåværende tiltak. For øvrig må arten av arbeidene og valget av enkelte arbeidsprosjekter bli fastsatt i nøye samråd med og utført under medvirkning av vedkommende departementer og andre offentlige institusjoner.

Samfunnstjenesten må i sommerhalvåret ha form av arbeidsleirer, i vinterhalvåret form av kurser, idet en bygger på de erfaringer som er høstet med de nåværende ungdomstiltaka. Av økonomiske og praktiske grunner må den gjennomføres etappevis. Av samme grunner bør den i første omgang begrenses til menn.

For den enkelte ungdom må samfunnstjenestens lengde stå i forhold til lengden av den militære verneplikt, slik at samfunnstjeneste og militærtjeneste til sammen utgjør et bestemt tidsrom, som til enhver tid kan fastsettes av Stortinget. Selve samfunnstjenesten må imidlertid i sitt anlegg og sin ledelse være en sivil tjeneste. Stortinget fastsetter også de aldersklassen som tjenesteplikta gjelder. Det må være forutsetningen at tjenesten ordnes på en smidig måte slik at det blir tatt omsyn både til samfunnets behov for arbeid og opplæring av ungdommen og til den enkeltes interesser når det gjelder skolegang, læretid, forsøringsbyrde m. m.

Organisatorisk må samfunnstjenesten bygges opp som en selvstendig institusjon med handlefrihet innenfor den rammen som Stortinget trekker opp i lovgiving og budsjetter. Samarbeidet med de interesserte departementer og andre offentlige institusjoner må sikres.

Det norske Arbeiderparti vil gå inn for at det blir oppnevnt en offentlig kommisjon til å greie ut saka. For å få saka fremmet så raskt som råd er, må sentraladministrasjonen snarest gå i gang med å legge materialet til rette for den senere offentlige kommisjonen. Dette kan best skje ved å skille ut Ungdomskontoret som eget kontor under Sosialdepartementet og ved å la dette kontoret foruten administrasjonen av de nåværende ungdomstiltaka også utføre det forberedende arbeidet med samfunnstjenesten.

Mindretallets innstilling:

«Arbeidstjeneste», dvs. at bestemte grupper i samfunnet tvungent eller frivillig skal stille sin arbeidskraft til disposisjon for samfunnet er en etterkrigsforeteelse.

Bakgrunnen for innføringen av arbeidstjenesten ute i Europa og i De forente Stater var opprinnelig den store arbeidsledighet blant ungdom. Arbeidsmarkedet var mettet og kunne ikke oppta den årlige tilvekst av ung arbeidskraft, likesom store grupper av ungdom i arbeid ble støtt ut i ledighet. Som en moralsk motvekt mot den uheldige virkning som ledigheten hadde på ungdommen ble arbeidstjenesten etter hånden innført i en rekke land. I de demokratiske land er arbeidstjenesten frivillig, og den har avtatt i omfang ettersom arbeidsmarkedet har evnet å oppta den ledige unge arbeidskraft. I de fascistiske og halvfasistiske

land har arbeidstjenesten mistet sitt opprinnelige preg, og tjener nå hovedsakelig som et ledd i bestrepelsene på å skaffe staten billig arbeidskraft og som en forskole for militærtjenesten. I disse fascistiske land er arbeidstjenesten tvungen.

I Norge er ungdomsarbeidsløsheten i avtagende, og hvis forholdene i åra framover i økonomisk henseende ikke blir vesentlig forverret har en lov til å regne med at ungdomsarbeidsløsheten vil bli et problem av helt underordnet betydning. Denne oppfatning støttes også av befolkningsutviklingen. Det vil i åra framover komme forholdsvis små kull av ungdom inn på arbeidsmarkedet, så små at det ikke er utenkelig at det vil kunne inntre noen mangel på ung arbeidskraft. Dette er en tendens i befolkningsutviklingen som allerede nå gjør seg gjeldende og som har gitt seg utslag i en viss knapphet i tilgangen på arbeidskraften i jordbruket og i hushjelpyrket.

Som et middel i kampen mot ungdomsarbeidsløsheten vil det derfor etter mindretallets mening ikke være nødvendig å gå til innføring av arbeidstjeneste i Norge.

Det er imidlertid mulig at partiet i stedet burde ta opp spørsmålet i forbindelse med de eldre og ikke faglærte arbeidsløse. Diss arbeidsløse utgjør i dag en ikke uvesentlig del av de arbeidsløses antall, og selv under en konjunkturoppgang viser det seg meget vanskelig å få dem innpasset i arbeidslivet. Det er for denne gruppe av de noe eldre arbeidsledige at faren i dag består for en permanent arbeidsledighet. For å motvirke denne uheldige utvikling bør Staten snarest råd er gå til en grundig undersøkelse av de eldre arbeidsløses problem og hva som kan gjøres for snarest mulig å få dem innpasset i arbeidslivet, f. eks. gjennom en «omskolering» av dem, og ved anvisning av arbeidsområder som burde ligge særlig til rette for denne ikke faglig sett toppkvalifiserte arbeidskraft.

Ser en nå for ungdommens vedkommende bort fra arbeidstjenesten som motvekt mot arbeidsledigheten, blir det da tilbake spørsmålet om ønskeligheten og nødvendigheten av å innføre arbeidstjenesten som ledd i arbeidet for å skape en sunn og arbeidsduelig ungdom.

Mindretallet er av den oppfatning at en arbeidstjeneste, organisert på et folkelig grunnlag og ledet etter prinsipper som faller sammen med et demokratisk samfunnssyn vil være et brukelig middel i arbeidet for å skape en solidarisk innstilt ungdom.

Men skal en oppnå varige og gode resultater av denne arbeidstjeneste, for den enkelte så vel som for samfunnet, bør den organiseres som en frivillig tjeneste. Skal arbeidstjenesten være tvungen kan en ikke vente at det blant ungdommen vil skapes den positive innstilling til arbeidet og samfunnet som vi tilstreper. Bare hvis ungdommen selv frivillig går inn for oppgaven, og selv får være med på å tilrettelegge og diskutere oppgavene kan det nåes resultater som vi kan bygge på. Tvungen kan ikke vekke denne positive innstilling, men tvert imot ofte ha den stikk motsatte virkning. Når den tvungne arbeidstjeneste i Tyskland kan vise fram betydelige *arbeidsresultater* skal en huske på at den er gjennomført under et fascistisk diktatur og med alle de virkemidler som dette har i sin tjeneste. Og for det tyske folk står sikkert ikke arbeids-

tjenesten som en ønskelig metode til å skape en «moralsk høyreist» ungdom. Det er også typisk for denne tvungne arbeidstjeneste at der hersker militær disiplin.

For øvrig mener mindretallet at de erfaringer som vi hitinntil har høstet fra spredte tiltak i Norge, offentlige så vel som private, ikke er så omfattende at vi på grunnlag av dem kan gå inn for tvungen arbeidstjeneste i vårt land. Og framfor alt ligger ikke de økonomiske forhold i dag slik til rette at en tvungen arbeidstjeneste vil bli møtt med sympati i befolkningen.

Når det gjelder arbeidstjenestens betydning for utviklingen av ungdommens helse og yrkesopplæring m. m. så skal vi ikke være blind for at vi allerede har skapt spesialinstitusjoner for fremme av disse formål. Mindretallet henviser til partiets veldige innsats for fremme av fysisk kultur (A. I. F.) og yrkesskolevesenet. Det er rimelig å anta at disse spesialinstitusjoner er langt bedre skikket til å løse disse oppgavene enn en arbeidstjeneste på noen få måneder. Det moderne arbeidsliv er så komplisert og krever så høyt kvalifiserte arbeidere til sin skjøtsel at mindretallet anser det for tvilsomt at arbeidstjenesten i noen mon kan bidra til utdanningen av denne arbeidskraft. Videre skal en også ved bedømmelsen og virkningene av innføringen av tvungen arbeidstjeneste ta det moment i betraktning at det for mange vil betraktes som en hindring og en forlengelse av deres læretid. Det er en kjensgjerning som veier at læretiden for en rekke yrker er lengre i Norge enn i mange andre land. Store grupper av arbeidere, åndens som håndens, kommer først i relativ sen alder ut i arbeidslivet, ut til sin egentlige arbeidsplass. En kan ikke vente at en tvungen arbeidstjeneste av disse grupper vil hilse med særlig begeistring. Og om det samfunnsøkonomisk vil være en vinning å sinke dem på veien fram til å skaffe seg et samfunnsnyttig og varig arbeid er også etter mindretallets mening tvilsomt.

Under henvisning til foranstående motivering vil mindretallet foreslå:

Spørsmålet om innføring av frivillig arbeidstjeneste organisert av Staten utredes av en offentlig komité.

Landsstyret har fått seg forelagt komitéens innstilling og er av den oppfatning at et så viktig spørsmål bør drøftes og utredes ytterligere før det kan fattes partimessig bindende vedtak. Komitéens innstilling sendes partiorganisasjonene til drøfting i forbindelse med landsmøtets sakliste. Landsmøtet bør drøfte saka og uten å ta standpunkt til de foreliggende komitéframlegg gå inn for at saka blir nærmere utredet av en offentlig komité. Det må være forutsetningen at både tvungen og frivillig samfunnstjeneste blir utgreid. Før partiets instanser i samråd med fagorganisasjonene tar endelig standpunkt til saka sendes den på nytt partiets avdelinger til behandling og uttalelse.

Landsstyret foreslår:

Landsmøtet vil anbefale at spørsmålet om samfunnstjeneste for ungdommen blir utgreid av en offentlig komité. Når spørsmålet foreligger nærmere utgreid sendes det partiorganisasjonene til behandling og uttalelse.

Videre forelå det *nytt framlegg fra landsstyret*:

Spørsmålet om samfunnstjeneste for ungdommen må greies ut bedre og drøftes mer inngående i organisasjonene før partiet kan ta endelig standpunkt. Saken sendes derfor tilbake til landsstyret som får i oppdrag å samarbeide med Landsorganisasjonen og Ungdomsfylkingen om en mer inngående utgreiing av hele spørsmålet. Saka sendes så organisasjonene til drøfting og legges fram for neste partilandsmøte til endelig behandling.

Ordskiftet.

Oscar Torp: Som alle kjenner til er dette spørsmålet reist, det er behandlet i landsstyret og sendt samtlige organisasjoner til behandling. Dette har sin store betydning, men behandlingen har også vist at saka ennå ikke er så godt gjennomarbeidet og gjennomtenkt som ønskelig. Derfor innstiller landsstyret at saka fortsatt skal utredes og på ny sendes avdelingene til behandling og så legges fram for neste landsmøte.

Jeg tror derfor det er riktig ikke å ta noen realitetsdebatt her, men at en tar debatten i avdelingene og på neste landsmøte. Det er opplagt at det ikke blir satt ned noen offentlig komité til utgreiing av saka, så langt partiet har innflytelse på det.

Th. Brock, Narvik: I og for seg er utgreiinga grei nok og jeg tror ikke en kommer lengre med en ny utgreiing, uten at en har høstet nærmere erfaringer. Dette er en ny og for mange besnærende tanke, men jeg tror ikke en kommer noen vei uten å eksperimentere med saka. En kan ikke overføre erfaringene fra andre land. Det er sjølsagt ikke min mening at det i denne tia skal ofres 10—15 mill. på slike eksperimenter.

— Det er behov for å gi ungdommen høve til å reise ut, fortsatte tæleren. Den inngjerdingspolitikk som drives nå hindrer arbeiderungdommen i å komme ut, den lærer ikke landet og samfunnet å kjenne. Bare et forsøk på samfunnstjeneste ville gi en del ungdom høve til å komme ut. Dertil trenger A. U. F. en støttebevegelse, en må tilføre ungdommen nye impulser. La ungdommen få sine befalingsmenn ut i en slik tjeneste. I stor utstrekning går det an å gjennomføre dette i landsmøteperioden.

Det ble gjort disse framleggene:

Ingar Hillestad, Oslo: Saka samfunnstjeneste for ungdommen må avvises. Landsmøtet vil i denne saka henvise til arbeidsprogrammets punkt om Folkeopplysning og Opplæring.

Sverre G. Ljungblad, Oslo: Annen setning forandres og får følgende ordlyd: Saka sendes tilbake til landsstyret som får i oppdrag å samarbeide med samorganisasjonene, Norsk Skog- og Landarbeiderforbund og A. U. F. osv.

Ved en prøvevotering ble det vedtatt at saka avvises.

Einar Gerhardsen: Det er sjølsagt at enhver avdeling har rett til å ta saka opp på ny til neste landsmøte.

Ordstyreren: Etter prøvevoteringen anser vi oss ferdig med saka nå.

Den politiske situasjon og oppgavene våre.

Redaksjonsnemnda la nå fram en innstilling til punktet Den politiske situasjon og oppgavene våre. Formannen, *Oscar Torp*, uttalte at nemnda i en rekke møter hadde drøftet situasjonen og søkt å finne fram til et forslag som kunne vedtas og stå som landsmøtets oppfatning etter Nygaardsvolds innledning. Det har også vært vår hensikt i denne sammenheng å finne uttrykk for vår stilling til den internasjonale situasjon.

Det er ikke tid nå til å gi en utførlig grunngiing for redaksjonsnemndas innstilling. Nygaardsvold ga det i sitt foredrag og debatten om programmet og sakene har også gitt grunnlaget for det standpunkt vi er nådd fram til. Jeg går ut fra at representantene har gått forslaget igjennom.

Eyvind Dahl, Stavanger, foreslo at denne setning i framlegget: «Partiet vil kjempe mot all urett og nasjonal underkuing og stormaktenes inngrep i andre nasjoners rettigheter — enten det skjer ut fra økonomiske eller strategiske hensyn» — skulle utgå.

Videre at i setningen «vårt parti tar skarp og tydelig avstand fra dem som i Norge gjør seg til talsmenn for fremmede lands stormaktspolitikk» — utgår.

Det ble vedtatt 3 minutters taletid.

N. K. Dahl, Oslo, foreslo et par mindre endringer i framlegget.

Ordstyreren gjorde framlegg om at samtlige forslag ble sendt tilbake til redaksjonsnemnda.

Dette ble vedtatt.

Etter at valgene var gjort unna la *Oscar Torp* på ny fram redaksjonsnemndas innstilling til uttalelse om den politiske situasjon. Redaksjonsnemnda gjorde framlegg om enkelte rettelser.

Redaksjonsnemndas endrede innstilling

er da slik:

I.

Det norske Arbeiderpartis landsmøte har drøftet den alvorlige situasjon krigen har satt landet og folket i. Det er det kapitalistiske anarki, diktaturet, nasjonalsjåvinismen og imperialismen som har sloppet krigen løs på nytt. Landsmøtet kjenner seg overbevist om at det bare er sosialistisk økonomi, samarbeid og samvirke som viser veien til fred i verden og trygge kår for folkene.

Landsmøtet gir sin fulle tilslutning til de tiltak som er satt i verk for å trygge folkeforsyninga og landets nøytralitet. Møtet gir videre sin tilslutning til Regjeringas arbeid for å fordele byrdene så rettferdig som råd er, og oppmoder den til å holde fram med denne politikken.

Det norske folket er klar over at det kan bli krevd tunge offer av hver enkelt kvinne og mann, sjøl om vi klarer å holde landet utafør krigen. Arbeidsfolket i bygd og by er rede til å ta sin del av offerne, men krever at byrdene skal bli fordelt etter evne. De krever at spekulasjon og jobbing skal bli slått ned med hard hand.

Ulikhetene i levekårene må søkes jamna ut, for at folket kan stå solidarisk sammen.

Mer enn før er det nødvendig med samfunnsmessig kontroll av næringslivet og å sette alle krefter inn for å bygge ut landet vårt og gjøre det så sjølberget som råd er. Særlig gjelder det å fremme produksjonen av korn, andre matvarer og forstoffer, av brensel og av jern- og metallprodukter. Elektrisitetsutbyggingen og elektriseringen av jernbanene må forsterkes, og boligbyggingen og anleggsvirksomheten holdes oppe. Gjennom bedre yrkesopplæring og forsterket teknisk industriell underøkelses- og forskningsarbeid må effektiviteten i arbeids- og næringslivet søkes høynet.

Landsmøtet understreker at partiet er villig til å samarbeide med alle byggende og demokratiske krefter i landet, men det finner ikke at en samlingsregjering av de fire store partiene vil kunne føre en handlekraftig og byggende politikk.

II.

Det norske Arbeiderpartis stilling til den internasjonale politikken er bestemt av omsynet til

å søke å holde Norge utafør krigen og hevde det norske folkets uavhengighet og stå vakt om folkestyret og friheten.

Partiet vil kjempe mot all urett og nasjonal underkuing, og mot inngrep i andre nasjoners rettigheter — enten det skjer ut fra økonomiske eller strategiske omsyn.

Vårt parti tar skarp og tydelig avstand fra dem i Norge som gjør seg til talsmenn for fremmede lands stormaktspolitikk.

I samsvar med det sosialistiske grunnsynet vil norsk arbeiderrørse være med i arbeidet for å skape et nytt Europa. Grunnlaget for en nyordning må bli — som det heter i partiets prinsipielle program — «en sterk internasjonal rettsorganisasjon med effektive organer for mellomfolkelig samarbeid og fredelig og rettferdig ordning av alle tvistemål». Dette er vilkåret for at det kan bli skapt trygghet og sikkerhet i Europa, så det kan bli gjennomført alminnelig nedvæpning.

Den norske arbeiderrørsla kjenner seg solidarisk med alle de kreftene i verden som kjemper for frihet og folkestyre, i første rekke de sosialistiske arbeiderpartiene rundt i landene.

Landsmøtet er klar over at muligheten for en internasjonal fredsaksjon for tia er små. Derfor blir det viktigste for oss, i samarbeid med den nordiske arbeiderrørsla å trygge friheten og folkestyret i Norden. Og først og fremst vil vi stå vakt om landet vårt, dets sjølstende, frihet og fred.

Så sant arbeidsfolket kan bevare et fast og ubrytelig samhold og føre gjennom sin samfunnsbyggende politikk, så vil vi trass i krigens elendighet makte å stri oss gjennom krisetias vansker og trengsler, og øve vår positive innsats i den striden som skal føre til seier for solidaritetstanken, friheten og det fredelige framskritt i verden.

Eyvind Dahl og N. K. Dahl erklærte at de opprettholdt sine framlegg.

Det ble deretter votert alternativt mellom redaksjonsnemndas innstilling og Eyvind Dahl og N. K. Dahls framlegg.

Redaksjonsnemndas innstilling ble vedtatt mot 15 stemmer.

Oscar Torp: Det er kommet et framlegg fra Johan Ring og et fra Harald Clas om samarbeidet med den russiske arbeider- og bondeklasse, og om en henvendelse til Sovjet-Samveldet om å behandle Finnland på den pynteligste måten.

Landsstyret har sagt at en under den nåværende uklare situasjon ikke skal gjøre noe vedtak i den saka og redaksjonsnemnda innstiller på at disse framleggene ikke tas opp til behandling. — Det står sjølsagt Det norske Arbeiderparti fritt til enhver tid å ta opp det samarbeid partiet finner tjenlig.

Redaksjonsnemndas innstilling ble enstemmig vedtatt.

Retningslinjer for partiets faglige politikk.

Redaksjonsnemndas innstilling.

Redaksjonsnemndas formann, *Oscar Torp*, la videre fram denne innstillinga til framlegget om retningslinjer for partiets faglige politikk:

Innledningen endres til — delvis i samsvar med innledningen til de nåværende retningslinjer:

«En sterk, samlet og mobil fagorganisasjon er en absolutt forutsetning for å trygge og bedre det arbeidende folks økonomiske og sosiale interesser, og for å kunne bygge opp en sosialistisk samfunnsordning. Den faglige og politiske arbeiderrørsla må derfor . . . o. s. v.»

I punkt 1, strykes hele det første avsnitt inntil «Det internasjonale samarbeidet . . . o. s. v.» og erstattes med følgende.

1. Det norske Arbeiderparti ser Arbeidernes faglige Landsorganisasjon som den organisatoriske fellesnevner for alle lønnstakere. Den bør i samsvar med fagkongressens vedtak bygges videre ut etter klassemessige og industrielle linjer, med én hovedorganisasjon for hver arbeidsplass. Fagorganisasjonens virke må ta sikte på: å organisere alle lønnsarbeidere og funksjonærer, å trygge deres stilling på arbeidsplassen gjennom tariffavtaler, å bedre lønns- og arbeidsvilkårene, — å regulere og korte arbeidstida, å føre videre kampen mot de organisasjonsfientlige lover, og løfte deres sosiale og kulturelle nivå i samarbeid med den politiske arbeiderrørsla.

Og videre: Fagbevegelsen må bygge ut sin innflytelse på arbeidsplassene med en arbeiderkontroll i bedriftene.

I punkt IV: Siste punktum som begynner med «Å organisere osv.» strykes.

Forslaget fra *Ingar Hillestad* til dette punktet innstiller Redaksjonsnemnda til forkasting.

Forslaget fra *Harald Clas* innstiller redaksjonsnemnda til forkasting.

Forslaget fra *Aksel Kolberg* foreslås innarbeidet i innstillingen.

Forslaget fra *Asbjørn Larsen* innstiller redaksjonsnemnda oversendt Centralstyret.

Dette ble enstemmig vedtatt.

Forslaget fra *B. Fagerstrøm* om at de gamle retningslinjene skulle legges til grunn for behandlingen ble forkastet mot få stemmer.

Votering:

Innstillingens romertall I, første avsnitt ble enstemmig vedtatt.

Romertall I, annet avsnitt kontra framlegget fra Harald Clas. Redaksjonsnemndas innstilling ble vedtatt mot 1 stemme.

Ingar Hillestads framlegg ble forkastet mot 2 stemmer.

Redaksjonsnemndas innstilling ellers ble enstemmig vedtatt, og ved endelig votering ble hele innstillingen enstemmig vedtatt.

SAK 4, PUNKT B.

STILLINGEN TIL NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG OG TIL NORGES FISKARLAG

Det norske Arbeiderparti ser det som en hovedoppgave å nytte alle arbeids- og produksjonsmuligheter i landbruks- og fiskerinæringen og å bedre livsvilkårene for landbruks- og fiskeribefolkningen, slik at de kommer på høyde med levestandarden for arbeiderklassen ellers. Dette arbeid må fremmes etter de linjer som er trukket opp i partiets arbeidsprogram.

I sin landbrukspolitikk søker partiet å bedre og trygge stillingen for alle befolkningslag på landsbygda, i første rekke for de små og middelstore brukere og for skog- og landarbeiderne. I Skog- og Landarbeiderforbundet har skog- og landarbeiderne reist seg en stor faglig organisasjon som i samarbeid med den øvrige arbeiderbevegelsen går inn for å fremme skog- og landarbeidernes kår. Småbrukerne og bøndene har sin egen faglige organisasjon i Norsk Bonde- og Småbrukarlag. For de små og middelstore jordbrukere vil det være av den aller største betydning at deres egen faglige bevegelse blir en sterk og omfattende organisasjon, med evne til å sette noe inn i kampen for den jordbrukende befolknings interesser.

Det første skritt på veien til å bringe fiskernes levekår på høyde med de øvrige befolkningslags og å gjøre fiskeriene lønnsomme er å skape en sterk organisasjon av fiskerne selv, som kan fremme løsningen av de mange oppgaver som her melder seg. Fiskerne har i Norges Fiskarlag reist seg en slik organisasjon. Staten må yte sin støtte til produksjon og omsetning og treffe sine regulerende bestemmelser på en slik måte at de fremmer utbyggingen av fiskernes organisasjoner. Organisasjonene bør gis rett til å ta del i forberedelsene av alle viktige saker som angår fiskerinæringen og til å øve innflytelse på fordelingen av de midler som Stortinget bevilger til støtte for fiskeriene.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Fiskarlag har i de siste årene hatt en sterk og sikker framgang, og partiet hilser med glede den rike veksten i de to viktige organisasjonene.

I retningslinjene for partiets faglige politikk heter det at det er en partiplikt for alle medlemmer av Det norske Arbeiderparti som har høve til det, å være fagorganisert, og partiet, dets presse og medlemmer skal med all sin evne støtte fagorganisasjonens virke. Disse bestemmelser bør også gjelde overfor Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Fiskarlag. De to lagene er faglig-økonomiske organisasjoner for henholdsvis jordbrukerne og fiskerne, og de partifeller som hører til disse yrker bør derfor gå inn i de lokale småbrukarlag eller fiskarlag og ta aktiv del i agitasjons- og organisasjonsarbeidet.

Votering:

Landsstyrets innstilling ble enstemmig vedtatt.

Landsmøtets avslutning:

Med dette var saklista ferdigbehandlet og en gikk over til landsmøtets avslutning.

Oscar Torp: Vi er nå kommet til avslutningen av landsmøtet vårt, og gjestene våre vil da si noen ord til landsmøtets deltakere. Jeg gir da først ordet til vår svenske gjest, Anders Nilson.

Anders Nilson: Partifeller. Når man ser ut over verda i disse dagene, så har man lett for å tape motet. Man har lett for å tro at det som vi har kjempet for og trodd på er gått til grunne. Det er jo 90 år sia Karl Marx sendte ut sin glødende appell: «Arbeidere i alle land, slutt dere sammen!» — og just derfor er det desto verdifullere å få delta i de rådslagninger som holdes på den andre sia av grensa, rådslagninger som viser at ennå lever denne ånden som har ført Karl Marx' tale framover, og gjort den til — ikke bare nåtias — men også alle tiers største sosialistiske bevegelse, arbeiderbevegelsen. Vi har med stor interesse fulgt med i deres forhandlinger. Jeg reiste i medvitende om at det i Norge fantes en sterk og modig arbeiderbevegelse som stod på post og førte verket videre, og vi har nå sterkere enn noensinne denne følelsen, at man ikke er alene, men at det er mange som arbeider med i vårt eget strev. Jeg reiser herfra med en sterk følelse av at den norske arbeiderklassen har gått sterkt fram, at den er sterk, ikke bare organisatorisk, men også fram for alt ideologisk, og i spørsmålet om sosialistisk tenking. Arbeiderbevegelsen og sosialismen har gjennomgått skiftende idéer, har gjort seg skyldig i mange mistak, men har alltid vært aktiv i sin søking etter de riktige linjer, for å fremme det som den har trodd på. Det norske Arbeiderparti, som det har trådt fram her, har vist at man har funnet, at sosialismen er ikke bare en bevegelse som står i vårt program, i våre skrifter, men en bevegelse som lever med dagens strid, og som bygger framtida. Og det er denne strid for sosialismen som nå trengs mer enn før. Og det trengs i høyere grad enn før at den følelsen av at vi er avhengige av hverandre utenfor grensen får komme til uttrykk.

Jeg takker for innbydelsen til kongressen og forsikrer dere om de varme sympatier og de varme følelser, ikke bare fordi vi er brorfolk, men fordi vi er sosialister. Jeg er overbevist om at vi skal møtes på nytt, og møtes i tegnet av den seirende sosialisme. (Bifall).

Hedtoft Hansen: Ærede partifeller! Jeg vil også gjerne få lov til å takke på mitt partis vegne for at jeg, for første gang for mitt vedkommende har fått overvære en norsk partikongress. Det er første gang jeg har vært en utenlandsk kongress til ende. Jeg tror hver enkelt har den samme følelse som jeg, at det på en gang varmer og oppmuntrer å være blandt andre, å se at det ikke er mørke alt sammen. Den stemning kan lett oppta oss, på grunn av stemningen i Europa. Det som har vært behandlet på kongressen, minner meg meget om mitt eget land. Organisatorisk og politisk har vi også hatt det samme å gå igjennom og ta stilling til. Spørsmålet om krigen og fordelingen av krigens byrder på en slik måte at de sterkeste bærer de tyngste byrdene. Hele den linjen er vedtatt her. Programmet er vedtatt her. Det politiske manifest er vedtatt. Vi kan si at det er en bekreftelse på at Det norske Arbeiderparti, i dets prinsipielle program og dets praktiske politikk står på felles linje med de øvrige nordiske sosialdemokratiske partier. Det har gledet meg å merke den sterke vilje til positivt arbeid, som har preget kongressforhandlingene. Vi må leve i nuet, og vi må gjøre nuets gjerninger. Gjør vi ikke det, så er det andre som vil gjøre det for oss. Jeg takker for alt dette, og jeg takker for det smilet som jeg nevnte forleden aften, og jeg slutter med å gjenta det håpet jeg også før har uttalt, at vi skal få leilighet til å møtes igjen. Å møtes igjen under forhold der våre lands nøytralitet er bevart, møtes under forhold der våre lands demokratiske forfatninger og uavhengighet består. Jeg tror jeg kan si, at nøyaktig som *det* er grunntonen i alle våre taler og forhandlinger i Danmark, som grenser til det store Tyskland, så er *det* også grunntonen i norsk arbeiderbevegelse, som svensk; med det grunnlaget til denne kongress har skapt og bidratt til å bygge ut.

Jeg uttalte på festen et annet ønske, at vi i denne mørkети måtte kunne bevare vår sjel, arbeiderbevegelsens sjel, vår sosialistiske sjel. Den vilje, den tro og evne til praktisk å ta fatt, som har preget denne kongressens forhandlinger, gir meg mot til å tro på at det virkelig skal gå i oppfyllelse. Jeg vil bringe med til Danmark en hilsen fra de norske arbeidere, si at de har mot og tro på oppgavene her oppe. Vi i Danmark går med samme mot og samme tro og lyst på de oppgaver som venter oss. Vi *har* noe å gjøre. Og vi skal love at vi skal seire. (Bifall).

I. B. Aase: På de norske gjesters vegne vil jeg få lov til å rette en hjertelig takk til landsmøtet og partiet for at vi har fått høve til å overvære drøftingene her. — Det har vært delte meninger om forskjellige framlegg og vedtak, men jeg tror jeg har samtlige gjester med meg når jeg sier at vi har det inntrykk at om det har vært delte meninger om sakene har viljen til å bygge ut og styrke organisasjonen gjennomsyret alle divergerende oppfatninger. — Landsorganisasjonens formann sa i sin åpningstale at vi står foran alvorlige oppgaver, der er reist krav om kompensasjon for prisstigningen og andre spørsmål i sammenheng

med krise. Det er her grunn til å minne om at da verdenskrigen brøt ut i 1914 hadde Landsorganisasjonen 68 000 medlemmer, nå har vi 350 000. Det er gitt at med denne veldige vekst er ansvaret for bevegelsen økt. Skal ledelsen kunne føre arbeiderklassens interesser fram gjelder det å ha den nødvendige tillit blant arbeiderne. Alle vet hva det betyr for ledelsen å ha arbeiderklassen bak seg når krava skal stilles. Dette gjelder like mye både den faglige og den politiske bevegelse. — Jeg er viss på at både partiet og regjeringen kjenner ansvaret med den framskutte stillingen en inntar. Og vi har ennå ikke makta, selv om vi har regjeringen. Det må tas i betraktning når resultatene skal bedømmes. Jeg vil streke under Torps uttalelser om at selv om vi ikke har alt med i programmet får en stole på at en handler som sosialister under avgjerdslene.

Vi bør ved avslutningen av dette landsmøte love hverandre å holde ubrytelig sammen, og gjøre det vi kan for å øke oppslutningen, både faglig og politisk, så skal det ikke ta så lang tid før vi når fram til overtaging av samfunnsmakta. Det bør alltid være målet.

Takk for samværet, kamerater! (Bifall).

Statsminister Nygaardsvold: Da landsmøtet tok til takket jeg på regjeringens vegne for innbydinga, og når vi nå er ferdig kjenner jeg og regjeringa trang til å si takk for samværet.

Regjeringens medlemmer har ikke deltatt særs mye i forhandlingene, vi har ment det var riktig å høre på hva representantene for partiet landet over hadde å si, og så ta det til etterretting. Og disse forhandlingene må ha overbevist alle om at det nå bare er Det norske Arbeiderparti som reiser arbeiderklassens saker og verner om arbeidsfolkets interesser i Norge.

Når dere nå reiser heim, dere som er representanter fra Finnmark til Lindesnes, fra de ytterste skjær i vest til Kjølen i øst, ta da med en hilsen fra regjeringa og si de som sitter heime, at vi vil fortsatt bestrebe oss på å holde landet vårt utafør krigens retsler og holde oss så nøytrale som mulig, men si også at regjeringen i samsvar med landsmøtets vedtak vil hevde og holde vakt om vår nøytralitet så langt som overhodet mulig. — Det kan trass all god vilje bli vanskeligere enn det er i dag. Men det er samstundes grunn til å streke under at hvis vi bare forstår å holde fast ved vårt arbeid i samhold og solidaritet så skal vi også makte å vinne over alle vanskene. Det vil bli trukket store vekslar på den enkeltes utholdenhet, men det er alltid lettere når de mange tusener står sammen om å overvinne vanskene. — Ta denne hilsen med dere heim. Regjeringens medlemmer har en masse personlige venner, og dere får være budbærere og gi dem det handslaget at regjeringen så langt evnene rekker vil føre arbeidet videre i samme spor som hittil.

Takk alle sammen og hils heim. (Bifall).

Oscar Torp: Landsmøtet har allerede gitt til kjenne sin takk til gjestene for deres besøk hos oss. — Det er stort, nettopp i denne tia, å konstatere at målet er det samme og at vanskene har ført oss nærmere sammen. Det gir større tru på at det skal lykkes oss å føre bevegelsen fram til seir. Vi ber gjestene fra våre utenlandske broderorganisasjoner

ta med seg en hilsen fra de norske arbeidere med løftet om at vi, hver på vår plass, skal yte vår innsats for de store og gode resultatene. — Ennå engang: vår takk til gjestene for deres deltaking i møtet med oss. —

Vi står nå ved avslutningen av landsmøtet. Ved valgene er det foretatt enkelte endringer i ledelsen. Det er ikke svært mange, i centralstyret er det bare 1 som er skiftet ut, i landsstyret er det noen flere og i revisjonsutvalget er det en som er skiftet ut. Jeg takker disse kameratene som gjennom mange år har tilført centralledelsen styrke, og for det kameratskapet vi alltid har hatt i centralstyret. Vi vet at de alltid vil finnes blant de aktive og interesserte partiefeller i arbeidet.

Det har vært en stor sakliste og behandlingene har gått mønstergyldig. Når en slik sakliste er gjort unda på disse få dagene og med slike resultater forteller det at landsmøtet står på et høyt nivå, og har hatt både evne og vilje til å skape gode resultater. — Når møtet er blitt så vellikket skylles det ikke minst ordstyrerne og sekretærene, og jeg takker dem hjertelig. — Men det er ikke nokk å komme sammen til landsmøte, foran møtet ligger det er betydelig arbeid med utredninger og tilrettelegging av sakene og jeg nytter høvet til å takke de kameratene som har tatt del i dette arbeidet. Jeg vil her også takke mine nærmeste medarbeidere i partikontoret, fra den yngste visergutten til de betydeligste medarbeiderne. I de siste ukene har det ikke vært noe som het begrenset arbeidstid på partikontoret. En har vært trøtte når en gikk heim, men arbeidet har vært utført med nøyaktighet og omhu. Jeg vil her på landsmøtet si dem en takk for det.

Saklista har vært stor og omfattende og mange viktige vedtak er gjort. Og vi måtte gjøre våre vedtak under inntrykket av at de vedtaka vi gjorde kan få avgjørende betydning for den politiske utvikling i landet. Disse avgjerdslene skal stå sin prøve når de skal settes ut i livet. Jeg vil her minne om de store arbeidsoppgaver som foreligger når våre partiefeller skal legge tilrette grunnlaget for stortings- og kommunevalget til neste høst. Disse valgene vil få veldig betydning for partiet og den økonomiske utvikling i landet. Men med samarbeid og aktivitet skal vi kunne ta den siste bakkekneiken, den vi har tatt sikte på å ta ved hvert valg. Når vi nå går tilbake til arbeidet hver på vårt sted skal vi alltid ha det for oss at i 1940 skal vi ta den siste kneiken, da skal vi ha det flertall i Stortinget som vår politikk trenger.

Vår bevegelse er nådd fram til en stor maktstilling og vi kjenner at med en ennå sterkere stilling har vi et grunnlag vi trygt tør bygge på når vi tar over den hele og fulle makt. Men skal det lykkes må vi alle yte det beste, vi må kanskje yte litt mer enn til daglig. Og bak alle våre anstrengelser skal det ligge et *vår generasjon skal oppleve* at arbeiderbevegelsen er nådd fram til den fulle seir og dermed trygging av frihet og rettferd i landet.

Tilslut en personlig takk til partiefellene på landsmøtet. Det er nå 161½ år sia jeg første gang ble valg som partiets formann. Det spenn av år som er gått må sies å være noe av de rikeste et menneske kan oppleve, nettopp det å kjenne at kameratskapet og solidariteten vokser og at til-

litsforholdet mellom medlemmene og ledelsen er tilstede, er den største og rikeste kjensle et menneske kan ha.

Jeg ber at vi utbringer et trefoldig hurra for Det norske Arbeiderpartis seir ved stortingsvalget i 1940 — fram til seir for sosialismen og arbeiderklassens frigjøring!

Etter et 3-foldig hurra ble Internasjonalesunget og formannen erklærte så Det norske Arbeiderpartis 31. ordinære landsmøte slutt.

Møtet ble hevet kl. 21.

